Benjamin Disraëli

door

André Maurois

BENJAMIN DISRAËLI

Het monument op Parliament Square

ANDRÉ MAUROIS

BENJAMIN DISRAËLI

GEAUTORISEERDE VERTALING VAN
TITIA GORTER

N.V. VAN LOGHUM SLATERUS'
UITGEVERS - MAATSCHAPPIJ
ARNHEM - IN HET JAAR MCMXXIX

EERSTE DEEL

Het leven is te kort, om klein te zijn.

DISRAËLI

I

Twee Generaties

In het jaar 1290, op Allerheiligen, verdreef koning Eduard I de Joden uit Engeland. Tot op dien dag had men ze er geduld. Het was in het tijdperk der Kruistochten, in alle dorpen predikten monnikken tegen de Ongeloovigen; de volkeren eischten kruistochten binnen Europa. Ongeveer zestienduizend Joden vertrokken. De Koning stond er op, dat zij in vrede zouden heengaan, zonder te worden gemolesteerd en hij werd tennaastebij gehoorzaamd. Alleen een meester-schipper deponeerde zijn passagiers op een zandbank te midden van de golven, zei tot hen: „Roep Mozes aan!" en lichtte het anker. Zoo verdronken eenige dozijnen Joden maar de schipper werd opgehangen.

Degenen onder de bannelingen die aan de zee en de zeelieden ontkwamen, vonden in Frankrijk een toevluchtsoord. Lang bleven ze daar echter niet. Toen koning Filips de Schoone in 1306 geld noodig had besloot hij zich van hun bezittingen meester te maken en hen naar Spanje terug te dringen. Daar kenden zij twee eeuwen van rust, toen ontvlamden de brandstapels en het leek wel, of dit ongelukkige menschenras, daar het niet verder kon uitwijken, eindelijk zou verdwijnen. Maar de vervolgingen waren slecht geregeld. Toen Spanje voor de Joden ontoegankelijk bleek ontvingen hen de Republieken Venetië en Amsterdam en waren ze weer welkom in Frankrijk. Zelfs in Engeland werkte de Hervorming, door 't lezen van den Bijbel, een soort nieuwsgierige belangstelling voor hen, die bijna sympathiek was. Puriteinen namen

Joodsche voornamen aan, en speurden naar Verloren Geslachten. In 1649 bood lord Fairfaix een verzoekschrift aan voor den terugkeer van 't Volk van Israël. Cromwell toonde zich gunstig gezind; Karel II bekrachtigde het besluit. Zoo vormde zich in Londen dan weer, tegen het einde der zeventiende eeuw, een weinig talrijke gemeenschap van Portugeesche en Spaansche Joden.

Verscheidene van hunne geslachten, de Villa Reals, de Medina's, de Lara's waren ten tijde der Turksche koninkrijken in den adelstand verheven, ze verachtten de Poolsche en Litausche Joden, die toen door den opstand der Kozakken waren gedwongen, naar het Westen te wijken, en zij weigerden, dergelijke grove individuen in hun synagoge op te nemen.

In 1748 riep deze Londensche Joden-Gemeente een jong Italiaan, Benjamin Israëli of d'Israëli tot zich. Deze was afkomstig uit Cento di Ferraro, had eerst getracht fortuin te maken in Venetië, maar meende, dat hij daarin beter zou slagen in een jonger, welvarender land. Aanvankelijk had hij het moeilijk. Hij speculeerde, verloor en leek geruineerd te zijn maar nadat hij voor de tweede maal in het huwelijk was getreden met een vrouw die hem het bloed der Villa Reals en een rijkelijke bruidsschat aanbracht, kreeg hij toegang tot de effectenbeurs en veroverde zich een aardig fortuin.

Het was een goedhartig, vroolijk man. Hij had in een voorstad van Londen een Italiaansche tuin laten aanleggen, liet zijn gasten macaroni voordienen naar onvervalschten trant, nam na den maaltijd zijn mandoline en zong een canzonnetta. Een licht venetiaansch accent, dat heenbrak door het lispelend Engelsch verleende zijn taal een schilderachtige bekoring. Als hij sprak kon men zich, gesluierd door den gelen mist der Wereldstad den goud-glans van den Sint-Marcus voorstellen en de bontgekleurde pilasters waar de gondels aanleggen voor de rose paleizen.

Buiten het zakenleven kwam de Heer d'Israëli nooit met andere Joden in aanraking. Dit was geen berekening, hij was eenvoudig en goed en niets stond hem meer tegen dan anderen te kwetsen. Maar zijn vrouw hield hen op een afstand. Als Christin zouden haar fortuin, haar schoonheid haar te Londen de mooiste positie in de groote wereld hebben verzekerd. Ze was woedend, omdat ze een geboren Jodin was en omdat ze door haar huwelijk een bijna symbolischen naam droeg. Vergeefs trachtte haar echtgenoot haar door geschenken te kalmeeren, ze bleef gekwetst, verbitterd, minachtend. Om haar ter wille te zijn (en overigens ook uit aangeboren onverschilligheid) bezocht hij nooit een synagoge maar hij stond ingeschreven als lid der Portugeesche gemeente en, edelmoedig en voorzichtig als hij altijd was, offerde hij af en toe aan Israëls God een gave van enkele guinea's.

Benjamin en Sarah hadden maar één zoon, Isaäc, die hen verwonderde. Zij hoopten op een groot zakenman; hun zoon was bleek en verlegen, liep altijd met een boek in de hand en toonde een verrassende tegenzin in de daad in al haar vormen. Deze loomheid prikkelde den sarcastischen geest van Mrs. d'Israëli. De vader suste de geschillen door moeder en zoon geschenken te geven. Voor hem beteekende een ongelukkig kind een kind, dat speelgoed wilde hebben. Toen zijn zoon op een dag van huis wegvluchtte en men hem terugvond, liggende op een grafsteen, vereerde hij hem een poney.

Op dertienjarigen leeftijd maakte het jongemensch een gedicht. Ondanks zijn goedhartigheid en zijn optimisme, was Mr. d'Israëli hevig ontsteld. Bij hem thuis hing een gravure van Hogarth, waarop een dichter werd voorgesteld die op een zolderkamer van honger sterft. Isaäc werd met de eerste de beste boot naar een buitenlandsch correspondent gezonden, bracht vier jaar in Holland en Frank-

rijk door onder toezicht van een leeraar, die vrijdenker bleek te zijn en discipel der Fransche philosophen. De jonge d'Israëli kwam terug als Voltairiaan en bewonderaar van Rousseau. Toen hij op achttienjarigen leeftijd weer thuis kwam bij zijn ouders, zonderling gekleed en met lang haar en zich, naar 't voorbeeld van Emile snikkend in de armen zijner moeder wierp, lachte deze spottend en hield hem haar wang voor met blijkbaren tegenzin.

Een tijdlang koesterde d'Israëli nog wat hoop over de toekomst van zijn zoon, maar toen hij het onderwerp van het groote gedicht kwam te weten, waaraan hij werkte: „Tegen den handel, die 't bederf is van den mensch", zag hij ervan af, hem in zijn zaken te gebruiken en besloot hem naar zijn eigen opvattingen te laten leven.

Van toen af nam Isaäc d'Israëli een levenswijze aan, die hij behield tot zijn dood. Hij bracht zijn dagen door in de Bibliotheek van het Britsch Museum, een zalig oord, waar men in dien tijd nooit meer dan vijf of zes lezers aantrof; daar bekrabbelde hij de papieren, waarmee hij zijn zakken altijd volpropte, met notities. Aanvankelijk was dit werk de voorbereiding tot het schrijven eener Engelsche Litteratuurgeschiedenis. Maar reeds spoedig werd d'Israëli overweldigd door den snel-stijgenden stroom van zijn papiertjes met aanteekeningen en hij beperkte zich tot de nederige maar vermakelijke rol van compilator. Hij publiceerde onder den titel van „Litteraire Merkwaardigheden", een bundel anecdotes, waarmee hij zeer veel succes had. Dit was beslissend voor zijn carrière. Toen hij vijf en dertig jaar was, huwde hij een zachte, naieve vrouw, die evenals hij van een Joodsch-Italiaansch geslacht was. Hij vroeg niet meer, dan haar trouw te mogen lief hebben, mits zij hem onthief van alle huiselijke zorgen en hem vergunde, zijn leven te wijden aan lezen en 't maken van notities. Het bleek, dat zijn uitverkorene deze schikking goed vond en voortaan richtte Isaäc d'Israëli zijn

Mrs. Disraëli, 1840

leven in naar een programma, waarvan hij nooit afweek.

Na het ontbijt trad hij zijn bibliotheek binnen bleef er opgesloten tot den lunch en hield zich bezig met lezen en noteeren. Na den lunch trok hij naar 't Britsch Museum om te lezen en aanteekeningen te maken. Op den terugweg bleef hij bij alle boekestallen staan en kwam thuis, met boeken beladen, dronk thee en sloot zich met zijn inkoopen op tot het diner, almaar lezend en noteerend. Als hij naar zijn Club ging, was het om er zijn papieren vol te schrijven met notities, genomen uit de boeken van de leesbibliotheek. Hij hield van boeken zooals anderen van vrouwen, opium en tabak houden; het was een zacht verdoovingsmiddel, waardoor hij het leven vergat. Hij werd geacht in de wereld der letterkunde en had er uitgelezen vrienden.

Hij werd bemind om zijn groote zachtheid en omdat hij geheel vrij was van ijdelheid. Byron las met genoegen de bundeltjes van d'Israëli, waarin hij over het leven der groote mannen, over hun tegenspoed, hun egoïsme bijzonderheden vond, die sommige zijner kwellingen kalmeerden. De naam Byron was dan ook zeer geëerd in de familie.

In godsdienstzaken was d'Israëli Voltairiaan, in de politiek was hij conservatief, maar ieder regime leek hem goed, als het een man met middelmatig inkomen maar in staat stelde, litteraire anecdotes te verzamelen zonder te worden gestoord.

II

Scholen

De oudste zoon van Isaäc heette Benjamin evenals zijn grootvader. Vóór hem werd een meisje, Sarah, geboren. Vanaf hun kindsheid heerschte er tusschen broeder en zuster de diepste intimiteit. Het vaderschap van Mr. d'Israëli bepaalde zich ertoe, zijn zoon van tijd tot tijd bij de ooren te trekken met de onhandigheid van een man, die zijn leven aan de boeken wijdt. Mrs. d'Israëli was iemand die van nature wat verschrikt en bedeesd was; ze luisterde met eerbiedige ontzetting naar de gezegden die voor haar totaal onbegrijpelijk waren, van haar vroegrijpe kinderen, en trachtte met veel succes hun haar te krullen. Zij aanbaden haar en vertelden haar niets van wat hen waarlijk ter harte ging. Zij voelden veel bewondering voor hun vader, zij geloofden, dat hij een zeer groot schrijver was en ze hielden veel van zijn lieve gezicht, maar zij hadden begrepen dat het onnoodig was van hem te verwachten, dat hij zich met hen bezighield. Zij zagen hem verschijnen aan de maaltijden, met zijn fluweelen kalotje op 't grijze haar, hij was stil en verstrooid. Zij wisten, dat het zijn eenige wensch was, naar zijn boeken terug te keeren.

Wanneer men hem tegenhield, wanneer men hem hinderde was hij uiterst beleefd maar men voelde, dat hij zeer geprikkeld was. Wanneer hij met zijn kinderen sprak, ging het nooit over dingen van het dagelijksch leven maar over zijn arbeid, zijn onderzoekingen. Hij was bezig een boek te schrijven over het leven van Karel Stuart; hij

Benjamin Disraëli

vond het prettig hen te verklaren, dat de schoone ridderkoning, wel verre van een tiran geweest te zijn, een waar martelaar was. De toewijding aan de Stuarts en de haat, die de familie tegen de Puriteinen koesterde, was de eenige godsdienst, die zij beleed.

Iederen Zondag, wandelde het heele gezin naar de grootouders d'Israëli. Aan 't slot van dien eindeloozen, vervelenden tocht belandde men bij de vinnige grootmoeder, die de kinderen in de wangen kneep, scherp over hun manieren oordeelde en hen nooit een koekje toestopte. Grootvader daarentegen gaf hun een geldstuk, speelde voor hen op de mandoline en sprak met hen over Italië. De kleine Ben was verzot op deze verhalen, vooral wanneer ze zich afspeelden in Venetië. Hij vond het heerlijk zich die stad te verbeelden, waar de huizen van steenen kantwerk waren en de daken met goud bekleed. Grootvader zei, dat de familie lang in Italië had geleefd, in een verder verleden, ten tijde van Ferdinand en Isabella had zij in Spanje gewoond. Italië wekte herinneringen aan de Turken, Spanje aan de Mooren. Wanneer Ben dacht aan de macaroni en de mandoline van zijn grootvader, riep hij meteen beelden op van Turksche tulbanden, met levendige kleuren bestikte gewaden, weelderige, zonnige landouwen. Soms legde hij zich neer onder een boom in den Italiaanschen tuin en droomde. Hij fantaseerde er vreemde, schitterende décors. Hij kwam er samen met volmaakt mooie wezens, een jong Engelsch ridder, dien hij redde van den dood, een prinses aan wie hij zijn leven wijdde. Zij waren alle drie verdwaald, de duisternis viel in, zijn metgezellen werden bang. Toen nam Ben het commando op zich, want hij was in zijn droomen altijd leider en overwinnaar.

Toen hij nog heel jong was, werd hij naar school gestuurd, eerst bij een zekere Miss Roper, daarna naar den Eerwaarden Vader Potticany, een hoog-fatsoenlijk huis, waar de dochter van den geestelijke zorg droeg voor „het

linnengoed en de zedelijkheid". Daar werd hem een verrassend feit geopenbaard: hij beleed niet denzelfden godsdienst, was niet van 't zelfde ras als zijn kameraden. Dit was voor hem moeielijk te begrijpen. Toch was Ben's huis, dat rood steenen huis (Grieksche portiek, drie stoeptreden, ijzeren hekje langs het trottoir) wel een echt Engelsch huis. Zijn vader met zijn zwart fluweelen kalotje op het grijze haar, zijn rose gelaat, zorgvuldig geschoren, zijn beminnelijke, gekuischte taal, was een Engelsch schrijver. Ben had geleerd, Engelsche boeken te lezen, de liedjes waarmee hij in slaap was gewiegd, waren Engelsche liedjes, maar hier, in deze school, liet men hem voelen, dat hij niet was als de anderen. Hij was een Jood en zijn makkers, op één na, waren geen Joden.

Hoe duister was dit! De Joden, dat is het volk, waarvan in den Bijbel wordt gesproken, het volk dat over de Roode Zee is getrokken, in gevangenschap heeft geleefd in Babylonië, den tempel van Jerusalem heeft gebouwd. Wat had hij met hen gemeen? Wanneer 's morgens de heele klasse neerknielde voor het gemeenschappelijk gebed, moesten Ben en het andere Joodje, dat Sergius heette, zich verwijderen en blijven staan. Eens in de week kwam een rabbijn om hen Hebreeuwsch te leeren lezen, een onbegrijpelijke taal die van achteren naar voren werd geschreven met letterteekens als spijkerkoppen. De jonge d'Israëli wist, dat deze godsdienstige praktijken hem verwijderd hielden van een mysterieuse levensgemeenschap en dat zij in de oogen van zijn meester en de andere leerlingen een beetje komiek waren. Hij leed eronder. Hij was trotsch. Hij had in alles wat hij deed, bewonderd willen worden. Wanneer er paardje werd gespeeld, wilde hij zich nooit laten inspannen. Maar hij leed vooral, omdat hij niet van Sergius hield. Het was walgelijk zich zoo verbonden te weten met een minderwaardig wezen. De jongens aan wie Ben zich hechtte hadden vlashaar en blauwe oogen. Hun geest was minder rap

dan de zijne maar hij had ze lief met heel zijn hart. Met hen was hij wonderbaarlijk geduldig. Zoo was er de kleine Jones, de dokterszoon; hem vertelde hij in de speeluren geschiedenissen van roovers en onderaardsche gewelven, die hij onderwijl met vlugge potloodschetsen illustreerde.

Wanneer Ben een nieuw boek had, kwam kleine Jones naast hem zitten en ze lazen samen. Maar als Jones nog in 't midden van de bladzijde was, dan wilde Ben die haar in een oogwenk had overzien, reeds omslaan. Hij had zooveel gelezen, had zijn vader zooveel over boeken hooren spreken, dat zijn woordenschat eindeloos was en moeielijke teksten hem geen bezwaar waren. De kleine Jones zuchtte en haastte zich. Dan ried Ben den nood van zijn vriend, glimlachte even en zei alleraanminnigst: „ik kan wachten".

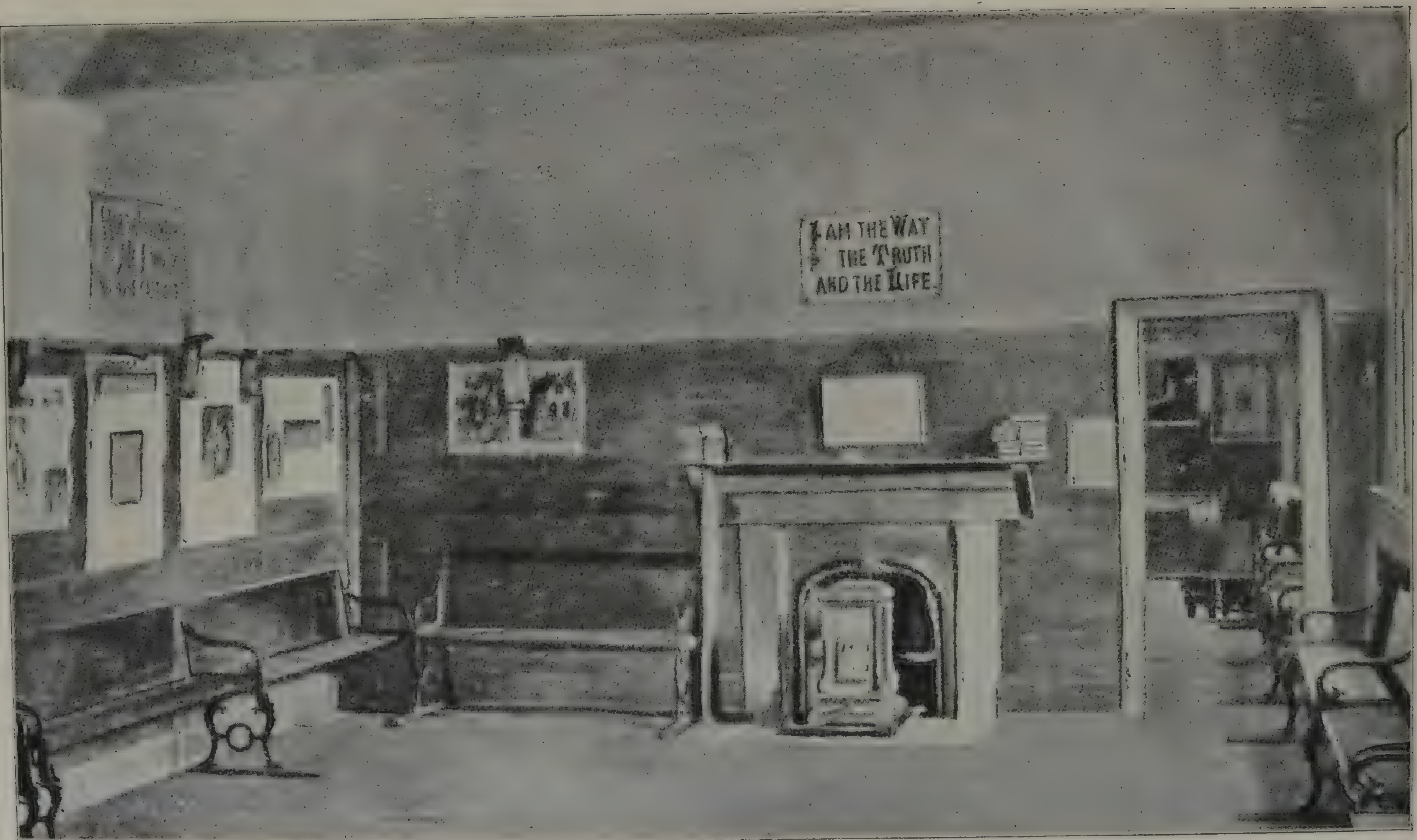
's Avonds in hun leerkamer spraken Sarah en Ben vaak over dat vreemde probleem van Joden en Christenen. Waarom scheen men hun een afkomst te verwijten, die zij niet hadden gekozen en waarover zij geen macht hadden? Wanneer zij hun vader om een verklaring vroegen, haalde Isaäc d'Israëli als Voltairiaansch wijsgeer zijn schouders op. Dit alles beteekende niets. Bijgeloof! Hij schaamde zich heelemaal niet, dat hij een Jood was. Integendeel, hij sprak met veel fierheid over de geschiedenis van zijn ras. Maar hij achtte de geloofs-praktijken, die waren aangepast aan de behoeften en het intellect van een stam Nomaden-Arabieren, eenige duizenden jaren geleden, volkomen belachelijk in een redelijk tijdperk. Gelijk zijn vader en om hem genoegen te doen, bleef hij ingeschreven in de synagoge en betaalde zijn contributie. Zelfs had hij om twistgesprekken te vermijden, waardoor hij leesuren zou hebben ingeboet, toegestaan dat de bewuste rabbijn zijn zoon hebreeuwsch leerde. Maar hij geloofde aan geen enkel dogma en volgde geen enkelen ritus.

Ondanks deze houding — of misschien juist daardoor —

vernam hij op een goeden dag in 1813, dat de Londensche Joden, fier op zijn letterkundig prestige, hem juist tot Voorzitter van hun gemeente hadden benoemd. Hij was verontwaardigd en schreef op staanden voet een heftigen brief. „Een man, die altijd buiten Uw kringen heeft geleefd, die een teruggetrokken leven leidt en niet aan Uw kerkdiensten kan deelnemen in hun huidigen vorm, omdat zij de religieuse ontroering dooden in plaats van haar aan te vuren, een man die zich ertoe heeft bepaald sommige gedeelten van Uw ritueel te dulden, omdat hij tot groote concessies bereid is in zaken, die hem onverschillig laten, zoo'n man kan, als hij maar een weinig gezond verstand en eergevoel heeft, geen plechtige functies bij U aanvaarden."

Het consistorium veroordeelde den President-tegen-wil-en-dank tot veertig pond boete. Isaäc d'Israëli weigerde te betalen. Men liet hem drie jaar lang met rust, daarna eischte de Joodsche Gemeente, dat hij de boete zou betalen. In dien tusschentijd was de grootvader gestorven, hij had tot zijn negentigste jaar zijn blijmoedige kalmte behouden, ondanks een hatelijke vrouw en een zoon, die hem teleurstelde. Met hem werd de eenige zeer zwakke band verbroken, waarmee de familie nog aan het actieve Jodendom was gehecht. Mr. d'Israëli verzocht het consistorium als antwoord, voortaan zijn naam van de lijst der geloovigen te schrappen. Deze man met zijn meegaand karakter was tot woedende drift in staat, als men inbreuk maakte op zijn rust.

Hoewel hij geen Jood meer was, was hij ook geen Christen geworden, en hij schikte zich volkomen in dien tusschenstaat. Een zijner vrienden, de historicus Sharon Turner maakte hem er echter opmerkzaam op, dat het in het belang van de kinderen zou zijn, den godsdienst te belijden van 't meerendeel der Engelschen. Vooral voor jongens bleven, wanneer ze niet waren gedoopt, vele carrières gesloten, omdat Joden evenmin als Katholieken burger-

Het schoollokaal van Disraëli bij Dr. Cogan

rechten hebben. Mr. d'Israëli had zeer veel achting voor dezen Turner, die het eerst de Anglo-Saksische manuscripten van het Britsch-Museum had onderzocht. Bovendien drong de mooie, kattige grootmoeder er bij hem opaan, dat hij zijn kinderen zou losmaken van de knellende banden, waardoor zij zoozeer had geleden. Isaäc d'Israëli liet zich overtuigen. Cathechismussen en gebedenboeken verschenen in het huis en de kinderen werden één voor één naar de kerk van Sint-Andrew gebracht, waar ze werden gedoopt.

Benjamin was toen dertien jaar. Het was voor hem wenschelijk, den overgang in godsdienst te doen samengaan met een verandering van school. Maar waar moest hij heen? Zijn vader dacht aan Eton; zijn moeder vreesde, dat hij er ongelukkig zou worden. Zeker zou de ontvangst in Eton voor den nog zoo onlangs bekeerden Jood niet zeer geruststellend zijn. Ben was bereid het erop te wagen maar de vaderlijke raadgevingen maanden tot voorzichtigheid. En nu trof het zoo, dat Mr. d'Israëli vaak bij zijn boekestalletjes een geestelijke ontmoette, Cogan genaamd. Hij kocht zeldzame uitgaven en ging door voor de eenige predikant der non-conformisten in Engeland, die Grieksch kende. Een man, die zooveel las, kon niet anders dan volmaakt zijn; men besloot Ben aan hem toe te vertrouwen.

De school van Dr. Cogan was een oud huis, met klimop begroeid. Aan de muren der kale klasselokalen, met hun eikenhouten banken, hingen groote plakkaten, met opschriften: „Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven". Zeventig leerlingen verdrongen zich als een nieuwsgierige, critische menigte om den nieuwen leerling. Hij was tartend door zijn al te mooie kleeding. Zijn wel-verzorgd pak, zijn olijfkleurige matte tint, zijn knap maar vreemd gelaat wekten verwondering. Zijn nieuwe makkers beschouwden hem met lichtelijk spottende belangstelling. Hij keek hen vrijmoedig aan en gaf hen hun blikken terug.

Hij was vastbesloten ze aan alle kanten te staan en om, als het moest, hun verachting met brutaliteit te beantwoorden. „Het beteekent niets", zei hij almaar tot zich zelf als de emoties hem te sterk werden, het zijn niets dan jongens zooals ik, die ik moet beheerschen."

In de eerste klassen kwamen de voordeelen en de tekortkomingen van zijn opvoeding aan 't licht. De school was heel ver in Latijn en Grieksch, veel verder dan Ben. Maar zoodra het er om ging iets te bedenken of te schrijven, ontdekten vele kinderen dat hij hen een nieuwe wereld van gedachten en gevoelens openbaarde. Men herhaalde zijn woorden, zijn zinnen. Zijn makkers copieerden zijn verzen, om ze hun zusters, hun nichtjes te laten lezen. Er vormde zich een soort modernistische côterie om hem heen. Hoewel hij heftige bewegingen haatte, won zijn eerzucht het van zijn temperament en oefende hij zich methodisch, om te slagen in lichaamsspelen. Hij genoot groote populariteit en had zich weldra een plaats als chef veroverd, wat hem bedwelmde. Wanneer hij nu alleen wandelde, verbeeldde hij zich Eerste Minister te zijn of Bevelhebber over het Leger. Dat moest heerlijk zijn.

Om zijn macht te handhaven, organiseerde hij, tegen de schoolregelen in, tooneelvoorstellingen. Hij was verzot op het tooneel. Toen zijn ouders hem voor de eerste maal hadden meegenomen, toen hij die schoon-gestelde samenspraken had gehoord, die wonderbaarlijke avonturen had gezien, was hij verrukt geweest. Eindelijk had hij een wereld gevonden, die bestond uit wezens naar zijn hart, wezens die groote dingen volbrachten, en spraken als de helden uit zijn droomen... Men vormde een troep — d'Israëli was direkteur, regisseur, voornaamste acteur. Weken gingen voorbij; hij genoot van dit nieuwe leven, genoot van zijn macht, hij was volkomen gelukkig.

Hij was zóó gelukkig, dat hij het onweer niet zag opkomen. Zijn succes bracht hem zooveel vreugde en hij

meende in zijn naïveteit dat iedereen die blijdschap deelde. Hij liet te veel zijn verachting blijken voor alle traagheid van geest. Ondanks het water van den doop rook hij naar den mutsaard. Zijn hevigste vijanden waren de monitors van de school, die tot aan de komst van dien jongen met zwarte krullen een onbetwist gezag hadden gevoerd. Zijn occulte macht, die gegrond was op 't genot dat hij de jongens gaf en die groeide naast hun gezag, irriteerde hen. Zij verklikten den directeur van het tooneelgezelschap en de geheime repetities aan dominee Cogan.

De verontwaardigde dominee Cogan kwam in de klasse een toespraak houden over die nieuwe, schandelijke zeden: „Nooit, zei hij, heb ik in 't groote gezin dat wij hier vormen zooiets gezien. Stellig heeft een vreemde opstandige geest, die niet in staat is, den geest van onze school te volgen, deze plannen bedacht." De oppositie maakte zich met blijdschap dezen zin eigen. In 't speeluur dat volgde grinnikte een troepje jongens, toen ze den kleinen d'Israëli passeerden. Iemand floot. Hij keerde zich om en zei kalm: „Wie heeft daar gefloten?" De grootste der monitors kwam naar voren en zei: „Wij hebben er genoeg van, door een vreemdeling te worden geleid." D'Israëli diende hem een vuistslag toe middenin zijn gezicht. Men vormde een kring om de twee boksers. D'Israëli was kleiner, minder sterk, maar vlug en zeer lenig op zijn beenen. Hij vocht zeer bewust en met verwoeden moed. Weldra was de ander geheel bebloed. De school zag, verstomd van verwondering toe, hoe haar wettige aanvoerder zijn bewustzijn begon te verliezen. Eindelijk zakte hij ineen. Door een ademlooze stilte werd deze val van een regime ontvangen.

Misschien zouden de leerlingen van dominee Cogan minder verbaasd zijn geweest, als ze hadden geweten, dat de overwinnaar sinds drie jaar, heimelijk les in 't boksen nam.

III

Brummell en Sint-ignatius

Doctor Cogan verzocht Mr. Isaac d'Israëli zijn zoon ten spoedigste van school te nemen. Ben vond het huis, zijn kamertje, en de eentonige goedheid van de zijnen nèt zoo terug als hij dit alles had verlaten. Nooit had een kind zich meer alleen gevoeld maar nooit had het ook zijn eigen leven beter kunnen regelen. Zijn vader was welwillender maar onwerkelijker dan ooit; zijn moeder, die sinds lang werd voorbijgezien, bewonderde, godzalig, van verre. Met Sarah alleen kon hij over de toekomst spreken.

Hij was vijftien jaar; uit de feiten was gebleken dat de school gevaarlijk voor hem was; aan de Universiteit zou hij, indien hij daar heenging, dezelfde vooroordeelen, dezelfde algemeene haat, terugvinden. Wat te doen? En in de eerste plaats, wàt wilde hij zelf? Naarmate de opwinding van het kleine heelal, de school, de herinnering aan zijn intrigues, zijn triomfen, zijn oorlogen in 't klein, als wolken die uiteendreven, kleurrijke, scherpgeteekende landschappen aan 't licht brachten, onderscheidde hij, aan verre horizonnen, een kolossale eerzucht, zooals men wel, bij 't naderen eener stad, de hooge torens ontdekt, die hoog boven haar uitrijzen. Zijn leven leek hem ondraaglijk, indien hij niet de grootste aller mannen zou worden. Niet één van de grootste maar heel duidelijk de allergrootste. Een ziel, die eens werd gewond, vindt

Sarah Disraëli, 1828

alleen in triomfen haar zekerheid terug. Hij had revanche te nemen en hij voelde zich hiertoe in staat. Maar wie zou hem het leven verklaren? Welken weg moest hij inslaan? Schrijven? Hij constateerde de vurige toewijding waarmee Byron allen bezielde. Maar zooveel groote dichters, de grootste, werden eerst beroemd na hun dood. Ben gaf weinig om deze al te late overwinning. Hij wilde zijn roem aan den lijve voelen. „Wie zou nog aarzelen, als hij had te kiezen, Homerus of Alexander te zijn? Voor zijn beide jongere broertjes organiseerde zijn moeder bijéénkomsten met kinderen van hun leeftijd. Men zag er den toekomstigen Alexander rondwandelen met de handen in de zakken van zijn zwierige pofbroek, bleek, mistroostig, met een angstig, somber gezicht, als Gulliver te midden van de Lilliputters.

De eerste conclusie die hij trok nadat hij zichzelf in de weken die op zijn thuiskomst volgden streng en onverbiddelijk had onderzocht, was dat hij totaal niets wist. Hij achtte het noodzakelijk zijn geest nieuw op te bouwen en bij de grondvesten te beginnen. Hij maakte een ontzaglijk arbeidsplan op en nam zich voor, een jaar ingetogen te leven om zijn kennis te herzien.

Elken morgen beschouwde zijn vader hem met teedere, sceptische blikken, als hij hem de bibliotheek zag binnengaan en er uitkomen met de armen vol boeken. Iederen avond stond zijn dagboek, waarin hij zijn lectuur bij hield, volgekrabbeld met notities. „Vrijdag, 2 Juni. Lucien — Terentius — de Adelphen — beloven interessant te worden — De Henriade — Virgilius, het tweede boek van de Georgica begint met een schitterende aanroeping van Bacchus, verloopt dan, helaas, in een doffe verhandeling over het enten van boomen — heb Grieksch gestudeerd — grammaire." En op een anderen dag: „Ik houd niet van Demosthenes: hoewel zijn toespraken altijd vol staan

met woorden als Deugd, Vaderlandsliefde en Moed, zegt de geschiedenis mij dat hij een schelm, een partijmensch en een lafaard was."

Door alle kamers van het huis ging deze groote jongen op zijn pantoffels met stapels dictionnaires beladen. Vergeefs drong de methodische Mr. d'Israëli er bij hem op aan dat hij een vaste plaats moest uitkiezen voor zijn arbeid: „Ik smeek je, my dear boy, breng je papieren toch wat in orde." Het mishaagde den schrijver der „Litteraire Merkwaardigheden", dat hij zijn zoon met zooveel hartstocht de geschiedenis der samenzweringen in Venetië en van de groote godsdienstige sectes zag bestudeeren. Alles wat een schijn van geheimzinnigheid had, beviel dien jongen. Altijd zocht hij naar nieuwe détails over de geheime genootschappen, over het Veemgericht, over den Raad van Tien, over de Jezuieten. Hij las en herlas het leven van Sint Ignatius de Loyola, wiens moed hem in verrukking bracht. De vraag, die Ignatius zich stelt: „Als je een heilige waart, wat zou je dan doen om Dominicus en Franciscus in heiligheid te overtreffen?" was volkomen zijn eigen vraag ten opzichte van Demosthenes, Cicero of Pitt. Hij hield van het voorschrift: „Ontwikkel je, niet om te kunnen genieten maar om daden te volbrengen." Hij bestudeerde vooral de wijze waarop Ignatius zich zijn discipelen had verworven en hoe hij had gemaakt, dat ze zich aan hem hechtten. De organisatie der Katholieke Kerk vervulde hem met bewondering: O, geestelijke en wereldlijke macht tegelijk te zijn!.... Albernoi te zijn of Richelieu.... Volmaakt levenslot! Dergelijke beweringen maakten Isaäc d'Israëli bedroefd. Wat nu? Moest een discipel dien hij zijn geliefden Voltaire tot geestelijk voedsel had gegeven daartoe komen? Had de sceptische geleerde een mystisch geleerde voortgebracht? Vreemde mystiek trouwens. Er was niets spontaans, niets naiefs in hem, dat hem lokte naar deze leerstellingen. Het leek wel,

of hij uit redelijkheid de rede ontweek. Dit hinderde Mr. d'Israëli hevig.

Ondanks zijn afschuw voor alles wat daad was, achtte hij 't noodzakelijk, hier in te grijpen. Hij wilde zijn zoon leiden naar een eenvoudiger, practischer levensdoel.

Een zijner vrienden, Mr. Naples, een procureur, bood aan, Benjamin bij zich te nemen als secretaris. Mr. Napels had een dochter en de ouders maakten plannen. Bij de gedachte zich in een procureurskantoor begraven te zien, kwam Benjamin in opstand. „Bah! De balie! Teksten van wetten en belachelijke onzinpraat tot je veertigste jaar en dan, indien alles goed gaat, tot slot jacht op een baronetstitel. Overigens moet men, om in deze loopbaan te slagen, een groot rechtsgeleerde worden en men kan er van afzien een groot man te zijn." „Je moet ervoor oppassen al te vlug een groot man te willen worden, my dear boy.... De jongelieden van heden willen zich niet meer langzaam opwerken door een eerbiedwaardig beroep heen. Ik vrees zeer, voor hen èn voor jou".... Hij voegde erbij, dat het hem speet, dat zijn zoon zoo'n veeleischende eerzucht in zichzelf aankweekte, omdat er door zijn afkomst, zijn ras, zoovele wegen voor hem gesloten bleven. Maar zelfs indien men aannam, dat hij in zijn recht was met een hoogere bestemming te verlangen, waarom dan niet eerst de menschen te beschouwen vanuit dat prachtig observatorium, het procureurs-kantoor? Niets zou hem later beletten een andere richting te kiezen.

Dit laatste argument trof Benjamin. Het was waar, dat hij de menschen niet kende, en dat hij ze wenschte te kennen. Door zijn lectuur had hij geleerd, dat vele groote geesten hebben gefaald, omdat zij 't versmaadden, de massa te bestudeeren. Integendeel men moest zich mengen onder de massa, haar wijze van voelen, haar zwakheden ervaren. De mythe van Jupiter, die zich als dier

vermomde, om in zijn aardsche ondernemingen te slagen, leek hem een goed symbool. Hij gaf toe.

Een procureurs-kantoor. In het bureau op Frederick's Place zag hij staatslieden, bankiers, kooplui langs zich heen trekken. 's Avonds ging hij door met te lezen in de bibliotheek van zijn vader. Soms noodigde zijn patroon hem uit: in zijn woning ontmoette hij jonge vrouwen, jonge meisjes. Hij viel zeer in den smaak. Hij had fluweelzachte oogen, een zuiver gevormden neus, een beweeglijken mond en zijn teint was buitengewoon bleek. Wanneer hij samen was met vrouwen of over haar sprak, deed hij zijn best, cynisch te zijn. Gecompliceerd cynisme, ontstaan uit de vrees, dupe te zijn, uit verlegenheid die hij zichzelf niet wilde bekennen, uit gebrek aan verbeelding, uit een systeem. Benjamin had Don Juan gelezen en Byron tot zijn afgod verheven, maar kende van den dichter slechts den kant, dien deze wenschte te laten zien. Brummell met zijn krampachtig-aanstellerige houding, zijn paradoxale onbeschaamdheid, was destijds in de mode. Hij was het toonbeeld van den man van zeer lage geboorte, kleinzoon van een banketbakker, die door zijn ongehoorde verwaandheid alle snobs van Londen onder den duim had gekregen. Men had de onbeschaamdheid der Grooten gekend, de onbeschaamdheid der Machtigen, de onbeschaamdheid der Schijngeleerden. De dandy beteekende de onbeschaamdheid als zoodanig, die geen grond had en steunen moest op eigen kracht. Beroemde voorbeelden hadden bewezen dat deze methode kans van slagen had. De jonge d'Israëli wilde haar beproeven in een wereld van burgerlijke rechtsgeleerden. Hij kleedde zich met uitgelezen, overdreven smaak: staatsiepak van zwart fluweel, kanten manchetten, zijden kousen met roode linten versierd; schaamteloos fixeerde hij de vrouwen, antwoordde hij de mannen met

hautaine achteloosheid. Reeds spoedig kon hij de gelukkige gevolgen van deze houding constateeren. Gehuwde, dikwijls mooie vrouwen, lachten hem toe op een wijze, die volwassen mannen met recht benijdden.

Vaak nam zijn vader hem mee uit dineeren bij den uitgever John Murray. Daar ontmoette hij bekende schrijvers en hoorde gesprekken aan, die hem in verrukking brachten. Hij zag er Samuel Rogers, Thomas Moore, Byron's vriend — die uit Italië kwam, waar hij den dichter had ontmoet. „Vertel mij eens, vroeg Mr. d'Israëli, is Byron zeer veranderd?" „Ja, zijn gezicht is gezwollen, hij wordt dik, zijn haar is grijs, en dat aanschijn van geestelijke kracht, dat hij eertijds had, is hij kwijt. Zijn tanden worden slecht, hij zegt, dat hij naar Engeland zal moeten, om iemand hierover te consulteeren." De jonge Benjamin luisterde gespannen en wanneer hij 's avonds thuis kwam, noteerde hij dit alles.

Terwijl hij druk bezig was, anderen waar te nemen, beschouwde hij zichzelf met critisch oog. Hij merkte op, hoe sommige vrienden van zijn vader zich vermaakten met zijn vroegrijpheid en de levendigheid van zijn rake antwoorden, hoe anderen zich ergerden aan zijn vrijpostigheid. Velen vonden hem geaffecteerd, een onverdraaglijk poseur. Daar hij niet oprecht kon zijn uit vrees zich belachelijk te maken, kruidde hij zijn gesprekken met voortdurenden spot. Wanneer hij trachtte zijn sarcastische gezegden binnen te houden, bestookte de herinnering aan wat hij op school had moeten verduren hem als een booze demon. Liever schaamteloos dan slaafsch. Wanneer hij door zijn àl te sterke zin voor het belachelijke, zich iemand tot gevaarlijken vijand had gemaakt, verweet hij het zich en legde zich geestelijke oefeningen op in den trant van Loyola. Hij noteerde: „Besluit — Altijd open en oprecht zijn met Mevr. E. en haar nooit iets zeggen wat ik niet meen. Niet spotten — want ze vindt, dat ik daarin uitblink . . . ."

Reeds begon hem het kantoor van Frederick's Place te vervelen. Het jonge meisje, dat men voor hem had bestemd zei zelve tot hem: „Wel neen, je bent veel te geniaal voor dit ambt. Dit alles is onmogelijk." Hij haakte ernaar, te ontsnappen. „Laat slagen is geen slagen meer, dat beteekent tegelijkertijd den dood en de onsterfelijkheid bereiken. Denk aan den jongen Cesar: hij ziet zijn jeugd vergaan en hij weent als hij leest over de heldendaden van den Macedoniër; zelfs Pharsalus was geen voldoende vergoeding voor zijn angsten. Denk aan den onbekenden Bonaparte die haast stierf van honger in de straten van Parijs. Wat beteekent Sint-Helena, vergeleken bij de hardheid van zóó'n bestaan? De herinnering aan voorbijgegane glorie kan de donkerste gevangenis verlichten. Maar welk rad, welke pijnbank, welke marteling is te vergelijken bij deze ontzetting: te leven in de vrees, dat een bovennatuurlijke geestkracht langzaam uitgeput zal raken, zonder de wonderen te hebben volbracht, waarvoor zij was bestemd."

De beslissing werd verhaast door een reisje naar Duitschland. Samen met zijn vader zag hij de kleine Duitsche hofhoudingen, die stralend-gelukkige kringen, die schoone tooneelvoorstellingen, waar de Groot-Hertog zelf, vanuit zijn loge, het orkest dirigeerde. Ze werden er vriendelijk ontvangen. Onder de maaltijden klonk militaire muziek. Men hield den ouden d'Israëli met zijn rose teint, zijn witte haar voor een Engelsch generaal. Zijn zoon voelde zich hierdoor heimelijk gevleid. De wereld was te schoon, te afwisselend, het was niet geoorloofd zijn jeugd door te brengen met het volschrijven van dossiers. Toen hij den prachtigen Rijnstroom afvoer langs de mysterieuse heuvelen, waarboven zich hoog de met klimop begroeide torens verhieven, besloot hij, zoodra hij thuis kwam, het wetboek eraan te geven.

IV

Zaken

Gedurende de laatste maanden van zijn verblijf op Frederick's Place had d'Israëli vele clienten van 't bureau snel fortuin zien maken met speculeeren in Zuid-Amerikaansche mijnen.

De Spaansche en Portugeesche koloniën Mexico, Bolivia, Peru, Brazilië, waren toen haast alle in opstand; minister Canning ondersteunde ze in naam der liberale beginselen; Engelsche financiers verkregen er mijnconcessies, het Engelsche publiek, verheugd tegelijk zijn leerstellingen en zijn belangen te kunnen dienen, wierp zich op de fondsen, die rezen met razende vaart. Samen met een anderen klerk, wat ouder dan hij, besloot d'Israëli, die 't gewaagd vond, op de rijzing te speculeeren, te spelen op de daling der koersen. De jongelieden begonnen met een klein pakje stukken, toen ze verloren, probeerden ze 't met een dikker pak. De fondsen bleven rijzen, het bleek dat ze een verlies hadden geleden van duizend pond. Toen besloten ze, met impulsieve snelheid, de huik naar den wind te hangen en voortaan op de rijzing te speculeeren.

Door deze beurs-operaties was d'Israëli in aanraking gekomen met John Diston Powles, een der financiers, die de markt der Zuid-Amerikaansche fondsen regelden. Powles was zeer verwonderd over de intelligentie van dien twintigjarigen jongeman, hij liet hem zijn belangstelling blijken; d'Israëli was verheugd in de wereld der groote

bankiers te kunnen binnendringen, die occulte macht, waarvan het mysterie hem altijd had verrukt. Om te beginnen droeg Powles hem op, een kleine brochure over de Amerikaansche mijnen samen te stellen, ten gebruike van 't groote publiek.

D'Israëli wist hoegenaamd niets van mijnkwesties af, maar hij bezat zeer veel zelfvertrouwen. In een paar dagen stelde hij zich op de hoogte, schreef een zeer leesbaar boekje, ongeloofiijk ernstig van toon en verkreeg toestemming van uitgever Murray, den vriend van zijn vader, het uit te geven op Powles' kosten.

Murray was op zijn beurt getroffen door het aplomb en de overredingskracht van dezen mooien jongen, dien hij op zijn diners had gezien, zonder hem op te merken, en weldra betrapte hij er zich op dat hij met hem in groot vertrouwen sprak over de toekomst van zijn zaak. Deze gaf reeds een belangrijk tijdschrift uit „The Quaterly Review", maar Murray vroeg zich af, of het niet in zijn belang zou zijn, een dagblad op te richten, naar 't model van de Times. D'Israëli kwam in vuur. Murray, een man die van nature weifelend en bekrompen was, trachtte dadelijk terug te krabbelen; maar hij had te doen met een vaster karakter dan het zijne. Een krant hebben — dat was juist, wat de jonge d'Israëli wenschte. Dat beteekende macht in bedekten vorm. Zeker, er moest een groot conservatief dagblad worden gesticht. Met z'n drieën zou men het kapitaal verschaffen: Murray, Powles en d'Israëli zelf. Hoe zou de laatste zijn aandeel betalen? Daaraan dacht hij niet. Het geld moest er komen. Wat was er nog meer noodig? Een direkteur? D'Israëli had een idee, men moest Lockhart engageeren, den schoonzoon van Sir Walter Scott. Woonde hij in Schotland? Dan moest hem hem naar Engeland laten komen. D'Israëli zou hem gaan bezoeken, hem overtuigen. Waren er buitenlandsche correspondenten

noodig, een drukkerij, een lokaal? D'Israëli nam alles op zich.

Toen Murray zoo werd aangevallen, met argumenten overstroomd, kon hij niet lang weerstand bieden. Er werd een acte opgesteld waarin werd besloten tot de oprichting van een groot dagblad, waarvan het kapitaal voor de helft aan Murray zou toebehooren, voor een vierde deel aan Powles, voor een vierde deel aan d'Israëli. Deze laatste vertrok dadelijk als afgezant naar Schotland. In de diligence las hij Froissard, voelde zich volmaakt gelukkig en dacht met voldoening: „Avonturiers beleven avonturen".

*

Hij had zich met oneindige zorg op de onderneming voorbereid. De herinnering aan zijn dierbare geheime genootschappen was hem ten nutte geweest. Hij liet Murray een code achter, dat hem in staat stelde te schrijven zonder namen te noemen. Sir Walter Scott was „de Ridder"; Lockhart „M", minister Canning „X", Murray zelf „de Keizer". Zoodra hij te Edinburg aankwam, liet hij zijn recommandatie-brieven naar Lockhart brengen, die een landhuis bewoonde op de prachtige bezitting Abbotsford van zijn schoonvader. Hij werd uitgenoodigd voor den volgenden morgen. De schrijver stond verstomd toen hij dat kind zag binnenkomen; toen hij den naam d'Israëli las, had hij, zooals vanzelf sprak, aan den vader gedacht, dien hij eertijds in Londen had ontmoet. Daar hij een koel en spotziek man was, een weinig pedant, en nogal prat ging op den beroemden naam van zijn schoonvader, nam hij de vrijmoedigheid van dit piepjonge wezen als een beleediging op en ontving hem ijskoud.

D'Israëli voelde zijn moed verflauwen. Maar het lag in zijn natuur, dat hij des te ongedwongener leek, naar mate

hij meer was geintimideerd. Hij nam plaats met majestueus, breed gebaar, waardoor hij tien jaar ouder leek en begon met volmaakte koelbloedigheid het plan te ontvouwen van John Murray, naar hij zei. In waarheid was het Benjamin d'Israëli's plan, maar hij wist, dat de meeningen van een twintigjarigen jongen weinig kans hebben te worden aangehoord. Zoo had hij ook de gewoonte citaten te improviseeren en de denkbeelden, waarvoor hij zelf niet durfde uitkomen, aan bekende auteurs toe te schrijven.

In zijn mond kreeg alles een onmetelijken omvang; in de persoon van Powles werd de combinatie door „de heele City" gesteund, door „allen die belang bij de mijnen hadden", door „heel Amerika"; Murray bracht de meest vooraanstaande politici aan; het Ministerie stond achter hen; kortom, het nieuwe dagblad (hij stelde voor het den naam te geven van de „Vertegenwoordiger"), was de meest grootsche onderneming van hun tijd. Hij wenschte zoo hevig, dat het leven een schitterenden avonturenroman mocht zijn, dat hij het afschilderde in ietwat te levendige kleuren. Lockhart was, ondanks zijn wantrouwen, verwonderd over deze vurigheid en den volgenden morgen stelde hij den jongen afgezant aan zijn schoonvader voor.

Sir Walter Scott was in dien tijd één van de grootste beroemdheden der wereld. Karavanen Amerikanen deden bedevaarten naar Abbotsford. Hij behandelde hen met imponeerende goedheid, leidde ze rond in zijn mooi park of nam ze mee uit zalm-visschen in den Tweed, zijn honden renden aan zijn zij. Zijn huis, waarvan hij eerst een landhuisje had willen maken, was grooter geworden van roman tot roman totdat het een sprekende gelijkenis kreeg met het kasteel van een Schotsch edelman. Deze levensstandaard was nog al duur en de uitgevers van Sir Walter begonnen, ondanks zijn wijdverbreide populariteit, ter aarde te buigen onder den zwaren last van de rekeningen der aannemers.

De jonge Hebreeër, die den schoonzoon een prachtige positie kwam aanbieden, werd dan ook allerhartelijkst door den ridder ontvangen. In zijn mooie bibliotheek hoorde hij, met een dozijn foxterriers op knieën en schouders, met sympathieke belangstelling de verklaringen van den jongen man aan. — Zijn romantische vurigheid beviel hem. Hij hield zelf van zaken doen en stemde met het plan in, maar eischte voor zijn schoonzoon een zetel in het Parlement. Het was noodig, dat de direkteur van een groot dagblad daar lid van was. Benjamin beloofde den zetel.

Hij bleef drie weken bij de Lockharts, dineerde haast elken avond bij Scott. Dat leven beviel hem uitstekend. Des avonds zong Anna Scott ballades uit Schotland, terwijl zij zichzelve op de harp begeleidde of Sir Walter Scott vertelde mooie verhalen. Iedereen was verrukt van Benjamin. Zijn vader schreef aan Murray: „Hij heeft werkelijk niets tegen behalve zijn jeugd en dit is een gebrek, dat met eenige jaren ervaring wel vlug zal verbeteren.... Zijn plannen zijn uitgebreid, maar vol gezonden zin en hij is volmaakt ernstig, als hij zich aan den arbeid zet." Murray schreef aan Lockhart: „Ik heb mijn jongen vriend d'Israëli bij U zijn loopbaan laten beginnen en ik ben ervan overtuigd dat U spoedig zult ontdekken, wat hij waard is. Ik moet bekennen, dat ik nog nooit een beginneling heb ontmoet, die meer beloofde. Zijn kennis van de menschelijke natuur en van den practischen kant van al zijn gedachten hebben me vaak verrast bij een jongen man van nauwelijks twintig jaar.... Ik verzeker U dat hij Uw vertrouwen ten volle waardig is, want discretie is ook nog één van zijn deugden. Indien ons groote plan wordt verwerkelijkt, zult U in hem, daarvan ben ik overtuigd, een onschatbaar vriend hebben...."

D'Israëli kwam terug met de toestemming van Lockhart, die *The Quaterly Review* en het nieuwe dagblad tegelijk

zou redigeeren voor tweeduizend vijfhonderd pond per jaar. Dadelijk na zijn terugkeer huurde hij bureaux en een drukkerij, engageerde als correspondent een Duitscher, dien hij in Coblenz had gekend, verzekerde hem dat het dagblad een brandpunt van inlichtingen zou worden voor de heele wereld, vond correspondenten in vele hoofdsteden van Europa, in Zuid-Amerika, in de Vereenigde Staten. Eindelijk meende hij dat alles op rolletjes liep en dat het blad zou kunnen verschijnen, toen er plotseling boven den triomfeerenden Benjamin het hevigste aller onweeren losbarstte.

Hij wist niet hoe het er achter de schermen van de firma Murray uitzag, had verzuimd 't zich te laten beschrijven of zelfs op verkenning uit te gaan en had zich nooit kunnen verbeelden, dat de intrede van een gewichtig man als Lockhart eenige opschudding zou teweegbrengen. Welnu, Sir John Wilson Croker, een talentvol schrijver en politicus, ondersecretaris aan 't Ministerie van Oorlog, eminent medewerker aan het tijdschrift, maar nijdig van karakter en boosaardig van geest (Macaulay zei van Croker dat hij hem evenzeer verfoeide als koud, gekookt kalfsvleesch) ontstak in woede, toen hij hoorde van de plannen, die zijn uitgever, buiten zijn medeweten, had gemaakt met een jongen van twintig jaar. Hij maakte Murray een geweldige scène, deze verweet het d'Israëli en beschuldigde hem door zijn gebabbel plannen aan 't licht te hebben gebracht, die geheim moesten blijven. Bijna denzelfden dag had er aan de Beurs een krach plaats van de Amerikaansche fondsen. De eerste ingeving van de beide klerken was goed maar voorbarig geweest. Nu zij op stijging speculeerden kwam met vernietigende kracht de daling. In een paar dagen was de befaamde Powles volkomen geruïneerd; d'Israëli en zijn vriend Evans verloren de kolossale som van zevenduizend pond sterling.

Zoo werd het voor den ongelukkigen d'Israëli onmogelijk aan de oprichting van het blad deel te nemen, althans als financier. Op twintigjarigen leeftijd was hij zoo bezwaard met schulden, dat hij zichzelf radeloos afvroeg, hoe hij ze ooit zou kunnen betalen. Hij verloor tegelijk zijn vrienden, zijn crediet en zijn positie. Hij had aan de onderneming verbonden kunnen blijven en dit zou iets heel natuurlijks zijn geweest, daar hij het initiatief had genomen. Maar daar Croker hem niet mocht en hij, wat hem stellig zeer zou hebben verwonderd, ook aan Lockhart niet beviel — deze had hem geduld omdat hij meende hem te kunnen gebruiken, maar hield hem voor een avonturier — werd hij in een paar dagen tijds uit de combinatie gedrongen, die hij zelf gevormd had. Hij stond verstomd. Twee maanden lang had hij geleefd in een atmosfeer van triumfen en lof. Murray, Scott, Lockhart, zijn vader behandelden hem als den verloren zoon. Hij kon denken, dat hij werd aangebeden. En hij was snel geneigd, dit te gelooven, omdat hij zijn jeugd had doorgebracht in een teedere familie, die hem bewonderde. Plotseling was alles vergeten, het leek, of men hem vol woede en verachting beschouwde, de nederlaag volgde, zonder overgang, op de overwinning. Het was moeilijker, met deze wereld om te springen dan hij aanvankelijk had gedacht.

*

Hij kwam thuis, heel somber en volkomen ontmoedigd, het leek hem of de veerkracht van zijn geest was gebroken. Zijn vader, die overigens van het ernstige gedeelte van het avontuur, de zevenduizend pond schuld, onkundig was, verzekerde hem, dat het op zijn leeftijd onzinnig was, het leven als een verloren zaak te beschouwen.

Benjamin was een paar dagen lang niet in staat iets anders te doen dan te wrokken over zijn mislukking. Maar na een week rust, waarin hij had gemediteerd en ge-

tracht te begrijpen in hoeverre hij slecht had gespeeld, voelde hij, tot zijn eigen verrassing, plotseling een sterk verlangen om te gaan schrijven en wel in 't bijzonder een roman. Opeens had hij lust, deze eerste ervaring van de wereld, dezen strijd, deze nederlaag, uit te beelden in een drama en een held te scheppen, onder wiens naam hij zich zijn eigen wezen zou kunnen verklaren.

Hij was een jongmensch, dat snel handelde, en dat het al niet beter verdroeg het einde van een boek af te wachten dan zijn eigen roem in de politiek. Het masker dat hij droeg was zeer doorzichtig. Zijn held, *Vivian Grey*, was, evenals hij, de zoon van een verstrooid schrijver, die zich altijd opsloot met zijn boeken. Evenals hij, was hij uit een school weggestuurd. Evenals hij, werd hij verteerd door vurige, politieke eerzucht en ijsbeerde hij gejaagd door zijn kamer, wenschend een groot redenaar te worden. De eerste politieke redeneering van Vivian Grey was als volgt: „Stellig leeft er op 't oogenblik iemand van hooge geboorte, die enkel door zijn domheid niet aan 't bewind kan komen; op 't zelfde oogenblik heeft Vivian Grey hooge intelligentie, maar hij is van lage geboorte. Wanneer twee menschen elkaar zoo goed kunnen aanvullen, waarom zouden ze zich dan niet met elkaar vereenigen?" Bedachtzaam ging hij aan 't zoeken naar een adellijk heer, machtig en dom, teneinde hem door vleierij te winnen. De adellijke heer, machtig en dom, werd ontdekt in de persoon van den markies van Carabas. Vivian slaagde erin, hem ervan te overtuigen, dat het noodzakelijk was een partij Carabas te vormen en zelf Eerste Minister te worden. Vivian twijfelde niet of hij zou slagen, want het was één der principes van Vivian Grey, dat alles mogelijk was. Zeker, er waren menschen die in het leven ondergingen, maar al die mislukkingen waren te wijten aan gebrek aan moreelen of lichamelijken moed. Welnu, Vivian Grey wist, dat er ten minste één wezen op de wereld leefde, dat niet bevreesd

was, noch moreel, noch physiek en hij was sindslang tot de àl te gemakkelijke conclusie gekomen, dat zijn loopbaan niet anders dan schitterend kon zijn. Nadat hij zijn held aldus naar zijn eigen beeld had gemodeleerd, niet zonder helderziende gestrengheid, liet d'Israëli hem stranden als slachtoffer van intrigues en van zijn eigen onhandigheid en zond hem als gekwetst, gebroken man naar het buitenland, om zoo mogelijk te vergeten.

Het boek werd in vier maanden geschreven, voordat de schrijver nog één en twintig jaar was en zijn familie wist er niets van. Het was lang niet zonder deugden. Alles wat d'Israëli zelf had kunnen opmerken, Vivian's jeugd, zijn vader, de school, was waar en levend. De toon was sarcastisch, een scherp criticus had den invloed van Voltaire, van Swift kunnen ontdekken. De gesprekken waren samengesteld uit wat hij bij Murray en bij Walter Scott had gehoord. Alles wat hijzelf had uitgevonden, was vrij kinderachtig.

De d'Israëli's hadden tot buurman een procureur, M. Austen. Zijn vrouw, een ontwikkeld, geestig persoontje, en heel mooi, was kunstenares, goede musicienne en haar litteraire smaak werd zeer geprezen. Sindslang interesseerde zij zich voor Benjamin. Wanneer zij Mrs. d'Israëli een bezoek bracht, vond zij het aardig den mooien jongeman te ontmoeten, die den eenen dag op het tapijt in 't salon lag te midden van stapels boeken en den volgenden dag van zijn kamer naar beneden kwam met zijn box-handschoenen nog aan over zijn kanten manchetten. Zij had dadelijk begrepen dat zijn lichtzinnigheid niets was dan aanstellerij. Zij stelde vertrouwen in hem en hij vertrouwde haar. Tegenover haar ontwapende hij zich: hij legde masker en harnas af, en vergat zijn tintelende brutaliteit; hij werd eenvoudig en oprecht, bekende haar zijn angsten, zijn misrekeningen, zijn verlangens. Hij wist, dat ze eerbaar was, dit beviel

hem. Hij was bang voor de liefde. Alexander en Cesar weenden niet aan de voeten eener vrouw. Het was vreemd, maar tegelijkertijd was hij sentimenteel en zocht (evenals in zijn kinderdroomen) de mysterieuze prinses aan wie hij zich zou kunnen wijden. Mrs. Austen gaf hem de ridderlijke emotie van vrouwelijk gezelschap, zonder de verplichtingen van een liaison. Dat was heel goed. Hij vertrouwde haar toe, dat hij aan een roman werkte; zoodra hij klaar was, vroeg hij haar zijn manuscript te willen lezen, en als zij meende, dat het werk was geslaagd, het aan 't oordeel te onderwerpen van haar vriend Colburn, die destijds de meest ondernemende uitgever van Londen was. D'Israëli zond het manuscript naar zijn schoone buurvrouw en ontving reeds den volgenden morgen een geestdriftigen brief. Men kwam overeen, dat zij, om Colburn's nieuwsgierigheid te prikkelen, het manuscript aan zijn oordeel zou onderwerpen, zonder den auteursnaam te noemen. Zij alleen en d'Israëli kenden het geheim; om veiliger te zijn voor ontdekking, copieerde zijzelve het geheele manuscript.

Colburn, die een meester was in de kunst van publiceeren, zag dadelijk het voordeel dat er uit deze anonieme satire was te halen. In alle dagbladen, in alle tijdschriften stonden kleine berichtjes te lezen, waarin werd aangekondigd, dat er weldra een roman uit de groote wereld zou verschijnen van een auteur, die zich om evidente redenen niet bekend kon maken. „Zeer satirisch boek", „een verzameling portretten, waaruit men wel een tweede National Gallery zou kunnen samenstellen", „een soort Don Juan in proza". Door deze reclame-campagne was het publiek voorbereid; *Vivian Grey* had zeer veel succes. Men verkocht elkaar de sleutels van de namen der levende personen die, naar men zei, als model hadden gediend; men citeerde eminente mannen als mogelijke auteurs van het boek. Het was het onderwerp van conversatie in alle salons.

Disraëli en zijn mooie medeplichtige waren verrukt.

Plotseling werd het geheim ontdekt door de onbescheidenheid van een ondergeschikte. Groot was de toorn der deftige lieden, toen ze ontdekten, dat de onbekende schrijver, wiens talent en wiens kennis van de Engelsche samenleving zij nu al een maand lang roemden, een jonge man van twintig jaar was, die niet eens tot de groote wereld behoorde.

Men was het met elkaar eens, dat het onzinnig was, ooit de lage afkomst van den schrijver te hebben betwijfeld, die toch duidelijk genoeg bleek, zelfs uit den toon van het werk. Allen die zichzelf hadden meenen te herkennen in een belachelijk portret, vonden er hun genoegen in het ridicule honderdvoudig terug te betalen. De lieden, die werkelijk het origineel der portretten vertegenwoordigden, waren razend. Murray kreeg het in zijn hoofd, dat de markies van Carabas bij Vivian Grey een rol speelde, die zeer sterk geleek op den zijne en hij verbrak op ruwe wijze alle contact met de familie d'Israëli. De menschen, die 't boek amusant hadden gevonden, kregen spijt. Een criticus maakte de opmerking, „dat de klasse waaruit de auteur voortkwam zich verried uit de wijze waarop hij feiten naar voren bracht, die een echte man van de wereld niet opmerkt". Een ander wees op de „onbeschaamde bluf, waarmee het boek was gelanceerd". Een derde beschuldigde den schrijver ervan, dat hij zich door de laagste en de meest weerzinwekkende procedés zijn publiek had veroverd en uitvoerig dreef hij den spot „met de komieke pretentie, waarmee de schrijver een voornaamheid voorwendt, die hij niet bezit".

Toen d'Israëli dit wreede oordeel las, liet hij de krant los en verzonk in droef gepeins. Hij zag, dat hij belachelijk werd gevonden, en dat vreesde hij het meest in de wereld. Belachelijk.... Er bleef hem niets anders over dan te sterven.... Hij trachtte te lachen. Hij kon enkel maar

heel bitter glimlachen. O, de brutaliteit van die menschen.... Hij sloot de oogen en deed een poging, om boven zijn oogenblikkelijke heftige emotie uit, een gebied te bereiken, waar hij zichzelf vrij en onpartijdig kon beoordeelen. Was hij werkelijk, zooals men beweerde, onmachtig en onwaardig om te schrijven? In volle oprechtheid gaf hij zichzelf ten antwoord: Neen. Zijn boek was weliswaar middelmatig, maar het litteraire scheppen was onontbeerlijk voor zijn bestaan. Zijn kindervisioenen van koningen, staatslieden, mooie en roerend lieve vrouwen in omgevingen van licht en weelde, waren nog altijd in hem, en wilden tot leven worden gewekt. Vergeleken bij de schoonheid van deze droomen, kon hij den sarcastischen spot van de dwazen verachten. Hij zwoer bij zichzelf dat hij, ondanks alle hindernissen, schrijver zou worden, de grootste van de wereld.

Maar sinds een jaar had hij àl te levendige emoties gehad; zijn gezondheid van nerveus mensch leed eronder. De Austens, die zijn neerslachtigheid zagen, stelden hem voor, de laatste hoofdstukken van *Vivian Grey* in het werkelijke leven over te brengen en hen te vergezellen naar Italië. Verheugd nam hij dit voorstel aan.

Een maand later voer hij in den maneschijn over de wateren van het Groote Kanaal; de Moorsche huizen stonden gedrenkt in stroomen zilver licht; schel klonken fragmenten van serenades, toon voor toon, door de zoele lucht; op het Sint Marcus-plein speelde de Oostenrijksche militaire muziek; drie ontzaglijke vlaggen wapperden van den top der bontgekleurde stompe torens. Het beviel d'Israëli, dat de vloer van zijn kamer van marmer was, de gordijnen van purperrood satijn, de stoelen met goud ingelegd en de plafonds van Tintoretti, en dat het hotel zelf eertijds het paleis der Barberini's was geweest, een geslacht, dat de Republiek meerdere dogen had verschaft.

Bradenham

V

Teruggetrokken leven

Door de reis was zijn geest gekalmeerd maar het lichaam bleef ziek. Onophoudelijke hoofdpijnen maakten het werken haast onmogelijk. De doktoren spraken van hersenvliesontsteking. Zijn vader was juist besloten uit Londen weg te trekken en had te Bradenham, in de bosschen van het graafschap Bucks een groot buitenhuis gekocht. De jonge invalide trok zich daar terug. In deze onbekende hall, gezeten voor den hoogen schoorsteen te midden van de meubels en de ontelbare kisten met boeken, maakte hij samen met zijn zuster Sarah een duidelijke balans op van zijn toestand.

Hij was tweemaal overwonnen. De wereld, die hij met volle handen had willen grijpen, was hem tusschen de vingers doorgeglipt. Hij was één fantoom te meer „uit het schimmenrijk, bevolkt door hen, die al te vroeg rijp waren''. Maar waarom toch? Al aanvaardde hij de nederlaag, hij wilde er toch iets uit leeren. Vooreerst was hij gekunsteld, hooghartig, egoïst en ijdel geweest in het leven zoowel als in zijn geschriften. — Ja, maar was dit nu een echte fout? Ieder mensch heeft het recht gekunsteld te zijn, tot hij in het leven geslaagd is. Byron was het in sterkere mate dan hij en Byron had gezegevierd. — Ja, maar Byron was Byron. Een groot dichter van nobele afkomst vergeeft men gemakkelijker, dat hij aanmatigend is. — Maar dit was een verkeerde redeneering.

Het is des te noodzakelijker aanmatigend te zijn, als men van lagere afkomst is. Ofschoon hij de nederlaag had geleden, volhardde hij in 't geloof, dat zijn gedurfde fantaisie meer waard was dan de correcte volmaaktheid der oppervlakkige schrijvers en sprekers, die deftige heeren met corsetten aan, zoo stijf als stokken. Het dandyisme bleef de eenige dappere houding en meer dan ooit als men overwonnen was. Alleen kon men het houding nog volmaken; bestudeerde achteloosheid zou beter zijn geweest dan grove aanstellerij. Een kwestie van nuances.

Ernstiger had hij gedwaald doordat hij het leven had willen dwingen, het succes forceeren. Zijn vader had gelijk, men kon niet in één dag een groot man worden. Hoe schitterend geniaal hij ook was, hij moest erkennen, dat hij nog maar een kind was geweest toen hij had willen handelen als aanvoerder. Daar hij niet in staat was persoonlijk als leider op te treden, had hij zich bondgenooten moeten kiezen en hij had zich in zijn keuze vergist. Men moest leeren de menschen te kennen en vooral, er buiten te kunnen. Maar hiervoor moest men kunnen wachten.... Geduld, dàt was de eerste deugd die hij had aan te leeren. In kleine dingen viel 't hem licht, geduldig te zijn, maar de minuten moesten in jaren worden omgeschapen. Dat was hard maar noodzakelijk.... Wat nog meer? Hij had te veel gepraat, te zeer de aandacht getrokken van zijn tegenstanders. Hij moest leeren zijn mond te houden, zich in geheimzinnigheid te hullen, onbewogen te zijn. Zich een fijne koel-hooghartige, maar beleefde trots veroveren, een moeilijke combinatie, die echter onbescheiden vragers op een afstand houdt. Voorloopig zou misschien lichtzinnigheid een tijdelijk masker kunnen blijven. Retz lezen en La Rochefoucauld, die in deze materie goede leermeesters zijn, alles lezen en herlezen wat betrekking heeft op Napoleon. En nooit vertrouwelijke mededeelingen, zelfs niet tot intieme vrienden.

Toen men, na die geestelijke balans, tot de financieele overging, zag deze er nog bedroevender uit. *Vivian Grey* had tweehonderd pond opgebracht, maar d'Israëli had ze gebruikt om Murray de brochures over het mijnwezen te vergoeden, die Powles, nu hij was geruïneerd, niet had kunnen betalen. Hij was hem die som niet schuldig, maar hij was zoo coquet om, nu hij geen geld had, koninklijk royaal te zijn.

De schulden van de Beurs waren ten deele afbetaald met de spaarduiten van zijn associé, klerk Evans, voor verreweg het grootste deel met leeningen van woekeraars. Deze laatste vervolgden hem, zoodra hij zich maar even in Londen vertoonde. Hij was niet bang voor hen, integendeel, hij genoot ervan, om, als hij bij hen binnentrad met zijn jong gelaat stralend van geveinsde onschuld, het gesprek te beginnen met ongelooflijk onhandige zetten en hun dan te ontglippen door meesterlijk te pareeren. Waarlijk, hij was zijn schulden dankbaar voor de levendigheid die zij brachten in zijn vrij eentonig bestaan. Echter was hij vastbesloten, ze tot de laatste penny te betalen. Hoe? Daar had hij geen idee van, maar hij twijfelde niet, of hij zou slagen.

Sarah hielp hem om te blijven vertrouwen. Als hij samen was met haar, durfde hij zinnen te lanceeren, waarvan géén andere hoorder de naieve onbesuisde fierheid zou hebben verdragen, maar die door Sarah zonder een spier te vertrekken als geloofsartikelen werden aanvaard.

Hij vond het heerlijk om met haar de mooie streek Brondom hun nieuwe huis te doorkruisen. Het park Bradenham bracht hem in verrukking. Uit het raam van zijn kamer zag hij de wijde grasvelden, afgewisseld met hooge beuken. Dit groote huis met zijn deftige entrée bevredigde in hem een behoefte.

*

Wanneer hij in Londen kwam, zag hij nu eenige vrienden. Hij had, door correspondentie, kennis gemaakt met een jong schrijver van zijn leeftijd, Eduard Lytton Bulwer, die eenigen tijd na *Vivian Grey*, een nòg schitterender debuut had gemaakt met een roman, *Pelham*. Hij leefde en schreef, gelijk d'Israëli, als dandy. Hij had een zeer mooie vrouw, voerde, zonder dat hij geld had, een schitterenden levensstaat en ontving zijn vrienden in zijn weelderig huis in Hertford Street.

D'Israëli, die was geinviteerd, verscheen in groen fluweelen pantalon, kanarie-geel vest, schoenen met gespen en kanten manchetten. Aanvankelijk was men verontrust over zijn verschijning, maar toen men van tafel opstond, zeiden de dischgenooten tot elkaar, dat de man met het gele vest de geestigste causeur van het dejeuner was. Benjamin had sinds de diners bij Murray groote vorderingen gemaakt in wereldsche conversatie. Getrouw aan zijn methode, noteerde hij de voornaamste punten: „Om te beginnen niet veel spreken. Maar als je spreekt, wees dan meester over je zelf. Spreek met ingehouden stem en zie de persoon met wie je spreekt altijd aan. Voor je met succes aan de algemeene conversatie kunt deelnemen, moet je je eenigszins op de hoogte stellen van aantrekkelijke maar onbeduidende onderwerpen. Dat is gemakkelijk, indien men luistert en waarneemt. Redetwist nooit. Als iemand met wie je in gesprek bent het niet met je eens is, buig dan en begin over iets anders. Denk nooit als je in de wereld verkeert; wees steeds op je hoede, anders loop je goede gelegenheden mis of je zegt onhandige dingen. Spreek met vrouwen, zooveel je kunt. Dat is het beste middel, om gemakkelijk te leeren spreken, want je hoeft dan niet te letten op wat je zegt. Niets is nuttiger voor een jongmensch, dat nog moet leeren leven, dan een weinig door de vrouwen te worden gecritiseerd...."

Edward Bulwer Lytton

In het gezin Bulwer nam hij ook eenige lessen aangaande het leven van een gehuwd letterkundige. Bulwer was een verliefd verloofde geweest; hij was een onhebbelijk echtgenoot geworden, die boos werd als zijn vrouw in zijn heiligdom van boeken en papieren binnendrong. De bekoorlijke Mrs. Bulwer was arm en het huishouden dreef op de verdiensten van den romanschrijver. Deze moest dus veel voortbrengen en werkte boven zijn krachten. Hij was dan ook nerveus en prikkelbaar, vooral tegen zijn vrouw. 's Avonds had hij, om uit te rusten en zijn geest te verfrisschen, behoefte confraters en vrienden te zien. Hij noodigde ze bij zich aan huis of ging uit. „Het is verwonderlijk, zei Mrs. Bulwer, het is verwonderlijk hoe schrijvers me vervelen." Ze stelde enkel belang in honden. Ze noemde haar man „Pups" en hij haar „Poedel". Dat was geen vervulling van hun bestaan. Benjamin d'Israëli, die een romantisch maar methodisch man was, noteerde dat huwelijken uit liefde gevaarlijk kunnen zijn voor de liefde.

Hij zelf werkte buiten. Terwijl hij zijn tijd verdeelde tusschen het bosch en zijn kamer, had hij twee satyrische verhalen geschreven naar den trant van Swift of Lucien en een wereldschen roman: *De Jonge Hertog*. Mr. d'Israëli, die aan dezen titel een weinig aanstoot had genomen, zei tot Sarah: „De Jonge Hertog? Maar wat weet Ben nu van hertogen?" Sarah had haar vader berispt. Het was waar dat Ben niets wist van hertogen, maar hij vond het genoeglijk de recepties van koninklijke pracht te beschrijven, de menigte voetknechten in scharlaken of zilverkleurige livrei, de tafels, bedekt met gouden vaatwerk, de stroomen diamanten om vrouwenhalzen, de saphyren en robijnen erfstukken, die fonkelden met sombeeren gloed, de verfijnde menu's, de wagenladingen sinaasappelen en ananassen, die uit de broeikassen van den jongen hertog werden aangevoerd, de ortolanen, bovenal de

ortolanen, want deze zeldzame miniatuur-vogel ontlokte Ben een prozagedicht: „Wàt een smaak! Zoo vreemd.... Geheiligd! — Nog een? — O volg mijn voorbeeld! — Ik smeek U erom . . Het paradijs!.... O!.... Mocht ik sterven onder 't eten van ortolanen bij de tonen van zoete muziek." Want een dandy moest een lekkerbek zijn, dàt hoorde erbij. Weer een bewuste lichtzinnigheid!

Colburn kocht *De Jonge Hertog* voor vijfhonderd pond, die de woekeraars voor een poosje kalmeerden. Het had niet veel succes. Maar Sarah schreef: „Ik heb je boek gelezen en lange maanden van wachten zijn vergoed, dit is alles wat ik je heb te zeggen en je weet hoe mijn hart alleen leeft voor jouw roem. Overal waar wij komen, is je boek in aller handen, en men overstelpt het met loftuitingen, maar ik weet, dat je weinig geeft om succes in de familie...." Het was inderdaad één van Ben's jongste ontdekkingen, dat roem bij familieleden al heel weinig absolute waarde had; toch verdroeg hij hem, bij gebrek aan anderen roem.

Soms ging hij naar het Parlement en luisterde naar de sprekers. Hij beoordeelde hen meedoogenloos: „Mr. Peel gaat vooruit maar het ontbreekt hem aan stijl.... Ik heb Canning gehoord, hij is een groot redenaar, maar er waren te veel gemeenplaatsen in alles wat hij zei. Ik houd van den Hertog in het Hoogerhuis. Hij heeft een soort barsche naieveteit à la Montaigne, die vreemd is en nieuw en meesleepend.... Eén ding is duidelijk: er zijn twee zeer verschillende stijlen noodig in het Hooger- en in het Lagerhuis. Als ik er tijd voor heb in den loop van mijn carrière, zal ik van beide een staaltje geven: in het Lagerhuis moet Don Juan mijn model zijn; in het Hoogerhuis het *Verloren Paradijs*."

Als hij, bewogen en nerveus, van de tribune kwam, trachtte hij in verbeelding te doorleven, hoe eenmaal zijn

eigen welsprekendheid zou zijn, zijn onweerstaanbare argumenten, de heldere uiteenzetting der détails, en vooral de toon, een sarcastische, bijtende toon, schroeiend als de woestijnwind, met snel doorbrekende invallen, die plotseling zouden flitsen als sabelhouwen, en stroomen humor, waarin de lijmerige, glibberige toespraken der landedellieden zouden verzinken en vergaan. Eindelijk zou de onweerstaanbare peroratie komen onder langdurig applaus van alle partijen.

Hij kwam tot zichzelf in het levendige straatgewoel; paarden draafden vroolijk over het plaveisel; voorbijgangers schoven onverschillig langs hem heen; voor iederen Engelschman was d'Israëli de vreemde naam van een onbekende.

VI

Pelgrimstocht

Indien men vijfentwintig jaar is, kan men zoo'n teruggetrokken leven niet volhouden. Er moest een luisterrijke intocht worden gehouden in de Londensche salons. Maar hoe? Nadat hij hier veel over had nagedacht, stelde d'Israëli bij zichzelf vast, dat een verre reis, om verschillende redenen, aan alle pogingen moest voorafgaan.

De wereld vergeet snel in de groote steden. Na een paar maanden afwezigheid zou niemand meer denken aan de mislukking van het dagblad of aan het schandaal van den roman. Murray zelfs zou zijn gekalmeerd. Lord Byron had het reisgedicht in de mode gebracht, met episoden die zich aansluiten bij de etappen van den schrijver. Navolgenswaardig voorbeeld. Men geniet het prestige van de landen die men heeft doorreisd. En dan kwam er nog bij, dat hij behoefte had, zich geheel in de landen te verdiepen, die den oorsprong van zijn ras hadden aanschouwd. Het was een sterke hindernis een geboren Jood te zijn, maar misschien was het ook een kracht. In ieder geval was het noodig, beter te begrijpen wat dit wilde zeggen. Hij was dan ook van plan niet de gewone route te volgen van „de Groote Rondreis", Frankrijk, Zwitserland, Italië, maar regelrecht naar Spanje te trekken, waar zijn voorvaderen hadden gewoond, en dan over de Middellandsche Zee, Griekenland, Turkije, een bedevaart naar Jeruzalem te maken.

Het moeilijkste was, toestemming van zijn vader te krijgen, want het denkbeeld van een tweejaarlijksche reis stond hem tegen. Maar de grijsaard werd van alle kanten aangevallen. Sarah had zich met een jong Engelschman, een vriend van haar broeder, den jongen William Meredith verloofd. Deze wilde Benjamin vergezellen en zelf ook zijn „Groote Rondreis" maken vóór zijn huwelijk. Mr. d'Israëli, die vrede altijd verkoos boven overwinning, gaf toe en de beide jongelieden vertrokken einde 1830. D'Israëli was geroerd. Hij hield van Bradenham, van den ouden gentleman met zijn fluweelen kalotje, van het ietwat onbeduidende gebabbel zijner moeder, van de lange confidenties aan Sarah, de eerbiedige bewondering van zijn twee broertjes Ralph en Jem. Waarom zoo'n heerlijk toevluchtsoord te verlaten! Hoe zou de wijde wereld hem ontvangen, de Engelschen van Gibraltar en Malta, Engelscher dan de Londenaars? Hij wist hoe gevoelig hij was en hoe kwetsbaar zijn trots. Hij verhardde zich. „Avonturiers beleven avonturen."

Reeds in Gibraltar, de eerste etappe, verbaasde hij de jonge officieren door de verscheidenheid van de knoopen aan zijn vesten en de weloverdachte buitensporigheid van zijn conversatie. Hij was de eerste reiziger, die zich er op liet voorstaan, een wandelstok voor den morgen te hebben en één voor den avond. Bij het slaan van twaalven verwisselde hij ze, punctueel. Dit alles deed hij trouwens uit systeem en hij spotte onderwijl met zich zelf. Spanje bekoorde hem: witte huizen, groene jaloezieën, Figaro in alle straten en Rosina op ieder balkon. Toen hij het Alhambra bezocht, zette hij zich neer op dent roon der Abencerragen met zoo'n air, dat de oude bewaarster hem vroeg, of hij een afstammeling der Mooren was. „Dit is mijn paleis", zei hij tot haar. Ze geloofde hem.

In Malta, de volgende etappe, dook een mededinger

op. — Het was een Engelschman, James Clay, die het garnizoen met zijn raketspel versloeg, prins Pignatelli met biljarten en de russische Legatie met écarté. Klaarblijkelijk een merkwaardig man, maar men kon strijden met andere wapenen. „Om de menschen te beheerschen, schreef Ben aan zijn vader, moet men ze op hun eigen terrein overwinnen of — hen verachten. Clay doet het ééne, ik het andere en we zijn even populair. Geaffecteerde manieren slagen hier nog beter dan geestigheid. Gister, toen ik naar 't raketspel keek, viel de bal voor mijn voeten. Ik raapte hem op en daar ik een jong uiterst stijf officier had opgemerkt, verzocht ik hem nederig, hem aan de spelers te willen doen toekomen, want ik had nog nooit in mijn leven met een bal gegooid. Dit voorval is heden het onderwerp van gesprek aan alle officierstafels geweest." D'Israëli schudde het hoofd. Waarom werd zijn zoon, die thuis zoo eenvoudig, zoo natuurlijk was, een fat, zoodra hij zich in 't publiek vertoonde? Inderdaad, Benjamin maakte zich in Malta zóó gehaat, dat de officierstafel ophield „dat vervloekte, blufferige Joodje" uit te noodigen. Hij trok er zich heel weinig van aan, en ging een groote visite-ronde maken in een geborduurd andalusisch gewaad, witte pantalon en een ceintuur, die alle kleuren van den regenboog had. De halve bevolking volgde hem en de zaken stonden een heelen dag stil. Hij durfde zich in dezen tooi bij den Gouverneur vertoonen, een koel, hooghartig man, die in lachen uitbarstte en hem in zijn genegenheid opnam. De meest ernstige Engelschen houden van buitensporigheid uit angst voor verveling, die bij hen zoo machtig is.

Hij vertrok van Malta, gekleed als Grieksch piraat in een bloedrood hemd met zilveren knoopen zoo groot als shillingen, een sabelriem, behangen met dolken en pistolen, roode pet, roode pantoffels, wijde, helblauwe broekspijpen, rijk versierd met borduurwerk en linten. De beroemde James

Clay vergezelde hem, wat een nieuwe overwinning beteekende. Zij namen als bediende Tita mee, die eertijds gondelier bij lord Byron was geweest, een bewonderenswaardig Venetiaan, die twee of drie mannen met zijn dolk had doorstoken en mooie meisjes had gelokt terwille van den dichter. Na Byron's dood had hij voor de Grieken gestreden, aan het hoofd van een regiment Albaneezen, toen was hij, zonder zelf goed te weten hoe, diep ellendig in Malta aan den grond geraakt.

D'Israëli aanbad de Turken, begon tulbanden te dragen, rookte een pijp van zes voet lang en bracht zijn dagen door uitgestrekt op een divan. Deze gewoonten van luiheid en weelde kwamen overeen met den loomen melancholieken kant van zijn natuur, die door de Westersche bedrijvigheid niet aan 't licht was gekomen, maar toch niet geheel was onderdrukt. Mehmed Pacha zei tot hem, dat hij geen echte Engelschman was, omdat hij zoo zacht kon loopen. Hij hield van de beweging in de Oostersche straten, de verscheidenheid der typen en kleeding, de schittering der kleuren, den roep van den muezzin, het wilde tromgeroffel dat de nadering aankondigt van de karavaan, de plechtige, decoratieve kameel, gevolgd door den stoet der Arabieren. In die omgeving kwam de eerzucht tot rust. De wereld verscheen plotseling in een dieper, onwerkelijker licht. Het leek, of men in de sfeer van een sprookje of een Vertelling uit de Duizend en één Nacht leefde.

De indruk werd plechtig en streng, toen hij, na Syrië te zijn doorgetrokken, zich naar Jeruzalem begaf. Zonder dat hij zich behoefde in te spannen, paste zijn geest zich aan bij die dorre, heete landschappen. Hij ontmoette eenige Nomadenstammen; sheiks ontvingen hem en openden voor hem hun tenten. Hun nobele eenvoud, de fijnzinnige volmaaktheid hunner manieren, hun natuurlijke hoffelijkheid brachten hem in verrukking. Hij vond er een levendig

genoegen in zich te verbeelden, dat zijn voorouders drieduizend, zesduizend jaar geleden zulke koningen der woestijn waren geweest. Welke Engelsche familie zou op een verleden kunnen wijzen, zóó rijk aan beschaving?

Hij trok door een troostelooze vlakte. Geen bronnen, geen grasgroei, geen vogels. Hier en daar teekende een olijfboom zijn gewrongen silhouet tegen den brandendblauwen hemel af. Opeens bevond hij zich aan den rand van een somber ravijn en zag bovenop de kam van 't gebergte aan den overkant een strenge stad verrijzen van enkel steen, omsloten door gekanteelde muren, waaruit van afstand tot afstand torens oprezen. Het landschap was van een ontzettende barschheid, de stad heette Jeruzalem, de heuvel, waarop de jonge pelgrim stond, was de Olijfberg.

Hij bracht in Jeruzalem de meest bewogen maand van zijn leven door. Zijn geestdrift was gestegen tot het uiterste. Hij ging neerknielen op het Heilige Graf. Hij dacht gaarne aan Christus als aan een jong Hebreeër. Hij begreep niet, hoe 't mogelijk was, dat een Jood geen Christen werd; dat beteekende voor hem, halverwege blijven staan en den roem van zijn ras, een God aan de wereld te hebben geschonken, niet aanvaarden. Hij droomde bij de graven van Israël's koningen. Als heel klein kind had de geschiedenis van een jongen Jood, David Alroy, die tegen de dertiende eeuw zijn volk van de Turksche overheersching had willen bevrijden, hem bekoord. In die tijden kozen de Joden, hoewel ze 't onderworpen ras waren, nog een chef, die den melancholieken titel droeg van Vorst der Gevangenschap. Alroy was één van die vorsten geweest. En hij, Benjamin d'Israëli, zoon van hetzelfde volk, banneling in een teer-bemind land, kon hij dan ook niet een Vorst der Gevangenschap zijn? Daar, in die nauwe grot, uitgehouwen in de rots, nabij die halfgeopende

graven, beloofde hij zichzelf de geschiedenis van Alroy te schrijven en hij begon er den volgenden morgen reeds aan.

Toen hij Palestina had verlaten, voegde hij zich in Egypte bij zijn aanstaanden zwager, die hem daarheen was voorgegaan. Hij was er juist aangekomen, toen Meredith pokken kreeg en na een paar dagen stierf. De gedachte aan Sarah's verdriet versomberde de terugreis. Op de boot sloot hij zich op en werkte. Hij bracht twee schetsen van boeken mee naar huis. Het ééne was *Alroy*, zijn Joodsche roman; het andere, *Contarini Fleming*, was evenals *Vivian Grey* de geschiedenis van een jongen man. In Vivian Grey had de schrijver zijn politieke eerzucht uitgedrukt; Contarini Fleming was het portret van den jongen dichter, die d'Israëli soms wenschte te worden. Hij was er heel tevreden over: „Ik zal dit boek altoos beschouwen, zoo schreef hij, als uitstekend Engelsch proza en als een meesterwerk." Het was geen meesterwerk. Evenals *Vivian Grey* begon het boek schitterend, maar liep daarna dood. Geobsedeerd door zijn eigen avontuur, faalde d'Israëli in zijn romans op het zelfde punt als in het leven. Maar Contarini bleef vertrouwen, evenals hij: „Ik geloof aan het Lot waarvoor de Ouden zich bogen. De moderne gelukzaligheid heeft de menschenziel doordrongen met twijfelingen. Maar ik geloof, dat de wetenschap binnenkort iets imaginairs zal worden en dat, naarmate wij ons verdiepen, wij weer geloóviger zullen worden. Het Lot is hetzelfde als onze Wil en onze Wil is de Natuur. Alles is mysterie, maar een slaaf alleen weigert te strijden, om in het mysterie binnen te dringen."

Zoo was het beeld van de wereld, dat d'Israëli meebracht van zijn reis in het Oosten. Hij had de onmetelijke dooreenmenging der volkeren gezien, de veelvuldigheid der belangen. Hij had begrepen, hoe moeilijk het is, te

kennen, te voorzien, te oordeelen. Alles is mysterie. Maar op die wijze geloofde hij, dat, ondanks de woelende golven, een vaste hand het schip kan besturen en dat Benjamin d'Israëli na een moeilijken overtocht, zijn bark zou voeren naar de vurig verlangde kusten, als hij maar dapper en waakzaam was.

In October kwam hij te Bradenham aan. Reeds verloren de beuken hun bladeren. Mr. d'Israëli was verouderd; zijn oogen, die door 't vele lezen hadden geleden, waren verzwakt, zijn mooie droomerige blik scheen verdoft. Sarah, die heel bedroefd was, zei tot haar broeder, dat ze nooit wilde trouwen en haar leven zou wijden aan hem. De thuiskomst werd een weinig opgevroolijkt door de aanwezigheid van den wonderlijken Tita. D'Israëli, die hem had meegebracht, zat wel wat verlegen met hem. Maar zijn vader was er de man niet naar, den gondelier van Lord Byron in nooddruft te laten leven. Hij nam hem in dienst voor allerlei baantjes en de lange Venetiaan met zijn grooten knevel, die de lippen van den stervenden dichter had bevochtigd en zijn laatste woorden: „Augusta ....Ada...." had gehoord, installeerde zich zonder verwondering met al zijn goedigheid van Zuidelijken reus onder 't lommer van Engelands boomen.

VII

Leerstellingen

> Niet met de beeltenis van koningin Victoria, maar met de stoompijp van een locomotief hadden de muntstukken van haar regeering gestempeld moeten zijn.
>
> *Osbert Sitwell*

Gedurende heel zijn reis had Disraëli (hij was besloten het vreemde voorvoegsel van zijn naam weg te laten) veel nagedacht over het leven, over de ervaringen uit het verleden en over de toekomst. Hoe meer hij hier over peinsde, des te beter begreep hij, dat de carrière van staatsman de eenige vorm van succes was, die hem echt gelukkig kon maken. Als hij zich eertijds afvroeg welken weg hij had in te slaan, voegde hij erbij: „Schrijven? Handelen?" Nu wist hij dat litteraire roem zijn dorst niet zou lesschen.. „Poëzie is de veiligheidsklep voor mijn eerzucht, maar ik wensch te doen wat ik schrijf." Dus nu geen aarzeling meer over den te volgen weg, hij wilde lid worden van het Parlement. Dat was een moeilijke onderneming. Het kiesstelsel, dat indertijd werd samengesteld ten gerieve der aristocratie, maakte het voor een jongeman van voorname geboorte mogelijk, op den dag zijner meerderjarigheid lid te worden van het Parlement. Maar het scheen er opzettelijk voor te zijn gemaakt, om een onregelmatig debuut, zooals van Benjamin Disraëli, tegen te werken. Ziehier hoe het

probleem in de maand October 1831 zich voordeed aan dien ongeduldigen jongeman.

Allereerst onderscheidde men de afgevaardigden der graafschappen en de gemeentelijke afgevaardigden. De eerste werden gekozen uit de „vrije pachters", bezitters van landerijen die op zijn minst veertig shillings opbrachten, er was één plaats voor de verkiezingen in ieder graafschap. De candidaat moest niet alleen, zooals overal elders, de stemmen der kiezers koopen, maar hij moest de kiezers verplaatsen, voeden en logies geven. Het was ook nuttig, vijandelijke kiezers te intimideeren door de aanwezigheid van gewapende troepen, die hun den toegang tot de estrade beletten, waar men rustig aan 't stemmen was. Dit alles kostte heel veel. In 1827 hadden de kosten voor twee zetels van Yorkshire meer dan 500.000 pond beloopen. Een Disraëli, die alleen rijk was aan schulden, kon de eer „een graafschaps-lid" te worden, niet bekostigen. Deze zetels behoorden haast alle aan rijke landheeren toe, wie ze 't recht gaven hun sporen te blijven dragen in de zittingszaal. Een ruiterelegance, die heel wenschelijk was maar helaas onbereikbaar; het was beter, er maar niet meer aan te denken.

Gemeentelijk afgevaardigde worden was voor iemand met minderwaardige familierelaties niet heel veel gemakkelijker. Niet alle gemeenten van het land waren vertegenwoordigd. En die het wel waren, werden gekozen op de meest willekeurige wijze. Onder de Tudors had de Kroon vertegenwoordigers toegekend aan gemeenten, die zij wist dat haar trouw waren. Onder de Stuarts was dit privilege opgeheven, zoodat de lijst plotseling afgesloten bleek. Zoo bleven de groote steden, die eerst kortelings welvarend waren geworden, zonder vertegenwoordigers, daarentegen hadden gemeenten, die nauwelijks bestonden, vervallen districten, de zoogenaamde „rotten boroughs", hun afgevaardigde behouden. Er waren gemeenten, waar alleen de eigenaars

van bepaalde huizen kiezer waren; als de heer van de plaats deze huizen kocht, verzekerde hij zich van alle stemmen. In andere waren het de „pot-boilers" d.w.z. al degenen die in staat waren hun potje te koken. Elders waren het de burgemeester en het gemeentebestuur, op zijn hoogst vijftien of twintig kiezers. In Edinburg, een onmetelijk groote stad, waren maar éénendertig kiezers. Sheridan, candidaat voor het vlek Stafford, schreef in zijn uitgavenboek: „248 burgers à 5.50 pond = 1.302 pond." De rijke nabob, die in Indië fortuin had gemaakt, streed met guinea's als wapenen tegen den plaatselijken grootgrondbezitter. „Kan men het, zeide Lord Lansdown, een koperslager verwijten, die zeven kinderen heeft en wien men voor zijn stem zeshonderd pond biedt?" Advocaten maakten het zich tot taak kiezers in vakbonden te vereenigen en naar Londen te gaan om den zetel te verkoopen aan de partij, die 't meeste bood. Deze kiesdistricten, die „open" heetten, waren alleen open voor 't geld. Wat de gesloten kiesdistricten betreft, dat waren degene, waar de zetel eigendom was van het leengoed, zonder dat er strijd mogelijk was. Daar beschikte de grondbezitter erover ten gunste van een zoon of neef. De groote families der „Whigs" en „Tories" bezaten ook eenige districten „te geef" voor de jonge intellectueele krachten van hun partij, wie het debuut gemakkelijk moest worden gemaakt, de zoogenaamde „pocket boroughs".

Eindelijk had het Ministerie een zeker aantal kiesdistricten onder zich, waarvan de Regeering alleen, als eigenaar van onroerende goederen het stemrecht begaf, en nog een paar andere, waar zij de kiezers zèlf kocht met het vergeven van gunsten of plaatsen. Als men deze districten, die van de „Schatkist" heetten te zijn, voegde bij de districten van de groote landheeren der Tories, dan bleek het, dat bij iedere algemeene verkiezing twee derden van de leden van het Lagerhuis zonder strijd door het Ministerie werden

benoemd. Het was niet te verwonderen, dat de partij der Tories reeds veertig jaar aan 't bewind was en 't kostte eenige moeite om te begrijpen hoe deze ooit kon worden omvergeworpen.

Toch was het land, sinds 1815, ontevreden. De vrede, waardoor Engeland toegankelijk werd voor de handelslieden van het vasteland, had een crisis in de nijverheid veroorzaakt, de fabrikanten geruïneerd en de loonen doen dalen. Beschermende wetten op het koren, gehandhaafd door een Tory-regeering, n.l. die van de kleine landeigenaren, waren door de stadsbevolking verantwoordelijk gesteld voor het dure leven. Bovenal beschuldigde men het kiesstelsel van alle rampen, die het land teisterden. De Whigs waren zoo handig geweest van die critieken hun strijdwapen te maken en zich aan het hoofd te stellen van een beweging voor een uitgebreider stemrecht. Men had hen kunnen antwoorden dat zij de „rotten boroughs" en de „pocket boroughs" uitstekende instellingen hadden gevonden, zoolang hun partij daarvan profiteerde; maar de kiesrecht-hervorming was in de mode; die moest alle rampen genezen. „Alle jonge meisjes, zei Sidney Smith, weten dat ze een man zullen vinden, zoodra deze wet wordt aangenomen; schooljongens gelooven, dat de Latijnsche werkwoorden zullen worden afgeschaft en de taartjes goedkooper worden; de korporaal en de sergeant zijn zeker van een dubbel traktement; slechte dichters verwachten, dat men hun gedichten zal lezen; en de zotten zullen teleurgesteld zijn, zooals ze overigens altijd zijn."

Juist toen Disraëli van zijn reis terug was, was de opwinding over de Hervorming tot muiterij gestegen. Het was gemakkelijk te voorzien, dat de Regeering zou worden genoodzaakt, verkiezingen te doen plaats hebben. Dit was het juiste oogenblik om een zetel te veroveren. Maar hoe? En waar? Daar was wel het kiesdistrict

Wycombe, dat aan Bradenham grensde en waar de familie vrienden had en ook leveranciers. Maar Wycombe was een „pocket borough" van hun buurman Lord Carrington, die wel niet zeer gunstig gezind zou zijn, en bovendien, onder welke politieke vlag moest hij eigenlijk als candidaat optreden?

*

Disraëli had tijdens zijn jeugd-lectuur uitvoerig de grondvesten bestudeerd van de twee groote partijen die elkaar de macht betwistten. Het was in den tijd der revolutie van 1668, toen men de Stuarts had verjaagd, dat de vijanden van den Troon, groote heeren, begeerig naar de kroon, of Schotsche puriteinen, vijandig aan de gevestigde Kerk, uit ironie den naam „whigs" hadden gekregen, als afkorting van „whigamores", naam van een groep opstandige boeren in 't Westen van Schotland. De naam beteekende dus „rebellen", vijanden van den Koning. De aanhangers van den Koning hadden zelf van hun puriteinsche tegenstanders den bijnaam van Tories gekregen, een naam, dien men in Ierland aan struikroovers gaf, om aan te duiden dat het maar papisten waren en even verachtelijk als Ieren. Zooals vaak gebeurt, waren deze bijnamen, met fierheid opgenomen, oorlogskreten geworden.

Met de dynastie der Stuarts was het geschil verdwenen, dat hen eigenlijk verdeelde. Maar partijen overleven de belangen, die ze hebben gediend. In sommige groote families, voortgesproten uit opstandige voorouders, was een whig-traditie blijven voortbestaan, een traditie van onafhankelijkheid, oppositie tegen de Kroon en van saamhorigheid met afgescheiden, religieuze secten, vaak ook van oprechten vrijheidszin. Onderwijl bleef de groote massa der kleine landedellieden en heerenboeren conservatief, trouw aan den Koning en de gevestigde Kerk.

De Fransche revolutie, daarna de Napoleontische oorlogen hadden in den geest van het Engelsche volk de begrippen van liberalisme en guillotine nauw met elkaar verbonden en de Tory-partij aan 't bewind gebracht voor een zeer lang tijdperk. Tot in het jaar 1815 waren de Whigs vernietigd. Toen was, door den vrede, de critische geest weer ontwaakt, de crisis in de nijverheid was gekomen, men was ontevreden geworden, de Hervormingspartij had zich ontwikkeld. Tot 1830 was de populariteit der Whigs maar langzaam grooter geworden. Met de Juli-Revolutie in Frankrijk was haar invloed onweerstaanbaar geworden. De Hertog van Wellington, hoofd van de Tory-partij, en die sinds den slag bij Waterloo de meest gewilde man van Engeland was geweest, had het moeten zien, hoe het gepeupel van Londen steenen wierp naar zijn huis. Een volkslegende maakte den ouden soldaat tot medeplichtige van de Polignac en beschuldigde hem ervan, een staatsgreep te willen op touw zetten. Te Londen, te Birmingham had men de driekleur ontplooid. Buiten in de velden hadden de boeren de hooimijten der kasteelbewoners in brand gestoken. Tienduizend arbeiders hadden het kasteel van Sint-James belegerd. Men floot op straat de Engelsche bisschoppen uit die in het Hoogerhuis tegen de Hervorming hadden gestemd en ze durfden er zich niet meer vertoonen. De kleine Lord John Russell, aanvoerder der hervormingsgezinde Whigs, was de afgod van het volk. Men citeerde bewonderend een gezegde van hem: „Als men mij vraagt of een land rijp is voor de vrijheid, dan antwoord ik: bestaat er een man, die rijp is voor despoot?" Overal waar hij voorbijtrok over de landwegen, schaarden de dorpelingen zich aan weerskanten van den weg om hem toe te juichen.

Kortom, als men alles goed analyseerde, leek het, dat een candidaat in 1831 er meer belang bij had, Whig te worden. Maar de familie Disraëli was Tory. De Tories

waren in de geschiedenis de aanhangers van de Stuarts die Mr. Isaäc d'Israëli zoo lief had. Hij had zijn zoon altijd geleerd dat de Whigs niets anders waren dan een oligarchie, in opstand tegen een martelaar-koning. Bovendien weigerde de jonge Disraëli verteedering te voelen voor het liberalisme der Whigs. Hij meende, dat de nieuwe kieswet er zorgvuldig op was ingericht, om een geheele klasse van kooplieden, industrieelen, berekenende, koele lieden, die een natuurlijke steun waren voor de Whigs tegen de Tory-landbouwers, stemgerechtigd te maken en heelemaal niet om de stem van het echte volk te hooren. Hij hield niet van dit verbond der cynische groote heeren met de groote, geldzuchtige katoenfabrikanten. De leer, die onder de Whigs en hun bondgenooten in de mode was, was het utilitarisme, ontstaan uit een soort anti-romantische reactie der middel-klassen. Deze hadden al te goed gezien, waartoe poëtische gevoelens leidden, welk een wanorde Rousseau in Frankrijk had teweeggebracht, welk een schandalen Byron had verwekt. De ontdekking van de stoommachine, de mechanische bedrijven, de wonderbaarlijke ontwikkeling van de spoorwegen en de Engelsche mijnen hadden hen bezield met vurig vertrouwen in den materieelen vooruitgang. De politieke economie, een nieuwe wetenschap, had hen geleerd, dat de betrekkingen tusschen de menschen geen zedelijke betrekkingen zijn, geen plichten, maar worden beheerscht door even strenge en onwrikbare wetten, als de val der lichamen of de beweging van de sterren. De wet van vraag en aanbod was hun evangelie, de locomotief hun fetisch en Manchester hun heilige stad. Disraëli, beschrijver van groote parken, bloemrijke tuinen, en huizen, fonkelend van weelde, haatte deze steenkolen-geur. Politieke economie verveelde hem; hij kon niet gelooven dat menschen, menschen van vleesch en bloed met beweeglijk gelaat, zijn helden, Retz, Napoleon, Loyola veroordeeld zouden

zijn, zich aaneen te sluiten als onscheidbare atomen, om de goedkoopste katoentjes voort te brengen in een zoo rijk mogelijke wereld.

Bovendien, zouden de Whigs hem wel hebben aangenomen? Hun liberalisme strekte zich niet uit tot de keuze hunner vrienden en hun vrijheidsliefde was het monopolie van een clan. Men kon Tory worden, als men daaraan behoefte had, maar men moest Whig zijn geboren. Een koninkrijk door Whigs bestuurd, dit zou, meende Disraëli, gedrenkt als hij was in Venetiaansche lectuur, beteekenen: de Koning omgeschapen in een Doge, geflankeerd door zijn Raad van Tien.

Was het dan goed, zich bij de Tories te voegen? Maar dat beteekende op zijn vijfentwintigste jaar verouderde opinies aannemen, zich scharen onder aanvoerders, die door de menigte langs de wegen werden uitgefloten, het gewicht van fouten op zich nemen van vijftig jaar her, zichzelf veroordeelen alle hervormingen af te wijzen, zelfs als ze redelijk waren. Was het niet beter, om, naar 't voorbeeld van Bulwer, zich bij de radicalen te voegen, en, door de Whigs te overvleugelen, zich er op voor te bereiden ze met hun eigen wapenen te bestrijden? Whig? Tory? Radicaal? O, hoe moeilijk was de keuze! Het eenvoudigste was, een gemeente te krijgen van een of ander welwillend edelman. Dat was niet onmogelijk. Maar het was noodig, bekend te zijn bij degenen, die erover beschikten, en vóór alles in de politieke wereld binnen te dringen. De politieke wereld in Engeland van 1830 was echter nauw verbonden met de uitgaande wereld. De weg naar 't Parlement liep door de salons. Daar moest men behagen. Het was noodig, met den Hertog van Wellington, met Sir Robert Peel, de hoofden der Tories, met Lord Melbourne, Lord John Russell, de groote Whigs, met Lord Durham, den grooten radicaal, te dineeren. Rondom een tafel, waar het kristal de zachte

schittering der lichten weerkaatste, waar mooie vrouwen glimlachten tusschen de onderhandelingen door, daar moest men hen ontmoeten, die macht hadden uit te deelen.

Dus, al weer wat lichtzinnigheid, om het recht te veroveren, ernstig te zijn.

VIII

De verovering van Londen

> Ik merkte, dat ik zeer goed gevormde beenen had, wat ik tot nu toe nooit had geweten.
> *Brief van Disraëli*

De afwezigheid had de verwachte gevolgen gehad. Londen wist niets meer van Disraëli, behalve dat hij een talentvol schrijver was en een heele mooie jongen, die zich kleedde met vermakelijk overdreven zorg, en die pas uit het Oosten kwam, vol verhalen, waarnaar het een heerlijke afleiding was te luisteren. Er was niets meer noodig dan één invitatie, om al de uitnoodigingen los te krijgen waar het op aan kwam. Die invitatie kwam heel natuurlijk van Edward Bulwer.

Bulwer, die even eerzuchtig was als Disraëli en door zijn geboorte beter bedeeld, had in die twee jaar een grooten voorsprong op zijn vriend gemaakt. Toen zij beiden hun boek hadden gepubliceerd, de één *Vivian Grey*, de ander *Pelham*, had men kunnen denken dat ze waren gestart ongeveer van dezelfde streep. Maar Bulwer had zijn jongen roem beter weten te administreeren dan Disraëli. In April 1831 was hij lid van het Parlement geworden en zetelde tusschen de vooruitstrevende liberalen. Hij had zich met zijn boeken een publiek veroverd; hij was directeur van een groot maandschrift.

Achter dezen imponeerenden schijn waren ernstige huiselijke troebelen verborgen. Al die resultaten waren

enkel verkregen door harden, verbitterden arbeid, waaraan heel de rest, en vooral Mrs. Bulwer, was opgeofferd. De arme „Poedel" had een gevoel, of ze haar „Pups" voor eeuwig had verloren. Als ze hem alleen zag, wat niet vaak gebeurde, klaagde ze. Voor de wereld leek het een gelukkig paar.

Eenige weken na zijn thuiskomst kreeg Disraëli een brief van Bulwer: „Beste Disraëli, al ben ik ook niet de eerste, sta me tenminste toe, dat ik niet de laatste ben, die je gelukwenscht met je behouden thuiskomst. Ik heb die vernomen van onzen gemeenschappelijken bondgenoot en uitgever Colburn: „„„Mr. Disraëli is weer in de stad, — de jonge Mr. Disraëli! Zal hij ons geen aardig, luchtig artikel geven over zijn reizen?"""" We spreken er nog wel over.... Mrs. Bulwer heeft mij van morgen een zoon geschonken, zooals fatsoenlijke menschen zeggen. Ik heb dus een goed excuus voor de kortheid van dezen brief, maar schrijf me eens en vertel me hoe het gaat."

Een paar weken later huurde Disraëli een appartement-voor-een-heer-alleen in Duke-street. Sarah, die wist dat haar broer ongelukkig was, als hij geen bloemen had, zond uit Bradenham een paar potten geraniums, die liefderijk werden verzorgd. Dadelijk ging hij bij de Bulwers dineeren. De woning en de tafel waren van een dwaze, schitterende weelde. Mrs. Bulwer, eleganter en mooier dan ooit, had een hond op haar schoot „niet grooter dan een paradijsvogel, maar op zijn minst even prachtig". Men presenteerde champagne in kelkvormige glazen; Disraëli had dit nooit gezien en vond het bewonderenswaardig verfijnd. Het gezelschap was de omgeving waardig: groote namen, groote schoonheden, groote talenten. Hij keek vooral naar de aanminnige Mrs. Norton, een der kleindochters van Sheridan, en naar graaf Alfred d'Orsay, die juist in Londen was gekomen en de positie had veroverd van grootmeester der dandys, wat een Franschman nog nooit was overkomen.

Vele dames vroegen, of de schrijver van *Vivian Grey* en de *Jonge Hertog* aan haar mocht worden voorgesteld. Een zekere Mrs. Wyndham Lewis, de vrouw van een lid van het Parlement, drong er zeer op aan: „Een mooi vrouwtje, schreef hij aan zijn zuster, een groote flirt en zeer praatziek, zij is begaafd met een welbespraaktheid, die, geloof ik, zonder weerga is, ik zou je er geen denkbeeld van kunnen geven. Ze heeft me gezegd, dat ze van stille, melancholieke mannen hield. Ik heb geantwoord, dat ik daar niet aan twijfelde."

Hij veroverde zich een uitnoodiging van Mrs. Norton. Hij had haar bekoord, hij had weinig maar schitterend gesproken en zij had behoefte aan causeurs. In dien tijd hadden de Engelschen de gewoonte het werkwoord waar 't op aankwam bij iederen zin te vervangen door een gebaar. Deze jonge man met zijn volmaakt afgeronde en zeldzame zinnen vormde een scherpe tegenstelling met het gestamel dat in de mode was.

Hij verscheen bij Caroline Norton in een jas van zwart fluweel, helroode pantalon, met gouden borduursels, vest, schitterende ringen over de handschoenen van wit geitenleer.

De Nortons bewoonden in Story Gate zoo'n klein appartement, dat een groote sofa alle ruimte van het salon innam. Wit mousselinen gordijnen hingen kruiselings voor de ramen, voor een met bloemen begroeid balcon. Dit was hetzelfde balkon waar Caroline Norton elken morgen haar beroemden vriend Lord Melbourne begroette, als deze voorbijkwam op weg naar het Parlement. Men vertelde, dat Norton deze vriendschap tolereerde, omdat ze hem voordeel bracht.

Het miniatuursalon was gevuld met een dichte menigte politici en beroemde schrijvers en in letterlijken zin verlicht door de buitengewone schoonheid der Sheridans.

In een fauteuil zat de moeder; men vertelde van haar dat ze de mooiste vrouw van de wereld bleef, behalve haar drie dochters. Dit waren de vrouw des huizes (Mrs. Norton), Mrs. Blackwood, en de mooiste van de drie, Georgiana Lady Seymour, voor wie zelfs de schoonheid van haar zusters verbleekte. Mrs. Norton had zwart haar, dat ze in vlechten om haar hoofd wond, de gelaatstrekken van een Grieksche schoone, een aanbiddelijke manier om te blozen. Als een zin in 't gesprek haar trof, kreeg ze plotseling een blosje door haar olijfkleurig teint, dat een oogenblik bleef en dan weer verdween. Haar oogen en haar lippen hadden zoo'n gloed, dat zij edelsteenen leken: diamanten, robijnen, saphyren. Lady Seymour was heel anders, haar teint was doorschijnend, haar oogen met zachten glans leken fonteinen in den maneschijn. Wanneer men tot Mrs. Norton sprak van de ontroering, die door al die schoonheid werd gewekt, keek zij met welwillenden glimlach rond in haar allerkleinst salon, naar haar verblindend-mooie familie en zei: „Yes, we are rather good-looking people."

Mrs. Norton's gesprekken verrukten Disraëli. Zij had een kostelijke manier om lichtzinnige geschiedenissen te vertellen, en dan haar oogen, met de lange, zware wimpers, schaamtevol neer te slaan. „Ik heb gister bij Mrs. Norton gedineerd, schreef hij aan Sarah. Het was de verjaardag van haar oudsten broeder, die naar zij zegt, „„de eenige, eerbiedwaardige persoon is in de familie, omdat hij een leverziekte heeft"".... De zuster, Mrs. Blackwood is ook heel mooi en een echt Sheridan-type. Zij heeft me gezegd, dat zij niets beteekende: „„Omdat Georgy de mooiste is van de familie, Cary de geestigste, zou ik goed moeten zijn, maar ik heb geen enkele gave."" Ik moet bekennen, dat ze me eindeloos heeft bekoord. Bovendien kent ze al mijn boeken van buiten en zegt ze heele bladzijden op uit V. G., C. F. en de J. H."

De drie Sheridan-gratieën speelden weldra een beminnelijke rol in het leven van den jongen schrijver. Zij waren alle drie heel vrij; Mrs. Norton was verrukt, een onuitstaanbaar echtgenoot in den steek te kunnen laten, en liet zich door Disraëli naar schouwburg en bal vergezellen. Hij vond het prettig, zich met haar te vertoonen.

Londen had in dien tijd een bekoorlijkheid à la Watteau. Diners, bals, waterpartijen. Disraëli was er altijd bij. Hij was amusant, begeleidde mooie vrouwen, was eerst onlangs terug van de reis. Hij werd zeer gezocht. „Ik vind gemakkelijk mijn weg in de meest gedistingeerde salons, waar geen nijd en geen boosaardigheid voorkomt, maar waar men er eenvoudig van geniet te bewonderen en te worden geamuseerd...." De tafel van Dizzy (dien bijnaam had Mayfair hem gegeven) lag vol met invitaties van voorname lieden. Hij vond het genoeglijk ze aan te nemen. In die schitterende, geestige, gastvrije wereld voelde hij zich beter op zijn plaats dan tusschen de bourgeois van zijn jeugd. De vrije, gedurfde gratie van die jonge vrouwen en jonge Lords, verrukte hem. Hij ontmoette er de vrienden zijner droomen, de jongens met blond haar, luchthartige, luisterrijke Engelsche mannen, en Engelsche vrouwen van zuiver ras, en zoo mooi! Hij hield van de weelde in de huizen, de schoonheid der bloemen, de schittering der vrouwen. Zijn trots smolt weg, tenminste aan de oppervlakte. Hij werd vertrouwend. Hij leefde in koortsachtige vreugde. „Ik zou wel willen, schreef zijn vader hem, dat je natuur je veroorloofde, kalmere brieven te schrijven." Maar het was Ben onmogelijk een kalmen brief te schrijven. De schoonheid van het leven bedwelmde hem.

De levendige belangstelling, die hij voelde voor geschiedenis, maakte, dat hij met bejaarde menschen zocht kennis te maken. Een zijner beste vriendinnen was de oude Lady

Cork, die, ofschoon ze zevenentachtig was, nog elken avond ontving. Zij was de mooiste en de vermakelijkste aller douairières. De helden en heldinnen uit haar jeugd, haar rijpen leeftijd, haar ouderdom: gunstelingen, soldaten, dichters, waren allen verdwenen. Zij had revoluties gezien in alle landen der wereld; zij herinnerde zich Brighton als een visschershaven en Manchester als een dorp; maar ze bleef dezelfde, nieuwsgierig, vroolijk, dol op nieuwtjes en vermaken. Daar zij geest en belangstelling vond in dien jongeman, schonk ze hem in de groote wereld haar machtige bescherming.

„Een mooie geschiedenis, schreef hij aan Sarah. Maandag brengt Lord Carrington Lady Cork een bezoek.

Lady Cork: Kent U den jongen Disraëli?

Lord Carrington: Hm! Waarom? Wat zou dat?

Lady Cork: Waarom? Hij is Uw buurman, niet waar?

Lord Carrington: Zijn vader is mijn buurman.

Lady Cork: Dàt weet ik. Zijn vader is één van mijn beste vrienden. Ik ben dol op de Disraëli's.

Lord Carrington: De jongeman is een heel eigenaardig type. Ik houd van den vader, hij is heel kalm en eerbiedwaardig.

Lady Cork: Waarom vindt U dien jongeman zoo'n eigenaardig type? Ik geloof werkelijk niet, dat *U* in staat bent hem te waardeeren.

Lord Carrington: Het is een zeer onrustig man. Ik wil daarmee niet zeggen, dat hij ons nu bijzonder hindert; hij is nog altijd weg; ik geloof dat hij weer buitenslands is.

Lady Cork (woordelijk): *You old fool.* Hij heeft mij van morgen dit boek gezonden. Kijk er maar niet naar, U zoudt het toch niet begrijpen! Het is het mooiste boek, dat ooit werd geschreven!.... In 't buitenland! Het is de fijnstbeschaafde man van Londen. Geen soiree is geslaagd, waar hij niet verschijnt. De Hertogin van

Hamilton zegt, dat hij zijn weerga niet heeft. Lady Lonsdale zou haar mooie gezicht en schouders voor hem geven. Hij zou niet bij U komen dineeren, als U hem zoudt uitnoodigen; hij is niet aan de menschen gehecht, omdat ze lord zijn; hij heeft elegance noodig, of schoonheid, of geest en U bent een heel braaf man, maar niets meer.

De oude Lord heeft dit alles goed opgenomen en hij heeft erom gelachen. Lady Cork heeft heel mijn laatste boek regel voor regel gelezen. En ik twijfel niet aan de oprechtheid van haar bewondering, want zij heeft voor zeventien shillings scharlakenrood fluweel gekocht en haar kamenier is bezig het in te binden."

Dit verhaal was stellig voor Sarah bestemd; het zou onvoorzichtig zijn geweest, er alles van te gelooven; de familie tolereerde, zoodra het Benjamin's succes gold, schilderingen waarvan de kleur een weinig was opgevoerd en hijzelf wist heel goed dat Sarah, al lezende, rekening hield met Ben's verbeelding. Maar het stelde hem gerust, als hij nadruk legde op zijn succes.

's Avonds kwam heel de Engelsche aristocratie bij Almacks samen, een soort gesloten dansclub, gepatroniseerd door de meest exclusieve voorname dames en volgens de strengste regels bestuurd. Men had er alleen toegang in korte broek en zijden kousen. Toen de Hertog van Wellington er in een andere tenue had willen binnendringen, was de portier op hem toegetreden en had gezegd: „Uwe Genade heeft geen toegang in pantalon." Waarop de Hertog, als een soldaat die de discipline kent, terug was gekeerd zonder klagen. Disraëli was een stamgast van Almacks. Men beklonk er heel wat huwelijken; hem werden prachtige voorstellen gedaan: „Hoe zoudt U 't vinden Lady Z.... als schoonzuster te hebben; ze is heel intelligent, heeft vijfentwintigduizend pond inkomen en is heel zacht.... Wat de liefde betreft, al mijn

vrienden, die een huwelijk uit genegenheid hebben gesloten, slaan hun vrouwen of zijn gescheiden. Dit is letterlijk waar. Ik zal misschien veel dwaasheden doen in mijn leven, maar ik zal nooit trouwen uit liefde, want ik weet, dat men dan zeker ongelukkig wordt."

De gunst der vrouwen bracht, hoewel langzamer, de gunst der mannen mee. Sommige van hen inviteerden hem op hun politieke diners; dat was zijn liefste wensch. Eens op een avond, bij Lord Elliot, merkte hij dat hij naast Sir Robert Peel zat, den grooten leider der Torypartij. De heele tafel scheen zeer geïntimideerd te zijn. Disraëli keek met gretige nieuwsgierigheid naar deze ernstige, machtige persoonlijkheid die 't Lot, van zijn jongelingsjaren af, de dingen had toegeworpen, waarnaar Disraëli zoo hunkerde.

Als zoon van een groot fabrikant, eigenaar van één der zeven aanzienlijkste fortuinen van Engeland, was Peel reeds als kind ervoor opgeleid, om eerste Minister te worden. Toen hij vijf jaar was, heesch men hem op de tafel en moest hij toespraken houden. Hij had Oxford verlaten met een „dubbele eerste prijs" voor klassieke talen en exacte wetenschappen, wat iets heel zeldzaams is. Toen hij éénentwintig was, had zijn vader een zetel voor hem gekocht in het Parlement. Op drie-en-twintigjarigen leeftijd was hij Staats-secretaris geworden. Een tijdlang had men hem zijn ondankbaarheid verweten jegens Canning, dien hij met hardheid bestreden had tot zijn dood, na zijn vriend te zijn geweest, maar de politieke wereld had vergeten en nu, nu hij drie-en-veertig was, had hij zich een ongelooflijk prestige verworven, zelfs onder zijn tegenstanders. Hij was het symbool van Engelsche eerlijkheid en soliditeit. Men hield er van, dat hij een lange gestalte had en strenge gelaatstrekken als een Romein, men aan-

vaardde het, dat hij koel en hooghartig was. Disraëli, die nerveuse bewegingen bij hem waarnam van een haast ziekelijke overgevoeligheid, wat trouwens iets heel natuurlijks is bij iemand die gewend is aan machtsvertoon, begreep dat de minister moeilijk in den omgang moest zijn. Maar dien avond was Peel vastbesloten zich aangenaam voor te doen en hij behandelde den jongen auteur met ietwat neerbuigende familiariteit en gekscheerde met gepaste hooghartigheid; hij was er verre van, zich te verbeelden, dat zijn onbeduidende tafelbuurman moest gemeten met de maat van een groot man.

Soms dacht Disraëli: „Maar is het dan werkelijk noodig in 't Parlement te komen? Dit leven van plezier, ledigheid en litterairen arbeid is volmaakt aangenaam. Eigenlijk ben ik indolent, zooals alle menschen met een rijke verbeelding.... Ik wensch te rusten, mij te amuseeren, te droomen van het onstuimige verleden, en te glimlachen om het kalme heden. Helaas, ik strijd uit trots, ja, het is alleen trots — en geen eerzucht — die mij doet handelen. Ze zullen niet van me zeggen: Hij is mislukt."

Op een dag, toen hij die gevoelens tegen Bulwer uitte, keerde deze zich naar hem toe, nam zijn arm en zei met oprechtheid: „Dat is waar, my dear fellow, wij offeren onze jeugd, den tijd van genieten, het stralende seizoen der levensvreugde... Maar wij worden tot doorzetten gedwongen. Hoe zouden onze vijanden triomfeeren, als wij het opgaven!"

Ja, zeker, er moest worden doorgezet, maar soms, wanneer een soiree charmant was geweest, wanneer Londen in den nacht, als men van het bal naar huis ging, zacht glansde in den mist, wanneer een mooie vrouw hem bij het afscheid wat lang de hand had gedrukt, zeide hij tot zichzelf, dat eerzucht een ijdele dwaasheid was, dat de luchthartigheid, die hij zoolang had geveinsd, natuurlijk was en wijs, en dat het zoo heerlijk zou zijn het leven te slijten aan de voeten der drie zusters Sheridan, als haar teedere, vrijmoedige page.

IX

Onafhankelijkheid

> Tot ziens, waarde Lord, U hebt me het schoonste schouwspel getoond, dat deze eilanden kunnen bieden: een voornaam Heer, die leeft te midden van zijn eigen familie.
>
> *Disraëli*

In 1832 werd de hervorming van het kiesrecht door het Hoogerhuis aangenomen. Tot het laatste oogenblik had het gehoopt, zich ertegen te kunnen verzetten. Het had zelfs heldhaftig het Kabinet der Whigs omvergeworpen, maar zoodra Wellington had getracht, een Ministerie te vormen, was het land in opstand gekomen. In de kerken luidde men de alarmklok. Overal stond het werk stil. Lord Stanley, de meest begaafde onder de jonge whigs, was op een tafel gesprongen en had verkondigd: „Als het Hoogerhuis ons weerstaat, kan Zijne Majesteit de hoofden van een heele troep van zijn lijfwacht bekronen met het pairschap." De muren waren bedekt met aanplakbiljetten, waarin de Engelschen werden verzocht, hun geld van de Bank terug te nemen.

De Bank van Engeland was de eenige nationale instelling, die meer werd geëerbiedigd dan de Hertog. Het oproer van de deposito-houders had het oproer der groote heeren overwonnen. De Hertog van Wellington kon wel bevelen: „My Lords, halve draai rechts, voorwaarts marsch!", de Hervormingspartij was hem de baas; de verkiezingen, die volgens de nieuwe kieswet zouden plaats hebben, bewezen

haar overwinning, de vernietiging der tories was een feit.

Men kan zich voorstellen met welk een belangstelling een Disraëli die ernstige gebeurtenissen had gevolgd; nu er zoo'n groote omwenteling plaats greep, leek het oogenblik gekomen, zichzelf van een zetel te verzekeren in het Parlement.

Zoodra de Hervorming erdoor was, vertrok hij naar Wycombe, het kiesdistrict, grenzende aan het landgoed van zijn vader, en hij begon de kiezers te bezoeken. Het district behoorde aan de whigs, maar Disraëli wenschte zich candidaat te stellen als radicaal. In het diepst van zijn hart hield hij meer en meer van de tories: hij vond dat de oude partij der landheeren, der heereboeren, een schilderachtige grootschheid had, die geen andere partij evenaarde. Hij had vriendschap gesloten met sommige onder hen. In zijn eigen graafschap Bucks was hij op goeden voet met den Hertog van Buckingham en vooral met zijn zoon, Lord Chandos, beiden groote heeren naar zijn hart en van een dwaze edelmoedigheid. De oude Hertog had zich geruïneerd doordat hij de koninklijke familie uit Frankrijk te goed had ontvangen en hij leefde nu op zijn yacht, om wat geld te kunnen overleggen. Dit waren juist karaktertrekken, die Disraëli bekoorden.

Overigens, telkens als hij met een gezelschap landedellieden in aanraking kwam, was hij verrukt. „*Magnificent asses*", zei hij. Verrukkelijke idioten. Hij zei dit zonder een schijn van verachting, Integendeel, hij benijdde hen. Hij bewonderde hun kracht, hun kalmte, maar hij durfde niet op hen te steunen. Hun programma was versleten, de natie wilde er niets meer van weten, wàt was eraan te doen? Hij stelde zich daarom candidaat, voorzien van aanbevelingsbrieven van vooruitstrevende mannen als Hume en den verschrikkelijken Ier O'Connel, brieven, die Bulwer hem had bezorgd. Bulwer had zelfs ernstige pogingen gedaan om te bewerken, dat geen enkele tegen-candidaat tegenover zijn vriend werd gesteld, maar hij had gefaald;

de groote whigs hielden niet van dien excentrieken, plechtigen jongeman, die beroemder was door zijn vesten dan door zijn liefde voor de hervorming. Door de tories werd hij vrij gunstig ontvangen in het graafschap; vooreerst omdat de partij, die heelemaal geen kans had den zetel te winnen, er de voorkeur aan gaf een onafhankelijke de plaats te zien innemen; en dan omdat de tory-gevoelens van den ouden Isaäc d'Israëli bekend waren. Benjamin's tegenstanders beweerden dat hij een vermomde tory was en niets anders, waarop hij antwoordde dat een whig-aan-'t-bewind het meest op een vermomde tory leek.

De plaatselijke verkiezingen vonden een paar weken eerder plaats door een onverwacht ontslag, zoodat zij zich nog voltrokken onder het régime der oude kieswet. Onder die omstandigheden telde het district maar een dertigtal kiezers. Het Ministerie bood kolonel Grey, zoon van den Eersten Minister, de officieele candidatuur aan. „De Schatkist, schreef Disraëli aan Mrs Austen, heeft kolonel Grey gezonden met gehuurde partijgenooten en een orkest. Nooit zag men zoo'n bedroevend échec. Na de stad te zijn doorgetrokken onder betaalde toejuichingen, heeft hij vanaf zijn phaeton een stotterende toespraak gehouden, die tien minuten duurde. Heel Wycombe was op straat. Daar ik voelde, dat 't het critieke oogenblik was, ben ik op 't voorbalcon van het hotel „de Roode Leeuw" gesprongen en heb hun er vijf kwartier lang de waarheid gezegd. Ik kan U 't effect niet beschrijven; ik heb ze allemaal gek gemaakt. Alle vrouwen zijn vóór mij en dragen mijn kleuren, rose en wit. Draag ze ook."

Toen de menschen uit Wycombe den bleeken jongeman met zwarte krullen en kanten manchetten, die een stok droeg met gouden knop en zijn krullen zorgvuldig recht streek voor hij begon te spreken, op het balkon hadden zien verschijnen, hadden zij een kinderachtige toespraak verwacht, maar toen een wonderlijk-machtige

stem de hoofdstraat plotseling met sarcastische welsprekendheid had vervuld, toen die stem de whigs met bittere heftigheid had aangevallen, had Wycombe zich overgegeven aan een onrustige geestdrift. Wat Disraëli betreft, voor het eerst bedwelmde hij zich aan het nieuwe genot, zich heer en meester te voelen over een publiek, zichzelf te hooren spreken, in verrukte verwondering te geraken over de krachtige, harmonische zinnen, die een god in den redenaar hem toefluistert: „Wanneer de uitslag der stembus wordt bekend gemaakt, besloot hij, wijzend op den staart van den grooten leeuw, die het voorportaal van 't hotel versierde, dan zal mijn tegenstander dáár zijn en ik (en hij wees den kop aan) hier." Nooit had Wycombe zijn ouden leeuw in zoo'n treffende rede zien ingelascht.

Op den dag van de stemming hield Disraëli nog een rede. „Hij droeg, zei hij, het narrenkleed van geen enkele partij, de tories hadden hem ondersteund, maar het volk was hen voorgegaan; hij zocht verbetering te krijgen in het lot van de armen (een zeldzaam gezegde in een verkiezings-toespraak in een tijd, toen de armen nog geen kiesrecht hadden); hij kwam voort uit het volk en had noch het bloed der Tudors, noch het bloed der Plantagenets in zijn aderen."

Daarna beklommen de twee-en-dertig kiezers van Wycombe één voor één de estrade; zij brachten hun stem in het openbaar uit en men maakte het resultaat bekend. De verlegen, stotterende kolonel had twintig stemmen, de schitterende redenaar van de Gouden Leeuw twaalf. Hij stond niet bij den kop van de leeuw.

Hij beklom weer de estrade en zei: „Het is goed; de whigs hebben me overwonnen; ze zullen er spijt van hebben." Maar hij was bedroefd en teleurgesteld.

*

In October werden de nieuwe verkiezingen met uit-

gebreid stemrecht afgekondigd en Disraëli trok weer naar Wycombe. Ditmaal trad hij nogmaals op als onafhankelijk candidaat. „Ik heb geen partij, ik houd mij niet op met partijen . . . Engelschen, bevrijd U van dat politieke gebrabbel, van dat dieventaaltje der partijen, whigs, tories, twee namen die maar één enkele beteekenis hebben en die enkel dienen om U te bedriegen, en vereenigt U in één groote nationale partij, die alleen het vaderland van snelle vernietiging kan redden.”

De conservatieven, die aan den tand werden gevoeld door zijn vriend Chandos, schonken hem evenals den eersten keer, hun welwillende neutraliteit. Men verweet den radicalen candidaat dezen steun. „Ik ben, zei hij, een conservatief om alles te redden, wat er goeds is in onze grondwet, en een radicaal om al het slechte eruit te verwijderen.” Hij verklaarde, dat hij blij was, dat de tories in dit kiesdistrict althans, op de groote traditie van de partij terugkwamen, die eertijds, onder mannen als Bolingbroke, een volkspartij was geweest. Men trachtte hem demagogische verklaringen te ontlokken over de rechten op het koren, maar hij behield een gematigde houding: „Als men alle beschermende rechten zou opheffen, zou men ons schoon graafschap vaarwel kunnen zeggen. . . . U vraagt me of het brood dan altijd duur moet blijven? Neen, maar duur brood is nog beter dan heelemaal geen brood.” Zooveel gezond verstand werd niet beloond; Grey kreeg 140 stemmen; Disraëli 119. In heel Engeland behaalden de whigs een belangrijk succes en met een meerderheid, waardoor ze voor langen tijd aan ’t bewind leken te zijn. Nu Disraëli bij deze gelegenheid had gefaald, zou hij zeker nog lang op een andere moeten wachten.

Kort daarna, toen het nieuwe Parlement was bijeengekomen, ging hij naar zijn vriend Bulwer luisteren, die was herkozen; ’s avonds schreef hij aan Sarah: „Bulwer heeft gesproken; hij is lichamelijk niet geschikt voor

redenaar en ondanks de inspanning die hij zich getroost, zal hij nooit slagen.... Macaulay is prachtig.... Maar, onder ons, ik kan ze allemaal aan. Dit is voor jou alleen bestemd; van één ding ben ik zeker en dat is dat ik alles in deze Kamer omver zou kunnen werpen. Het oogenblik zal komen."

In zijn dagboek teekende hij aan: „De wereld zegt, dat ik te zelfgenoegzaam ben. De wereld vergist zich. Alle dwalingen van mijn leven zijn hierdoor gekomen, dat ik mijn meeningen opofferde aan de gedachten van anderen. Op oogenblikken dat ik het meest met mij zelf ingenomen leek, was ik nerveus en had ik slechts een vlaag van zelfvertrouwen. Voortaan zal ik alleen luisteren naar mijn instinct: dat bedriegt me niet. Als ik ooit in een waarlijk hooge positie word geplaatst, zal ik dit bewijzen. Ik zou het Lagerhuis kunnen leiden, maar in den beginne zal het zeker sterke vooroordeelen tegen mij hebben."

Evenals hij na het echec met het dagblad lust had gehad een roman te schrijven, zoo had hij nu, na twee politieke mislukkingen, zin een gedicht te componeeren. Hij had zich teruggetrokken te Bradenham, leefde daar opgesloten in zijn kamer of wandelde alleen onder de beuken van het park, al peinzende over een grootsch thema. Het was een onderwerp waaraan hij voor het eerst had gedacht gedurende zijn reis in het Oosten, toen hij de vlakte van Troje had aanschouwd: „Homerus, had hij tot zichzelf gezegd.... En waarom zou men geen gedichten meer schrijven even grootsch als Homerus ze schreef?" Voor Disraëli beteekende dat: „Waarom zou ik er niet zoo een schrijven?...." Het ging erom, een onderwerp te vinden voor het moderne epos.

Het was duidelijk dat dit Napoleon moest zijn. In den aanvang van 't gedicht verschenen de genius van 't Feudalisme en de genius der Democratie voor God.

Elk van hen verdedigde met welsprekende woorden zijn recht om de menschen te regeeren, want, al bewonderde Disraëli het feudale stelsel in het verleden, hij geloofde, dat de Democratie onmisbaar zou zijn voor de toekomst. De eerste zang was dus een samenspraak tusschen Disraëli en Disraëli; de moeilijkheid was hier, God te laten kiezen. Maar de Almachtige verklaarde voorzichtig, dat er juist een bovennatuurlijk mensch geboren was en dat de partij die deze man voorstond zou triomfeeren. Die man was Napoleon en de veldtocht naar Italië zou het onderwerp worden van den tweeden zang. „Wat denk je ervan? schreef hij aan Mrs. Austen. De conceptie lijkt me subliem."

Toen de eerste zang was beëindigd, ging hij hem op een avond bij haar voorlezen. Eenige vrienden waren bijeengekomen, zij vonden de scène onweerstaanbaar komiek. De jonge man, zooals hij daar tegen de schoorsteen stond geleund, spelend met zijn krullen, terwijl hij met welbehagen de strikjes van rood lint beschouwde, waarmee zijn lakschoenen waren versierd en zichzelf aankondigde als de Dante of de Homerus van zijn tijd, wekte een nauw onderdrukte vroolijkheid. Weldra werden de twee eerste zangen gepubliceerd, het publiek ontving ze koel; Disraëli had er nooit veel waarde aan gehecht, Homerus te zijn; het gedicht begon hem te vervelen; hij wierp het in een hoek en dacht er niet meer aan.

X

Vrouwen

De wereld biedt een teleurgesteld eerzuchtig man zoete, zekere vergoedingen; als hij beminnelijk is, behandelt zij hem vaak beter dan een groot overwinnaar of een minister. Het nietsdoen van een man zonder betrekking is in de oogen der vrouwen een deugd, omdat hij daardoor in haar dienst komt te staan. Disraëli onderwierp zich met vreugde aan deze bekoorlijke slavernij. Hij was blij, de onvergelijkelijk schoone zusters, de drie Sheridans, terug te vinden. Zijn kring van mooie vrouwen breidde zich uit. Buren uit Bradenham, ook zusters, Lady Chesterfield en Mrs. Anson namen hem mee naar 't mooiste gecostumeerde bal. Lady Chesterfield was als Sultane verkleed, Mrs. Anson als Grieksche, heur lang los haar viel haar tot de knieën. De markiezin van Londonderry, verkleed als Cleopatra, die schitterde van diamanten en smaragden, vroeg of Disraëli aan haar mocht worden voorgesteld. In dit schoone, stralend-verlichte huis, voelde hij zich zacht gewiegeld op een levende zee van edelsteenen en mooie gezichten en was voor een oogenblik gelukkig.

Hij kreeg een maitresse; hij hield van haar en schreef, haar ter eere, een liefdesroman, *Henrietta Temple*, waarop weldra een roman volgde over het leven van Byron en Shelley, *Venetia*. De ware Henriëtta was gehuwd maar zeer vrij. Zij behoorde tot de kleine, schitterende groep, waarvan Disraëli hield, zoodat het gemakkelijk voor hen

Anne, Lady Chesterfield

was, de voornaamste kringen van Londen om zich heen te verzamelen.

Elken dag inviteerde men hen op een waterfeest, op een gardenparty in de tuinen die een Veronese waardig waren, vol bloemen, fonteinen, papegaaien, of op een verrukkelijk souper na de Opera. Soms ging hij op de lange jacht, besteeg een prachtige Arabische merrie, die zijn maitresse toebehoorde, sprong over alle hindernissen en won de achting der meest veeleischende cavaliers. Hij voelde niets voor deze sport, maar verbood zichzelf, voor een hindernis te blijven staan; dit maakte deel uit van zijn systeem.

Bulwer had hem geïntroduceerd in een nieuw milieu, het huis van Lady Blessington. Disraëli had reeds heel wat hooren vertellen over het leven zijner gastvrouw. Margaret, Lady Blessington was de dochter van een onbeduidend Iersch magistraat, die zijn dochter, toen ze vijftien jaar was, had gedwongen een gek te trouwen om zijn geld. Lord Blessington, een voornaam heer en groot-grondbezitter, een eigenaardig man, weduwnaar en vader van twee dochters en die een inkomen bezat van meer dan dertigduizend pond, had deze verborgen jonge schoonheid ontdekt en had aangeboden, om haar mee te nemen naar Engeland, haar te laten scheiden en met haar te trouwen. Lord en Lady Blessington waren naar Italië vertrokken, vergezeld van een jong Franschman, graaf d'Orsay, een toonbeeld van schoonheid, charme en ontwikkeling. Niemand twijfelde er aan of hij was de minnaar van Lady Blessington en dat was hij stellig ook. Lord Blessington had een buitengewone genegenheid voor Alfred d'Orsay opgevat en had een testament gemaakt waarin hij hem het grootste deel zijner bezittingen naliet, onder de verplichting zijnerzijds één van de dochters van den erflater naar eigen keuze te trouwen. De meisjes, die zoo gelegateerd werden door een acte in den vorm, waren toen elf en twaalf jaar.

Vier jaar later, in 1827 had graaf d'Orsay, zijn handteekening getrouw, de jongste, Lady Harriet, gehuwd, een bleek meisje van vijftien jaar, dat van school was genomen om te trouwen. De wereld voegde er bij, dat Alfred d'Orsay met Lady Blessington was overeengekomen, dat hij Lady Harriet nooit tot zijn vrouw zou maken in den waren zin van het woord en dat deze schikking was geëerbiedigd. Toen was Lord Blessington plotseling gestorven. D'Orsay en zijn jonge maagdelijke vrouw waren naar Engeland teruggekeerd om bezit te nemen van de erfenis, Lady Blessington vergezelde hen. Het schoolmeisje was groot geworden, ze was nu heel mooi en weldra had ze, daar ze leed onder de beleefde minachting van haar echtgenoot en de aanwezigheid van haar stiefmoeder, het huis Seamor Place verlaten om er niet meer terug te keeren.

Zoo luidde 't verhaal dat Londen aanvaardde, maar toen Bulwer Disraëli bij Lady Blessington introduceerde, had hij eenige nuances aan 't portret toegevoegd: „Je zult zien, dat ze heel sympathiek is. Zij bezit de hartelijke manieren der Ieren en een gratie, die hen alleen eigen is. Zij is welwillend en edelmoedig. Zij begrijpt haar moeilijke positie en dringt zich niet aan de vrouwen op. Wat overigens ook haar fouten zijn geweest, men vertelt heel wat onrechtvaardigs over haar. Men heeft haar ervan beschuldigd, dat zij het huwelijk van haar stiefdochter met d'Orsay heeft bekonkeld, maar dat is niet waar; zij was tegen dat huwelijk, maar Lord Blessington heeft ze allen gedwongen. Oppervlakkig gezien is de genegenheid die haar aan d'Orsay bindt, die van een moeder voor haar verwend kind. Ik ben ervan overtuigd, dat er sinds het huwelijk niets tusschen hen heeft bestaan. Bovendien heeft zij geen temperament, het is vooral een zeer toegewijde en trouwe vriendin. Zij heeft veel van haar schoonheid verloren, maar nog heeft ze een zacht gezicht en mooie oogen; men ziet dat ze goed is gebouwd, maar

ze heeft een gevaarlijke neiging om dik te worden."

Disraëli was verrukt van het huis. Eerst moest men een salon door in goud en robijnrood, geheel gevuld met mooie vazen van amber, die Keizerin Josephine hadden toebehoord, daarna kwam men in een lange, smalle boekenkamer met wit-en-gouden muren, waar spiegels en paneelen met boeken afwisselden. Achter, door het hooge venster, zag men de boomen van Hyde Park. Sofa's, Turksche divans, met émail ingelegde tafels, bedekt met snuisterijen, stonden er in 't rond en in een fauteuil van geel satijn zat Lady Blessington, gekleed in een japon van blauw satijn, zeer laag gedecoletteerd. Disraëli bewonderde de mooie schouders, de stevige, volle ronding der borsten; hij hield van het strakke haar, dat in het midden was gescheiden, van den diadeem van turkooisen op het voorhoofd. Zoodra ze begon te spreken, had ze hem gewonnen.

Toen hij het bekoorlijke menschenpaar, dat zij en d'Orsay samen vormden, beter kende, hun wederzijdsche attenties, de haast kinderlijke vroolijkheid, die zij beiden schenen te voelen naar aanleiding van grapjes, die als het ware de traditie van het huis uitmaakten, vergat hij voor eeuwig Harriet, den ouden Lord en al die sombere verhalen en genoot zonder bijgedachten van deze twee beminnelijke wezens. Lady Blessington van haar kant vond hem zeer geniaal, welsprekend en naief, kortom 't volkomen evenbeeld van Vivian Grey.

Daar zij bij geen enkele vrouw werd ontvangen, ontving zij zelf elken dag en Disraëli nam de gewoonte aan, er haast elken dag te komen. Hij was vaak stil, genoot eenvoudig van 't genoegen in dit salon te vertoeven, dat hij lief had, voor het venster te staan en naar de zandige lanen van Hyde-Park te kijken. De laatste zonnestralen deden de vergulde bloemen van zijn vest glinsteren. Hij hield een witte wandelstok in de hand. Zijn zakken waren beladen

met gouden kettingen. Als een onderwerp van gesprek hem interesseerde, naderde hij de sprekers en kwam in vuur. Dan wekte zijn gemakkelijk vloeiende woordenstroom en de kracht van zijn sarcasme verwondering. Als hij sprak leek hij op een renpaard, dat den eindpaal tot op eenige meters is genaderd. Al zijn spieren waren in actie en hij legde in iederen zin een buitengewone kracht van uitdrukking. Hij verstond de kunst, zoozeer verschillende woorden met elkaar in verband te brengen, dat zij door deze nabuurschap een wilden, verontrustenden gloed kregen. Het was een genot, naar hem te luisteren, maar een ietwat spannend genot. Tegen middernacht, na de zittingen van het Parlement, verscheen Bulwer en de dialogen der beide vrienden waren schitterend.

Maar Disraëli hield er nog meer van, met Lady Blessington alleen te zijn. Zij was zijn vertrouwelinge en zijn raadgeefster geworden in zijn liefdesavonturen. Hij zei haar alles, hoe hij Henriëtte had lief gehad, hoe hij haar door zijn ouders te Bradenham had laten ontvangen, eenvoudige lieden, die er geen kwaad in zagen, hoe hij daar een beetje spijt van had, hoe zij hem nieuwe schulden had laten maken door dat ze zoo dol was op feesten, en soupers, hoe deze liaison een hinderpaal voor zijn carrière dreigde te worden, en óók, dat eerzucht bij hem een sterker gevoel was dan liefde.

Later had hij haar het verbreken van zijn liaison verteld. Zij begreep alles. Hij sprak met haar over Bradenham, over den ouden Mr. d'Israëli, over zijn moeder. Hij legde aan haar de ongeduldige somberheid bloot, die achter zijn geestigheid en zijn lichtzinnigheid schuilde. Hij was charmant als hij zich zoo liet gaan. Zooals menschen die hem weinig kenden, dachten dat hij onnatuurlijk en cynisch was, zoo vond een vriendin als Lady Blessington hem natuurlijk en teeder. Hij vroeg haar om raad, vaak op kinderlijke wijze, liet zich de menschenkarakters ver-

klaren, vorschte bij haar naar de laatste Fransche boeken en nam haar raad aan bij zijn lectuur: „Wat moet men denken van de Balzac? Is hij beter dan Sue en George Sand? En zijn deze laatste de minderen van Hugo?" Hij bekende haar zelfs zijn verlegenheid en de zwakte zijner zenuwen. „Ik weet niet hoe het komt, maar ik voel me alleen behagelijk in volle actie. Dan voel ik mij onsterfelijk. Ik schaam mij, dat ik „nerveus" ben. Mijn aanvallen van dyspepsie doen me altijd naar burgeroorlog verlangen.... Ik ga langzaam dood, als ik geen daden kan volbrengen en word roestig als een damascener kling in de scheede van een lafaard."

Soms ontmoette hij in de salons zijner vriendinnen aan het bewind zijnde staatslieden. Voor een oogenblik deed hij dan zijn masker van dandy af en sprak met geestdrift over staatszaken. O! hoe benijdde hij hen, dat ze posten bekleedden, waar het woord in daden werd omgezet! Op een avond bij Caroline Norton werd hij aan Lord Melbourne, den machtigen whig-minister, voorgesteld, die daar geregeld bleef komen, zich achteloos op den divan uitstrekte, weinig sprak maar met genoegen luisterde. Melbourne voelde zich aangetrokken tot de oorspronkelijke gedachten en de gedurfde welsprekendheid van den jongeman. Onverwachts bood hij hem met zijn gewone, barsche welwillendheid aan, hem te helpen: „Kom, zeg me eens, wat is eigenlijk uw wensch?" „Ik zou Eerste Minister willen worden!" Melbourne trok de schouders op en zuchtte: „Neen, neen, zei hij diep-ernstig, dat zal tijdens uw leven niet mogelijk zijn; dat is alles geregeld, de volgende Minister zal Stanley zijn, die als een jonge adelaar is te midden van zijn mededingers.... Nee, doe aan politiek, daar hebt u gelijk aan, want u bent intelligent en zult, met geduld, zeker slagen.... Maar u moet die onzinnige gedachten opgeven."

Opgeven, een gemakkelijk woord voor Lord Melbourne,

die alles heeft gekend en van alles geproefd, maar deze Disraëli wil leven en kan zich een leven zonder roem niet voorstellen.

Naast hem redetwisten de drie schoone Sheridans geestig over het Hoogste Goed: „Wat is het heerlijkste leven?" En de jonge Dizzy, plotseling ernstig, antwoordt geestdriftig, diep uit de kussens van zijn divan: „Een prachtige, onafgebroken tocht van de jeugd tot het graf."

XI

De livrei eener partij

> Ik verkies de vrijheid, die wij genieten boven de vrijzinnigheid die zij ons beloven en verkies de Rechten der Engelschen boven het Menschelijk Recht.
>
> *Disraëli*

Bij de verkiezingen van 1813 had de whig-partij zoo'n schitterende overwinning behaald, dat men kon meenen, dat ze voor een halve eeuw aan 't bewind zou blijven. Maar alles wat vast gegrondvest lijkt wordt vernietigd, zelfs coalities, die onoverwinnelijk schijnen.

Al waren er onder de liberalen ook echte hervormingsgeesten zooals Lord John Russell of ondernemender nog zooals Lord Durham, er waren ook onbewuste conservatieven zooals die Stanley, in wien Lord Melbourne den toekomstigen Eersten Minister zag. Weldra bleek een scheuring onvermijdelijk; Stanley en zijn vrienden gingen de partij uit en de schaal der tories daalde weer met een ruk.

Het amusante was, dat de groep der tories eveneens streed onder een leider, die altijd den kant der tegenstanders uitkeek en die hun goedkeuring scheen te verkiezen boven de waardeering van zijn partijgenooten. Sir Robert Peel was eerzuchtig genoeg om over alle partijen te willen heerschen. Dit is de eenige eerzucht, die een man overblijft, die eens heeft geheerscht over zijn eigen partij. Onder zijn leiding had de partij der tories den nieuwen naam van „conservatieve" partij gekregen en men bedoelde dien

naam als tegengesteld aan „reactionair". Op deze wijze naderden een liberaal conservatief man als Stanley en een conservatief liberaal als Peel elkander zoo dicht, dat het niet meer zoo gemakkelijk was ze van elkander te onderscheiden. En stellig was de conservatief van beiden de meest liberale.

Dergelijke verschuivingen moesten voor een Disraëli zijn persoonlijke politieke ontwikkeling bijzonder veel gemakkelijker maken. Van den aanvang zijner carrière af had hij juist deze terugkeer tot de dappere volkstradities der gewezen tories gewenscht. Hij zag het helder in, dat hij er wel mee zou moeten eindigen zich bij een der bestaande groepen aan te sluiten. Hij had getracht te strijden als franc-tireur; hij was overwonnen, keer op keer.

In een land, dat een oude, parlementaire overlevering bezit en vooral in een land, dat, zooals Engeland, eerbied heeft voor de trouw aan het koningshuis en verachting voor systemen, is het bijna onmogelijk tusschen de partijen door te sluipen. Men kan, binnenin een partij langzaam een groepeering voorbereiden; doch men kan nieuwe denkbeelden alleen ingang doen vinden onder een bekend etiket. Het oogenblik was gekomen voor Disraëli om te kiezen en zich te onderwerpen.

Als hij nog weifelde zich aan te bieden aan de conservatieve partij, was dit enkel een kwestie van personen. Voor hem, die hield van de schittering der figuren en van het pittoreske in de karakters, was de koude Sir Robert Peel heel niet aantrekkelijk. Zeker, de Hertog was meer pittoresk met zijn barschen eenvoud, maar de Hertog had zich uit het openbare leven teruggetrokken. Men had hem te zeer beleedigd toen de reformatie aan de orde was; hij hield er niet van, zich met het gepeupel af te geven. Hij had de prettiger rol verkozen van ouden, nationalen held. In de clubs lieten jonge menschen hem

vertellen van zijn veldslagen. „In Salamanca lag ik geknield achter een muurtje, toen ik den linkervleugel der Franschen in beweging zag komen. Bij God, zei ik tot mezelf, zoo is't goed, ik ga ze dadelijk aanvallen." Wanneer hij op straat te paard voorbijreed, groette de menigte hem. Hij was voldaan en vastbesloten zich niet meer te mengen in een roemloozen strijd.

Omstreeks dien tijd zat Disraëli op een avond, aan een diner naast Lord Lyndhurst, den Lord-Kanselier der tories. Er werd verteld, dat de vader van Lyndhurst op een goeden dag tot hem had gezegd: „Jack, je zult een jongen blijven, je leven lang." Een ware voorspelling. Op zijn zestigste jaar had de Kanselier zijn voorliefde voor de fantasie in menschelijke zaken behouden, hij maakte zich eer vroolijk over de zwakheden van zijn naasten dan dat hij er verontwaardigd over was, en leerde verzen uit het hoofd, om zijn geheugen te oefenen. Ernstige lieden namen aanstoot aan zijn toegeeflijkheid; Disraëli was er verrukt over. Eindelijk sprak iemand met hem over de politiek, over de partijen, zooals hij er zelf over dacht, niet als een godsdienst maar als een kunst.

Het verveelde hem nooit, alle groote gebeurtenissen van zijn eeuw te hooren vertellen en vooral die kostbare, kleine bijzonderheden waardoor de geschiedenis wordt verlevendigd, te vernemen bijvoorbeeld, hoe, den dag vóór Cannings dood, de hemel blauw was en de wind frisch, hoe Canning buiten had willen dineeren en Lyndhurst hem had zien huiveren. De Kanselier van zijn kant was ook vriendschap gaan voelen voor dien kleinen Disraëli, en hij gaf hem allerlei raad. Eens vroeg hij hem te dineeren, samen met een heel jong onder-staatssecretaris, William Gladstone genaamd en hij gaf hun beiden wijze lessen: „Verdedig je nooit tegen een volksmenigte, tenzij door zelf aan te vallen; de toeschouwers vergeten, door de pret die de nieuwe aanval hen geeft, dat zij 't eerst

op jullie hadden gemunt." Het was een ernstig man, de jonge Gladstone, van het type Peel; hij kon aan Disraëli noch aan Lyndhurst bijzonder bevallen en het diner verliep vrij somber, maar men diende een zeer blanke, zeer malsche zwaan op, met lekkere truffels en deze was prettig gezelschap.

Dank zij Lyndhurst begon Disraëli door te dringen achter de coulissen der politieke wereld. Een tijdlang coquetteerde hij nog met Lord Durham en zijn radicalen. De twee uiterste partijen zochten een kiesdistrict voor hem. Hij liet ze begaan. Maar dit onvereenigbaar gecoquetteer raakte bekend in Londen en stond de menschen tegen.... „Van Durhan naar Wellington?... werd er gezegd. Drommels, die Disraëli moet wel een zeer onpartijdige geest zijn! — Volkomen het type vriend, dat men van Lyndhurst kan verwachten," voegde de knorrige Greville er bij.

Een nieuw echec bij de verkiezingen bracht hem eindelijk genezing. Drie harde lessen waren voldoende. De onafhankelijkheid was veroordeeld. Disraëli liet zich opnemen in de Club der Conservatieven, de Carlton, en hij besloot voortaan als tory-candidaat op te treden. Eindelijk droeg hij de livrei eener partij.

Een man verklaart de veranderingen in zijn houding in den regel voor zich zelf vrij gemakkelijk en Disraëli, ofschoon hij radicaal was geweest en nu conservatief, liet zich te goeder trouw voorstaan op zijn standvastigheid. Voor den buitenstaander was de continuïteit minder duidelijk. Toen de noodzakelijkheid van den politieken strijd voor den nieuwbakken tory meebracht, O'Connell aan te vallen, wien hij eertijds een aanbevelingsbrief had gevraagd, werd de Iersche volksmenner ontzaglijk woedend. Eenige dagen later, op een meeting te Dublin, sprak hij over dien aanval en over zijn brief en besloot onder gelach en handgeklap: „Al waren de Joden Gods uitverkoren volk, zoo moeten er toch godloochenaars onder hen zijn geweest en Disraëli stamt stellig van één van hen af. Hij

heeft volkomen hetzelfde karakter als die gemeene misdadiger, die stierf aan het kruis en die Disraëli moet hebben geheeten. Ik geloof, dat, als men den stamboom der Disraëli's nauwkeurig onderzocht, dit type de erfgenaam in rechte lijn zou zijn van het individu, wiens hooge positie ik zoo juist heb genoemd."

Alle Londensche dagbladen namen deze schilderachtige rede over; het amuseerde de menschen, die Disraëli prikkelde, zeer. Wat hem zelf betrof, gevoelens, die hij sinds zijn kindsheid was vergeten, stegen in hem op, toen hij die kwetsende zinnen las. O! wat had hij een lust, dien man neer te slaan, zooals hij het den beleediger op school gedaan had! Hij holde naar d'Orsay en verzocht hem, regelingen te treffen voor een ontmoeting. Maar O'Connell had vroeger een man gedood in een duel en hij had gezworen, nooit meer te vechten. Disraëli daagde den zoon, Morgan O'Connell uit, die antwoordde, dat hij beleedigingen wreekte, zijn vader aangedaan, maar dat hij niet de verantwoordelijkheid op zich kon nemen voor alles wat deze zeide.

Toen schreef Disraëli O'Connell een heftigen brief: „Hoewel U zich reeds lang buiten de beschaafde wereld heeft gesteld, mishaagt het mij, te worden beleedigd, zelfs door een Yahoo, zonder hem af te straffen." Hij oordeelde hard over de dubbele weigering van vader en zoon om te vechten en besloot: „Wij zullen elkaar te Philippi ontmoeten en wees ervan overtuigd, dat ik de eerste de beste gelegenheid zal aangrijpen om U een pak slaag te geven dat U heugen zal en dat U de beleedigingen zal doen betreuren die U zoo kwistig heeft uitgedeeld aan

BENJAMIN DISRAËLI."

Na dien brief herwon hij zijn kalmte en zelfvertrouwen. Hij trok zijn prachtigste jas aan, zijn rijkstgeborduurde vest, ging naar de Opera, waar hij door iedereen werd gelukgewenscht om zijn moed.

Sarah en de oude Isaäc schreven, dat zij niet hielden van dat onaangename lawaai om hun naam en dat zij al die heftigheid afkeurden. Benjamin gaf hun een standje: „Er bestaat hier bij alle partijen maar één meening en die is, dat ik hem heb vermorseld.... Het is voor U gemakkelijk mij te critiseeren, maar ik betreur geen woord.... alle uitdrukkingen waren weloverwogen.... Men kan de heele wereld niet tevreden stellen.... W. heeft me gezegd, dat mijn laatste brief het mooiste was, wat er ooit in het Engelsch werd geschreven.... Er zijn menschen, die niet van mijn Yahoo houden, zij vinden het grof, anderen vinden het Swift waardig.... Het algemeene resultaat alleen geldt en dit resultaat is, dat iedereen vindt, dat ik moedig ben geweest."

Dit was waar. Zijn vrienden, de groote wereld keurden den vrij lagen vorm van O'Connell's aanval af en vonden inderdaad, dat Disraëli dapper was geweest. Maar de groote wereld vormt de openbare meening niet. In Engeland is de meening, die gewicht in de schaal legt, die van de winkeliers achter hun toonbank, van de geestelijken in de dorpen, van die onmetelijke massa, wantrouwend, arm aan verbeelding, die de Engelsche natie is. Voor de massa echter was het beeld dat zij zich begon te vormen (door de verhalen in de pers) van dien jeugdigen schrijver-politicus, al bijzonder weerzinwekkend voor een Engelsch gemoed. Het was het beeld van een rumoerig, opzichtig wezen, belachelijk en brutaal, zonder politieke overtuiging. O'Connell was zeker ruw geweest, „maar, zei bijvoorbeeld de Spectator, Mr. Disraëli heeft een oorlog in beleedigingen willen aanvangen met den grootmeester in 't beleedigen en nu hij gewond is, beklaagt hij zich. Hij herinnert ons aan het hondje, dat een schop krijgt met de hoef van het groote paard, dat hij mijlenlang al keffend voor de pooten heeft geloopen; hij krijgt slechts wat hij verdient."

Isaac d'Israëli, 1834

Dit kwetsend portret was nog maar een vage, krachtlooze schim, maar hoe gevaarlijk wordt zoo'n beeld als het verbonden is met den naam van een onbekende. Het is het „type", een denkbeeldig wezen, maar bijna even werkelijk als een mensch. Zoodra het is ontstaan, worden de feiten die er mee samenvallen, door de algemeene opinie onthouden, de andere verwaarloosd. De jonge Disraëli zou zeer verbaasd zijn geweest, indien hij zijn eigen persoon had ontmoet, zooals een Engelschman van de City zich die verbeeldde; hij zou hem met schrik en verachting weg hebben geduwd; hij zou er niet aan hebben getwijfeld of hij had zoo juist den verschrikkelijksten vijand ontmoet, dien hij voortaan zou hebben te bestrijden.

XII

M. P.

Het balseizoen brak weer aan. Weer was Mrs. Anson, met heur lang, los haar, de schoonste der slavinnen; Mrs. Norton een bewonderenswaardige Grieksche; weer was Benjamin Disraëli de luchtige, schitterende dandy, wiens silhouet, behangen met gouden kettingen, zich afteekende tegen de ramen van Lady Blessington. Maar hoe moe was hij vaak van dit masker, wat verveelde het hem Disraëli te zijn. Zijn zwijgende buien duurden langer, herhaalden zich vaker, ze werden zwaar van droeve meditaties, waaraan hij plotseling een eind maakte met een sarcasme. De jaren stegen in aantal; hij was twee-en-dertig jaar, wat voor een page den ouderdom beteekent.

Alleen door zijn vriendschap met Lord Lyndhorst naderde hij een weinig tot de werkelijke macht. Deze cynische, charmante grijsaard raadpleegde hem als een gelijke. Samen betreurden zij de bedenkelijke richting die Peel aan de partij gaf. Onder zijn leiding was de conservatieve partij een leger zonder geloof, omdat de leider zelf niet geloofde. Als practicus voelde Peel zich gedrongen de traditioneele instellingen van het land te verdedigen, de Monarchie, het Hoogerhuis, de Engelsche Kerk; als theoreticus was hij geneigd te gelooven dat ze onverdedigbaar waren. De conservatieve partij was rijk; zij telde onder haar aanhangers eigenaars van bosschen, kasteelen, fabrieken; zij bezat geen genialiteit of vaste leerstelsels.

Peel sprak veel over conservatisme maar hij wist zelf niet wat hij wilde conserveeren.

Hoe meer Disraëli daarentegen dacht aan het politieke leven van Engeland, hoe noodzakelijker het hem leek, dat hier dapper front moest worden gemaakt. Voor hem beteekende conservatief zijn niet, met een glimlach van verontschuldiging een constitutie steunen, die men meende dat verouderd was, neen, het beteekende een fiere, romantische houding, de eenige, die intelligent mocht heeten, de eenige die eerlijk en oprecht rekening hield met het echte Engeland, met zijn dorpen om een oud kasteel gegroepeerd, met het krachtige, koppige ras van kleine adellijke grondbezitters, met de aristocratie, oud en zeer ruim van geest tegelijkertijd, met de geschiedenis. „De eerbied voor de traditie, die zoo vaak door oppervlakkige menschen bespottelijk wordt gemaakt, lijkt mij toe zijn oorsprong te hebben in een diepe kennis van de menschelijke natuur.''Het was noodig om tegenover de theoretische leerstellingen der liberalen en nuttigheidsaanbidders, een leerstelsel op te bouwen, gegrond op de werkelijkheid.

Voor hem was heel het conflict der moderne politiek er een tusschen een historische school en een philosophische; hij koos de geschiedenis. Een land is geen abstractie, waaruit men, door een eenvoudige geestesverrichting, menschenrechten kan afleiden. „Een natie is een kunstwerk en een werk des tijds." Zij heeft temperament als een menschelijk wezen. Engelands grootheid in het bijzonder, komt niet voort uit zijn natuurlijke hulpmiddelen, die middelmatig zijn, maar uit zijn instellingen. De rechten der Engelschen zijn vijf eeuwen ouder dan de „menschenrechten".

Zoo was gewoonlijk de gedachtengang van den jongen doctrinair. In 1835 publiceerde hij een *Verdediging der Engelsche Constitutie in den vorm van een brief aan een doorluchtig Pair*, een werk van politieke philoso-

phie, waarvan de beste critici de volmaaktheid van den vorm en de rijpheid der gedachten erkenden. Het bestaan van een Hoogerhuis mocht den menschen, die geen vertegenwoordiging zonder verkiezingen erkenden, dwaas lijken; Disraëli toonde aan, dat het gevaar van verkiezingen zonder vertegenwoordiging nog grooter was. Een oligarchische regeering van vak-politici kon zich doen kiezen, en een land regeeren zonder er het beeld van te zijn; het Hoogerhuis daarentegen vertegenwoordigde werkelijke machten: het vertegenwoordigde de Kerk in de persoon van de Lord-Bisschoppen, de Wet in dien van den Lord-Kanselier, het Graafschap door de Lords-Lieutenant, den Grond door zijn erfelijke bezitters. Wat het Lagerhuis betreft, hij wenschte integendeel dat het op veel ruimer schaal gekozen werd dan de zoo beperkte hervorming der whigs van 1832 mogelijk had gemaakt. Het kwam hem voor, dat het de plicht van een leider eener conservatieve partij was, den moed te hebben om het verleden te beschermen in wat het aan leven en levensvaatbaarheid bezat, maar ook om de partij te bevrijden van vooroordeelen en verouderde beginselen, en vooral om haar met krachtige hand te leiden in de richting van een edelmoedige politiek, bezield door liefde voor de kleine luiden en in staat, deze voor zich te winnen.

Het boek had veel succes. De Hertog bromde: „Er moet een zetel in 't Parlement worden gevonden voor dien jongen man." Peel schreef een haast beminnelijken brief. Wat den ouden tory Isaäc d'Israëli betreft, die was verrukt: „Nu heb je iets wat je tien dagen geleden niet had, een naam in de politieke wereld. Het heeft je nooit aan genialiteit ontbroken, maar zij dreigde te overstroomen in haar overvloedigheid. Je hebt dien drogen, hollen stijl opgegeven, die een voortdurende inspanning verried. Nu is 't een rustig-vloeiende stroom van gedachten en uitdrukkingen die tegelijk mannelijk is en

gracieus." — „Het zou een schand zijn, schreef Lyndhurst, geen positie voor U te vinden, waardoor het Parlement ten volle van Uw talent, ijver en bedrijvigheid kan profiteeren."

Van toen af was de vrucht rijp; het zou niet lang duren, of ze viel af. Het was trouwens hoog tijd. Harder dan ooit schreeuwden de schuldeischers. Soms kon men deurwaarders zien ronddwalen tot voor de poorten van Bradenham. Vier candidaturen, een verkwistende maîtresse, een kostbaar dandyschap hadden de schulden van Disraëli verdriedubbeld. Gaarne schoot hij vrienden geld voor, dat hij voor hen had geleend en dat hij nooit terugkreeg. Een enkele maal, op een zeer moeilijk oogenblik, herinnerde hij d'Orsay aan een schuld, maar deze antwoordde: „Ik zweer bij God, dat ik geen penny bij mijn bankier heb staan." Dit was maar al te waar.

*

Koning Willem IV stierf als een oude leeuw op den avond van den herinneringsdag van Waterloo. Een koninginnetje van achttien jaar volgde hem op. Om elf uur 's morgens hield Koningin Victoria haar eerste audientie. Disraëli vergezelde Lord Lyndhurst, die zijn Vorstin zijn opwachting ging maken, naar het Paleis. Toen hij terugkwam, beschreef Lord Lyndhurst, zeer bewogen, Disraëli deze bijeenkomst van alles wat Engeland aan beroemdheden bezat, die zee van wuivende pluimen, ridderorden, uniformen, hoe de deuren plotseling opengingen en er diepe stilte heerschte als in een bosch, hoe het meisje haar troon besteeg te midden van deze menigte prelaten, generaals, staatslieden. Disraëli was verrukt over dit verhaal. Hij vond er alles bijeen waarvan hij hield: de praal der ceremonieën, ernst in fonkelend gewaad, de ridderlijke hulde aan een Vrouw van al wat Engeland aan macht bezat. Hoe heerlijk zou hij het hebben gevonden, ook voor

de Koningin te knielen en deze zoo jonge hand te kussen. Maar hij was niets en de jaren trokken voorbij.

De troonsbestijging van een nieuwe vorstin bracht de ontbinding van het Parlement mee en nieuwe verkiezingen. Ditmaal ontving Disraëli, door den stevigen steun van Lord Lyndhurst, talrijke aanbiedingen van zekere candidaturen. Wyndham Lewis, de man van het babbelachtige flirt-vrouwtje dat hij eertijds bij Bulwer had ontmoet, vroeg hem o.a. of hij zijn collega wilde zijn te Maidstone, een district met twee zetels, waar de conservatieven zouden overwinnen. Hij had dit aanbod aan Mrs. Wyndham te danken. Langen tijd had hij haar heel vervelend gevonden. Eens, bij de Rothschilds, had hij op de vraag van de gastvrouw: „Mr. Disraëli, wilt U Mrs. Wyndham Lewis aan tafel begeleiden?" geantwoord: „O, alles liever dan die onuitstaanbare vrouw! Enfin!.... Allah is groot", en terwijl hij zijn duimen in de armsgaten van zijn vest stak, wat hij gaarne deed, was hij ter slachtbank geschreden.

Maar nadat hij haar verscheidene malen had ontmoet, was hij van meening veranderd. Zij was niet geestig noch ontwikkeld, maar sprak met gezond verstand over de dingen. Haar oordeel over politici was niet dwaas. Meer dan eens had hij haar raad gewaardeerd. Hij had zich tenslotte vrij vaak te dineeren laten vragen in het groote huis, dat de Wyndham Lewissen te Londen bezaten, tegenover Hyde Park. Het was duidelijk, dat Mrs. Wyndham belang in hem stelde. Zij bewonderde hem en kon hem van dienst zijn, een samentreffen, waarvan de vrouwen genieten in haar vriendschap, en hij maakte deze wat rijpe schoonheid half ernstig, half komisch het hof.

Gedurende den verkiezings-veldtocht, speelde zij voor hem de rol van marraine. Disraëli schreef haar beminnelijke brieven, waarin hij haar meedeelde, hoe prettig hij het vond, hun beider namen samen te zien op de affiches.

Hij was zijn aanvankelijke antipathie geheel vergeten. Niemand, zelfs Sarah niet, prees hem handiger dan deze vrouw. „Onthoud mijn voorspelling, schreef ze: Mr. Disraëli zal binnen zeer weinig jaren een der grootste mannen van zijn tijd zijn. Zijn talent, geholpen door vrienden als Lord Lyndhurst en Lord Chandos, tezamen met den invloed van mijn echtgenoot om hem te ondersteunen in het Parlement, zal zijn succes verzekeren." Haar goede opinie over den candidaat werd op zijn minst door één man gedeeld en die man was de candidaat zelf. „Wanneer ik hier terug zal komen als Uw afgevaardigde, zei hij tot de kiezers van Maidstone, dan zal niemand onder U mij beschouwen zonder een zekere mate van voldoening en misschien zelfs niet zonder trots."

Den 27sten Juli hadden de verkiezingen plaats. Disraëli en Lewis werden gekozen. Zoo verkreeg hij haast zonder strijd, in een paar dagen den zetel, waarnaar hij zoo lang had verlangd. Het leven was vreemd. Terwijl hij in Wycombe, waar hij meende bekend en geacht te zijn, altijd de nederlaag had geleden, was hij opeens overwinnaar te Maidstone, dat hij een week te voren nooit had gezien. Wat een kronkelpaden had het Lot genomen, om hem naar het doel te leiden. Hij had zijn zetel te danken aan de moederlijke zorgen van een praatziek vrouwtje. De kennismaking met Mrs. Wyndham had hij te danken aan de vriendschap van Bulwer. Deze vriendschap was voortgekomen uit *Vivian Grey*. *Vivian Grey* zou nooit zijn geschreven zonder het échec met Murray's krant en de Zuid-Amerikaansche speculaties. Deze speculaties hadden hun ontstaan te danken aan het verblijf in 't kantoor op Frederick's Place. Hij was naar dit kantoor gezonden, omdat het zijn vader uit de vervolgingen op de school van Cogan, was gebleken, dat hij onmogelijk een academische opleiding kon ontvangen. Zoo vond hij, teruggaande tot zijn kindsheid, van het éene voorval op het andere, een

ononderbroken keten van omstandigheden, waarbij droevige gebeurtenissen oorzaak waren van blijde gebeurtenissen en deze laatste weer rampen en mislukkingen tengevolge hadden. Hoe moeielijk was het om in deze vaste maar verborgen orde, een regel en een wet te ontdekken! Hoe geheimzinnig was dit alles! Hij kwam er toe, het leven als een aanhoudend wonder te beschouwen. Toch liep er door dit donkere bosch een blinkende draad van Ariadne en dat was de wil van Benjamin Disraëli. In de methodes, in de gevolgen van zijn daden, had hij zich kunnen vergissen; hij had zich haast altijd vergist. Maar nooit had hij zijn klaren kijk op het doel verloren, noch het vaste voornemen om het te bereiken. Misschien was dit genoeg.... Stellig was het genoeg omdat hij nu immers zijn voet in den stijgbeugel had. Benjamin Disraëli, M.P...., welk een mooie titel, welk een prachtig avontuur. Over een paar maanden zou een bewonderend gehoor naar zijn volmaakt afgeronde tirades, zijn stevig gebouwde zinnen, de verwonderlijke aaneenschakeling van zeldzame adjectieven en krachtige substantieven luisteren. Over eenige jaren zou de „Very Honourable" Benjamin Disraëli de koloniën of de financieën van dit groote Rijk beheeren. Later....

Aan Sarah Disraëli:

Maidstone, 27 Juli 1837, 11 uur.

„Lieveling, Lewis 707, Disraëli 616, Kolonel Thomson 412. Het district heeft bijna al zijn stemmen uitgebracht. In haast

DIZZY."

Aan Mrs. Wyndham Lewis:

Bradenham, 30 Juli.

„Wij wenschen hier allen dat Mr. Wyndham en U ons hier komen bezoeken onder onze beuken, wij hebben U

maar eenvoudige genoegens aan te bieden, een boschrijk landschap, een gastvrije woning.... Mijn hartelijke groeten aan mijn collega en aan U zelf.

Dɪs."

Mrs. Wyndham Lewis aan Majoor Evans (haar zwager):

„Ik kom daarnet thuis van een bezoek aan de familie van Mr. Disraëli. Zij bewonen een groot huis dichtbij Wycombe, de meeste kamers zijn dertig of veertig voet lang; veel bedienden, paarden, honden, een bibliotheek vol met de zeldzaamste boeken. Hoe moet ik den vader beschrijven? De verrukkelijkste, de meest volmaakte oude gentleman dien ik ooit heb ontmoet. Miss Disraëli is mooi en intelligent. Er zijn twee broeders. Den oudste, onze politieke gunsteling, in 't gemeen Dizzy geheeten, zul je in de toekomst wel vaak zien, want je moet weten dat Wyndham hem te Maidstone samen met hem heeft doen verkiezen...."

Disraëli aan Mrs. Edward Bulwer Lytton:

„Het is merkwaardig dat mijn verkiezings-strijd hiermee eindigt dat ik afgevaardigde word van Maidstone. Wij zijn kinderen der Goden en nooit zoozeer slaaf der omstandigheden als wanneer wij meenen ze te beheerschen. Hoe zal de volgende scène zijn in deze schitterende levenscomedie? Het Lot alleen weet het.

Dɪsʀᴀëʟɪ."

D'Orsay aan Disraëli:

„Vooral geen liefdesgeschiedenissen meer, geen intrigues. Je hebt je zetel veroverd, waag nu niets meer! En als je een weduwe vindt, trouw dan."

*

Hij bracht de drie maanden tusschen de verkiezingen en de opening van het Parlement te Bradenham door; hij had behoefte over 't verleden te peinzen en zich op de toekomst voor te bereiden. Alleen, of soms met Sarah, maakte hij lange wandelingen in de prachtige streek. Het zomerweer was zacht en zonnig, de lucht van bloemen doorgeurd, trillend van bijen-gezoem, bezield door de vlucht van witte vlinders. Vaak, als hij lang een smal, kronkelend weggetje had gevolgd, bemerkte hij plotseling een uitgestrekt grasveld in de zon, een groep ceders, een oud kasteel met klimop of wilde wingerd begroeid. Om deze kijkjes hield hij zooveel van Engeland. In elk van die huizen leefde een stevige edelman met roodverbrand teint, een zoon met heldere oogen, mooie meisjes, mysterieus en rein. Daar was het reservoir waaruit Londen zijn kracht putte, daar kwamen de mannen vandaan, die het Rijk in standhielden voor de Koningin. Om waardig te zijn dit land te besturen moest men de eenheid van deze grootschheid en deze schoonheid begrijpen, en als Benjamin Disraëli dwaalde tusschen de boomen en de bloemen, zei hij tot zichzelf, dat hij, wellicht omdat hij tot een ouder, gekwelder ras behoorde, deze Engelschen nog meer liefhad, dan zij zichzelf konden liefhebben.

Maar wat kostte het hem een moeite zich los te rukken uit deze schuilplaats. Als hij alleen was met zijn ouders en zijn zuster, voelde hij zich almachtig; hij had het recht, zichzelf te zijn; wat hij ook deed, hij was zeker van hun trouw, wat hij ook zei, hij werd bewonderd; geen lage geesten, geen jaloersche mededingers beloerden hem. Sinds hij op school was geweest, boezemde hem het begin van een loopbaan een gevoel van vrees in. Het begin, dat beteekende de strijd, die er moest worden gestreden, de rol die moest worden gespeeld, het gevaar. Zijn lichaam van nerveus mensch vroeg om genade; hij dwong het door den druk zijner sporen over de hinderrnissen te sprin-

gen, maar dit ging niet zonder angst en vermoeidheid. Vooral ditmaal, gedurende deze wake, die aan den parlementairen strijd voorafging, vroeg hij zich af, hoe deze nieuwe school en deze vreeswekkende gezellen wel zouden zijn. Welke zee had hij te bekampen wanneer hij deze rustige haven uitvoer?

EINDE VAN HET EERSTE DEEL

TWEEDE DEEL

.... Of een man koning wordt of bedelaar, altijd zal hij dezelfde oogen houden, zwart of grijs, denzelfden voorzichtigen of onbescheiden mond, dezelfde hand; tusschen deze hardnekkigheid der natuur in iedereen en de oneindige afwisseling onzer ontmoetingen, wordt onze levensgeschiedenis als geperst in den pletmolen en ontvangt ieder oogenblik het tweeledig stempel. .... Zoodat, hoewel men de menschelijke natuur niet kan veranderen, evenmin als men krulhaar sluik kan maken, men in die natuur vertrouwen kan. Sterker nog, juist omdat men de menschelijke natuur niet kan veranderen, kan men zich op haar verlaten. Die in haar afdaalt, raakt vasten grond. En de macht van een Cesar of Alexander kwam ongetwijfeld voornamelijk hieruit voort, dat zij hielden van de verschillen en nooit den pereboom verweten, dat hij geen pruimen voortbracht.

Alain

I

De maiden speech

Te Bradenham was het mogelijk te gelooven dat heel Engeland sprak over de verkiezing tot parlementslid van Benjamin Disraëli. Te Londen onderhield men elkaar veeleer over de jonge Koningin, de gemakkelijkheid waarmee zij zich bewoog, haar intelligentie, en de genegenheid die zij voor haar Eersten Minister Melbourne scheen te voelen. Velen ook, die van hun vacantiereis terugkwamen, vertelden van hun eerste reis in den spoortrein, zij hadden een gevoel van gevaar gehad maar tenslotte hadden zij er niet meer aan gedacht.

Dadelijk trof Disraeli zijn „collega's" Wyndham Lewis weer aan. Mrs. Wyndham, die fier was op haar beschermeling, nam hem mee naar den schouwburg om Kean te zien, in een lekker verwarmde loge. Hij liet zich door Lyndhurst feliciteeren en maakte hem op zijn beurt een compliment, want deze stevige grijsaard was pas met een jong meisje getrouwd en sprak over niets anders dan over de hoop een zoon te krijgen. Daarna liet Wyndham Lewis hem het Parlementsgebouw zien.

Daar het oude Paleis van Westminster ten deele was afgebrand, zetelden het Lager- en 't Hoogerhuis in tijdelijke zalen. Men zat er wat gedrongen, maar Disraëli kon zich een plaats veroveren juist achter zijn chef, Sir Robert Peel. Deze laatste was hartelijk en noodigde het nieuwe Kamerlid uit den volgenden Donderdag deel te nemen

aan een dinertje in de Carlton-club. „Een Lagerhuis-diner. Niemand anders. Wij zullen dan al iets naders weten omtrent den geestesstaat van deze nieuwe Kamer." Dat „wij" was heel prettig. Toen Wyndham Lewis bij zijn vrouw thuis kwam, zei hij tot haar: „Peel heeft Disraëli op de meest correcte wijze bij de hand genomen."

Toen de eerste stemmingen hadden plaats gehad, was het duidelijk dat het Whig-Ministerie van Lord Melbourne, met den steun der Ieren aan 't bewind zou blijven. Disraëli bleef veertien dagen lang stilzwijgend toeschouwer van de debatten. Hij had grooten lust om te spreken maar was ontzettend geïntimideerd. Hij zag zich omringd door groote mannen. Tegenover hem, op de bank der Ministers en voor de officieele roode lessenaar, zat de leider der Whigs, Lord John Russell, hij leek heel klein in zijn ouderwetsche zwarte gekleede jas, zijn gelaat was half verborgen onder een hoed met breeden rand; hij keek heel mistroostig, Lord John, die, als volmaakt symbool van zijn partij, de meest gedurfde denkbeelden uitte in den meest verouderden vorm en het woord „democratie" uitsprak met een aristocratische stem. Dichtbij Lord John zat Lord Palmerston, Minister van Buitenlandsche Zaken, met zijn groote geverfde, keurig geborstelde bakkebaarden, Palmerston, van wien Granville zei: „Hij lijkt op een ouden Badenschen croupier-met-pensioen" en dien de whigs vulgair vonden omdat hij niet „dien hoffelijken eerbied voor de Kroon aan den dag legde, die de whigs altijd hadden gehad, vooral als ze koningen onttroonden." Dichterbij hem zag Disraëli de imponeerende gestalte van Sir Robert Peel op den rug, hij stak hoog uit boven de massieve tafel, die de ministers van de oppositie scheidde; en van terzijde den fijn-gebogen neus, den geestigen mond, het wat wilde krulhaar van den schitterenden Lord Stanley, zoo loom, zoo minachtend, zoo intelligent en gekleed met gewilde achteloosheid, deze gaf

Dizzy rijkelijk inlichtingen. Bij den ingang, tusschen de radicalen zat zijn vriend Bulwer; te midden van den groep der Ieren zijn verschrikkelijke vijand O'Connell.

Wat hem ook in verwarring bracht, was het samengaan van de majesteit der gebruiken en de nonchalance der manieren in deze vergadering. Men luisterde slecht; men praatte onder de toespraken; onophoudelijk liep men in en uit; maar de Voorzitter droeg toga en pruik, de boden verplaatsten telkens de Staf, en men sprak van ieder lid als van den „honourable gentleman". Al deze kleinigheden verrukten een nieuweling, die ze zoolang reeds van den buitenkant had waargenomen. Hij was er zeker van, dat hij den dag waarop hij 't woord zou nemen, geen enkele fout zou maken, zich uitsluitend tot den Voorzitter zou wenden volgens de fictie, die in dit oord werd aanvaard; elken afgevaardigden, die advocaat was, den „honourable and learned gentleman" zou noemen, ieder kamerlid, dat officier was, den „honourable and valiant gentleman", Sir Robert Peel den „very honourable Baronet" en Lord John den „noble Lord on the other side of the table". Reeds vormde hij, als hij dacht, zijn zinnen naar parlementair model. Hoe zou hij, als hij eens Minister werd, dat roode spreekgestoelte met zijn vuisten beuken en aan het einde van een toegejuichte rede zich achteloos op de regeeringsbank laten vallen, terwijl hij met een fijn linnen zakdoek over zijn lippen streek. Maar sinds hij van meer nabij de machtige traagheid van dit groote lichaam had kunnen beoordeelen, mengde zich eenige onrust in zijn ongeduld.

*

Terwijl men bezig was de geloofsbrieven van de Kamer te onderzoeken, was men er toegekomen een inschrijving te bespreken, geopend door een zekeren Mr. Spottiswood, die ten doel had de protestantsche candida-

ten het geld te verschaffen, dat ze noodig hadden, om in Ierland tegen de katholieken te strijden. Deze inschrijving had velen mishaagd, niet alleen de Ieren, maar ook de liberalen, die vonden dat ze tegen de vrijheid der kiezers indruischte. O'Connell had er juist met heftigheid over gesproken, toen Disraëli opstond. Lord Stanley had erover moeten spreken in naam der conservatieve partij, maar Disraëli was hem gaan vragen of hij hem zijn spreekbeurt wilde afstaan en, verwonderd maar onverschillig, had Stanley toegestemd.

Ieren en liberalen beschouwden nieuwsgierig den nieuwen redenaar die daar voor hen stond; velen van hen hadden hooren zeggen, dat hij een kwakzalver was, een oud-radicaal, die conservatief was geworden, romanfabrikant, hoogdravend redenaar; men wist, dat hij een hevigen twist had gehad met O'Connell en een talrijke groep van diens vrienden had zich bijeengevoegd, zoodra Disraëli was opgestaan. De land-edellieden op de banken der conservatieven keken onrustig onderzoekend naar dit zoo weinig Engelsche gelaat. De krullen hinderden hen en ook het costuum. Disraëli droeg een fleschgroen gewaad, een wit vest, met gouden kettingen behangen („Waarom zooveel kettingen, Dizzy, had Bulwer tot hem gezegd, wil je Lord-Mayor worden of wat anders?"), een groote zwarte das, die de bleekheid van zijn teint scherp deed uitkomen. Hij was zeer bewogen. Het was een ernstig oogenblik en hij speelde hoog spel. Hij moest de liberalen laten zien, wat voor een man zij in hem verloren hadden, de conservatieven, dat er zich onder hen een toekomstig leider bevond, O'Connell, dat de dag der vergelding was aangebroken. Hij had redenen om zelfvertrouwen te hebben, zijn rede, die uitstekend was voorbereid, bevatte verschillende gedeelten, die stellig een prachtig effect zouden maken en het was traditie in 't Parlement, dat toespraken van een beginneling welwillend

werden ontvangen. „De beste speech van een debutant sinds die van Pitt", zei men over 't algemeen van den redenaar. Zoo had bijvoorbeeld de jonge Gladstone, die Disraëli nu terugvond op de banken van de Kamer, zijn rede vijf jaren te voren uitgesproken te midden van een algemeene sympathieke stemming: „Voor het eerst gesproken ongeveer vijftig minuten, had hij in zijn dagboek aangeteekend. De Kamer heeft heel beminnelijk naar me geluisterd en mijn vrienden waren voldaan. Daarna theegedronken in Carlton." Maar Gladstone kwam versch van Eton en Oxford; hij had een mooi Engelsch gezicht, met krachtige trekken, waarmee men was vertrouwd, donkere kleeren, ernstige manieren.

De stem, een weinig geforceerd, wekte verbazing en tegenzin. Disraëli trachtte te bewijzen dat de Ieren, en O'Connell in het bijzonder, zelf hadden geprofiteerd van volkomen gelijksoortige inschrijvingen „Deze majestueuze bedelpartij...." zei hij. De Kamer had een afkeer van groote woorden en er werd wat gelachen. „Ik wil niet doen, alsof ik ongevoelig zou zijn voor de moeilijkheid van mijn positie, vervolgde hij. (Nieuw gelach). Ik ben zeker van de welwillendheid der honourable gentlemen! (Gelach. Geroep van „Tot de orde.") Ik verzeker hen, dat, als ze me niet willen aanhooren, ik zonder een enkele klacht zal gaan zitten." (Handgeklap en gelach). Na een minuut van betrekkelijke kalmte werd de storm weer gewekt door een eenigszins verwonderlijke woordenkoppeling. Uit de groep der Ieren klonken gefluit, voetgetrappel en dierengeluiden. Disraëli behield zijn kalmte. „Ik zou de Kamer werkelijk willen overreden, mij nog vijf minuten te geven. (Algemeen gelach). Ik ben hier vanavond, Sir, niet formeel maar in zekeren zin feitelijk de vertegenwoordiger van een groot aantal Kamerleden. (Onbedwingbaar gelach). Waarom glimlachen? (Gelach.) Waarom benijdt men mij? (Algemeen luidruchtig gelach)."

Vanaf dit oogenblik werd het lawaai zóó overweldigend, dat men nog maar enkele zinnen hoorde. „Sir, toen de klok van onze kathedraal den dood aankondigde van den Vorst.... („O, o!" en overal gelach). Wij lezen daarover, Sir.... (Gebrom en kreten van „O"). — Als de eerwaarde Kamerleden het goed vinden mij te onderbreken, zal ik mij er aan onderwerpen. (Oorverdoovend gelach). Alles wat ik heb te zeggen is, dat ik mij tegen niemand zoo zou gedragen. (Gelach.) Maar ik wil eenvoudig vragen.... (Gelach.) Niets is zoo gemakkelijk als lachen. (Onbedwingbaar gelach). Als wij ons den liefelijken herderszang herinneren (Geschater), de oude en de nieuwe liefde, die plaats nam tusschen den nobelen Lord, den Tityrus van de bank der Ministers.... (Onbedwingbaar gelach). Als wij ons terzelfdertijd herinneren, dat de nobele Lord, die, rustig gezeten op den piedestal der macht, tusschen het geëmancipeerde Ierland en Engeland-in-slavernij, in zijn éène hand de sleutels van den Heiligen Petrus kan houden en met de andere kan zwaaien...." (Hier werd het achtbaar Kamerlid onderbroken door zulk levendig, aanhoudend gelach, dat het niet mogelijk was, te weten te komen, hoe de zin eindigde).

Toen het lachen ophield hernam hij: „Wij zien hier, mijnheer de Voorzitter, de wijsgeerige vooroordeelen der menschen. (Lachen en applaus). Ik eerbiedig dit applaus, zelfs als het komt van tegenstanders. (Gelach). Ik geloof, Sir.... (Herhaald geroep van: „tot de orde"). Ik ben heelemaal niet verbaasd, Sir, over de ontvangst die mij werd bereid.... (Gelach). Meermalen ben ik vele dingen opnieuw begonnen (Gelach), en dikwijls ben ik tenslotte geslaagd („Tot de orde"), hoewel velen mij voorspelden, dat ik falen zou, zooals velen voor mij hebben gefaald." („Tot de orde!"). Toen riep hij met bulderende stem, terwijl hij hen, die hem in de rede vielen verachtelijk aanzag, zijn handen ophief, met wagenwijd open mond en haast

schrikwekkende stem, die plotseling het rumoer beheerschte: „Nu ga ik zitten, maar de tijd zal komen, dat gij mij zult aanhooren!"

Hij zweeg. Zijn tegenstanders lachten nog; zijn vrienden zagen hem aan, bedroefd en verwonderd. Gedurende heel die foltering had één man hem met groote beslistheid gesteund: het was de „Very Honourable Baronet", Sir Robert Peel. Sir Robert had niet de gewoonte de redenaars van zijn partij luidruchtig bij te springen; hij luisterde naar hen met een haast vijandig zwijgen. Maar bij deze gelegenheid keerde hij zich meermalen naar den jongen redenaar en zei met krachtige stem: „Hear, Hear!" Toen hij zich weer tot de zaal wendde, kon hij niet laten een weinig te glimlachen.

Lord Stanley was opgestaan, en verachtelijk, zonder een woord te zeggen over de ongelooflijke ontvangst, die één zijner partijgenooten zoo juist ten deel was gevallen, had hij de kwestie wederom ter tafel gebracht. Men luisterde eerbiedig naar hem. Disraëli leunde, zwijgend en somber, met zijn hoofd op zijn hand. Alweer een mislukking, alweer de hel. Nooit, sinds hij de debatten in 't Lagerhuis volgde, had hij zoo'n onteerende scène bijgewoond. Ging dan het leven van Cogan's school in het Parlement weer beginnen? Moest hier nòg worden gestreden, gehaat, terwijl hij zoozeer had gewenscht, lief te hebben en te worden bemind? Waarom was alles voor hem moeilijker dan voor anderen? Maar waarom had hij, in zijn eerste toespraak, O'Connell en zijn bende getart? Nu zou het moeilijk zijn, tegen den stroom op te roeien. Zou het zelfs wel mogelijk zijn? Hij had alle vertrouwen van deze vergadering verloren. Met bitterheid bedacht hij, welk denkbeeld hij zich van dit debuut had gevormd. Hij had zich een Kamer gedroomd, overtuigd door zijn zinnen, bekoord door zijn beelden, verrukt over zijn sarcastische gezegden; een applaus dat niet ophield, een onmiddellijk en diep succes....

En nu dat hoonende lachen.... de nederlaag.... O, een toevlucht zoeken onder de boomen van Bradenham...!

Er werd gestemd en hij moest opstaan. Hij had het debat niet gehoord. De brave Lord Chandos kwam naar hem toe en wenschte hem geluk. Hij antwoordde dat er geen reden was om hem te feliciteeren en mompelde: „Het is een mislukking. — Heelemaal niet, zei Chandos, U hebt totaal ongelijk. Ik heb daarnet Peel gesproken, ik vroeg hem: „Zeg mij nu eens precies, wat U van Disraëli denkt?" Hij antwoordde mij: „Eenige vrienden hebben mij teleurgesteld door van een echec te spreken. Ik zeg juist het tegendeel. Hij heeft alles gedaan wat hij kon in dergelijke omstandigheden. *Ik* zeg, dat het alles is, behalve mislukking; hij moet zich een weg banen."

In de gangen sprak de Leider der Liberale Partij hem aan en vroeg hem hartelijk: „Mijnheer Disraëli, kunt U mij nu ook zeggen, hoe die zin in Uw rede eindigde, we willen 't graag weten: „In de eene hand de sleutels van den Heiligen Petrus en in de andere....? — In de andere de vrijheidsmuts, Sir John." De ander glimlachte en zei: „Een uitstekend beeld. — "Ja, zei Disraëli een beetje bitter, maar Uwe vrienden staan niet toe, dat ik mijn beelden beëindig."

„Maar ik verzeker U, zei de Leider, dat wij het vurigste verlangen hebben, U te hooren. Het was een groepje bij den „bar" waarover wij geen controle hebben, maar U behoeft niets te vreezen."

Wat nu? Bij anderen was de indruk van mislukking niet zoo sterk als bij hemzelf. Evenals vele nerveuze menschen kreeg Disraëli zijn vertrouwen even snel terug, als hij zich liet ontmoedigen. Reeds richtte hij zich op uit zijn wanhoop. Den volgenden morgen, toen hij aan Sarah schreef, beperkte hij den omvang van de ramp. „Daar ik je een juist denkbeeld wil geven van wat er is geschied, moet ik je dadelijk zeggen, dat mijn debuut

een echec is geweest, in dit opzicht dat ik niet heb kunnen zeggen wat ik wilde, maar mijn mislukking werd niet veroorzaakt door verslagenheid of onmacht van mijn kant, maar alleen door de physieke kracht van mijn tegenstanders. Ik kan je er geen denkbeeld van geven, hoe onaangenaam, oproerig en onrechtvaardig ze zijn geweest. Ik heb al dien tijd gestreden met onbedwingbaren moed en een onverstoorhaar goed humeur, gaf deze en gene er van langs, zoodra het even stil werd en ben opgehouden, toen ik vond, dat er niets meer aan was te doen.'' Hij onderteekende: „Je zeer montere D.''

Denzelfden dag zag Bulwer, toen hij de Atheneum-club binnenkwam, den ouden Sheil, den beroemden Ierschen afgevaardigde en luitenant van O'Connell, omringd door een groep jonge radicalen, die zich verheugden over 't incident-Disraëli. Bulwer naderde en zweeg. Plotseling wierp Sheil zijn krant weg en zei met doordringende stem: „Gentlemen, ik heb alles gehoord, wat ge hebt te zeggen en wat meer zegt, ik heb de rede van Disraëli gehoord en ik moet U dit vertellen: Als ooit de geest der welsprekendheid in iemand heeft geleefd, dan is het in dezen man. Niets zal hem beletten een der eerste redenaars te worden van het Lagerhuis. Prachtig! Ik ken de Kamer een weinig, geloof ik, en ik zal U iets anders vertellen: Als hij niet zoo telkens onderbroken was geworden, zou de rede van Mr. Disraëli een mislukking hebben kunnen zijn; maar het incident van gisteren is geen mislukking, het is een vernietiging. *Mijn* debuut is indertijd een echec geweest, omdat men naar me luisterde; maar ze behandelden me met verachting, hèm hebben ze boosaardig gehoond...... Een debuut behoort mat te zijn; de Kamer duldt het niet, dat een man geest heeft

en een redenaar is, voordat hij haar het genoegen heeft gegund het zelf te ontdekken."

Deze kleine toespraak verbaasde de menschen, omdat zij kwam van een tegenstander. De jongelieden gingen, eenigszins verlegen, uitéén. Bulwer naderde Sheil en vroeg hem: „Disraëli dineert van avond bij me! Zoudt U hem graag willen ontmoeten? — Ondanks mijn jicht, zei Sheil, popel ik van ongeduld hem te zien. Ik verlang hem mijn meening te zeggen." Aan het diner was Sheil charmant, hij nam Disraëli apart en verklaarde hem dat deze luidruchtige ontvangst een groot geluk voor hem was geweest. „Want, zei hij, wat zou 't resultaat zijn geweest indien men naar U had geluisterd? U zoudt de mooiste rede van Uw leven hebben gehouden; men zou ze koel hebben ontvangen en U had aan U zelf gewanhoopt. Nu hebt U daarentegen de Kamer getoond, dat U een mooie stem hebt, een volkomen gemakkelijkheid van spreken, moed, karakter en levendigheid. Nu moet U in de volgende zittingen Uzelf van Uw genialiteit bevrijden. Spreek vaak, want het moet niet den schijn hebben, of U bang bent maar spreek kort. Wees zeer kalm, tracht vervelend te zijn; redeneer slecht, want als U juist redeneert zullen ze denken, dat U probeert geestig te zijn. Breng ze in verbazing door over ondergeschikte détails te spreken. Citeer cijfers, data. Na een poosje zal de Kamer snakken naar de geestigheid en de welsprekendheid, die ze allen ten slotte weten, dat U bezit; ze zullen U aanmoedigen ze te gebruiken. Dan zal de Kamer één en al oor voor U zijn en U zult een harer gunstelingen worden."

Deze intelligente woorden, waaruit een zoo diepe kennis sprak van de Engelschen, verlichtten de toekomst voor Disraëli. Niemand dan hij was beter in staat zoo'n raad te verstaan en dien op te volgen. Hij hield ervan zichzelf te vormen als een kunstwerk. Hij was altijd be-

reid het beeld te retoucheeren. Alweer had hij de fout begaan, die zijn vader hem zoozeer had verweten, hij was te haastig geweest, had in één slag beroemd willen worden. Maar hij zou langzaam weten vooruit te dringen.

Acht dagen later stond hij op tijdens een discussie over het auteursrecht. Bijna iedereen was bereid hem gunstig te ontvangen. Tories en liberalen, allen dachten, dat deze man onrechtvaardig was behandeld. Dit vonden ze onaangenaam. Het waren jagers, zij vonden het prettig, dat de redenaar, evenals het wild, zijn kans had. Zij waren schaamte blijven voelen over die luidruchtige zitting. Men was bereid dien zonderlingen jongeman te steunen, indien hij een nieuwe poging durfde wagen. Men zou zelfs zijn àl te schitterende zinnen en zijn ongewone beelden verdragen. Maar tot ieders verwondering zei hij niets dan banaliteiten, vanzelfsprekende dingen over een onderwerp, dat hij goed kende, en hij ging zitten, temidden van de algemeene goedkeuring. De maker van het ontwerp antwoordde, dat hij terdege rekening zou houden met de uitnemende opmerkingen van den geachten afgevaardigde van Maidstone, zelf een der merkwaardigste sieraden der moderne litteratuur. Sir Robert Peel gaf luide zijn goedkeuring te kennen: „Hear hear!" en vele leden feliciteerden Disraëli. Een oude tory-kolonel kwam naar hem toe en zei na een beminnelijk gebrom: „Komaan, daar zit ge weer in het zadel, nu kunt ge er lustig op los galoppeeren." Hij schreef aan Sarah: „De volgende maal ga ik zitten onder levendig applaus."

Wel verre van hem te benadeelen, had dit droevige debuut hem het prestige van een slachtoffer gegeven. In drie weken had hij zich bij deze veeleischende vergadering een soort populariteit verworven. Hij was moedig; hij sprak goed; het leek of hij de onderwerpen, die hij behandelde, nauwkeurig kende. „Waarom niet?" dachten de Engelsche gentlemen.

II

Huwelijken

Na Januari was Disraëli zeker van zijn succes in de Kamer. Hij had de wachtperiode van vervelenden ernst, die Sheil hem had voorgeschreven, achter den rug; gelijk deze hem had voorspeld, wenschte men nu dat hij zou schitteren. Zijn broer Jem, die kort geleden een zitting had bijgewoond, kon in Bradenham vertellen, dat, zoodra Ben was opgestaan, alle Kamerleden in menigte waren binnengekomen en hoe er een ademlooze stilte had geheerscht omdat iedereen naar hem wilde luisteren. De oude Isäac had met verteedering naar dat verhaal geluisterd; Sarah had gemompeld: „God zegene je, lieveling." Zij had altijd wel geweten, dat haar broeder een groot man was.

Disraëli was door de politiek genoodzaakt, zijn verkeer in de wereld te beperken. Overigens was voor vele zijner vrienden het leven veranderd. Het huwelijk van Bulwer, schitterend en broos, was verbroken. Bulwer had zijn vrouw meegenomen naar Italië om te trachten een toenadering te bewerken, maar te Napels had hij het idee gekregen van een onderwerp voor een roman, was begonnen te schrijven aan *De laatste dagen van Pompeï* en had Rosina verwaarloosd, evenals in Londen. De arme „Poedel", die zich zoo verlaten voelde in deze vreemde stad, waar ze zelfs haar lievelingshonden miste, had zich het hof laten maken door een Italiaanschen prins. Bulwer was ont-

Mrs. Wyndham Lewis

waakt uit zijn droom, om geprikkeld te worden door deze werkelijkheid. Na twee of drie pijnlijke episodes, hadden ze moeten scheiden. Rosina Bulwer, die arm was en verbitterd, ontmoette alleen nog de vrienden van haar echtgenoot, om zich over hem te beklagen. Bulwer had wroeging en was niet gelukkig. Disraëli vond hier argumenten, die hem in zijn wantrouwen tegen liefdehuwelijken versterkten.

De mooie Caroline Norton was ook niet vroolijk meer. Haar verachtelijke echtgenoot had, na van de vriendschap van Lord Melbourne voor zijn vrouw te hebben geprofiteerd, hen beiden een proces wegens echtbreuk aangedaan. Zij had kunnen bewijzen, dat hij zelf haar vele en vele malen tot de poort van het Ministerie had begeleid. De jury had hen vrijgesproken. Maar Norton had niettemin zijn vrouw verlaten en de kinderen behouden, want de Engesche wet stond Mrs. Norton niet toe, ze op te eischen. Zij smeekte haar vrienden, Bulwer en Disraëli, die wet te laten wijzigen. In het kleine appartement van Storey Gate hoorden het met bloemen begroeide balcon en de mousselinen gordijnen nog slechts klachten en smeekbeden. Men ging er niet zoo vaak meer heen.

Disraëli bezocht soms nog Lady Blessington, op de dagen, dat de Kamer geen zitting hield. Maar daar zag het leven er ook donkerder uit. D'Orsay had zoo weelderig geleefd, zooveel uitgaven gedaan, dat er geen geld meer was. Men ontmoette er de schuldeischers vóór de deur. Het eenige huis, dat rustig en gastvrij bleef, was de woning van de Wyndham Lewissen. Mrs. Wyndham was niet gracieus of geestig als de Sheridans, maar misschien had een jong lid van het Parlement, dat eerzuchtig was en overgevoelig, meer behoefte aan genegenheid dan aan gratie, en deze vriendschap was Disraëli zeer dierbaar.

Op een morgen, ongeveer zes maanden nadat hij lid was geworden van het Parlement, vernam hij, dat zijn medelid plotseling was gestorven en hij haastte zich naar de weduwe, die hij zeer terneergeslagen vond.

Disraëli aan Mevrouw Wyndham Lewis:

„Het is natuurlijk, dat U, na de harde beproeving, die U heeft getroffen, zich overgeeft aan gevoelens van droefheid en verlatenheid. Het is natuurlijk en onvermijdelijk, maar U moet zich niet vermeien in deze gevoelens en U moet trachten niet steeds aan het verleden te denken. De toekomst kan voor U nog vervuld zijn van hoop en geluk.... Wat mij betreft, ik kan U zeggen, dat het verdriet, dat U pas hebt doorgemaakt, en de merkwaardige kracht waarmee U dit hebt gedragen, die ik, eerlijk gezegd, niet had verwacht, Uw flinkheid, de zachtheid van Uw karakter, mij altijd tot Uw trouwen vriend zullen maken en voor zooverre mijn raad, mijn steun of mijn gezelschap ertoe kunnen bijdragen, U te troosten, kunt u op mij rekenen."

Inderdaad bleef hij haar nadien trouw bezoeken. Rosina Bulwer, vriendin van den huize, volgde met rustelooze minachting de visites van een intieme kennis van haar gewezen echtgenoot. Mary-Ann had haar bekend, dat Disraëli voor haar een meer dan vriendschappelijke genegenheid voelde. Rosina had geleerd letterkundigen te wantrouwen en zij ried groote voorzichtigheid aan. Bij de kroning van de Koningin ontving iedere afgevaardigde een gouden herinneringsmedaille. Disraëli vereerde de zijne niet aan Sarah, maar aan Mrs. Wyndham.

De onderschriften der brieven werden warmer. Van het: „Steeds Uw toegewijde vriend", was het gekomen tot: „Vaarwel ik ben gelukkig, als U het bent". En wat een belangrijk teeken was, hij begon de verhalen, waarin hij zijn trots over zijn successen blootlegde, tusschen haar en Sarah te verdeelen. Bij haar bevrijdde hij zich ook

van het masker en legde zijn wapenrusting af. „Alle Londensche dagbladen, whigs en tories, hebben met den grootsten lof over mijn laatste rede gesproken.”... „Lord Chandos geeft een groot gastmaal ter eere van den Hertog van Wellington. Alle genoodigden zijn op zijn minst minister. U zult verwonderd zijn, denk ik, als U hoort, dat ik ook ben geïnviteerd, maar Chandos is een groot vriend van me en hij is verrukt over mijn succes in het Parlement....” „De Londonderries geven een gastmaal van honderd-vijftig personen, de elite van Londen. Fanny [1]) is trouw geweest, ze heeft me uitgenoodigd en mijn naam staat dus in de Morning Post.... Ik vind het allerliefst van haar om mij te inviteeren, want men kan het waarlijk niet verwachten.” Beschrijvingen van kamers vol oranjeboomen, tafels bedekt met prachtig glaswerk, gerookte zalm, caviaar en pâté de foie gras, werden tegelijk naar Sarah en naar Mrs. Wyndham Lewis verzonden. Zij begon deel uit te maken van de familie.

Dacht hij aan trouwen? Hij had den raad van graaf d'Orsay niet vergeten: „Als U een weduwe ontmoet...” maar hij zag wel eenige bezwaren. Hij was drie-en-dertig jaar, zij vijf-en-veertig. Zij had bij lange na niet de wereldsche positie die met de zijne kon worden vergeleken, de gastvrouwen, die elkaar Disraëli betwistten, waren heel niet enthousiast over Mary-Ann. Fortuin? Wyndham Lewis had zijn vrouw, in den vorm van vruchtgebruik, het huis van Grosvenor Gate nagelaten, en een inkomen van ongeveer vierduizend pond. Het was genoeg om van te leven, om behoorlijk te ontvangen, maar het was niet het zéér groote fortuin; er was geen kapitaal beschikbaar, om de schulden van Disraëli te betalen; bovendien was het geen fortuin, dat op een ander kon worden overgedragen en daar Mrs. Wyndham de oudste was van beiden, liep Disraëli groot gevaar, dat hij, op 't hoogte-

[1]) Frances-Anne, Lady Londonderry

punt van zijn leven, afstand zou moeten doen van zijn huis en zijn levenswijze. Aan den anderen kant was Mary-Ann niet ontwikkeld. De wereld vond haar nogal belachelijk; men beweerde dat ze er nooit achter had kunnen komen, wie er 't eerst waren geweest, de Grieken of de Romeinen. Na een gesprek over Swift vroeg ze zijn adres om hem uit te noodigen voor een diner. De andere vrouwen vonden haar dwaas en lichtzinnig; zij praatte veel, met vreeselijke radheid; haar openhartigheid naderde soms gebrek aan tact. Of men nu sprak over meubels of kleeren, zij had een zonderlinge, afschuwelijke smaak. Een jong schrijver, toekomstig minister, had een schitterender vrouw kunnen vinden.

Maar Disraëli oordeelde er anders over. In tegenstelling met de opinie der wereld, geloofde hij niet, dat zij dom was. Het was waar, dat ze onwetend was, maar wat deed dat ertoe? Hij had haar aan 't werk gezien gedurende vele verkiezingen; zij begreep de menschen, zij had een gezond oordeel; zij deed wat ze deed goed en volkomen; zij zou een nuttige gezellin zijn. Haar lichtzinnig gepraat vermaakte Disraëli, het gaf hem rust. Hij had àl te veel vriendinnen gehad, die schitterden; hij wilde in zijn eigen huis er niet aan zijn blootgesteld, een aanval van geestigheid te moeten weerstaan. En bovenal, Mary-Ann bewonderde hem, hij voelde, dat ze geheel voor hem zou leven. In zijn oogenblikken van gedruktheid, die veelvuldig voorkwamen, had hij er behoefte aan, te worden getroost. Hij had veel meer geleden onder zijn moeilijk debuut, dan zijn koele manieren deden gelooven. Een tweede Sarah te vinden, een Sarah, die echtgenoote was en tevens zuster, dat was sindslang zijn wensch. Sommige mannen voelen behoefte hun onafhankelijkheid te bewaren voor romantische avonturen; Disraëli had het beproefd met den liefdeshartstocht en hij had dadelijk gevoeld, dat zijn eerzucht hiermee in conflict

kwam. De veilige haven van een jarenlange teederheid was veel verleidelijker voor hem. Altijd was hij impulsief geweest. Zoodra hij er van overtuigd was, dat Mary-Ann, de lang begeerde vrouw zou zijn, zei hij het haar. Zijn liefdesverklaring werd niet ongunstig ontvangen. Zij had de hoogste achting voor zijn talenten en zeer veel vertrouwen in zijn toekomst, maar kalm, gematigd als ze was, wilde ze tijd hebben om na te denken, en vroeg hem een jaar uitstel om zijn karakter te bestudeeren.

Het Parlement was op reces In Bradenham was het rustig en vol bloemen. Disraëli was verliefd. Hij begon een tragedie te schrijven. Dag aan dag hield hij Mary-Ann op de hoogte van zijn arbeid en van zijn liefde. „Ik maak snelle, schitterende vorderingen. Je weet, dat ik niet licht over mezelf tevreden ben en dat het niet mijn gewoonte is zelfgenoegzaam over mijn geschrijf te spreken. Je mag me dus gelooven, als ik je vertel dat mijn huidig werk je verwachtingen verre zal overtreffen.... Ik vind hier bijna geen bloemen meer. Ik zend je toch maar wat lathyrus."

Vier dagen later: „Ik schrijf je in goede gezondheid en in prettige stemming. Mijn werk gaat goed vooruit, ik ben tevreden over wat ik heb gedaan. Ik beschouw mijn schepping en ik zie, dat zij goed is. Gezondheid, helderheid van geest en je lieve liefde.... ik voel, dat ik de wereld kan veroveren."

Zes dagen later: „Ik kan het begrip „liefde" niet met „gescheiden-zijn" overeenbrengen. Mijn denkbeeld van de liefde is, voortdurend te genieten van 't gezelschap van de charmante vrouw, aan wie ik mij heb gewijd, àl mijn gedachten met haar te deelen, al mijn verbeeldingen, al mijn geluk en al mijn zorgen.... Wat ik wil is, bij je zijn, met je leven, nooit van je gescheiden zijn.... het doet er weinig toe waar, in den hemel of op aarde of misschien op den bodem der zee."

Maar weldra worden de antwoorden op de brieven van Disraëli zeldzamer, koeler. Een vreemd aanhoudend zwijgen maakt hem ongerust over de gevoelens van Mary-Ann. Wat gebeurde er? Zij had hem een jaar gevraagd om zijn karakter te bestudeeren. Misschien was haar oordeel ongunstig uitgevallen? Hij vroeg om een onderhoud, verkreeg het en een vrij pijnlijk gesprek begon. Mrs. Wyndham Lewis was omringd door vrienden die haar huwelijk afkeurden. Men wist dat de kleine Disraëli vol schulden zat. Hoe kon men gelooven, dat hij een vrouw liefhad, twaalf jaar ouder dan hij? Ongetwijfeld had hij haar alleen het hof gemaakt, om de woekeraars tevreden te stellen met het nieuws van zijn huwelijk. Rosina Bulwer sprak vaak over de groote liefde van Dizzy voor de vierduizend pond inkomen van Mary-Ann. Het was een laatste toets toegevoegd aan 't portret van dien schoonen, gewetenloozen avonturier; hij had alle partijen gevleid om een zetel te veroveren; hij eindigde met een oude vrouw te trouwen om haar huis en haar inkomen. Die geruchten waren tot Mary-Ann doorgedrongen en hadden haar verontrust. Zij was een ordelijke vrouw, die haar geld goed beheerde. Zij had lief, maar wilde geen dupe zijn en ze zei dit vrij ruw. Toen hij weer alleen was schreef hij haar:
„. . . . Ik zweer je, dat dit huwelijk mij van geen nut kan zijn, wat mijn tijdelijke belangen betreft. Alles wat de wereld kan bieden, bezit ik. Niet het schijnbaar bezit van een inkomen verbetert de positie van een man. Ik kan leven, zooals ik leef, eervol, tot de onvermijdelijke loop der gebeurtenissen mij de onafhankelijkheid geeft, die alles is wat ik vraag. Ik spreek alleen over die onaangename bijzonderheden omdat je me verweten hebt, dat ik niet belangeloos ben. Neen, ik zou mij zelfs niet verwaardigen, de gunsteling te zijn van een Prinses en al het goud van Ophir zou mij niet kunnen bewegen naar 't altaar te gaan.

Wel heel anders zijn de eigenschappen, die ik wensch

in het zachte wezen, die mijn bestaan met mij zal deelen. Het is een eisch van mijn natuur, dat mijn leven een voortdurende liefde is....

„Vaarwel. Ik zal mij niet aanstellen, door je levensgeluk te wenschen, want zooiets ligt niet in je natuur. Een paar jaar lang zul je je druk bewegen in enkele oppervlakkige kringen, maar de tijd zal komen, dat je zult snakken naar een liefhebbend hart en eraan zult wanhopen iemand te vinden, die je trouw kan zijn. Dan is het uur der vergelding geslagen. Dan zal je aan mij denken met berouw, bewondering en wanhoop en je zal je het vurige hart herinneren, dat je hebt verloren en het genie, dat je verraden hebt."

Mrs. Wyndham Lewis aan Disraëli:

„Om der liefde Gods, kom. Ik ben ziek en haast krankzinnig. Ik zal al je vragen beantwoorden. Ik heb nooit gewild, dat je mijn huis zoudt verlaten, nooit over geldzaken willen spreken.... Ik ben nog geen jaar weduwe; vaak overkomt het me, dat ik het schijnbaar incorrecte van mijn houding voel. Ik ben je geheel toegewijd."

Den 28sten Augustus 1839 trouwden ze in de kerk van Sint-Georges. In haar kasboek noteerde Mary-Ann: „Handschoenen 2/6. In kas 300 pond. Getrouwd 28 Augustus 1839. Die lieve Dizzy wordt mijn man."

„Ik weet, had hij haar een paar dagen te voren geschreven, dat twee menschelijke wezens nooit een volkomener en hechter kans op geluk werd geboden. Ik denk aan den dag van onze vereeniging als aan den tijd in mijn leven, die mijn carrière vastheid zal geven. Niets dat voortaan zal geschieden, zal, hiervan ben ik zeker, mijn ziel kunnen schokken, want ik zal altijd te midden van verdriet en teleurstellingen de veilige haven hebben van je hart en je gezond verstand, zoo rechtvaardig en rap om mij te leiden tot voorspoed en triomf."

Inderdaad, dit was precies wat hij van het huwelijk verwachtte.

In hetzelfde jaar huwde een ander lid van het Parlement, jonger maar niet minder schitterend, de William Gladstone, met wien Disraëli bij Lyndhurst had gedineerd op dien dag, toen men een met truffels gevulde zwaan opdiende. Dit huwelijk was heel iets anders en het is wel van belang de omstandigheden hiervan in 't kort te noteeren. Gladstone had zijn aanstaande vrouw ontmoet op een reis in Italië, zij was de dochter van Lady Glynne en reisde met haar moeder, haar zuster en hun gevolg in een groote reiswagen. In Florence had een jongeman met regelmatige krachtige gelaatstrekken hen gegroet en Catharine Glynne had gevraagd: „Wie is dat? — Ken je hem niet? 't Is de jonge Gladstone, die, naar de heele wereld zegt, Minister van Engeland zal worden."

De jonge staatsman-met-vacantie was dadelijk intiem geworden met het mooie vrome meisje. Hij had een lang gesprek met haar in Santa Maria Maggiore; zij hadden gesproken over 't contrast tusschen de karigheid van de Engelschen in de versiering hunner kerken en de weelde in hun huiselijk leven. Zij had hem gevraagd: „Gelooft U dat wij het recht hebben, zóó te leven?" Hij had in zijn dagboek genoteerd: „Om die vraag kreeg ik haar lief. Wat is het heerlijk te denken, dat haar hart en haar wil volkomen in Gods handen zijn; moge Hij in alles met haar zijn...." Hij had haar hand gevraagd, toen zij samen in het Colosseum waren op een maannacht in Rome. Zij had geaarzeld, maar in Engeland had hij haar teruggezien en terwijl hij met haar wandelde in een tuin bij de rivier, had hij haar de geschiedenis van zijn ziel verteld en hoe hij verlangd had, geestelijke te worden, hoe zijn vader zich hiertegen had verzet, hoe hij had berust en zich aan de politiek had

gewijd, omdat hij begreep, dat een staatsman zijn leven kan wijden aan de glorie der Kerk. Bewogen had ze erin toegestemd, zijn vrouw te worden.

„Wij zullen als onzen levensregel, had hij haar toen gezegd, dit vers van Dante nemen: *In la sua voluntate e nostra pace.*" Zij waren gehuwd in een dorp, geheel met bloemen versierd door de eerbiedige bewoners, ze hadden hun povere tapijten langs den weg gespreid, dien de stoet moest volgen. Tegen vijf uur 's middags van denzelfden dag hadden zij samen den Bijbel gelezen. „Deze dagelijksche geloofsbelijdenis zal, naar ik hoop, even lang duren als ons samenleven."

Mrs. Gladstone had wat fantaisie gebracht in het strenge leven van haar man. Hij was het type van iemand die methodisch is en punctueel; zij had een natuurlijk gezond verstand en gevoel voor humor. Hij ordende alles; zij verloor alles. Ze plaagde hem en zei, dat het goed voor hem was een wanordelijke vrouw te hebben, dat maakte hem menschelijker. Hij, van zijn kant, had haar geleerd, haar gevoelens te ontleden, over haar ziel te waken en een dagboek te houden. Er stond bijvoorbeeld in te lezen: „Een keukenmeid in dienst genomen na een lang gesprek over godsdienstige kwesties, vooral tusschen haar en William."

Zij was bekoorlijk, Catherine Gladstone.

III

Mary-Ann

> Hij was wat een man altijd moet zijn voor een vrouw: zeer zacht en toch — een leider.
> *Disraëli*

Een getrouwd man met een mooi huis in Park Lane; diners van veertig couverts aan zijn collega's; een paar kettingen minder, een paar kanten minder, Disraëli was in eenige maanden wel zeer veranderd. Mary-Ann mocht in de oogen van anderen veel gebreken hebben; zij was de vrouw, die deze trotsche, gevoelige man noodig had. Zij liet hem leven in een ietwat komisch paradijs van aanbidding, maar de veiligheid die er heerschte bracht een lange, smartelijke rusteloosheid tot rust.

Kort na het huwelijk ontwierp zij een dubbel portret van het paar, dat zij vormden:

Hij	Zij
Zeer kalm	Zeer onstuimig
Ernstige, haast droevige manieren	Vroolijk en gelukkig als zij praat
Nooit geirriteerd	Zeer prikkelbaar
Somber van humeur	Goed gehumeurd
Vurig in de liefde, koel in de vriendschap	Koud in de liefde, vurig in de vriendschap
Heel geduldig	Kent geen geduld
Heel werkzaam	Zeer lui

Zeer edelmoedig	Alleen edelmoedig voor menschen die ze liefheeft
Zegt vaak iets anders dan hij denkt	Zegt nooit iets wat ze niet denkt.
Het is onmogelijk te raden wie hij liefheeft of niet liefheeft. Hij laat zijn gegevoelens niet blijken.	Zij is heel anders en toont haar gevoelens aan hen, die ze liefheeft.
Tevreden over zich zelf	Ontevreden over zichzelve
Kent geen egoïsme	Zeer egoïstisch
Bijna niets kan hem amuseeren	Alles amuseert haar
Hij is een genie	Zij is een gansje
Men kan op hem rekenen tot op zekere hoogte	Men kan op haar niet rekenen
Hij heeft zijn geheele ziel aan de politiek gewijd en aan de eerzucht	Zij heeft geen eerzucht en haat de politiek

„Ik ben even leelijk en dom als Mrs. Dizzy", zei de verbitterde, jaloersche Rosina Bulwer soms, die zelf haar echtgenoot had verloren en niet kon verdragen dat een ander er een had weergevonden. Maar het dubbele portret getuigde van oneindig meer geest dan Rosina Mrs. Dizzy toekende. Zij alleen had tot nu toe de diepe somberheid begrepen, die onder de ironie van Disraëli was verborgen, en het gebrek aan ware vreugde, het contrast van de lichte, spottende manieren van den gewezen dandy en de heftige, donkere gevoelens die woelden onder deze dunne korst.

Zij vergezelde hem overal. Te Bradenham aanbad de familie haar, zij bracht wat vroolijkheid in het huis, waar een sfeer van ouderdom heerschte. Mr. d'Israëli werd blind, dat was hard voor een man voor wien lezen het leven zelf was. Aan Sarah, die den heelen dag aan-

teekeningen voor hem maakte, had hij het te danken, dat hij zijn arbeid kon voortzetten. Mary-Ann en haar schoonzuster waren één in haar bewondering voor Dis.

Vaak ging het gezin Disraëli eenige dagen buiten doorbrengen, in adellijke huizen waar de naieve gezegden van Mrs. Dizzy veel succes hadden. Dames, die redetwistten over de schoonheid van sommige Grieksche beelden, antwoordde ze: „O, maar dan moest U mijn Dizzy eens in zijn bad zien!" En tegen een andere zei ze: „Ik vind, dat Uw huis vol hangt met onwelvoeglijke schilderijen. Er is er één in onze kamer, dat verschrikkelijk is. Dizzy zegt, dat het Venus en Adonis voorstelt. Ik ben den halven nacht wakker moeten blijven, om hem te beletten, ernaar te kijken." Op een morgen, toen het echtpaar den nacht had doorgebracht in de kamer naast die van Lord Hardinge, zei ze aan 't ontbijt tot hem: „O, Lord Hardinge, ik beschouw mijzelve als de gelukkigste aller vrouwen. Toen ik van morgen wakker werd heb ik bij mij zelve gezegd: Wat heb ik een geluk! Ik heb geslapen tusschen den grootsten redenaar en den grootsten oorlogsheld van dezen tijd." Er werd veel gelachen, maar men moest het voorzichtig doen en als de echtgenoot zich had omgedraaid. Hoewel hij meer dan wie ook, gevoelig was voor belachelijkheid, verdedigde Dizzy zijn vrouw met vurige trouw. Hij maakte haar nooit een verwijt.

Op zekeren dag bij Bulwer, die toen aan den oever van de Theems woonde, werden de echtelieden meegenomen in een bootje door Prins Louis-Napoleon, kroon-pretendent van het Keizerrijk, een banneling, die in Londen zeer in de mode was. Hij liet ze schipbreuk lijden midden in de rivier onder vrij gevaarlijken omstandigheden. Mary-Ann, die woedend was, behandelde Napoleon als een slecht schipper en niet als een toekomstig keizer: „U moest geen dingen ondernemen, waarvan U de kunst niet verstaat. U bent altijd te veel een waaghals!" De Prins lachte har-

telijk en Disraëli zweeg, keek heel somber en vermaakte zich.

Een lid van het Parlement kan, als hij slaagt, aan niets anders denken dan aan het ministerschap. Disraëli had alle reden te hopen, dat het voor hem naderde. Het liberalisme had gefaald. Men had aan 't volk gezegd, dat de hervorming het einde van alle rampen zou meebrengen, het volk had de hervorming opgedrongen aan 't Hoogerhuis en de rampen waren erger dan ooit. Overal had de machine den handwerksman vervangen; de handwevers stierven van honger; het aantal noodlijdenden nam toe. De massa, die leed onder de werkeloosheid, gaf het politieke regime de schuld. Men maakte haar nu wijs, dat de hervorming onvoldoende was geweest, dat zij zich ertoe had beperkt de Lords van den Grond te vervangen door de Lords van de Katoen en de Fabriek, dat alleen het algemeen kiesrecht het geluk der armen zou grondvesten. Een geheele partij had zich gevormd, die politieke rechten voor 't volk eischte. Deze zoogenaamde Chartisten waren verschrikkelijk; zij vroegen niet alleen algemeen kiesrecht, maar ook geheime stemming, betaling der afgevaardigden, gelijkheid der kiesdistricten. Vele burgers werden bang. Andere dachten: „Er zal wel niets gebeuren, omdat er in dit land nooit iets gebeurt." Sommigen smeekten de ministers maatregelen te nemen tegen de Chartisten, anderen vonden, dat men tegen de industrieelen moest optreden. Het liberale ministerie bevond zich in een allermoeilijkste positie. Daar het aan 't bewind was gebracht door de coalitie van de doctrinairen, de groote fabrikanten en de traditioneele whigs, kon het niets doen voor de arbeiders zonder de eigen bondgenooten tegen zich in 't harnas te jagen. Het eenige, dat het had kunnen bedenken, om de ellende te verzachten, was de Armenwet, die

het Workhouse, het Huis van den Arbeid instelde, waar de noodlijdenden werden gevoed, maar opgesloten en onderworpen aan de strengste regelen. Die gevangenissen, waar de vrouw was gescheiden van haar echtgenoot, waar de vader bijna nooit zijn kinderen mocht omhelzen, waren al dadelijk door en door impopulair geweest. Dickens had er in *Olivier Twist* een verschrikkelijk en waar beeld van ontworpen. Het volk haatte ze zoo, dat vele noodlijdenden hutten zonder meubels en zonder vuur verkozen en dat de arme lieden weigerden een toevlucht te zoeken in deze Bastille der armen.

In tegenstelling hiermee profiteerde de tory-partij van de impopulariteit van haar tegenstanders. Voor Peel, zoon van een fabrikant, die voor de Armenwet had gestemd, was het een moeilijke toestand om te exploiteeren in het Parlement. Een Disraëli had zich echter geen combinatie kunnen denken, die gunstiger was voor zijn ideeën. Deze spijt om 't verleden, die de ongelukkigen voelden, deze droefheid, omdat zij de vriendelijke ondersteuning van kasteel en parochie hadden zien plaatsmaken voor harde administratieve weldadigheid, dat was, omgezet in naief gevoel, het populaire conservatisme, dat hij altijd had beleden. Waar kwam het kwaad vandaan volgens hem? Hiervan, dat er parvenu's aan 't bewind waren gekomen, die, tegen alle Engelsche tradities in, de centrale regeering plichten oplegden, die op hun klasse rustten.

Toen de Chartisten hun petitie, onderteekend met twaalfhonderdduizend namen, aan het Parlement kwamen aanbieden en de twee groote partijen weigerden er rekening mee te houden, toen Lord John Russell, de vader der hervorming, de Chartisten, de zonen der hervorming, gerechtelijk vervolgde, was Disraëli bijna de eenige, die in hun belang het woord voerde. Het was verre van hem om met hen te gelooven aan de genezende kracht en de deugden van het algemeen kiesrecht; hij meende dat er

voor een sociale ramp slechts één sociaal geneesmiddel bestond, maar hij getuigde van zijn sympathie voor hun ellende, drukte er zijn verbazing over uit, dat ze werden aangevallen door een Lord John Russell, die hun toch hierin was voorgegaan. „De tijd zal komen, zei hij bitter, dat de Chartisten zullen ontdekken, dat in een land, zoo arstocratisch als Engeland, het verraad zelfs patricisch moet zijn, om te kunnen slagen. Zij zullen deze groote waarheid ontdekken, en als zij den een of anderen geëxalteerden grooten mijnheer zullen hebben gevonden om hen te leiden, zullen zij misschien hun doel bereiken. Waar Wat Tyler faalde, slaagt Henri Bollingbroke erin, een dynastie omver te werpen, en ofschoon men Jack Straw heeft opgehangen, is het mogelijk dat een Lord John Straw Staatssecretaris wordt."

„Een mooie rede, zei men, maar wat wil hij eigenlijk? — Ik geloof, dat hij tot het radicalisme overgaat. — Maar de rede was anti-radicaal. Dan wordt hij zeker whig. — Hij? En hij is ultra-antiwhig! — Wat is hij dan? — Hij is gek. — Wat wil hij zeggen met: „Zonder charter de resultaten veroveren, waarnaar de Chartisten streven? — Ik veronderstel dat hij wil zeggen, dat, indien wij de politieke macht willen behouden, wij hierin alleen slagen, als wij het volk wat meer geluk geven. — Nu? Wat zei ik? Dat is toch zuiver radicalisme? .... Beweren, dat het volk gelukkiger kan worden dan het is, dat beteekent radicalisme en niets anders."

De liberalen, die zich bedreigd voelden, beproefden een tegenaanval; de tories hadden de groot-industrie als zondebok en de armenwet als vogelverschrikker gebruikt. De whigs dachten aan vergeldingsmaatregelen tegen de groote grondbezitters en tegen de beschermwetten op het koren. Vier mislukte oogsten hadden de prijzen doen stijgen. Waarom kon men dan niet veronderstellen, dat de werkeloosheid werd veroorzaakt

door het dure leven? Door een vrijhandel-politiek kwam men tegelijk den werklieden en den grooten werkgevers tegemoet. Het was waar, dat men de pachters ontevreden maakte, maar daar ze bijna alle conservatief waren, had dit voor de verkiezingen geen beteekenis. Disraëli steunde krachtig de leerstellingen van het protectionisme. Wie zou van de opheffing der beschermende rechten profiteeren? De armen? Neen, maar de fabrikanten, want de loonen zouden dalen met de kosten van het levensonderhoud. En waarom zou men het landbouwende Engeland aan het industrieele Engeland opofferen? Waarom de kans loopen de pachters te ontmoedigen en te ruïneeren? De vrijhandelaars zeiden: „Wij voeren ons eigen voedsel in, wij worden de fabriek voor de wereld." Maar wie kon de toekomst voorzien? En als de wereld veranderde, als zij één groote fabriek werd, wie zou Engeland dàn van voedsel voorzien?

De whigs wankelden; zij waren nog krachtig in hun zwakte, maar hun nederlaag was zeker. De Hertog weigerde het bewind te aanvaarden. Hij was heel stil geworden, kwam nog wel in de salons waar hij als een vorst werd ontvangen, maar hij liep er door zonder een woord te zeggen en als men hem aansprak antwoordde hij alleen maar met een „Hm". Er zou dus een Ministerie Peel komen en de meest schitterende redenaar van de partij zou er natuurlijk een zetel in hebben. Wanneer men zooiets zei tegen Mrs. Dizzy, bloosde ze als een jong meisje.

IV

De „very honourable baronet"

Den dertigsten Augustus 1841 begaf Sir Robert Peel zich naar Windsor, om de Koningin de hand te kussen. In den eersten luchthartigen tijd van haar regeering had zij den ernstigen, verlegen man verfoeit, zoo verschillend van den beminnelijken Lord Melbourne, die haar een leven gunde als een vorstin uit de achttiende eeuw. Maar nu was ze gehuwd met den mooien vorst Albert van Saxen-Coburg, en Albert, zelf ingetogen van aard, hield van Sir Robert en had achting voor hem. En daar alles waar Albert van hield, voor haar bewonderenswaardig was, ontving de Koningin ditmaal den leider der tory-partij met vertrouwen.

Sinds vele dagen liet men officieuze lijsten der ministers rondgaan. Disraëli's naam prijkte op alle, maar Peel had hem nog niet ontboden.

Weldra vernam hij dat zijn vriend Lyndhurst Lord-Kanselier was geworden; Lord Stanley had de portefeuille van Koloniën; de Hertog van Buckingham werd minister van Justitie; de jonge Gladstone van handel en nijverheid. Langzaamaan waren alle posten bezet. Men zag in de Carltonclub groepen politici, die elkander gelukwenschten. Alleen Disraëli had geen bericht van den Eersten Minister ontvangen. Zou Sir Robert één van zijn beste luitenants in den steek laten? Dat leek wel onmogelijk, maar als

het, bij ongeluk, toch eens gebeurde, welk een teleurstelling, welk een ramp zou dat zijn! Nu de conservatieven aan 't bewind waren, zouden zij 't wel lang blijven. Nu uitgesloten te worden, beteekende het te zijn voor heel den tijd van een wetgevende periode, misschien wel voor twee. Heel het geduldige werk in het Parlement, vier jaar lang, stortte ineen. Reeds meende hij in zijn club in aller oogen een uitdrukking van vermaakte ironie te raden en sommige gesprekken hielden op als hij naderde. Toen de week voorbij was besloot hij in zijn wanhoop aan Peel te schrijven.

„Hooggeachte Sir Robert, ik heb mezelf verboden U in deze moeilijke oogenblikken lastig te vallen met mijzelf en ik zou het nu ook niet hebben gedaan, indien ik iemand had kunnen vinden, om U mijn gevoelens over te brengen. Ik zal U niet hinderen met klachten, die U wel moe zult zijn; ik zal U er niet aan herinneren dat ik sinds 1814 vier veldslagen heb geleverd ten gunste van Uwe partij, dat ik groote sommen gelds heb besteed en mijn intelligentie heb gebruikt, zoo goed als ik kon, voor Uwe politieke propaganda. Maar mijn geval heeft een bijzonderheid waarover ik niet kan zwijgen. Ik heb moeten strijden tegen een storm van politieke haat en boosaardigheid, zooals weinig mannen hebben beleefd, sinds het oogenblik waarop ik, op instigatie van een lid van Uw Kabinet, mij onder Uw vaandel heb geschaard. En alleen de overtuiging heeft mij in deze beproevingen gesteund, dat er een dag zou komen, waarop de meest eminente man van mijn land in het openbaar zou toonen, dat hij eenigen eerbied had voor mijn capaciteiten en voor mijn karakter. Ik moet bekennen, dat het mij een verpletterende slag toeschijnt, nu door U te worden voorbijgezien en ik doe een beroep op Uw hart, op de rechtvaardigheid en de grootmoedigheid, die ik voel, dat Uwe karakteristieke eigenschappen zijn, om mij te redden van een ondraaglijke

vernedering. Geloof mij, geachte Sir Robert, Uw trouwe dienaar,

B. DISRAËLI."

Den avond te voren had Mrs. Disraëli, die de triestheid van haar Dizzy niet langer kon aanzien, zelf, zonder dat haar man het wist, aan den Eersten Minister geschreven.

„Geachte Sir Robert, ik smeek U niet boos te zijn over dezen overval, maar ik ben verslagen van angst. De politieke carrière van mijn echtgenoot is voor altijd gebroken, indien U geen beroep op hem doet. . . . Vernietig niet al zijn hoop, laat hem niet voelen, dat zijn geheele leven een vergissing is geweest.

„Mag ik U herinneren aan mijn eigen activiteit, die bescheiden was maar geestdriftig, en die zich eertijds in dienst stelde van de partij of beter gezegd van haar bewonderenswaardigen leider? Men kan U te Maidstone vertellen, dat ik alleen er meer dan veertigduizend pond heb uitgegeven.

„Antwoord mij niet, want het is mijn wensch, dat geen sterveling weet, dat ik mij tot U heb gewend met dit nederig smeekschrift. Ik ben, als altijd, geachte Sir Robert, Uw onderdanige dienaresse,

MARY-ANN DISRAËLI."

Peel antwoordde Disraëli met een drogen brief, waarin hij vooral nadruk legde op een onbelangrijken zin uit zijn brief: „sinds den dag waarop ik, op instigatie van een lid van Uw Kabinet, mij onder Uw vaandel heb geschaard". Hij maakte de vrij scherpe opmerking, dat geen enkel lid van zijn Kabinet met een dergelijke zending werd belast. (Disraëli had nooit gesproken van zending hij had alleen willen zeggen, dat hij zich onder den invloed van Lyndhurst, lid van het Ministerie Peel, aan de conservatieve partij had verbonden). Peel voegde erbij dat hij

nauwelijks genoeg plaatsen beschikbaar had voor mannen die reeds onder hem hadden gediend en dat hij meende, dat deze ontoereikendheid der middelen, die hem ter beschikking stonden, begrepen zou worden door mannen, die 't hem een eer zou zijn geweest tot medewerkers te hebben en wier qualiteiten hij niet gering schatte.

De waarheid was, dat Peel Disraëli een plaats in zijn Kabinet had willen geven, maar hij was omstuwd door partijgenooten, die niets van dien „avonturier" wilden weten, zooals bijvoorbeeld Croker, die Croker „verachtelijker dan koud kalfsvleesch", die getuige en oorzaak was geweest van Disraëli's echec bij de stichting van het dagblad, en Lord Stanley die hooghartig en in vertrouwen had verklaard, dat „hij zich zou terugtrekken als die schelm meedeed".

Maar Peel had Disraëli niet met veel vuur kunnen verdedigen. De twee mannen waren te verschillend. Peel had om zijn parlementaire wieg de Fortuin, de Zedelijkheid en den Eerbied kunnen vereenigen; om de al te late doopplechtigheid van Dizzy dwaalden ongetwijfeld de bleeke schimmen rond van Schulden, Cynisme en Fantasie. De Peels waren beroemd om hun goeden smaak. Hun huis in Londen was bijzonder aantrekkelijk, met zijn met bloemen begroeide balkons aan de rivier en zijn prachtige galerij van Hollandsche meesters. „Men dineert bij U merkwaardig goed", zeiden de Fransche bezoekers tot hen. Lady Peel was zacht en mooi, haar portret door Lawrence, een herhaling van „de strooien Hoed" van Rubens, werd door vele amateurs beschouwd als het beste doek van den schilder. Alles wat met Peel in betrekking stond, wekte gedachten aan Vlaamsche soliditeit en deugdzame schoonheid. Alles wat met Dizzy in verband stond, leek klatergoud. Gedragen door Lady Peel fonkelden de diamanten met somberen gloed, als Mrs. Dizzy ze droeg, leken de mooiste op glazen kralen. Het huis van Mary-Ann te

Grosvenor Gate was gemeubeld met een schreeuwenden wansmaak. Haar meubels waren afschuwelijk en haar japonnen belachelijk. Kleine bijzonderheden, maar ze droegen iets bij tot het wantrouwen van den Minister. Bovendien mishaagden hem de leerstellingen van den man evenzeer als deze zelf. Door zijn geboorte stond Peel veel dichter bij de fabriek dan bij het kasteel of de hut, hij was veeleer puritein dan ridder. Feitelijk was hij een echte bourgeois. In zijn hart, in zijn geest was hij 't eens met Cobden, met Bright, met de tegenstanders. Hij voelde zich veel meer aangetrokken tot de redeneeringen der Economisten omdat ze er zoo braaf uitzagen, tot de grove schoenen van Bright, dan tot de ironie van een àl te schitterend redenaar. Een man naar zijn hart was Gladstone, evenals hij „Oxford aan de oppervlakte en Liverpool van binnen", evenals hij op eenentwintigjarigen leeftijd lid van het Parlement geworden, onderstaatssecretaris op zijn vijfentwintigste, deze Gladstone, die bad voor hij het woord nam, en een eenvoudige kwestie wist te omwikkelen met lange duistere zinnen.

Disraëli vernederde zich zoozeer, dat hij om een zetel solliciteerde; als men Gladstone een ministerschap aanbood, vroeg hij zich angstvallig af of de godsdienstige politiek van het Kabinet hem toestond, den zetel te aanvaarden. Het was een groote verlichting voor een eerlijke en schuwe ziel gelijk die van Peel, de eerzucht zoo gesluierd te vinden in betamelijke gedachten. Toen Gladstone eindelijk aannam, drukte Peel krachtig de handen van den jongen Minister en zei: „God zegene U!" Hoe had hij den cynischen Disraëli zoo kunnen behandelen? Stanley had gelijk: de man was onmogelijk.

*

Toen 't Ministerie was gevormd, kwam het Parlement bijeen; Disraëli ging er heen van bezorgdheid vervuld;

zijn positie was moeilijk. De partij der oppositie was blij geweest, hem te kunnen gebruiken als stootkussen voor de tegenstanders; voortaan zou de ongelukkige conservatief-zonder-ministerambt een eenzame zijn. De wetsontwerpen werden door 't Ministerie verdedigd. Men verwachtte van hem niet meer dan zijn stem, wat een pijnlijke rol is voor een oorspronkelijken geest. Zijn vijanden vermaakten zich met zijn tegenspoed; men bespiedde zijn houding met boosaardige nieuwsgierigheid. Men verwachtte dat hij zich zou keeren tegen den leider die hem in den steek had gelaten; vele trouwelooze raadgevers moedigden hem hiertoe aan; de radicalen maakten avances.

Hij begreep het gevaar. Groote heftige gevoelens jegens Peel bestookten hem. Het was rechtmatig, iemand een zetel te weigeren, maar de toon der weigering was onhandig geweest. Wanneer Disraëli naar de banken der Ministers keek en de zelfvoldane gezichten zag der middelmatigen, die hem hadden versmaad, had hij een woedenden lust ze aan te vliegen, maar hij hield zijn al te levendige ziel in bedwang. Meer dan ooit moest hij geduld oefenen. Zoo was ook de raad van Mary-Ann, die in deze harde tijden bewonderenswaardig was van teederheid.

De verbaasde Kamer zag, hoe Disraëli punctueel op de zittingen verscheen en met volmaakte opgewektheid vóór de Regeering stemde. Peel, verlangend aan de vrijhandelaars te behagen, schrapte meer dan zevenhonderd artikelen van het douanetarief en verving de inkomsten, die voor het budget verloren gingen, door een eigenaardige nieuwigheid, de inkomstenbelasting. Het protectionisme van Disraëli vertrok geen spier. Hij bepaalde zich er toe, een groote rede uit te spreken over een technisch, neutraal onderwerp, de consulaire agenten, een preciese toespraak, vol cijfers en anecdoten, maar zóó interessant, dat hij drie uur lang een Kamer, die aanvankelijk rebelsch was geweest, zwijgend en roerloos deed luisteren.

Toen ze merkten dat Peel hem over 't hoofd zag, hadden velen aan zijn talent getwijfeld. Zijn terugkeer was schitterend en werd des te meer opgemerkt, omdat het onderwerp weinig belangwekkend was.

Onder de meest geestdriftigen, die hem gelukwenschten, bevond zich een groep jonge lieden, kersversch uit Cambridge, en die door de jongste verkiezingen in 't Parlement waren gekomen. Zij waren verrukt over deze moderne welsprekendheid, die vrij was van gemeenplaatsen. De jonge Smythe zei tot hem: „Het is net of U in de Carlton Club spreekt of zittend aan Uw eigen tafel, Uw stem is heelemaal niet gedwongen, Uw voordracht duidelijk, een weinig nonchalant, steeds met een licht tintje van sarcasme." Zij waren charmant, deze jonge Smythe en zijn vriend Lord John Manners, evenals de kleine vriendenkring die hen omringde. Daar zij behoorden tot zeer oude en zeer beroemde geslachten, bezaten zij kasteelen als uit een droom, omhuld door den nevel op den top van een heuvel of verborgen in groote parken tusschen het geboomte. Zij waren opgevoed te Eton en te Cambridge, hadden daar schoone vriendschappen gesloten en tezamen een politieke leer opgebouwd, gegrond op de herrijzenis van oude instellingen en op de verzoening van het volk met een aristocratie, die zich van haar plichten bewust was. Dat was geheel en al Dizzy.

Het industrialisme, dat rijpe mannen aantrok, was geen godsdienst voor jonge menschen. Deze hebben een eeuwige behoefte aan vurige toewijding, die door den Godsdienst-der-goedkoope-Katoentjes teleurgesteld wordt. „Koop zoo goedkoop mogelijk in en verkoop zóó duur mogelijk", leek hun een onvolkomen Evangelie. Op het anti-romantisme van 1820 volgde een romantische reactie. Deze jonge Engelschen dachten er ernstig over, de Ridderschap te doen herleven, zijn wetboek van eer, zijn religieu-

zen eerbied voor de Vrouw. Het feudale stelsel kon te niet worden gedaan, maar de feudale levenshouding, die de menschen beschouwde als met elkaar verbonden door wederzijdsche plichten, bleef de meest wenschelijke. Zij betreurden den tijd, toen het „Noblesse oblige" als regel voor 't leven had gegolden. Misschien was het mogelijk, dit stervende vuur weer aan te wakkeren.

In 1839 had Lord Eglinton een tournooi georganiseerd op zijn bezittingen. Heel de adel van Engeland was opgekomen en ze droegen de wapenrustingen der voorvaderen. Een van Dizzy's vriendinnen, Lady Seymour, was de Koningin der Schoonheid geweest. Ongelukkig was de geestdrift verdronken in een echte Manchester-regenbui, boven de Middeleeuwsche costuums staken duizenden open parapluies uit. De Ridder van den Leeuw, de Ridder van den Witten Toren, de Ridder van den Spiegel waren allen Ridders van de Droevige Figuur geworden. De goden waren overwinnaar geweest. Maar de jeugd weerstaat de goden. De beweging nam andere vormen aan zonder te sterven. In Oxford voltrok zich een religieuze herleving. De „wonderbaar teedere" stem van Newman begon de menschen in vervoering te brengen. Jonge geestelijken trachtten de Engelsche Kerk te doen naderen tot de vormen van het Katholicisme.

Veertig jaar lang had zij het geloof meer gevreesd dan de onverschilligheid. De jonge menschen waren deze gesloten kathedralen en deze ijskoude kerkdiensten moe; sommige gingen zoover dat ze Roomsch werden, anderen deden hun best, in hun eigen kerk warmere riten in te voeren. Te Cambridge hadden de nieuwe vrienden van Disraëli, Lord John Manners, George Smythe, Crochane zich tot taak gesteld, de nooden van 't volk te leeren kennen en er geneesmiddelen voor te zoeken.

Zooals alle ware vrienden, leken ze weinig op elkaar.

Lord John Manners

Lord John Manners, een ernstige, religieuze geest, een zuivere ziel, een Lancelot, verdwaald in een wereld van machines, betreurde met heel zijn hart den tijd, toen de vorst boog voor den Heilige, toen het volk in zijn koning een Gezalfde des Heeren zag, en in den edelman een leider en een beschermer. Naar deze thema's schreef hij vrij slechte, maar alleraardigst naïeve verzen:

Geld, handel en wetten mogen vergaan!
Maar laat ons, laat ons onzen ouden adel....

George Smythe was een merkwaardig en gecompliceerd jongmensch, losbandig maar sentimenteel, cynisch maar romantisch, evenzeer in staat zijn ideeën aan wereldsche overwegingen op te offeren als om plotseling afstand te doen van de wereld om een visionaire gril. Een vreemd man, George Smythe, op zijn twintigste jaar ontgoochelder dan een oud wijsgeer, op zijn vijf-en-twintigste dwazer dan een kind, dichter zonder het ascetisme van den poëet, jachtmakend op bruidschatten zonder om geld te geven, die schreef in zijn dagboek: „Als men van 't leven wil genieten, moet men er van proeven met kleine teugjes" en 't zelf in één teug naar binnen goot. Disraëli bewonderde Smythe buitengewoon. Hij was de eenige man, die hem nooit verveelde. Hij hield van de vriendschap van Smythe voor Manners, het vertrouwen van Manners in de talenten van Smythe, de nederigheid van den fieren Smythe wanneer hij zich met Manners vergeleek. Als hij ze zoo zag staan voor de poort des Levens, dacht hij aan twee dolende ridders, wier wapenen blinken in de zon.

Peel was een teleurstelling geweest voor de vurige jeugd. Het ontbrak hem aan genialiteit; zijn gemeenplaatsen waren doodelijk-vervelend. De welsprekendheid van Dizzy bedwelmde hen. Smythe vond in Dizzy een geest, volkomen in harmonie met den zijnen. Lord John was een beetje gereserveerder. Na de eerste ontmoeting had hij gezegd:

„Disraëli heeft goed gesproken, maar een beetje al te goed.'' Zijn momenten van openhartigheid verschrikten hem. De Dizzy die bij 't verlaten eener zitting waar hij de Kerk had verdedigd, mompelde: „Het is merkwaardig, Walpole, hoe wij, U en ik, daarnet hebben gestemd voor een vergane mythologie....'' verbaasde en schokte Lord John. Hij was een weinig verrast toen Dizzy zijn jonge adellijke vrienden verklaarde, dat er geen Engelsche adel bestond: „Het Engelsche pairschap, zei hij tot hen, heeft drie oorsprongen: de berooving der Kerk, het verkoopen van titels door de eerste Stuarts, het verkoopen van kiesdistricten in den modernen tijd. Al Uw pairs zijn van recente afkomst. Toen Hendrik VII zijn eerste Parlement bijeenriep, waren er maar negen-en-twintig wereldlijke pairs en van die geslachten zijn er nog maar vijf in leven.'' Daarna verklaarde hij hun, dat de eenige stamboom met een lange beschaving het huis Israël was en dat zijn familie heel wat ouder was dan de hunne. Smythe lachte; John Manners luisterde met engelachtigen ernst.

Het was heerlijk, omringd te zijn door discipelen, maar de tijd verliep, onherstelbaar. Peel was aan 't bewind, vaster dan ooit. Alle wegen die leidden tot de daad bleven gesloten. „Ik geloof, zei Disraëli tot zijn vrouw, dat het oogenblik is gekomen om den ouden Talleyrand na te volgen, die, wanneer hij niet wist wat te doen, altijd in bed ging liggen'', en hij besloot een winter te Parijs te gaan doorbrengen. Voordat hij vertrok, bracht hij zijn kiezers een bezoek en verklaarde hun zijn gedrag. Hij zou doorgaan met te stemmen voor Peel uit partij-discipline; behalve in 't geval, dat de Eerste Minister de landbouwers zou verraden.

Hij installeerde zich met Mary-Ann in 't Hotel de l'Europe, Rue de Rivoli. D'Orsay had hem gerecomman-

deerd aan zijn zuster Gramont, die hem en zijn vrouw zeer hartelijk ontving. Zij ontving driemaal per week in een huisje in den faubourg Saint Honoré dat volgepropt stond met oude meubels en schilderijen. Men ontmoette er Eugène Sue, „den eenigen schrijver, noteerde Disraëli, die in de wereld werd ontvangen". De meisjes Gramont, die mooi waren, brachten 't begin van den avond met hun gasten door, maar om tien uur omhelsden zij haar moeder en gingen naar bed.

Dadelijk werden de Disraëli's geïnviteerd bij Mme Baudraud, de vrouw van generaal Baudraud, adjudant van den Koning, een allerbekoorlijkste Engelsche, jong genoeg om de dochter te zijn van haar echtgenoot. Daar ontmoetten zij de Engelsch-Fransche families van Parijs, de Lamartine's, de Odilon Barots, de Fockeville's. Generaal Baudraud belastte zich ermee, den Koning ervan op de hoogte stellen, dat Mr. Disraëli, lid van het Parlement, er prijs op zou stellen voor Zijne Majesteit eenige gedachten te ontvouwen over den politieken stand der partijen in Engeland, gedachten, die, indien men de waarde ervan begreep, een belangrijken invloed zouden kunnen uitoefenen op de politiek der beide landen.

De Koning ontving hem te Saint-Cloud en vond dat geestige en droevige gelaat, beschaduwd door lange zwarte krullen, zeer merkwaardig; hij stelde belang in Disraëli, deze beviel hem en hij noodigde hem uit terug te komen. Hij werd een geregelde gast in het Paleis. De Koningin, Madame Adelaïde, de Hertogin van Nemours, zaten om een tafel te werken. Men presenteerde ijs; de Koning nam Disraëli mee naar een zijkamer en sprak met hem, nu eens over politiek, dan weer over zijn jeugd, over zijn vreemde avonturen, over het harde leven, dat hij had geleid: *„Ah! Mister Disraëli, mine has been a life of great vicissitude!"* Hij vond het heerlijk, Engelsch te spreken; hij had een licht Amerikaansch accent. Hij zeide tot

Disraëli dat hij alleen de Franschen wist te regeeren: „De eenige manier om dit volk te beheerschen is, het de vrije hand te laten, maar te weten, wanneer men de teugels strak moet houden.'' Deze intimiteit met een zoo buitengewoon intelligenten Koning bedwelmde Disraëli. Een van zijn jeugddroomen was verwerkelijkt. Op zijn hoogst was hij het eens met generaal Baudraud, die de Koning een weinig te familiaar vond. Aan de groote diners in de Diana-galerij liet Louis-Philippe zich een ham brengen en sneed schijven, zoo dun als papier, die hij zijn meest geliefde gasten liet aanbieden. Hij was heel fier op dit talent en vertelde Disraëli, dat hij het als banneling had geleerd van een kellner uit een Engelsch restaurant, waar hij voor negen penny's dineerde. De koningen uit de romans van Disraëli hadden een fijneren zin voor decorum.

V

Jong Engeland

En wat zoudt gij doen met den Graal indien gij hem had gevonden?

Toen Manners en Smythe den politieken toestand langen tijd hadden onderzocht, vonden zij, dat het eenige middel om trouw te blijven aan zich zelf was, een partij te vormen, hoe klein die ook was. Maar er moest een leider zijn met ervaring. Waarom niet Disraëli, die disponibel scheen te zijn? Smythe en zijn vriend Cochrane (die men familiaar weg Kok noemde), gingen Dizzy opzoeken in Parijs; zij vonden hem er temidden van zijn triomfen, genietend als een kind van zijn successen en zijn antichambre vol ministers. Nu hij de veertig naderde, behield hij de beminnelijke gave, verblind te worden door eigen luister. In zijn afzondering met Louis-Philippe te Saint-Cloud, ziet hij zichzelf reeds als stichter van een nieuwe dynastie, met zijn lokken à la Manfred gegraveerd op de muntstukken van het koninkrijk.

Hij ontving hen geestdriftig. Een geheime entente tusschen kamerleden, die zich verbonden om altijd samen te stemmen en de besluiten van de meerderheid der groep aanvaardden, was geknipt om den minnaar der samenzweringen te behagen. Onmiddellijk zag hij de groep uitgebreid tot een partij van vijftig, zestig leden, Peel bestreden, ongerust, vernederd.

Men dineerde samen buiten, in de vlakte van Monceau,

op de Rots van Cancale; men daalde weer af naar Parijs; men redetwistte lang, terwijl men de place Vendôme in het rond liep en de overeenkomst werd gesloten.

Kok was een weinig minder voldaan over Dizzy dan Smythe. Hij vond hem te berekenend, te eerzuchtig. Hij verweet hem, dat hij te veel geest had en te weinig humor, d. w. z. te weinig zelfcritiek. Ook Manners bleek wat ongerust, toen men hem op de hoogte stelde. Vervolgden zij allen wel hetzelfde doel? Disraëli dacht er vooral aan, de Regeering te bestrijden, zijn discipelen wilden enkel maar vrienden samenbinden door een band van sympathie. Zij vonden de grootsche combinaties van Dizzy onzinnig. Peel omverwerpen? Vooreerst was 't onmogelijk; de Eerste Minister steunde op een onmetelijke meerderheid. En dan, was het wel wenschelijk? Zoodra hun groepje tot een echte partij zou aangroeien, die genoodzaakt zou zijn haar ideaal aan politieke intrigues op te offeren, zouden jaloersche gevoelens hen scheiden en het mooie speeltuig zou breken. „Indien ik er zeker van kon zijn, schreef John Manners, dat Disraëli alles gelooft wat hij zegt, zou ik gelukkiger zijn. Ik deel zijn historische kijk, maar gelooft hij er zelf in?"

Wat de godsdienst betreft, Manners was veeleischend omdat hij geloovig was, maar na eenige gesprekken met Disraëli, was hij ervan overtuigd, dat deze sterk was gehecht aan een gematigd Oxfordisme, dat is te zeggen aan een Engelsche Kerk, die romantisch zou worden, zonder Roomsch te zijn. De cynische Smythe luisterde vermaakt naar de godsdienstige gesprekken van zijn beide vrienden. Hun beider standpunt vas zóó verschillend, dat geen van de twee die verschillen zelfs opmerkte. Voor Dizzy beteekende de Engelsche Kerk een groote historische macht, die men moest eerbiedigen en in stand houden, maar de gedachte, dat men ook maar 't minste gewicht zou kunnen hechten aan den letterlijken zin der dogma's,

beroerde hem zelfs niet. Voor John Manners was het geloof zoo'n evidente noodzakelijkheid, dat de gedachte, dat een mensch zou kunnen leven zonder volkomen zekerheid omtrent alle punten van de leer, vrijwel niet in zijn brein kon opkomen. Smythe, die een zeer helderen blik had, schreef: „De gehechtheid van Disraëli aan een gematigd Oxfordisme lijkt op Napoleon's gehechtheid aan een gematigd Mohammedanisme."

*

Zoodra Dizzy weer in Londen was, begon de groep te ageeren. De vier ingewijden gingen samen achter Peel zitten, wisselden al hun indrukken over de zitting en aarzelden niet, om tegen het Ministerie te stemmen als zijn houding met de beginselen van Jong Engeland in strijd was. Zoo stemden zij met de radicalen vóór de wet op de kinderbescherming (die destijds vaak twaalf uur per dag werkten) en weigerden voor de maatregelen te stemmen tot onderdrukking der Ieren. In deze gevallen maakten zij zich plechtig los van de partij en één van hen ontvouwde de leerstellingen van het populair conservatisme.

Niets kon Peel meer hinderen dan deze methodische opstandigheid, gegrond op een bepaald principe. Autoritair als hij was, gewend blindelings te worden gehoorzaamd, had hij altijd zijn partij met ongeduldige hooghartigheid geleid. Als iemand hem verlegen kwam vragen: „Ik geloof, dat ik het woord moet nemen...", antwoordde hij koel: „Gelooft U?" Zelfs in den kabinetsraad, als een van zijn collega's het waagde van een andere meening te zijn dan hij, nam hij een krant op en mokte. Maar „hij zou me wegjagen met een schop, als ik tegen hem durfde spreken", zei één van zijn ministers. De oppositie van drie kinderen en één romanschrijver prikkelde hem hevig. Natuurlijk gaf hij Disraëli de schuld

van de heele intrigue en hij begon hem als een hond te behandelen. Midden onder de zitting antwoordde hij hem, op de onschuldigste vragen, met een bitse kortheid, die Disraëli onderstreepte: „De „Very Honourable Baronet" spreekt met de hoffelijkheid, waarvan hij het monopolie voor zijn vrienden reserveert....." De tories, die hij zoo vaak leelijk had behandeld, lachten achter hun hand, terwijl ze de oogen neersloegen.

Een der ministers, Sir James Graham, schreef aan Croker: „Wat Jong Engeland aangaat, Disraëli, de handigste van hen, beweegt de marionetten. Hij is naar mijn meening, een teleurgesteld man zonder beginselen, die ten einde raad tracht te intimideeren. Ik geloof met U, dat ze allen bij hun etensbak terug zullen komen, nadat ze lustig op hun achterste pooten zijn gaan staan en wat bokkesprongen hebben gemaakt. Door een paar goed gemikte zweepslagen zal hun terugkeer naar de stal worden verhaast en verzekerd. Disraëli alleen is schadelijk, en ik wensch in geen enkel opzicht met hem tot overeenstemming te komen. Het zou voor de partij heel wat beter zijn, als hij werd teruggejaagd naar de rijen van onze openlijke vijanden."

De Koningin zelf, die nu sterk gehecht was aan haar dierbaren Sir Robert, schreef vol verontwaardiging aan haar oom, den Koning van België, dat zij „door een bende jonge gekken" haast haar Minister kwijt was geraakt. Peel was het eens met Graham en Croker en hij besloot Disraëli uit de partij te verwijderen; als hij alleen stond, zou hij bij de volgende verkiezingen zijn zetel verliezen en men zou van hem bevrijd zijn. Men riep hem niet op voor de algemeene partijvergadering. Hij vroeg den Minister of het een vergissing of een uitsluiting was. Men antwoordde hem, dat het een opzettelijke nalatigheid was en dat zijn houding in de laatste maanden, hiervoor een voldoende verklaring gaf.

Benjamin Disraëli, 1844

Het publiek begon het bestaan van Jong Engeland te kennen. Deze clique jonge edellieden met witte vesten, die slechte verzen schreven, praatten over ridders, slottorens en groote heeren en de werklieden beweerden te veroveren door dat feudaal gepronk, vermaakten John Bull bijzonder. Punch publiceerde „Verzen aan een rechter door een veroordeelde, die tot Jong Engeland behoort", hij verzocht om achter aan een kar te worden vastgebonden en een heeleboel zweepslagen te krijgen om een goede Oud-Engelsche straf te doen herleven. Maar niet allen lachten. De vier vrienden maakten samen een reis naar Manchester en een gehoor van werklieden ontving hen geestdriftig. Manners en Smythe hadden lange gesprekken met de fabrikanten en constaterden dat, al bestonden er ook harde, hebzuchtige industrieelen, velen onder hen menschelijk waren. Daar scholen elementen voor een nieuw feudalisme, als het zijn plichten wist te erkennen. Het was plat en onhandig tegen de industrie te keer te gaan. Men moest de jeugdige industrieelen voor het populaire conservatisme winnen.

In de vacantie kwamen ze allen bijeen in een van hun groote huizen. Disraëli hield van die samenkomsten. Zijn verstandhouding met die jonge menschen was volmaakter dan ooit. Er bestond tusschen hen en hem een sterke band, die een gemeenschappelijke liefde beteekende voor het romantische, de gedachte, dat het leven niet alleen een vrij lage strijd is van belangen en behoeften, maar dat er plaats is voor vurige vriendschappen, dwaze, nobele trouw en zin voor schoonheid. Sedert John Manners die gevoelens bij Disraëli had geconstateerd en hun zuiverheid had ondervonden, was hij nog meer aan hem gehecht dan de twee anderen. Alle drie schreven ze hem: „Waarde Hoofdman en Kapitein." Wat hem betrof, wanneer hij met hen samen was, herleefde zijn jeugd, maar mèt de vrijheid, eigen aan voorname afkomst, die hij nooit te

voren had gekend. Zijn uiterlijk cynisme, waartoe de hardheid van 't leven hem had genoodzaakt, smolt weg. Hij was zijn vrienden dankbaar, dat zij zoo gelijkwaardig waren aan zijn droomen.

Nog eens weer werd hij door een sterk gevoel tot schrijven gedreven. Hij droomde van een roman, waarvan Smythe, Manners en hun vrienden de helden waren, een roman die tegelijkertijd een politieke daad zou zijn, waarin de middelmatigheid der partijen in hun tegenwoordigen staat zou worden aangetoond en de rol die een conservatief geloof zou kunnen spelen. Onder het lommer van hun groote parken sprak hij met zijn bondgenooten over zijn plannen. Hij ging zich een trilogie verbeelden van het moderne Engeland: de Aristocratie, het Volk, de Kerk. De fictie nam hem geheel in beslag; de reëele politiek kwam op den achtergrond. Hij sloot zich op in Bradenham en begon te werken. Maar daar hij nu de weifelingen zijner natuur kende, zei hij: „Ik wil met Januari alles hebben afgedaan, als ik kan, want droom en daad kunnen niet samengaan."

*

Vlak na elkaar, in 1844 en 1845, publiceerde Disraëli de beide eerste deelen van zijn trilogie „Jong Engeland", *Coningsby* en *Sybil*.

Coningsby of de Jonge Generatie was tegelijkkertijd de roman van zijn vrienden, een satyre op de politieke wereld en een middel voor Disraëli om zichzelf zijn leerstellingen duidelijk te maken in den vorm eener fictie. Smythe had als model gediend voor den held, Coningsby; Manners en Cochrane waren beschreven als bijfiguren. Hij liet ze eerst optreden te Eton, te Cambridge, teleurgesteld als ze waren door de platheid der ideeën van hun tijd, terwijl zij de politici der Whigs en der Tories om 't zeerst verachtten: de conservatieven, die niets willen conserveeren

en de liberalen, die de vrijheid haten. „Een conservatieve regeering? O, ja, daden der Whigs en beginselen van de Tories." Toen Coningsby op zoek was naar een levensvisie, ontmoette hij een geheimzinnig type, dat hem eindelijk de wereld verklaarde. Sidonia is een Jood van Spaansche afkomst, met koninklijk fortuin, een mengeling van Disraëli en Rothschild of juister, een wezen, dat Disraëli had willen zijn of zooals hij Rothschild had gewenscht. Hij spreekt in korte zinnen en met volmaakte welsprekendheid. Hij schijnt over alle onderwerpen te hebben gedacht. Hij lost met een paar woorden de moeilijkste problemen op, en dit alles met bijna onmenschelijke kalmte. Als men hem iets zou kunnen verwijten, dan was het dat het hem aan ernst ontbrak. Over zijn meest diepzinnige gesprekken zweeft een lichte geest van spot. Hij gaat van den diepsten ernst over tot een soort sarcasme. Maar dit schijnbaar gebrek aan ernst wordt vergoed door een buitengewone vrijheid van geest, die er wellicht het gevolg van is.

Wat Sidonia aan Coningsby leert, is het geloof in de geniale persoonlijkheid. „Maar wat is het alleenstaande individu tegenover een machtige publieke opinie? vraagt Coningsby.. — Goddelijk, antwoordt Sidonia. — En welk doel moet de jeugd nastreven? — Zij moet trachten een regeeringsvorm te vinden, die wordt bemind en niet verdragen. Zij moet een heroïsche eerzucht aankweeken, een gevoel zonder hetwelk geen enkele Staat stevig staat, zonder hetwelk het politieke leven een gebraad is zonder zout, de Kroon een ornament, de Kerk een administratieve instelling en de Constitutie een droom." Het boek eindigt, als Coningsby zijn intree doet in het Parlement. Jong Engeland was er verrukt over; het werd zijn epos.

Sybil of de Twee Naties was niet minder merkwaardig. De twee Naties zijn de Rijken en de Armen. Het boek moest de Engelschen duidelijk maken, hoe het leven van

hun armen in waarheid was. Disraëli schilderde de ellende in de dorpen, in de fabrieksteden, in de mijnen. De intrigue was melodramatisch, maar de schilderingen van het volksleven waren roerend en waar, zonder overdrijving. Men voelde dat ze met liefde en openhartigheid waren beschreven. In geen van zijn boeken was Disraëli ernstiger geweest. Nu hij over het volk sprak, hield hij op, ironisch te zijn en hij eindigde in oprechte geestdrift met een soort geloofsbelijdenis, die aan de jonge elite de zorg opdroeg, geneesmiddelen te zoeken voor zooveel ellende, want het volk was machteloos als het niet streed onder zijn natuurlijke gebieders. „Ik bid, dat wij lang genoeg mogen leven om Engeland nog eens in 't bezit te mogen zien van een vrije monarchie en een welvarend volk; het is mijn overtuiging dat groote consequenties alleen kunnen voortkomen uit de energie en de toewijding van onze jeugd. Wij leven in een tijd, dat „jeugd" en „onverschilligheid" niet langer kunnen samengaan. Wij moeten ons voorbereiden op het uur, dat nadert....".

Op het schutblad van *Sybil* stond te lezen: „Ik wensch dit werk op te dragen aan een vrouw, die door haar schoone ziel en haar nobelen aard steeds geneigd was, te sympathiseeren met hen die lijden, wier zachte stem vaak den schrijver van deze bladzijden heeft bemoedigd, en wier smaak en oordeel hem steeds hebben geleid, aan de strengste critica, —— aan de meest volmaakte echtgenoote."

VI

De Eik en het Riet

Disraëli had de gewoonte om te zeggen, dat zijn geest, nadat hij een boek had gepubliceerd, altijd een sprong maakte. De roman beteekende voor hem een methode van analyse, een trachten naar een houding, en als 't ware een „repetitie" van een bepaalde politiek. „De poëzie is de veiligheidsklep van mijn geest, maar ik wensch te doen wat ik in mijn verbeelding heb doorleefd." Toen hij in *Coningsby* en *Sybil* de ideale zijde van zijn politiek had uitgebeeld, wendde hij zich met nieuwen moed weer tot de daad. Ongelukkigerwijze vertegenwoordigde Jong Engeland een gevoel, geen programma, en nooit hadden de gentlemen, stralend gezond en weldoorvoed, die om hem zaten, er toe kunnen worden gebracht, met geheel de leer ernst te maken. Hij moest nu de plaats bepalen van 't schip en dan van wal steken in de werkelijkheid. Hoe stond het met Engeland in politiek opzicht?

Het Lagerhuis werd meer dan ooit beheerscht door Sir Robert Peel en Sir Robert Peel wenschte een einde te maken aan het partij-bewind. Bewust als hij was van zijn kracht, meende hij, dat hij in staat was, de bewondering te winnen van zijn tegenstanders zoowel als van zijn partijgenooten. Overtuigd van zijn eigen deugdzaamheid, kwam hij er toe, de oppositie als een zonde te beschouwen. Hij leed aan eerzucht in den vorm van moraliteit, de ernstigste van alle politieke ziekten, en die tevens meebrengt, dat men niet kan vergeven.

Omstreeks dien tijd haalde Disraëli gaarne een gezegde aan van kardinaal de Retz: „Er is niets in de wereld of 't heeft zijn beslissend moment, en het meesterwerk der goede levenshouding is, dat oogenblik te kennen en te kiezen." Na een aandachtige analyse van de parlementaire atmosfeer, meende hij, dat het beslissend oogenblik was gekomen. Na lange geduldige waarnemingen, had hij zijn diagnose van Peel gereed. Evenals alle intelligente mannen, die zelf niet kunnen scheppen, had Sir Robert een gevaarlijke sympathie voor de scheppingen van anderen. Niet in staat een systeem te vormen, wierp hij zich met gulzigen eetlust op de systemen die hij tegenkwam en hij paste ze met grooter strengheid toe, dan hun uitvinders zouden hebben gedaan. Zoo maakte, door een eigenaardige complicatie, de standvastigheid van zijn geest hem tot een zeer onbestendig leider. Hij verdedigde een politiek ook dan nog, als het wijs zou zijn geweest te schipperen, en dan, als hij plotseling de opmerkingen van zijn tegenstanders begreep, werd hij een onbuigzaam verdediger van de tegenovergestelde politiek. Zoo was hij, na met bijna wreede bitterheid Canning te hebben bestreden, die de Katholieken wilde bevrijden, na Cannings dood de bevrijder der Katholieken geworden. Zoo wierp hij, die door de land-edellieden was gekozen om een douanepolitiek te verdedigen, zich nu blindelings op den vrijhandel. Zoo kwam het, dat hij steeds wanneer hij zelf het zekerst was van zijn goede trouw en van zijn intellectueelen moed, anderen een overlooper toescheen, die zijn plicht verzaakte. Disraëli bemerkte de richting, waarin hij den aanval behoorde te richten en bereidde dien grondig voor.

De eerste schermutseling vond plaats naar aanleiding van een tartend antwoord van Peel. Disraëli had juist enkele opmerkingen gemaakt en den Minister verzocht hier geen daad van vijandigheid in te zien, maar integen-

deel van vriendschappelijke openhartigheid. Peel stond op en, gewend naar Disraëli, citeerde hij met snijdende verachting versregels van zijn beroemden voorganger Canning:

Geef mij den verklaarden vijand, den strijder,
Die recht op mij toekomt, ik zal strijden zonder vrees
Maar van alle rampen, die Uw toorn voortbrengt, o Heer,
Heb ik voor één maar angst: voor den oprechten vriend.

Een onvoorzichtig citaat van de zijde van een man, die juist tenopzichte van Canning de rol had gespeeld van den gevaarlijken, naar sommigen zeiden, zelfs valschen vriend. Men zag elkaar aan; men bespiedde Disraëli, hij antwoordde niet. Een paar dagen later stond hij weer op om te protesteeren tegen 't systeem, dat er op was ingericht, een beroep te doen op de trouw der Tories, teneinde hen te laten stemmen voor maatregelen der Whigs. „De Very Honourable Gentleman, zei hij, heeft de Whigs verrast in hun bad en hun kleeren meegepakt. Hij heeft ze in 't volle genot gelaten van hun liberale positie en hijzelf is streng conservatief, maar hij draagt hun kleeren." De geheele Kamer lachte en applaudisseerde. Met onwrikbare ernst vervolgde Disraëli: „Indien de Very Honourable Gentleman het noodig vindt, één zijner partijgenooten te berispen, misschien verdienen wij het dan. Wat mij betreft, ik ben volkomen bereid, mij onder zijn staf te buigen, maar waarlijk, indien de Very Honourable Gentleman, in plaats van standjes te geven, zich aan citaten hield, dan kan hij er zeker van zijn, dat dit het veiligste wapen is. Het is er een, dat hij altijd met een meesterhand heeft gehanteerd en wanneer hij een beroep doet op welke autoriteit ook, in proza of poëzie, is hij zeker van het succes, eenerzijds omdat hij nooit een passage citeert, die niet in 't verleden door de Kamer werd goedkeurd; vervolgens en in 't bijzonder, omdat zijn citaten zoo ge-

lukkig zijn gekozen. De Very Honourable Gentleman weet wat het waard is, den naam van een groot man in het debat te mengen, dat dit een sterke, soms zelfs electriseerende uitwerking heeft. Nooit doet hij een beroep op een auteur, die niet groot is en bemind, Canning bijvoorbeeld. Dàt is een naam, die, ik ben er zeker van, in het Lagerhuis nooit kan worden geciteerd, zonder ontroering te wekken. Wij bewonderen allen zijn genialiteit. Wij betreuren allen, of bijna allen, zijn vroegtijdigen dood en wij sympathiseeren allen met hem in zijn strijd tegen de heerschende vooroordeelen en de sublieme middelmatigheid, tegen zijn verklaarde vijanden en zijn oprechte vrienden. De Very Honourable Gentleman kan er zeker van zijn, dat een citaat van zulk een auteur nooit zijn uitwerking missen zal. Eenige versregels, bijvoorbeeld, die Mr. Canning schreef over de vriendschap en die onlangs door den Very Honourable Gentleman werden geciteerd. Het thema, de dichter, de redenaar, welk een gelukkige combinatie! (Lang, luidruchtig applaus.) Dit moet in een debat een overweldigenden indruk maken en ik ben er zeker van, dat, indien ze tot mij waren gericht, ik niets anders had te doen dan den Very Honourable Gentleman in 't openbaar geluk te wenschen, niet alleen om zijn uitnemend geheugen maar ook om zijn zuiver geweten."

Deze giftige, luchtige zinnen werden gelanceerd met een verwonderlijke kunstvaardigheid. Eerst een geveinsde nederigheid, een zachte, eentonige stem, een langzame voorbereiding. Plotseling gaf het „Canning bijvoorbeeld ..." alle hoorders het genoegen den aanval te voorzien, en deze kwam des te onweerstaanbaarder, omdat zij gemaskeerd werd door de volmaaktheid van den vorm en door de indringende zachtheid der stem. De uitwerking was buitengewoon, het enthousiasme zóó levendig dat een minister die was opgestaan om te antwoorden langen tijd kon blijven zwijgen. Peel zat met gebogen hoofd, was heel

bleek en ademde zwaar. Alleen Disraëli bleef onverschillig, alsof menschelijke hartstochten over hem geen macht hadden. „U had om die scène moeten huilen van pret", schreef Smythe aan Mary-Ann. Te Bradenham zat de oude, blinde vader naast Sarah en zei almaar door: „Het thema, de dichter, de redenaar, welk een gelukkige combinatie!"

Peel voelde den storm naderen. Hij was een gevoelig man, gewend aan eerbied. Het kostte hem veel inspanning zich te beheerschen. Wat? verdroeg de Kamer het, dat de grootste aller parlementairen zoo werd behandeld door een brutale vlegel? .... En hoe onrechtvaardig.... Canning? O, zeker, hij had van Canning gehouden, de omstandigheden waren gecompliceerd, beiden hadden ongelijk, zooals altijd. Hij trachtte dit te verklaren, maar vond een vijandig gehoor. Door een lichte opwelling van zijn ontstemdheid, liet hij zich voorstaan op zijn heftige vijandschap tegen de landbouw-belangen, die hem aan 't bewind hadden gebracht. Daar het budget een overschot had opgeleverd, vroegen vele conservatieven of dit teveel mocht worden gebruikt om de boeren te steunen. Peel liet weigeren door één zijner ministers, zonder zich zelfs de moeite te getroosten, zelf te antwoorden. Nu wachtte de Kamer met een ongeduld, angstig en aangenaam tegelijk, dat Disraëli het woord zou nemen. Het was smartelijk om te zien, hoe het nobele gelaat van Sir Robert verbleekte en trilde, maar niettemin wenschtte men dit schouwspel. Zoo lijdt en geniet het publiek als het een mooi strijddier de arena ziet binnenkomen, met een huid, glanzend van kracht en schoonheid, bij voorbaat van de banderillas, die 't razend zullen maken.

Ditmaal wendde Disraëli zich tot zijn vrienden, de protectionisten en berispte ze ironisch. Waarom die onredelijke klachten over de houding van den Premier? „Zeker, er is een verschil tusschen de houding van den

Very Honourable Gentleman als leider van de oppositie en als Minister van de Kroon. Maar, dat is eeuwig dezelfde geschiedenis. Men moet zich niet al te veel verbazen over het contrast dat er bestaat tusschen de korte uren der verovering en de lange jaren van 't bezit. Het is maar àl te waar, dat de Very Honourable Gentleman is veranderd. Ik herinner mij zijn rede over het protectionisme. Het was de mooiste rede die ik ooit heb gehoord. Het was een grootsch oogenblik den Very Honourable Gentleman te hooren zeggen: „Ik zou liever leider zijn van de Engelsche gentlemen, dan 't vertrouwen bezitten van vorsten." Dat was een grootsch oogenblik. Tegenwoordig hoort men niet vaak meer spreken over de Engelsche gentlemen. Maar wat doet dat er toe? Zij hebben de genoegens der herinnering, de bekoring der reminiscenties. Zij zijn zijn eerste liefde geweest en al knielt hij nu niet meer voor hen zooals in de uren van hartstocht, zij kunnen zich toch het verleden herinneren! Niets is nutteloozer, niets is ongelukkiger dan deze scènes van beschuldigingen en verwijten. Wij weten toch allen, dat in zoo'n geval, wanneer 't geliefde wezen ons niet meer kan bekoren, een beroep op de gevoelens vergeefsch is. U weet, dat het waar is, wat ik zeg. Alle mannen of bijna alle hebben dit doorgemaakt. Mijn achtbare vrienden klagen over den Very Honourable Gentleman. De Very Honourable Gentleman heeft alles gedaan, wat hij kon, om ze rustig te houden. Soms hult hij zich in een arrogant stilzwijgen, soms behandelt hij hen met hardnekkige koelheid. Als zij de menschelijke natuur een weinig kenden zouden ze begrijpen en zwijgen. Maar zij weigeren te zwijgen. En wat gebeurt er dan? Wat gebeurt er altijd in dergelijke omstandigheden? De Very Honourable Gentleman, die tegen zijn wil gedwongen is tot handelen, zendt zijn bediende er op af en die zegt met veel gratie: „Wij kunnen dat geweeklaag voor onze deur niet dulden." Zoo is, exact gesproken, Sir, 't geval

van de Agricultura, die schoone vrouw, wie heel de wereld het hof heeft gemaakt, en die zoo juist door een minnaar is verraden."

Het is onmogelijk een idee te geven van de uitwerking dezer rede. De toon droeg er veel toe bij. Alles werd gezegd met zachte, eentonige stem, die zweeg, als het applaus en 't gelach te sterk werd; dan weer begon, altijd op dezelfde manier, zonder merkbare inspanning, als een gelijkmatig vloeiende stroom van humor en afkeuring die druppel voor druppel viel op de vierkante gestalte van den Minister. De Kamer was tegelijk verrukt en beschaamd; bang voor de macht van den man die zij durfde trotseeren, applaudiseerde zij zonder hem aan te zien. Peel trok zijn hoed over de oogen en kon zijn nerveuse bewegingen niet verbergen en Lord John Russell mompelde: „Het is allemaal waar!" en zelfs de schuwe Ellice lachte en Macaulay scheen gelukkig.

*

Gelukkig kwam de vacantie van 't Parlement Sir Robert wat respijt brengen. Hij vond het heerlijk, zich buiten weer bij zijn familie te voegen; deze strenge minister was de teederste echtgenoot en vader. Ongetwijfeld zou Disraëli, die zelf zoo sterk de intimiteit van het gezinsleven voelde, medelijden hebben gehad als hij de brieven, die Lady Peel ontving, had kunnen lezen. „Mijn dierbare lieveling, ik kan deze scheiding niet langer verdragen. Een soort loome vermoeidheid drukt mij ter neer. Thuis te komen in een verlaten huis, tegen twee of drie uur in den morgen, onze kamer terug te vinden met je kaptafel en je flacons, de leege kinderkamer, alle salons stil en onbewoond, dat is soms haast meer dan ik kan verdragen.... Zeg de kleine Julia, dat ik haar horloge heb, dat ik het elken avond opwind en er oplet, of 't goed loopt." Maar het verlichte aanschijn van de menschen blijft haast altijd

verborgen voor hen, die ze enkel kennen in 't publieke leven. Peel en Disraëli tartten elkaar, beiden onrechtvaardig, beiden achtenswaardig, beiden gesloten. Twee gemaskerde ridders bestreden elkaar; hun lansen raakten niet meer dan 't metaal; noch voor den een, noch voor den ander, zou het vizier ooit weer worden opgelicht.

Ver van het Parlement, herkreeg Peel zijn zelfvertrouwen. Bij zijn bekoorlijke vrouw, in zijn mooi kasteel te Drayton, hervond hij een harmonische wereld, waar hij volstrekt alleenheerscher was, een atmosfeer van vertrouwen en lof, waarin zijn hoop weer opleefde. Tenslotte was het zittingsjaar geëindigd zonder nederlaag en bleef hij even machtig als ooit. De Whigs die geen meerderheid hadden om zelf te regeeren, hadden er belang bij, hem te steunen, ongetwijfeld zouden de edellieden hem nu haten, maar zij zouden hem blijven vreezen en volgen als lammeren. Hij had hun liefde verloren, niet hun stem. Cobden zei nog steeds dat „noch de Groote Turk, noch de Keizer van Rusland meer macht hadden dan Peel". Als men 't bezag van verre, in de eenzaamheid, leek de kleine Disraëli een vliegje naast dezen leeuw.

De maand Juli was echter regenachtig en de regen, die het tournooi van Eglinton had doen onderloopen, vormde langzaam den stroom, die Peel zou meevoeren.

Sarah antwoordde Dizzy, die inlichtingen over den oogst had gevraagd: „Het regent zoo, dat een duif geen droog plekje in dezen zondvloed zou vinden. De oogst zal zeer slecht zijn." Peel vernam in Augustus dat er ziekte onder de aardappels heerschte. De vrees Engeland door hongersnood te zien geteisterd, kwam zóó goed overeen met de theoriën over den vrijhandel waarvoor hij meer en meer ging voelen, dat hij er zich met geestdrift aan over-

gaf. Terstond gebruikte hij het woord „hongersnood”. Geen aardappelen, dus hongersnood in Ierland; er was geen koren in Engeland om Ierland te hulp te komen; dus bleef er geen andere oplossing dan de rechten op het koren op te heffen, en eindelijk autorisatie te geven voor vrijen invoer van graan. Ja, de havens moesten geopend, die monsterlijke rechten opgeheven. Wat zou de partij ervan zeggen? Zou zij niet nogmaals verraad schreeuwen? Het deed er weinig toe; Peel dorsttte naar het martelaarschap. Cobden en Bright vielen hem bij. Disraëli hield een sarcastische rede, waarmee de Kamer zich een uur lang vermaakte, maar Peel zou voor het nageslacht de weldoener zijn die de belangen eener partij aan de landsbelangen had opgeofferd.

Weldra vernam Londen, dat er diezelfde week nog vier kabinetsraden waren bijeengeroepen, dat Peel de leerstellingen verwierp waaraan hij zijn macht had te danken en de invoerrechten op het koren wilde opheffen; dat Lord Stanley had gedreigd met ontslag; dat de Regeering nog zieker was dan de aardappelen. Iedereen was verrast over de paniek van Peel. Lord Stanley zei, dat hij er niets van begreep; men wist niets met zekerheid van de oogst voor over twee maanden; de invoer van 't koren zou de Ieren niet voeden, want ze bezaten geen penny om het te betalen. Overigens sprak Peel ervan, de gematigde invoerrechten nog drie jaar te handhaven en over drie jaar zou de hongersnood reeds lang voorbij zijn. De Eerste Minister antwoordde, dat de crisis de geheele wereld had getroffen en dat alle naties reeds den uitvoer van voedsel verboden. „Wel, zei Stanley, als er dan niets valt in te voeren, waarom dan heel de douane-politiek van het land veranderen?” Maar hij zag niet dat het besluit op gevoelsargumenten en niet op redelijke argumenten was gegrond.

Te midden der algemeene beroering waren er menschen,

die vroegen: „Wat denkt de Hertog ervan?" De Hertog hield niet van dit avontuur. Hij zei:„ Die bedorven aardappelen hebben alle kwaad op hun geweten; zij hebben Peel die vervloekten schrik aangejaagd." En hij bromde in zich zelf: „Nog nooit een man gezien in een dergelijken staat van paniek." Maar de Hertog die meer en meer was verstijfd in zijn buigzame onwrikbaarheid, stelde er een eer in, de bevelen te gehoorzamen, hoe ze ook waren en hij hield zich bereid om nogeens te commandeeren: „Mylords, rechts uit de flank, marsch!" Disraëli hoorde dit nieuws, toen hij voor de tweede maal een tijd in Parijs doorbracht en hij dacht: „Die bedorven aardappelen zullen nog het aanschijn van heel de wereld veranderen." Thiers zei tot hem: „Als het een echte hongersnood is, is Peel een groot man. Als het geen echte is, maakt hij zich belachelijk."

Toen het tot een definitieve beslissing kwam, trok Stanley zich terug, alle ministers volgden hem. De Koningin ontbood Lord John Russell, die Peel terstond den gifbeker terug gaf, die deze hem had toegereikt. Maar Peel vond den scheerling lekker. Hij zeide tot de Koningin: „Ik blijf Uw Minister, wat er ook gebeure." Aan een vriend schreef hij: „Het is een vreemde droom; ik voel me als een man, die wordt herboren." Wat anderen verraad noemden, was in zijn oogen vrome bekeering. De Koningin en Prins Albert, die vurige voorstanders waren van den vrijhandel, herhaalden voortdurend, dat hij het land zou redden. Hij wist zich onoverwinnelijk, omdat niemand hem wilde vervangen. Alles zou goed gaan. Evenals Ulysses was hij de eenige, die dezen boog kon spannen.

Het Parlement kwam weer bijeen. In het Hoogerhuis had zich een protectionnistische partij gevormd tegen Peel, onder leiding van Stanley. Croker, die een enquête in Ierland had ingesteld, waarschuwde zijn leider, dat het, zooals Thiers had gezegd, geen echte hongersnood was. John Manners schreef aan Disraëli: „De hongersnood is een

sprookje om bij in slaap te vallen en de vooruitzichten van den oogst voor het volgend jaar zijn schitterend."

Maar Ierland had even weinig met Peel's beslissing uit te staan als Kamschatka. Hij maakte zijn geestelijke crisis door en niets had hem kunnen tegenhouden.

Reeds in de eerste zitting stelde hij de partij ervan op de hoogte, dat al zijn economische ideeën veranderd waren. De land-edellieden luisterden met afschuw naar deze verklaringen, maar zij werden uitgesproken op zoo'n autoritairen toon, dat men zelfs geen gemompel hoorde. Bovendien bewaarde de Eerste Minister, in dezen gang naar het martelaarschap, heel zijn zelfbeheersching van tacticus. Op een dag had Gladstone, toen hij opstond om te spreken, zacht aan Sir Robert gevraagd: „Zal ik kort en duidelijk zijn? — Neen, had de leider geantwoord, wees langdradig en vaag." Dit was de methode, die hij zelf toepaste in deze moeilijke zitting. Hij sprak onophoudelijk tot een verbaasde Kamer over den prijs van het vlas, den prijs van de wol, vlocht een uiteenzetting over het spek tusschen een andere over de contracten betreffende 't gezouten ossevleesch voor de marine, en dit alles was zoo banaal, zoo mat, dat het auditorium dat de vertrouwde gestalte van Sir Robert voor zijn roode „box" zag staan, en het mistroostige gelaat van Lord John tegenover hem, zooals altijd half verborgen onder een breedgerande hoed, zich afvroeg of het geheele drama geen droom was. Van dien aard was de kunst van dezen meester in het parlementaire debat, die wist van hoeveel belang het was, in sommige gevallen den toon van het debat te dempen en er een schijn van onbeduidendheid aan te geven, en zooals Disraëli zeide, van de stoommachine op den warmwaterketel over te springen.

Het leek wel, of de voorstelling, ondanks alles, zou eindigen met een succes van de Regeering, toen Disraëli opstond. Na een paar zinnen over den toon waarop de

Eerste Minister had gesproken, een onuitstaanbaren toon voor iemand, die de totale omverwerping van zijn eigen politiek had aangekondigd, vervolgde hij met egale stem, de duimen in de armsgaten van zijn vest: „Sir, het is moeilijk in de geschiedenis een wederga te vinden van de positie van den Very Honourable Gentleman. Het eenige waaraan ze me doet denken, is een voorval uit den laatsten oorlog in de Levant. Ik herinner mij, dat tijdens dien grooten strijd en toen het bestaan van het Turksche rijk op het spel stond, de Sultan een enorm groote vloot liet bouwen om zijn Rijk te verdedigen. De bemanning bestond uit de elite der matrozen, de officieren werden gekozen uit de besten van 't land en allen, matrozen en officieren werden beloond, voordat de slag plaats had. Nooit, sinds de dagen van den grooten Soliman, was er zoo'n mooi toegeruste vloot de Dardanellen uitgevaren. De Sultan woonde zelf het vertrek bij in eigen persoon, alle muftis baden voor de expeditie, zooals men hier, bij ons, heeft gebeden voor het welslagen der laatste verkiezingen. De vloot stak in zee, maar hoe groot was de ontsteltenis van den Sultan, toen hij zag, dat de Groot-Admiraal regelrecht koers zette naar de havens van den vijand. De Groot-Admiraal, Sir, werd bij die gelegenheid zeer gesmaad. Ook hij werd voor verrader uitgemaakt en ook hij verdedigde zich. „Het is waar, zei hij, dat ik me aan 't hoofd heb gesteld van deze dappere Armada, het is waar, dat mijn vorst mij heeft omhelsd, het is waar, dat alle muftis van het rijk voor het welslagen der onderneming hebben gebeden, maar ik houd niet van oorlog, ik zie geen enkele reden om dezen strijd voort te zetten, en mijn eenig motief, toen ik dit bevelhebberschap aanvaardde, is geweest, om aan den strijd een eind te maken door snel mijn meester te verraden." (Geduchte toejuichingen der Tories.)

Vrijhandelspolitiek of protectionnistische politiek, Dis-

raëli begreep uitstekend, dat men aan een van beiden de voorkeur kon geven, maar het was ontoelaatbaar, dat een Parlement, gekozen om de eene politiek te verwezenlijken, er zich op beroemde de andere tot uitvoering te brengen, dat een man, aan zijn vorst aangewezen door 't vertrouwen van één partij, kwam zeggen, dat het vertrouwen van dien vorst hem veroorloofde die partij te minachten, en dat hij zich niet bekommerde om 't oordeel van de Kamer, omdat hij zeker was van dat van 't nageslacht.

De toejuichingen hielden vele minuten aan en zij golden niet alleen den kunstenaar, den redenaar; de staatsman had hier vasten grond gevonden. Tegen 't einde van de zitting omringden de land-edellieden Disraëli en spraken met hem over de oprichting van een protectionnistische partij in het Lagerhuis, met het doel den Eersten Minister tegenstand te bieden.

*

Sinds drie jaar reeds zag Disraëli vaak een Parlementslid, dat zeer van hem verschilde, Lord George Bentinck, de zoon van den Hertog van Portland. Lord George Bentinck stond vooral bekend als bezitter van een der mooiste renstallen van het koninkrijk. Als alleenheerscher in de wereld der wedrennen, had hij er de oneerlijke jockeys uitgejaagd. Hij werd naar waarde geëerbiedigd. Ondanks zijn zeer groote strengheid, aanbaden zijn stalknechts hem. Zij waardeerden zijn groote openhartigheid en zijn krachtige liefde voor de paarden. Ieder paard, geboren uit een paard van zijn fokkerij, werd, al was het ook in de tweede generatie, door hem gesteund bij de weddingschappen; ieder paard, dat eenmaal in zijn stallen kwam, verliet ze niet meer tot het stierf. Hij zou het ondankbaar van zichzelf hebben gevonden een oud paard te verkoopen, omdat het niet meer draven kon.

Hoewel hij reeds acht jaar lid van het Parlement was, had hij er nooit het woord gevoerd. Hij beschouwde de Kamer als een club. Vaak, als hij er 's avonds binnenkwam, kon men een stukje van de roode kraag van het jachtcostuum even uit de groote witte overjas zien te voorschijn komen. Zijn invloed kwam ten deele hieruit voort, dat hij de intieme vriend en makker was van allen, die in paarden belangstelden (en dat waren er heel wat), meer nog uit de achting die de geheele Kamer voor zijn karakter koesterde. Men wist det hij heftig was, maar even trouw aan een eenmaal gesloten vriendschap als hardnekkig in zijn haat, en hoewel hij cultureel vrij zwak was onderlegd, had hij een helder, gezond oordeel.

Sinds 1842 zocht Disraëli Lord George zeer geregeld op. Tusschen den frisschen buitenman, die zelden een boek opende en den ietwat verfijnden schrijver, die soms paardreed als een taak, die hij zich oplegde, scheen vriendschap wel heel moeilijk. Maar Disraëli voelde zich, zeker door het contrast, onweerstaanbaar aangetrokken tot zulke ruige, prachtig-levende wezens. Omdat hij zich smartelijk bewust was van de haast ziekelijke roerselen zijner gevoeligheid, bewonderde hij deze stralende argeloosheid. Uit vriendschap voor Lord George was hij zelfs zoovergegaan, met hem een aandeel te nemen in een veulen van zeer nobel bloed, *Kitty*, dochter van een winnaar van den Derby. De trainer, John Kent, beschouwde wantrouwend dezen vreemden, bleeken man, die door de stallen liep met onhandige behoedzaamheid en over paarden sprak in profane bewoordingen. Hij meende op te merken, dat de zonderlinge bezoeker voor de zaken van de renbaan een belangstelling veinsde, die hij niet voelde, en dat hij, wel verre van zich door Lord George tot den godsdienst der wedrennen te laten bekeeren, dezen zocht te winnen voor den godsdienst der politiek. Soms, in den avond, als de trainer verslag kwam doen van

de wederennen van den afgeloopen dag, vond hij zijn meester en diens vriend samen voor het vuur zitten, bezig de Blauwboeken te doorsnuffelen. Lord George streek vermoeid met zijn hand over de oogen en John Kent ging de kamer uit met een gevoel van onrust en droefheid.

Den dag, toen Peel zijn front-verandering had aangekondigd, verbrak Lord George Bentinck zijn zwijgen, zooals een wild dier uit zijn hol losbreekt. Hij had een natuurlijke afkeer van trouweloosheid en bleek een der vurigste voorstanders van de oprichting op staanden voet van een nieuwe partij ten gunste van het protectionnisme, en Disraëli vroeg hem dadelijk of hij de leider dezer partij wilde worden in het Lagerhuis. Bentinck antwoordde: „Als een man, die niets heeft geleerd en die zich hoegenaamd niet tot de politiek voelt aangetrokken weet ik, hoe onbekwaam ik ben, maar ik zal 't aannemen, als men mij noodig heeft." Men had hem noodig; zijn rang en waardigheid stelden de menschen gerust, die geaarzeld zouden hebben, Disraëli te volgen; en bovendien openbaarde hij zich in den strijd veel geduchter dan men zou hebben verwacht. Hij had een eigenaardige, zwakke stem, die hij met moeite aan dat machtige lichaam leek te ontwringen, zonderlinge gebaren, een zekere onmacht om op te houden als hij eenmaal was begonnen te spreken, maar zijn wil was onverzettelijk. Rustig arbeidend verzamelde hij feiten en cijfers die hij vervolgens met ongehoorde heftigheid citeerde. Men zal de oprechtheid en de kracht begrijpen, die hem tot handelen dreef, als men weet, dat hij op den dag toen hij de positie van leider der protectionnisten aanvaardde, bevel gaf, al zijn paarden te verkoopen. De droevige voorgevoelens van den trainer waren maar al te zeer gerechtvaardigd geweest. Voortaan zag men Bentinck trouw alle zittingen bijwonen en daar het een trek was in zijn familie, na den

maaltijd gemakkelijk in te slapen, legde hij zich zelf op, elken dag te vasten tot na de Kamerzitting. Deze leefregel, samen met den invloed dien hersenarbeid heeft op een man, gewoon aan een leven in de buitenlucht, had een zeer slechten invloed op zijn gezondheid.

„Bentinck en Disraëli, een mooi span!" zeiden lachend de vrienden van Peel. Maar de stemming, in eerste lezing, over de wet op het koren wees uit, dat er slechts 112 leden van de partij voor Peel hadden gestemd, terwijl er 240 „samen met Bentinck hun eer onbesmet hielden". Niettemin had het Ministerie een meerderheid, maar die voor 't grootste deel bestond uit zijn liberale tegenstanders; het was duidelijk dat zij hem in den steek zouden laten, zoodra de wet erdoor was en van dien dag af was Peel veroordeeld. Tijdens de drie lezingen der wet haalden Bentinck en Disraëli Peel er leelijk door. Voortaan leek het wel, of men alles van hem kon zeggen. Hoe heftiger de epitheta waren, waarmee men hem betitelde, des te voldaner was de Kamer. Disraëli noemde hem: „goochelaar met het intellect", „dief van systemen", sprak van de politieke speculanten, die een partij met den laagsten koers kocht om haar met den hoogsten te kunnen verkoopen. Bentinck was minder vernuftig, maar ruwer; hij gaf den zachten, ridderlijken John Manners aanstoot, door zijn gebrek aan tact. Toen Peel opstond om te antwoorden en het woordje „eer" uitsprak, ontving de Kamer hem met kreten van spot en verachting. Meermalen meende de Voorzitter, bewogen en machteloos, dat de groote Minister zou gaan weenen.

Na de zware debatten, die vaak eindigden om vier of vijf uur in den morgen, vond Disraëli, als hij thuis kwam, Mary-Ann op, een groot houtvuur in den haard en alle lichten aangestoken. „Lichten, veel lichten", eischte Mary-Ann, want zij wilde dat haar man, bij zijn thuiskomst een indruk kreeg van troost en vroolijkheid. Soms

reed ze in een rijtuig naar de deur van 't Parlement en wachtte daar op hem een deel van den nacht, met een kouden maaltijd op haar knieën. Men vertelde van haar, dat haar toewijding zóó groot was, dat zij, toen ze op een dag van levendige debatten, Disraëli naar de Kamer vergezelde en haar hand werd gekneusd door een portier, dat door een livreiknecht al te ruw werd gesloten, zij den moed had gehad niets te zeggen, tot haar echtgenoot van haar was weggegaan, om hem niet te storen op een oogenblik dat hij behoefte had aan kalmte. Lady Peel, die ook meeleefde met de campagne, steunde haar man met roerende brieven: „Ik lees de krant tot ik geen moed meer heb.... Ik wilde je maar één ding vragen: ben je er zeker van, dat je ten minste je belangeloosheid kunt bewijzen en de wijsheid van je houding? Zal men je recht doen wedervaren na al die wreede beleedigingen? Als dàt zoo is, krijg ik weer moed.... Helaas, ik geloof nu aan het Lot; ik voel, dat het mijne wordt verstoord. Moge God je in alles leiden en je behoeden. Ik ben maar een poover riet, maar steun op mij, hier zul je altijd trouw en genegenheid vinden."

Het Hoogerhuis had de wet kunnen tegenhouden, maar de Hertog liet haar in stemming brengen. Met een somber gezicht en de hoed over de oogen gezakt, was hij hevig slecht gehumeurd en antwoordde de tegenstanders: „Ik deel volkomen Uw opinie, Sir, het is een vervloekte warboel.... maar ik moet rekening houden met den vrede van het land en van de Koningin." Punch publiceerde een berichtje: „*Bigamie* : Een man, Peel geheeten, is gisteren voor den rechter, Mr. Bull, gedaagd, beschuldigd met een vrouw „Vrijhandel" te zijn gehuwd, terwijl de eerste, „Agricultura" nog in leven is."

Den zelfden avond nog van den dag, waarop de wet op het graan in derde lezing werd aangenomen, werd Sir Robert omvergeworpen door een coalitie van protectionnisten

en Whigs. Zijn buurman fluisterde hem in het oor: „Men zegt, dat we verslagen zijn met 75 stemmen." Sir Robert antwoordde niet, wendde zelfs niet het hoofd om; hij werd zeer ernstig en stak zijn kin vooruit, wat zijn gewoonte was als hij leed en niet wilde spreken.

VII

Leider

Groote geesten moeten succes verwachten van groote lotswisselingen, van groote talenten en van niets anders.

Disraëli

Bitterheid der overwinning. In hun langen tocht naar den dood zien de menschen in hun verbeelding aangename rustpoozen; nog een paar stappen en de dagreis zal zijn volbracht en men zal uitrusten rondom het vuur. Maar in den continuen voortgang van den tijd is rust noch oponthoud. Iederen avond is 't verleden een droom en de toekomst mysterie.

De reus, die David had veracht, lag verslagen, dwars over den weg. De troepen der conservatieven, in tweeën gesplist, vluchtten langs tegengestelde wegen. Lord John Russell en zijn liberalen, die geen tegenstanders hadden, kregen de macht in handen. Wat zou er in die groote verwarring van Benjamin Disraëli worden?

Hij had in dien vijfjarigen veldtocht veel geleerd. Manners, Bentinck, die strenge rechters waren, hadden in hem een goed wapengenoot gevonden. Hij had hun vertrouwen gewonnen; hij wist dat hij het verdiende. Hoewel hij wist, dat hij zeer veel meer beteekende dan Bentinck, hoewel hij een onbedwingbaar verlangen had, leider te worden van zijn partij, was hij toch besloten als luitenant te blijven dienen, zonder bijgedachte, zoolang Bentinck aan het commando bleef. Hij had geleerd dat

trouw en moed een man meer helpen dan de schittering van zijn kleeren en zijn gezegden, dat valsche grootheid geen stand houdt, dat trouw aan een partij, zelfs als ze ondankbaar is, tot de noodzakelijke politieke deugden behoort. Hij was meer, veel meer waard, dan de jonge dandy, die in 1837 lid van het Parlement was geworden.

Maar zijn positie was niet stevig. Peels vrienden, Gladstone, Graham, heel de intellectueele elite der partij, haatten hem en zwoeren, zich nooit met hem te verbinden. Aan het Hof beschouwden de Koningin en vooral Prins Albert, een streng, zuiver man, hem als een eerzuchtige zonder beginselen, die uit wrok hun lieven, waardigen Sir Robert had gekweld. De land-edellieden, die in de opwinding van den strijd, hem gedachteloos waren gevolgd, hadden zich teruggetrokken. Hoewel hij zich nu in het zwart kleedde, deed alleen reeds de vorm van zijn gezicht hem tusschen de anderen gelijken op een ibis of een flamingo, verdwaald in een Engelschen hoenderhof. Wanneer de zon de banken der conservatieven verlichtte, werden alle gezichten blanker, het zijne werd donkerder. Zijn geleerdheid verontrustte hen. Om hen gerust te stellen trachtte hij zijn geest te dempen. Na een gesprek met hem had een machtig grondbezitter verklaard, dat Mr. Disraëli geen zeer intelligent man was, maar dat hij stellig een brave kerel was. Een goede indruk, maar die te zeldzaam voorkwam.

Eigenlijk waren de conservatieven ontsteld, dat ze Peel omver hadden geworpen. Hoewel ze getuigen waren geweest van zijn val, geloofden zij er niet aan. Hoe had een Hebreeuwsch goochelaar met zwarte krullen het toch aangelegd, om die mooie, groote figuur te laten verdwijnen? In hun geest was de persoon van Disraëli niet meer belachelijk, maar had bijna iets schrikwekkends. Nu hij het dandy-masker had afgerukt, kwam er een machtig maar onheilvol toovenaar te voorschijn. Het ergste was nog, dat Lord Stanley, leider der protection-

De Bank der Oppositie, 1847
Lord Lincoln, Sir Robert Peel, H. Goulburn, B. Disraëli, Lord George Bentinck, Stafford O'Brien (of misschien George Bankes)

nistische partij in het Hoogerhuis en zijn eigenlijke chef, nooit van Disraëli had gehouden. Zeker zou hij niet meer, zooals vroeger hebben gezegd: „Als die schelm erbij is, trek ik me terug." Hij erkende, dat het gedrag van Disraëli hem in die vijf jaar geen reden had gegeven om aan zijn oprechtheid te twijfelen. Maar hij gevoelde ten zijnen opzichte een bijna physiek gevoel van vijandschap. Stanley was een voornaam heer uit de 18de eeuw, nonchalant en spottend, met een hooghartig karakter en vroolijke manieren. Hij beroemde er zich op, alles vrij goed te doen en niets heel goed. Hij vertaalde Homerus in vrij goede Engelsche verzen. Een van zijn paarden had bij den Derby den tweeden prijs gehaald. Maar hij hield er geen politiek programma op na en hij zou het heel vervelend hebben gevonden er een samen te stellen. Hij had er een afkeer van een beroep op beginselen te doen en verklaringen te geven van zijn houding. Hij hield ervan, dat men kalm was en achteloos. Peels aardappelen-paniek had hem geërgerd; de wrange eerzucht van Disraëli stond hem niet minder tegen. Als impulsief man, was hij dadelijk moe van den strijd en vreesde de duurzame activiteit der plebejers. Hoewel hij de talenten en — wie weet? — misschien ook de eerlijkheid van Disraëli erkende, vond hij, dat hij 't recht had hem niet op zijn diners te inviteeren, ergo hem niet als collega te hebben bij de leiding der partij.

*

Nu, nu het van belang was, een wantrouwend Parlement gerust te stellen, en den nevel van vreemdheid, die zijn naam omhulde, te doen optrekken, deed Benjamin Disraëli M. P. de meest onredelijke daad, die men zich kan verbeelden: hij publiceerde een mystieken roman. In dezen roman, die den titel droeg van *Tancred*, werd de geschiedenis beschreven van een jong Engelsch

voornaam heer, die een pelgrimstocht maakt naar het Heilige Graf, om te trachten het mysterie van Azië te doorgronden. Het was bovenal een voorwendsel voor den auteur om zijn theorie over het Jodendom en zijn theorie over de Kerk te ontvouwen. Volgens Disraëli was het de rol van de Kerk, om in een materialistische samenleving zekere semitische beginselen te verdedigen, geopenbaard in de beide Testamenten en waarvan het voornaamste was, het geloof aan de rol die het Goddelijke en het Geestelijke in deze wereld speelt. Het was een gemeenplaats onder snel-samenvattende geesten, om Disraëli's wezen te verklaren door van hem te zeggen: „Het is een Oosterling". Een onjuiste classificatie, want aan dit oordeel ontbraken te zeer de nuances. Daar hij in Engeland was opgevoed, door de Engelsche gedachte was gevormd, omringd werd door Engelsche vrienden en hartstochtelijk aan Engeland was gehecht, verschilde hij nog meer van een Oosterschen Jood dan van een man als George Bentinck. Maar hij was zeer verschillend ook van zijn echt Engelsche vrienden. Vooral had hij met de Joden het dubbele gevoel gemeen van de aardsche goederen te begeeren en er toch de nietigheid van in te zien.

Tancred was een vreemd boek, moedig en onvoorzichtig. Het gaf veel aanstoot. Carlyle vond die „Jodenpraatjes" van Disraëli onuitstaanbaar en hij vroeg, „hoe lang John Bull nog zou dulden, dat die dwaze aap op zijn buik danste!" Gelukkig voor Disraëli lazen vele zijner partijgenooten nooit. Maar kort na Peels val brachten de omstandigheden hem ertoe, zijn leer in 't volle Lagerhuis te ontvouwen. Lionel de Rothschild was door de City van Londen in het Parlement gekozen en kon geen zitting nemen, omdat de wet den eed eischte op het ware Christelijk geloof. Lord John Russell, getrouw aan de liberale leerstelling: „Ieder Engelschman, die in Engeland is geboren, heeft recht op alle voordeelen der constitutie",

stelde voor de formule te schrappen. Heel de partij der protectionnisten stemde tegen Russell, behalve Disraëli en Bentinck en de laatste alleen uit vriendschap voor Disraëli. Deze sprak een groote rede uit, waarin hij de verbaasde Kamer verklaarde, dat de meest noodlottige dwaling voor een conservatieve partij is, de Joden te vervolgen, een essentieel conservatief ras, dat men door deze handelwijze terugdringt naar de partijen die revolutie en wanorde prediken, waaraan ze een gevaarlijke intellectueele leiding geven. Wat hem betrof, hij zou als Christen voor de Joden stemmen. „Gij onderwijst Uwe kinderen de geschiedenis der Joden, op feestdagen leest gij Uwe volkeren het verhaal van Joodsche heldendaden voor; elken Zondag als gij den lof van den Zeer Verhevene wenscht te bezingen of troost zoekt in Uw smart, zoekt gij de uitdrukking dezer gevoelens bij de Joodsche dichters. Het is in nauwkeurige overeenstemming met de oprechtheid van Uw geloof, dat gij moest wenschen deze groote daad van natuurlijke rechtvaardigheid te verrichten...." De Kamer luisterde ongeduldig en van verschillende kanten werd geroepen: „O! O!" maar Disraëli besloot: „Ik kan geen zitting blijven houden in deze Kamer, als er een misverstand bestaat aangaande mijn meening over dit onderwerp. Wat ook de gevolgen voor mij mogen zijn, ik kan mijn stem niet uitbrengen op een wijze, die niet overeenkomt met wat, naar ik meen, de ware religieuze beginselen zijn. Ja, als Christen kan ik de verschrikkelijke verantwoordelijkheid niet dragen, hen uit te sluiten, die tot den godsdienst behooren uit welks hart mijn Heer en Heiland werd geboren."

Hij ging zitten onder diep stilzwijgen. Niet één van de leden zijner partij applaudisseerde. Op de banken der oppositie wendde Lord John Russell zich tot zijn buurman en zei tot hem, vol bewondering: „Er is moed voor noodig, om als hoofd eener partij, leerstellingen te

verdedigen, waarvan zijn vrienden een afkeer hebben."

*

De partij stelde Bentinck ervan op de hoogte, dat zijn gedrag in de zaak Rothschild niet werd goedgekeurd. Hij nam zijn ontslag als leider. Kort daarna vond men hem dood in een veld liggen; hij was op zijn gezicht gevallen; hartkramp zeiden de dokters. Het was een man, weinig gewend aan geestesarbeid; de verandering in zijn gewoonten die hij zich had opgelegd, het ontbreken van zijn gewone lichaamsbewegingen hadden zijn gezondheid verwoest. Bovendien was hij verslagen door een groot verdriet. Zijn eenige eerzucht was altijd geweest den Derby te winnen en hij was er nooit in geslaagd. Nu had één zijner paarden, die hij had verkocht, om zich aan de politiek te wijden, *Surplice,* het eerst het doelpunt bereikt in deze wedren. Het was een harde teleurstelling, maar Lord George betreurde nooit, dat hij had gedaan, wat hij als zijn plicht beschouwde. Als in de laatste dagen, zijn vrienden hem aanrieden een weinig rust te nemen, antwoordde hij gewoonlijk: „Wie zijn leven verliest zal het winnen." Disraëli was zeer bedroefd over zijn dood. Hij had zich met heel zijn hart aan dezen ruwen maar rechtvaardigen vriend gehecht, die vaak had gezegd, tot hen, die aan zijn luitenant twijfelden: „Ik heb niet de pretentie, veel te weten, maar ik heb verstand van menschen en paarden."

Nu Bentinck was verdwenen, verloor Disraëli zijn meest hechten steun. Wanneer men sprak over de keuze van een nieuwen leider, werden er vele namen genoemd, de zijne was er niet bij. Stanley schreef hem een brief, beleefd naar den vorm, onbeschaamd naar den inhoud, om hem het idee aan de hand te doen, te dienen onder 't opperbevel van een nominalen chef, Disraëli zou het reëele werk doen, de ander zou den titel hebben van leider; Disraëli weigerde

alle verantwoordelijkheid op zich te nemen zonder de eer. Door 't heengaan van Peel en zijn vrienden misten de protectionnisten een redenaar. Terwijl hij in de oude conservatieve patrij, die een Gladstone en vele anderen rijk was, lang, zeer lang op promotie had moeten wachten, was hij door de splitsing de eerste geworden, of hij het wilde of niet. Stanley bood tegenstand zoolang hij kon. Eindelijk stelde hij voor, de partij in het Lagerhuis onder de leiding te stellen van een driemanschap: Granby, Herries, Disraëli. „Sieyès, Roger Ducos, Napoleon Bonaparte'', zei een oude Minister, toen hij 't nieuws vernam. Drie weken later was er geen sprake meer van de beide anderen en Disraëli was, in aller oogen, de officieele leider der oppositie; Lord Melbourne, die nog leefde, herinnerde zich toen den jongen man met de krullen, die hem bij Caroline Norton had geantwoord: „Ik wil Eerste Minister worden.''

„Bij God, zei hij, „de jongen zal 't klaarspelen.''

*

Algemeen erkend leider zijn eener groote partij in het Lagerhuis, zeker, dat was een groote stap op den weg naar de macht, maar het werd Disraëli hoe langer hoe duidelijker, dat in Engeland en in een zeker politiek milieu een man niets beteekent, als hij geen grond bezit. Hij vond dit geen onzinnig vooroordeel. Een eigenaar van landerijen leert, als hij rondwandelt op zijn domein en spreekt met zijn pachters, den werkelijken staat van hun gevoelens en behoeften kennen, hij hoort de klachten der landbouwers aan en geeft zich rekenschap van de uitwerking der wetten, waarvoor hij heeft gestemd. Een bewoner van Londen, die zijn leven doorbrengt in de salons en in de Kamer, kan slechts theoreticus zijn. Een geest heeft, bij korte tusschenpoozen, behoefte aan contact met de aarde. Na een seizoen in de stad te hebben doorgebracht, worden de onrustige gedachten kalmer door de schoonheid

en de rust van de plantenwereld. Disraëli hield hartstochtelijk veel van bloemen en planten; het was sedert lang een droom van hem een groot huis in het graafschap Bucks te koopen, want aan dat graafschap was hij gehecht.

Er was er een te koop niet ver van Bradenham: het kasteel Hughenden. Disraëli en zijn broers hadden er als kinderen vaak gespeeld, later geflirt. Zij kenden het mooie park, de uitgestrekte beuken- en dennenbosschen, de golvende heuvelruggen der weiden, de kleine beek in het dal met zijn verscholen forellen, het terras, overhuifd door een bloeiende pergola. Men had hen honderdmaal de geschiedenis van het domein verteld, dat door Odo, bisschop van Bayeux, aan Willem den Veroveraar was geschonken; Richard van Montfoort had er gewoond en de beroemde graaf van Chesterfield; niets had Disraëli meer genoegen kunnen doen, dan heer te worden van Hughenden. Maar hij had geen geld. Toen hij in 't huwelijk trad, waren zijn jeugd-schulden, vermeerderd met de rente, die de woekeraars eischten en de schulden zijner vrienden waarvoor hij borg was gebleven, gestegen tot een bedrag van twintigduizend pond. Zijn aandeel in de erfenis van zijn vader was tienduizend pond en Mr. Isaac d'Israëli was volkomen bereid, deze som nu reeds te besteden voor den aankoop van een bezitting, maar het kasteel en de bosschen waren vijfendertigduizend pond waard. Waar moest men ze vinden?

Toen Lord George Bentinck nog leefde, had Disraëli hem zijn verlangen toevertrouwd en Lord George, die 't inderdaad wenschelijk vond, dat een der leiders van de landbouwpartij zelf land-edelman was, had aangeboden, om samen met zijn broeders de enorme som te leenen. Toen de overeenkomst in beginsel gesloten was, had Isaäc d'Israëli Hughenden voor zijn zoon gekocht. Kort daarna stierf hij éénentachtig jaar oud, zonder dat hij 't zelf haast merkte, want tot zijn laatste uur was

Hughenden, 1852

hij naar 't voorlezen van Sarah blijven luisteren. In 't zelfde jaar, en vóór de heerlijkheid was betaald, was Lord George Bentinck op zijn beurt gestorven. Maar Disraëli had bij de beide broeders van zijn vriend dezelfde edelmoedigheid aangetroffen. Hij verklaarde hen met naieve, onversaagde openhartigheid, dat het leven voor hem vreugdeloos en voor de partij nutteloos was, indien hij geen „groot spel" kon spelen. Zij waren er de mannen naar, om te begrijpen dat het leven onmogelijk was zonder „het groote spel" en Dizzy kon aan Mary-Ann schrijven: „Het is zoover, je bent châtelaine van Hughenden."

Deze aankoop werd terecht afgekeurd door verstandige lieden. Maar Disraëli kon zich de gelegenheid toch niet laten ontsnappen, om bij gebrek aan een paar ellendige goudstukken, een landgoed te bezitten, bijna evenwaardig aan die uit zijn verhalen, met een kerkje dat zich in het park zelf verhief, een pastorie, een beek, landerijen, een lange beukenlaan, die een natuurlijk paleis was, waar de bladeren elkaar kruisten als spitsbooggewelven boven een tapijt van gras en mos. .... Reeds ontwierp Mary-Ann, een volmaakte châtelaine, paadjes in het dennenbosch dat ze „Het Duitsche Woud" noemde en ze plaatste er rustieke banken. Disraëli maakte lange wandelingen; hij liep en zijn vrouw vergezelde hem, gezeten in een wagentje, dat door een ponny werd voortgetrokken.

October; de bosschen kleeden zich in herfsttooi; de linde en de larix prijken met hun gele bladeren; de roodkoperen beuken fonkelen in de zon; hier en daar zijn een eik, een olm nog groen als midden in den zomer. De Heer en de Vrouwe van Hugenden keeren met rustige schreden naar hun slot terug. Hij is vijfenveertig jaar, zij zevenenvijftig, maar hij buigt zich teeder naar haar over en zij naar hem met al haar coquetterie. Op het terras pronken de pauwen, prachtig en majestueus. „Mijn lieve Lady, wat moet je met een terras doen, als je niet ook pauwen hebt?"

VIII

Hindernissen

„Bij God, de jongen zal het klaarspelen." Lord Melbourne was optimist; hij was het meer dan Disraëli, die tusschen de macht en zichzelf nog een lastig parcours zag, afgebakend door leelijke hindernissen.

Eerste hindernis. Hoewel hij in het Lagerhuis leider was van zijn partij, voelde hij, dat hij niet werd geeërbiedigd. De conservatieve partij was Faust, hij Mephistopheles. „Ik zal U Uw jeugd en Uw kracht teruggeven, maar onder één voorwaarde: ik zal altijd bij U zijn." Faust verdroeg Mephisto, maar van hem houden deed hij niet. Men nam aan, dat de nieuwe leider zijn werk goed deed. Wanneer hij niet in de Kamer was, doorsnuffelde hij de Blauwboeken, maakte aanteekeningen, bereidde een toespraak voor. Mary-Ann alleen bleef contact met de wereld houden en Disraëli liet eindelijk zijn groote verachting voor lichtzinnigheid blijken, die zijn behoefte om te behagen zoo lang had verborgen. Vaak sprak hij, bij vrienden, den heelen avond geen enkel woord. Hij leek zoo in gedachten verdiept, dat men haast niet tegen hem durfde spreken.

Maar de Whigs zonden Stanley rapporten over hem, zooals een Koloniaal ambtenaar den gouverneur zou hebben kunnen zenden over een inboorlingen-hoofdman, die pas kort-geleden was onderworpen. „Ik heb 't gevoel dat hij gecompromitteerd is en trouw zal blijven." In de

vacantie van 't Parlement controleerde men hem, tot zijn gezicht toe: „Ik hoor dat Disraëli zich vertoont met een snor; dit is zeer te betreuren; hij moest de aandacht trekken, niet door zijn uiterlijk of een opvallend costuum, maar door zijn talenten. Ik hoop, dat hij deze gewoonte alleen buiten aanneemt, tusschen de beuken van Buckinghamshire en dat hij in Januari in de wereld zal verschijnen in een meer menschelijke gedaante."

Nuttelooze vrees: zijn uiterlijk was onberispelijk. Kettingen en ringen waren verdwenen. Zomers evenals 's winters droeg hij een zwart costuum. Indien in den tijd van zijn debuut, zijn koortsachtige onrust de menschen had gehinderd, de Kamer kon nu voldaan zijn over zijn onbeweeglijkheid. Tijdens de zitting bleef hij zitten op zijn bank, de armen stijf over de borst gekruist, de oogen half gesloten. Men kon hem niet aanzien zonder te denken aan de steenen beelden van Egypte. Als men hem heftig aanviel, deed hij, alsof hij sliep. Als de aanval hem in de ziel raakte, keek hij even naar de punt van een zijner voeten, of trok aan de manchet van zijn overhemd. Dit was het eenige teeken van leven, dat de meest nauwlettende waarnemer bij hem kon ontdekken. In de wandelgangen sloop hij geruischloos voorbij, als een schim, schijnbaar zonder de omringende voorwerpen waar te nemen. Wanneer hij sprak, was het zonder gebaren, zonder stemverheffing. Alleen, als hij een zeer geestig woord ging uitspreken, trok hij zijn zakdoek uit zijn linkerzak, nam hem in de rechterhand, kuchte — Ahem— wreef even met den zakdoek onder zijn neus — lanceerde de geestigheid en nam den zakdoek weer in de linkerhand. Overigens had de dressuur van het lichaam den geest gedisciplineerd. Disraëli, eertijds zoo nerveus, was schijnbaar volkomen kalm geworden. Indien men hem tegensprak zei hij „Misschien . . ." en ging dadelijk op een ander onderwerp over.

Tweede hindernis. De partij der protectionnisten hield er geen bepaalde leer op na. „Wat? zou Stanley hebben gezegd. En de beschermende rechten dan?" De beschermende rechten konden niet het programma uitmaken van een groote partij. Een partij moet een geloof hebben. Men kan de verbeelding der menschen niet opzweepen met douane-wetten. En alleen de verbeelding leidt de menschen. Bovendien brachten de gebeurtenissen aan 't licht, dat de misdaad van Peel minder groot was geweest, dan men had gemeend. „Wat hebben wij tegenover Peel verdedigd? zei Disraëli. Dat de vrijhandel de pachters zou ruïneeren en de kosten van het levensonderhoud niet zou doen dalen." Welnu, de kosten van het levensonderhoud waren lager geworden en de pachters waren even welvarend als in den tijd der graanwetten. Het was misschien een toeval; het stond wellicht in verband met het weer, met den oogst; misschien zou in de toekomst een ander klimaat gunstiger zijn voor de beschermende rechten, maar Disraëli, als man van de werkelijkheid, aanvaardde de gebeurtenissen; de landbouw was niet geruïneerd. De graanwetten te willen herstellen was dus een dwaas idee; het land zou in opstand komen en de partij zou ondergaan. De wet op de beschermende rechten was niet alleen dood, zij was verdoemd.

Deze houding irriteerde iedereen. De liberalen wenschten hun tegenstanders voor een eeuw aan deze verdoemde politiek verbonden te zien. Lord Stanley vroeg niet zonder een schijn van recht: „Was het wel de moeite waard, zoo tegen Sir Robert Peel te keer te gaan om ermee te eindigen hem na te volgen?"

Stanley had tijd noch lust, om na te denken over de werkelijke waarde van den vrijhandel. Hij bezat zijn biljart, zijn paarden. Hij had zich verbonden om een protectionnistische politiek te voeren en de gevolgen konden naar den duivel loopen. De trouwe John Manners vond ook,

dat de eer eischte om te roepen: „Weg met de inkomstenbelasting en hoera voor de douanewetten!” Oude legenden over politieke ontrouw begonnen de ronde te doen. In *Punch* verschenen carricaturen van Disraëli, waarin hij nu eens werd voorgesteld als een dwaallicht, dat vergeefs werd vervolgd door de teleurgestelde pachters; dan weer als een kameleon, die John Bull op zijn tafel had gezet en nieuwsgierig bekeek of als dorps-verleider, wien een streng vader vraagt, terwijl hij op zijn dochter „Agricultura” wijst: „Wat zijn Uwe bedoelingen?”

Derde hindernis. Zoolang Sir Robert Peel leefde, was het onmogelijk zonder hem weder een conservatieve eenheidspartij op te richten, en even onmogelijk het met hem te doen. In ’t begin had Disraëli het zeer hinderlijk gevonden op dezelfde bank te komen zitten als de man wiens leven hij had gebroken, alleen door Gladstone van hem gescheiden. Sinds hij hem had verslagen, was Sir Robert hem sympathiek geworden. Hij sprak alleen nog over hem om hem te prijzen. Als zij door de afwezigheid van Gladstone de kans liepen naast elkaar te worden geplaatst, riep Disraëli een vriend en vroeg hem tusschen hen in te komen zitten, om Sir Robert zijn nabijheid, die hem pijnlijk moest zijn, te besparen. Maar Peel beschouwde hem zonder toorn en nam hem ernstig waar. Zijn trots was bevredigd, nu zijn politiek achteraf toch nog was geslaagd. Zijn gelaat stond weer rustig, haast gelukkig. Op een avond, dat Disraëli na een mooie rede, ging zitten, hoorde Gladstone, die naast Peel zat, hoe deze zachtjes zijn goedkeuring te kennen gaf.

Dien nacht duurde de zitting tot vijf uur in den morgen; toen Disraëli thuis kwam vond hij, zooals altijd, alle lichten aan, hij ging naar bed, sliep goed, stond zeer laat op en zijn vrouw overreedde hem met haar een ritje te gaan maken. Toen zij Regent’s Park doorkruisten, hielden twee vreemde ruiters hun rijtuig aan: „Mr. Disraëli,

zeiden ze, U zult met belangstelling vernemen, dat Sir Robert Peel door zijn paard is afgeworpen en dat hij in ernstigen toestand naar zijn woning is gedragen. — Ernstig? zei Disraëli, ik hoop van niet. Zijn verlies zou een groot ongeluk voor dit land zijn.'' De twee vreemdelingen schenen verbaasd en verwijderden zich.

De tijding was waar; Peel was 's morgens uitgereden; hij was vermoeid van de nachtelijke zitting, zijn paard, dat weerspanning werd, had hem afgeworpen. Hij leed zoo'n hevige pijn, dat de medici zijn wonden niet grondig hadden kunnen onderzoeken. Lady Peel was zóó ontsteld, dat men haar niet toeliet in de kamer van den zieke, die bij den aanblik van haar verdriet stuiptrekkingen kreeg over zijn heele lichaam. Een ontroerde menigte omringde het huis en wachtte op nieuws. 's Middags gaven de Londonderry's een groot rustiek feest in hun met rozen begroeid landhuis aan den oever van de Theems. Lady Londonderry presenteerde haar gasten thee in kopjes van massief goud. De heer des huizes drukte met hartelijke ongerustheid Disraëli de hand, waarna hij verdween. Toen hij, veel later, terugkwam, mompelde hij: „Geen hoop . . . .'' Hij was te paard naar Peels huis gereden in vliegenden ren, terwijl zijn violen speelden en zijn gasten ijs verorberden.

Den volgenden morgen zei Gladstone in de Carlton Club: „Peel is gestorven in vrede met de heele wereld, zelfs met Disraëli.''

Rachel speelde dien avond *Bajazet* in het Fransch en heel Londen was er bij tegenwoordig. Het was vreemd, om te denken, dat Sir Robert nooit meer in zijn bank zou zitten. „Zijn werk was afgeloopen, zei Bulwer tot Disraëli. Geen man overleeft het, als hij zijn werk heeft voltooid.'' Waarom? Bulwer werd erg orakelachtig. Disraëli betreurde zijn buurman zeer oprecht. Maar toch, nu Peel was gestorven, zou het gemakkelijker zijn de

Peelisten aan de partij te verbinden. Maar de Peelisten waren weerspannig. Zij vonden het hun eerbied voor Peel's nagedachtenis onwaardig, zich reeds zoo vroeg met zijn vijanden te vereenigen en zij wilden niet dienen onder Disraëli, wiens vijanden ze eertijds waren geweest. Tot hun verwondering vernamen zij dat Dizzy bereid was de leiding der partij in het Lagerhuis aan een Peel-veteraan over te laten. Deze abnegatie verbaasde hen zoozeer, dat ze er haast niet aan konden gelooven. Zij klopte niet met de persoon, zooals die in hun verbeelding bestond. Weldra waren zij in de gelegenheid zijn oprechtheid op de proef te stellen. Lord John Russell, die bij een motie der radicalen in de minderheid was, nam zijn ontslag. Lord Stanley werd bij de Koningin geroepen. Zij wachtte hem met eenige ongerustheid af. Het koninklijk gezin was voor den vrijhandel. Stanley zei met zijn elegante openhartigheid tot de Koningin, dat zijn partij weinig talentvolle mannen bevatte, en dat hij geen kans zag er de noodige elementen te vinden voor een ministerie. Hij had een conferentie met Disraëli. „Zou men, buiten den steun der Peelisten om, in het Lagerhuis zes of zeven vrij intelligente conservatieven kunnen vinden?" Stanley geloofde van niet. Disraëli zei tot hem, dat, indien men den steun zou kunnen krijgen van Gladstone en zijn vrienden, door hemzelf als leider op te offeren, hij tot dat offer bereid was; vervolgens opperde hij eenige namen, een zekere Mr. Henley bijvoorbeeld. Lord Stanley haalde de schouders op, maar maakte geen bezwaren. Dat was zoo zijn gewoonte.

Den volgenden morgen, tegen twaalf uur, liet Stanley zich bij Disraëli, te Grosvenor Gate, aandienen. Men leidde hem naar de eerste etage, in de blauwe kamer. Zijn gelaat straalde, zijn oogen tintelden vroolijk, hij trok, zooals hij vaak deed, zijn wenkbrauwen spottend op en zei: „*Well*, we zijn op gang." Toen werd hij

ernstig: „Ik heb de Koningin beloofd, dat ik zou trachten een kabinet samen te stellen.” Zij had hem gevraagd, wien hij de leiding van het Lagerhuis wilde toevertrouwen en hij had Disraëli genoemd. De Koningin was hem in de rede gevallen en had gezegd: „Ik heb geen goede opinie over Mr. Disraëli. Ik keurde zijn houding jegens den armen Sir Robert Peel af en de dood van Sir Robert draagt er niet toe bij, deze gevoelens te verzachten....” Lord Stanley had geantwoord: „Mevrouw, Mr. Disraëli had zich een positie te veroveren en zijn reputatie van schitterend redenaar te vestigen. Mannen die zich een plaats in de wereld moeten veroveren, zeggen en doen dingen, die men kan vermijden als men zijn weg in 't leven gebaand vindt. Niemand is meer in zijn voordeel veranderd door de school van het Parlement dan Mr. Disraëli en zijn toon is zeer verbeterd.

— Dat is waar, had de Koningin gezegd, maar ik hoop dat hij voortaan gematigd zal zijn, als hij deze hooge positie heeft verworven. Ik aanvaard hem onder Uw garantie.

Nu, zei Lord Stanley tot Disraëli, die zeer bewogen was door dit verhaal, ga ik Gladstone schrijven dat hij mij moet komen opzoeken.”

Het onderhoud met Gladstone werd een volkomen mislukking. De Peelisten eischten, om deel uit te maken van het Ministerie, een officieele verloochening van de politiek van het protectionnisme, een soort amende honorable. Dàt was iets, waarin de fiere Stanley niet kon toestemmen. Ondanks alles bleef hij zeer goed gehumeurd en noodigde voor den volgenden morgen zijn vrienden van 't Hoogerhuis en de leden van 't Lagerhuis, die Disraëli hem had aangeduid, in zijn woning Maar toen deze, in de prachtige eetzaal van zijn chef, dit armzalige troepje bijeen zag, verloor hij 't vertrouwen. Mr. Henley, dien hij had geprezen, zat op een stoel, zijn beide handen

op een grove stok geleund, zijn zwarte wenkbrauwen samengetrokken, zijn oogen leeg van gedachten, als een gevangenbewaarder die een standje verwacht, omdat hij ruw is opgetreden. De anderen waren al evenveel waard; zoodra ze begonnen te spreken wisselde Lord Stanley een blik met Disraëli, die begreep wat er in den geest van zijn chef omging. Deze geestige, fijnzinnige man zou zoo'n schouwspel niet lang kunnen verdragen. Hij liet alles naar den drommel loopen. Reeds was Disraëli begonnen, een uitgebreid program op te stellen, hij zag reeds in zijn verbeelding het Ministerie lang aan 't bewind, en gunstige verkiezingen. En nu was het avontuur geëindigd voor het begonnen was. O! Als Disraëli chef was geweest, hoe geduldig zou hij hebben getracht, zijn collega's te vormen. Maar hij was het niet en moest zich de grillen van dien heet gebakerden grooten mijnheer wel getroosten. Het doel, dat hij haast had gegrepen, week terug en misschien wel naar onbereikbare verten.

Lord Stanley gaf Disraëli een wenk om op te staan en nam hem mee naar een hoek van de kamer.

— Het zal nooit gaan, zei hij.

— Heel schitterend is het niet, maar haast U niet te veel.

Stanley kwam weer bij de tafel terug. Hij zei dat het zijn plicht was, te weigeren een kabinet samen te stellen, voornamelijk bij gebrek aan leden van 't Lagerhuis. Een van de Whigs, Beresford, stoof op en verzekerde Lord Stanley dat er in de Carlton-Club vele waardige mannen waren, die verwachtten te worden opgeroepen. „Wie zijn dat dan in de Carlton-Club? vroeg Lord Stanley ongeduldig. — Deedes, zei Beresford. — Poeh, dat zijn geen namen die ik de Koningin kan voorstellen. *Well, my Lords and Gentlemen*, ik ben U zeer verplicht voor Uw aangename tegenwoordigheid, maar het is uit met de zaak." Allen gingen uiteen, ze waren zeer verlegen. Henley bleef stil en schuw, Beresford zag eruit als iemand die zooeven heel zijn fortuin bij de

roulette heeft verloren en bleef volhouden, dat Deedes een man was van den eersten rang.

Toen Stanley in het Hoogerhuis zijn weigering om een ministerie te vormen verklaarde, maakte hij een schitterende vergelijking tusschen de nulliteit van zijn eigen partij en den luister van de kleine groep der Peelisten. Het was niet altijd gemakkelijk, luitenant van Lord Stanley te zijn.

Geoffrey, veertiende Graaf Derby

IX

De dure plicht van Mr. Gladstone

Zooals vaak bij het voetbalspel een goede half-back, vol ijver ondanks zijn tegenslagen, twintigmaal den bal geeft aan indolente „voorwaarts'', die zelfs geen poging doen om aan te vallen, zoo trachtte Disraëli het bewind in handen te stellen van den achteloozen Stanley. Het was zijn groote taak, de partij op te voeden; hij had haar aan het protectionnisme te onttrekken; hij moest haar kastegevoel verheffen tot nationaal gevoel; hij had haar de zorg bij te brengen voor 't algemeen welzijn en de soliditeit van het Rijk. Ter vervanging der Beschermende Rechten stelde hij een gedurfd program voor, een hervorming van het Parlement op den grondslag van het Rijk: de Koloniën aandeel laten nemen in de administratie van het Rijk, hun stem doen opwegen tegen de democratische stemmen van de steden en zoo nieuwe, frissche elementen invoeren en ophouden met dien onzinnigen wedijver: Stad — Platteland, Nijverheid — Landbouw. — „Een romantische verbeelding'', oordeelde de nobele Lord, die terugkeerde tot zijn genoegens.

Maar weer werd hem de bal toegezonden en de Koningin ontbood hem te Windsor. Sinds eenige maanden was hij, door den dood van zijn vader, Lord Derby geworden. Weer kwam hij te Grosvenor Gate en werd in de blauwe kamer gelaten. Ditmaal zei hij tot Disraëli: „U wordt Kanselier van de Schatkist! — Ik weet niets van 't fi-

nanciewezen, zei Disraëli. — U weet er evenveel van als Canning.... De departementen verschaffen de cijfers."

Den volgenden morgen was 't Ministerie gevormd. De partij was zoo arm aan bekende mannen, dat maar drie leden van het Kabinet al eens minister waren geweest. De Koningin vond, dat het Ministerie alleen uit Lord Derby bestond. Deze antwoordde, als men hem vroeg, hoe 't met hem ging: „Ik maak het goed en mijn baby's ook." De Hertog van Wellington liet zich de nieuwe ministers opnoemen; daar hij heel oud was en heel doof en alle namen nieuw voor hem waren, viel hij den man, die hem inlichtte in de rede door herhaaldelijk „Wie? Wie?" te zeggen. De dagbladen maakten zich meester van dit woord en het Ministerie raakte bekend als 't ministerie der „Wie-Wie's". Wat de keuze van Disraëli betreft als Kanselier van de Schatkist, dat vond men nog 't allerbelachelijkste.

Maar wat kon hem dat schelen? Hij voelde zich als een jong meisje op den dag van haar eerste bal. De groote grijsaard Lyndhurst herinnerde hem aan zijn jeugdgesprekken, waarin hij zijn verlangens had uitgedrukt, die toen kinderachtig waren, maar zich nu hadden verwerkelijkt. Sarah zag zich, in de afzondering van haar buitenleven, belegerd door menschen uit de streek, die gunsten kwamen vragen. De postbode wilde in de stad worden benoemd en hij sprak tot Miss d'Israëli met verlegen, trillende stem. Dizzy ging zijn Kanselierstoga halen; het was een toga van zwarte zijde, rijk geborduurd met gouden galons; het stamde in rechte lijn van Pitt af. „U zult ze wel zeer zwaar vinden, zei de rechter, die hem ontving. — Ik vind het ongelooflijk licht", antwoordde Dizzy.

*

Het debuut verliep niet kwaad. De Koningin was

zelfs verrukt over de rapporten, die de leider van het Lagerhuis haar iederen avond moest zenden over de zitting: „Mr. Disraëli (*alias* Dizzy) stuurt mij heel eigenaardige rapporten, volkomen in den stijl van zijn boeken." Derby was nogal tevreden over zijn staf debutanten. De Kamer wachtte de verkiezingen af. Maar toen deze voorbij waren en 't verloop ongunstig was geweest, voelde de ongelukkige Kanselier wel, dat hij niet lang zou genieten van deze rol, die hem zooveel genoegen gaf. Vooral Gladstone bespiedde hem.

Zonder dat zij het één van beiden hadden gewild,nam het politieke leven langzamerhand den vorm aan van een duel tusschen hen beiden. Schijnbaar waren ze goede vrienden. Hun vrouwen bezochten elkaar. Soms ging Gladstone na een eenigszins bewogen zitting, Mary-Ann goeden avond zeggen. In theorie waren de beide mannen conservatief. Gladstone die veel hield van ondefinieerbare nuances, zei, dat „hij liever op de liberale helling der conservatieve-partij wenschte te staan, dan op de conservatieve helling van de liberale partij". Maar hun naturen botsten en hun carrières kruisten elkaar. Indien Disraëli niet had bestaan zou Gladstone de natuurlijke opvolger van Peel zijn geweest. Zoo had deze er ook over gedacht: „Gladstone zal de conservatieve Premier zijn", zei hij kort voor zijn dood en toen men hem vroeg: „En Disraëli? — Hem zullen wij tot Gouverneur-Generaal van Indië maken."

Elk van beiden beoordeelde den ander met strengheid. In Gladstone's oogen was Disraëli een man zonder godsdienst, zonder politiek geloof. Voor Disraëli leed Gladstone aan valsche devotie en maskeerde hij zijn handige manoeuvers met geveinsde gewetensbezwaren. Gladstone had zijn geheele leven geleefd als het jongetje op de Zondagschool. Te Eton deed hij zijn gebed, 's morgens en 's avonds. Te Oxford dronken de jongelieden in 1840 minder, omdat

Gladstone er in 1830 was geweest. In 't Parlement was hij dadelijk de ijverige leerling, de beminde discipel van Peel geworden. Disraëli had, als schooljongen en politicus, als een vagebond geleefd. Hij had de kringen der woekeraars gekend voor hij bekend raakte met ministers en bisschoppen. De vijanden van Disraëli zeiden dat hij geen fatsoenlijk man was. De vijanden van Gladstone zeiden van deze, dat hij een fatsoenlijk man was in de meest ongunstige beteekenis van het woord. De vijanden van Disraëli zeiden, dat hij geen Christen was; de vijanden van Gladstone zeiden, dat hij misschien een uitnemend Christen was, maar stellig een verfoeilijke heiden. Disraëli had geleerd Molière te lezen en Voltaire; Gladstone vond Tartuffe een derde-rangs-comedie. De cynische Disraëli mompelde tegen den ouden, strengen Mr. Bright, terwijl hij hem hielp met zijn overjas: „Ten slotte weten wij beiden zeer goed, Mr. Bright, wat ons hierheen voert: de eerzucht." Gladstone, in zijn onbewustheid, verzekerde: „Well, ik geloof niet, dat ik mijzelf ervan kan beschuldigen, vaak uit eerzucht te hebben gehandeld." Men vertelde van Gladstone, dat hij anderen van veel dingen kon overtuigen, zichzelf van wat hij maar wilde. Disraëli wist anderen te overtuigen, maar had hierin geen macht over zichzelf. Gladstone hield er van, een abstract principe te kiezen en hieruit zijn voorkeur af te leiden. Hij was geneigd te gelooven, dat zijn wenschen met de verlangens van den Almachtige overeenstemden. Men verweet hem niet zoozeer, dat hij altijd de aas van troef in handen had, maar dat hij voorgaf, haar van God te hebben ontvangen. Disraëli had een afkeer van abstracte beginselen. Hij hield van sommige ideeën, omdat ze zijn verbeelding streelden. Hij liet aan de daad de zorg over, ze op de proef te stellen. Wanneer Disraëli van meening veranderde, zooals in 't geval met de Protectie, erkende hij het en ging voor wispelturig door; Gladstone klampte zich met

zijn standvastigheid aan stroohalmen vast en geloofde, dat het planken waren. Disraëli was er zeker van, dat Gladstone geen Heilige was, maar Gladstone was er niet zeker van, dat Disraëli de Duivel niet was.

En elk van hen vergiste zich omtrent den ander. Gladstone aanvaardde alle cynische geloofsbelijdenissen als waar, die Disraëli lanceerde uit lust om te tarten; Disraëli geloofde dat de zinnen waarmee Gladstone te goeder trouw zichzelf dupeerde, hypocritisch waren. Disraëli, die doctrinair was, beroemde er zich op, opportunist te zijn; Gladstone, die opportunist was, beroemde er zich op, doctrinair te zijn. Disraëli, die deed alsof hij de rede verachtte, redeneerde juist, Gladstone, die meende, dat hij goed redeneerde, handelde alleen uit hartstocht. Gladstone had een groot fortuin, hield dagelijks zijn kasboek bij, Disraëli, met zijn groote schulden, verspilde zijn geld zonder het te tellen. Beiden hielden van Dante, Disraëli vooral van de Hel, Gladstone van 't Paradijs. Disraëli, die voor lichtzinnig doorging, was zwijgzaam in de wereld; Gladstone, die ernstig heette, bekoorde er zoozeer door zijn luchtige conversatie, dat men moest vermijden er hem te ontmoeten, om hem te blijven haten. Gladstone stelde maar in twee dingen belang: in godsdienst en financiën; Disraëli stelde belang in duizend dingen, waaronder godsdienst en financiën. Geen van beiden geloofde aan de religie van den ander, en daarin vergisten zij zich alweer. Ten slotte zou Disraëli wel verwonderd zijn geweest, als hij had kunnen weten, dat Mr. Gladstone en zijn vrouw wanneer zij een reden hadden om buitengewoon blij te zijn, voor den haard gingen staan, elkaar om 't middel pakten, heen en weer wiegelden onder 't zingen van:

A ragmuffin husband and a rantipoling wife,
We'll fiddle it and scrape it through the ups and downs
[of life.

Toen de twee mededingers op een zeer donkeren dag in December 1852 de een na den ander gingen opstaan voor de discussie der begrooting, was het, of twee bovennatuurlijke machten zich tegen elkaar verhieven. Gladstone, met zijn scherp geteekend profiel, zijn oogen van onyx, zijn hooge kuif van zwart haar, die met een machtige beweging achterover werd geworpen, leek de Geest van den Oceaan. Disraëli, met zijn glanzende krullen, zijn licht voorovergebogen gestalte, zijn lange, lenige handen leek veeleer op den Geest van het Vuur. Zoodra ze spraken, was het duidelijk, dat Disraëli meer genie had, maar Gladstone had een toon van moreele meerderheid aangenomen, die de Kamer beter beviel.

Nooit werd een begrooting scherper aangevallen in het Parlement dan de begrooting van Disraëli. Men had hem zijn aanvallen tegen Peel betaald gezet. Een week lang had men hem, avond aan avond, bespot, uitgescholden, geminacht. Alle schitterende economisten hadden de een na den ander zijn onwetendheid en zijn dwaasheid aangetoond. Allen hadden er ironisch den nadruk op gelegd, dat hij het protectionnisme had laten varen.

Hij was roerloos blijven zitten, met over elkaar geslagen knieën en armen, de oogen half gesloten, zijn bleek gelaat gesluierd door apathie. Misschien dacht hij aan de ironische zinnen die hij eertijds Peel naar 't hoofd had geslingerd? „Wij hooren niet veel meer over de land-edellieden spreken." Nu zei men tegen hem: „Wij hooren niet veel meer spreken over de fameuse Protectie." Hij scheen niets te hooren, niets te voelen. Toen hij eindelijk sprak, bewees de donkere kracht van zijn sarcasmen, dat hij was geraakt. Hij had zich zelf opgelegd, op een kalmen, beheerschten toon te spreken, maar van tijd tot tijd ontsnapte hem een zin van zoo'n bittere ironie, dat zij haast smartelijk leek. Zijn aanhef: „Ik ben geen geboren Kanselier van de Schatkist, ik behoor tot het plebs van het Parlement", had

vreemde klanken, die aan Rousseau herinnerden, iets zeer onverwachts bij een leider der conservatieve partij. Een hevig onweer woedde gedurende heel zijn lange rede. De korte flikkeringen van den bliksem, het rommelen van den donder waren een gepaste omlijsting voor de diabolische figuur, die zijn tegenstanders in hem meenden te zien. Toen Gladstone opstond was 't een verlichting. Het onweer had opgehouden. Plechtige moreele zinnen wiegden behaaglijk ieders geweten. De zalvende gematigdheid van den toon was een rust.

De subtiele poëzie van een Engelsche begrooting is misschien de meest geheime kunst voor een ongelukkige, die, gelijk Disraëli, niet vanaf zijn jeugd door de Muzen van Westminster werd opgevoed. Daar bewerken geheimzinnige maar onverbiddelijke wetten, dat een penny belasting op de suiker opeens hevige dissonnanten wekt (en alle oude stamgasten knarsen op de tanden en beschouwen medelijdend den nieuwen chef van 't orkest), terwijl een penny op het bier misschien in hunne ooren als een verrukkelijke harmonie zou hebben geklonken. De belasting op het mout en de bezuinigingen op de Marine vervolgen elkaar in een moeielijk maar onwrikbaar contrapunt, dat ongetwijfeld een instinct aan de geboren Kanseliers van de Schatkist openbaart. Gladstone, die van nature een meester was in deze strenge, sublieme kunst, legde zonder inspanning de fouten van den beginneling bloot. Disraëli luisterde, steeds met gekruiste armen, zijn oogen stonden heel moe. Van tijd tot tijd keek hij naar de klok. Derby, die in een loge de stemming afwachtte, die beslissen zou over 't lot van zijn Ministerie, luisterde eenige minuten aandachtig naar Gladstone, liet toen het hoofd op de armen zinken en zei eenvoudig: „Verslagen!"

Om vier uur in den morgen werd het Ministerie omvergeworpen met 305 tegen 286 stemmen. Het bewind was

een korte phase geweest. Niets kan een denkbeeld geven van de gratie, waarmee Disraëli afscheid nam. Hij liet niet de minste droefheid blijken, maar vroeg de vergadering om vergeving voor de àl te ongewone warmte van zijn rede. Lord John wenschte hem geluk met den moed, waarmee hij had gestreden, en 't gordijn werd neergelaten. Dien avond noteerde Gladstone in zijn Dagboek, dat God wist, hoezeer hij 't betreurde, het uitverkoren instrument te zijn, om Disraëli's val te bewerken. De man had zeker groote talenten. „Ik zou wel veel willen bidden, dat hij er een nuttig gebruik van maakt."

In het liberale ministerie, dat daarna werd gevormd, brak Gladstone eindelijk met zijn verleden en nam zitting met eenige zijner vrienden, Peelisten. Dit kabinet was zoo schitterend dat men het, in tegenstelling met het „Wie? Wie?"-ministerie den naam gaf van „Alle talenten!"

X

Schimmen

Vijftig jaar. Eenenvijftig. Vijfenvijftig. De tijd doorploegt de trekken van dit gelaat; twee voren gaan van de neusvleugels naar de mondhoeken. De huid onder de oogen wordt donkerder; de onderlip hangt zwaar en slap, hij wordt minder mooi oud dan de Engelschen met hun blonde teint, deze overgeplante Bedouien. Jonge vrouwen, die hem niet hebben gekend ten tijde van de geborduurde vesten en gouden kettingen, ten tijde der glanzende lokken, vinden hem leelijk. Maar Mary-Ann is het niet met haar eens. „Mr. Disraëli, zegt iemand tot haar, heeft zeer welsprekend gesproken in de Kamer, vanavond. Wat zag hij er toen knap uit!"

— Ach, is 't niet zoo? zegt ze, vindt U niet, dat hij er knap uitziet? De menschen vinden hem leelijk, maar dat is hij niet; hij is mooi. Ik zou hem hun wel eens willen laten zien, als hij slaapt."

De man is nog stiller geworden, er zijn maar twee menschen in Engeland, die zich herinneren, hem te hebben zien glimlachen. Hij behoudt zijn liefde voor het groote spel, maar zal hij er ooit bij winnen? Hij begint eraan te twijfelen. Honderdmaal heeft hij een rede uitgesproken, waarvan men zei, dat het de mooiste rede was, die ooit in 't Parlement werd gehoord. Tienmaal heeft hij een stormloop gewaagd tegen de banken der oppositie, maar òf de Leider is teruggekrabbeld vóór de laatste

hindernis, òf het gevormde ministerie viel na eenige maanden. Toen heeft er door den Krimoorlog een soort Godsvrede tusschen de partijen geheerscht. De bres, veroorzaakt door het vertrek der Peelisten, is nooit hersteld; de partij blijft machteloos.

Lord Derby is een vriend van hem geworden. Wanneer men hem de oude vraag doet: „Waarom stelt niemand vertrouwen in Mr. Disraëli?" antwoordt hij: „Ik stel vertrouwen in hem", maar Lord Derby heeft aanvallen van jicht en houdt er dan niet van, dat men hem over staatsaangelegenheden spreekt. Wanneer Disraëli hem komt bezoeken, om met hem hem over de kiesrechthervorming te praten, leest hij hem een vertaling voor van een Fransch gedicht, „De vallende Bladeren" van Millevoye.

Dear woods, farewell, your mournful hue
Foretells the doom that waits on me....

Lord Derby was niet ontevreden over zijn verzen. Hoe denkt die beste Dis erover, die eertijds toch ook dichter was? Die beste Dis zucht eens en wil dapper zijn. Zijn pathetische, doorzichtige berusting vermaakt den ouden edelman. Wat geeft hij nu om het ministerie? Niets zou hem kunnen beletten den veertienden graaf Derby te worden en de eerste komt in Shakespeare voor en de twaalfde heeft de wedrennen ingesteld. Wanneer zijn zoon Stanley binnenkomt, nadat hij heeft geweigerd aan 't bewind te komen, zegt hij: „Halo, Stanley, wat is er aan de hand? Heeft Dizzy zelfmoord gepleegd, of ga je trouwen?" Maar als iemand hem voorstelt Dizzy in 't Lagerhuis door Stanley te doen vervangen, wordt Derby ernstig. De Kapitein is even trouw als zijn Luitenant.

Een groote vijandelijke kliek stelt den Kapitein en den Luitenant verantwoordelijk voor de langdurige malaise der conservatieven. Een deel van de bemanning

noemt hen rebelsch „De Jood en de Jockey". Disraëli voelt zich zeer vermoeid. Hij weet, dat hij zijn best heeft gedaan, hij is eerlijk geweest, hij heeft zijn leven gegeven aan een partij. Eerzuchtig? Zeker, hij is 't geweest, en nog gelooft hij, dat het verlangen naar roem alleen de menschen tot groote daden bezielt. Cynisch? Zeker, maar hoeveel romantiek is nog achter dit cynisme verborgen. Bovendien heeft hij bij tal van gelegenheden cynisme en eerzucht opgeofferd aan de trouw. Zelfs Gladstone heeft hij een nobelen brief geschreven om hem een verzoening voor te stellen, een gevaarlijk gebaar, dat den eenig mogelijken mededinger in de partij had kunnen terugbrengen. Maar Gladstone heeft koeltjes geantwoord en moreele redenen gevonden, om niet meer conservatief te zijn. Ongetwijfeld zal men hem weldra als liberaal Eerste Minister kunnen begroeten. Toch gaat Gladstone door voor een heilige en Disraëli voor een monster. Want Dizzy gelooft, dat hij zeer impopulair is, veel meer dan hij 't eigenlijk is. Herhaaldelijk gekwetst van kind af aan, is hij gevoelig. „Ach, lieve Dorothy, schrijft hij aan Lady Dorothy Nevill, ze haten niet mijn politiek, maar mij."

De oude vrienden zijn verdwenen. Lady Blessington is gestorven te Parijs, in 1851. Zij had uit Londen moeten vluchten met d'Orsay, daar ze haar geld tot de laatste penny had verkwist. Zij heeft nog, voor ze stierf, den nieuwen leider, haar vroegeren beschermeling, nu een groot man geworden, haar gelukwenschen kunnen zenden. D'Orsay heeft haar maar kort overleefd, zij rusten samen te Chambourny bij Mantes, onder dezelfde pyramide van graniet. Smythe, de charmante, cynische Smythe, die voor Coningsby heeft geposeerd en Jong Engeland heeft uitgevonden, is haast in armoede gestorven. Hij heeft Dizzy de volgende versregels nagelaten:

What is life? A little strife, where victories are vain,
Where those who conquer do not win nor those receive
[who gain.

Dizzy heeft vaak het gezegde herhaald: *What is life?* De Hertog is eindelijk gestorven. Deze IJzeren Man scheen het eeuwige leven te hebben. De troepen stonden „en haie" geschaard tot aan de St. Paul's. Tweeduizend stemmen hebben Haendel gezongen; toen de koristen hun bladen omsloegen, zou men gezegd hebben, dat er een sterke wind woei. Disraëli heeft een rede gehouden; hij heeft deze ten onrechte naar Thiers gecopieerd; men heeft het opgemerkt en er aanstoot aan genomn. De oude Lyndhurst leeft nog; hij is achtentachtig jaar; hij is blind, maar zijn geest is levendiger dan ooit. Daar hij niet meer kan lezen, leert hij zijn geliefde dichters en zijn gebedenboek uit het hoofd. Zijn kleindochter, die nog maar acht jaar is, overhoort hem zijn lessen. Bulwer is zeer veranderd. Hij is ook conservatief geworden, maar 't is geen betrouwbaar makker. Hij leeft in vrees voor de dwaze Rosina, die hem steeds vervolgt met haar onzinnige haat. Deze furie heeft van Bulwer een overwonnene gemaakt; hij droomt alleen nog van een titel, het Hoogerhuis, een groot fortuin en rust.

Caroline Norton is nog mooi, haar zware vlechten, die om haar voorhoofd zijn gewonden, zijn prachtig violetzwart, maar ze is verbitterd. Lady Seymour, de ex-schoonheidskoningin, heeft een zoon van dertig jaar; zij is genoodzaakt haar tafelgenoot te vragen haar een hand te geven, als ze wil opstaan. De trouwe Sa is gestorven in 1859, dat was een zwaar verlies. De huiselijke haard, de veilige haven, het centrum van teederheid is verdwenen. Mary-Ann moet nu echtgenoote, moeder en zuster zijn en zij speelt al deze rollen wonderbaarlijk goed. Zij begrijpt haar Dizzy altijd en zij verveelt hem nooit. Zij beschouwt hem als het grootste genie van alle tijden en bewaart

zorgvuldig het kleinste stukje papier, waarop hij een aanteekening heeft gemaakt. Soms neemt ze zijn hand, zelfs in het publiek, en kust die nederig. Zij zegt nog altijd zeer afkeurenswaardige dingen. Te Windsor zegt ze tot een prinses van het koninklijk Huis: „Maar, misschien weet ge niet, lieve, wat het beteekent een teeder echtgenoot te hebben!" George Smythe heeft eens, stoutmoedig en cynisch, Disraëli durven vragen of de conversatie van zijn vrouw Disraëli niet een weinig hinderde. „Welneen, dat hindert me nooit. — Well, Diz dan ben je een man met buitengewone hoedanigheden. — Heelemaal niet, ik bezit maar één deugd, die de meeste mannen missen: dankbaarheid." En tot iemand anders zei hij: „Zij heeft in me geloofd toen de menschen mij verachtten." Elk jaar op hun huwelijksdag schrijft hij voor haar een gedichtje.

Een vreemd wezen is opgedoken in hun leven. Sindslang ontving Disraëli brieven van een onbekende bewonderaarster, Mrs. Brydge Williams, uit Torquay, die zich, evenals hij, joodsch van ras noemde en christelijk van geloof. „Ken jullie, vroeg Disraëli aan zijn vrienden, een oude gekkin, die in Torquay woont? . . . ." Op zekeren dag had Mrs. Brydge Williams hem gevraagd, of hij executeur wilde zijn van haar testament en zelf een belangrijk legaat wilde aanvaarden. Hij ging haar bezoeken, samen met Mary-Ann, en vond een vrouw van vijfenzeventig jaar, enorm, belachelijk maar aardig. Het paar en de oude dame hebben vriendschap gesloten. Hughenden zendt Torquay violen en Torquai zendt rozen naar Hughenden. De dagelijksche brief aan Mrs. Brydge Williams heeft den brief aan Sarah vervangen. „Niets heeft mij grooter genot verschaft dit jaar dan Uw rozen. Zij hebben meer dan een week in mijn kamer en op mijn tafel geleefd. Ik geloof, dat ik nog nooit rozen heb gezien, zoo mooi van vorm, zoo schitterend van kleur en zoo verrukkelijk van geur . . . . Ik geloof waarlijk, dat Uwe rozen uit Kaschmir ko-

men....'' — „Waar hebt U de zeekreeft vandaan gehaald, die van morgen werd gebracht voor mijn ontbijt? Uit de grotten van Amphitrite? Hij was zoo frisch. Heel de zachtheid en 't zout van den Oceaan waren in zijn geur.''

Andere vrouwelijke vriendinnen vervroolijken dit vrij sombere leven. Daar is Lady Londonderry; daar is Lady Dorothy Nevill. „Lieve Dorothy, je aardbeien waren even frisch en verrukkelijk als je zelf bent. Ze kwamen mij zeer van pas op een oogenblik dat ik neerslachtig en nerveus was.'' Hij herinnert zich nog het bal, toen hij haar voor het eerst zag. „Wilt U mij eens vertellen, had hij gezegd, wie dat meisje is, dat schijnt te zijn neergedaald van een schilderij uit den tijd van George II?'' Wat hadden de vrouwen toen veel gratie en geest! Nu in 1860 schijnen de meisjes geen andere eerzucht te hebben dan te worden gehouden voor Dames aux Camélias. Zij loopen rond met rokken, opgeschort tot de knieën, laten haar mooie beenen zien en noemen de mannen Tom, John of Dick en redetwisten met de jonge lieden over de laatste schandalen, uitgevonden in White's.

De koningen verdwijnen. Louis-Philippe, die Disraëli in de Tuileriën zulke fijn gesneden ham gaf, heeft hij op zijn bed zien zitten weenen, in een kamer, waar de Koning zijn ballingschap sleet. Daarentegen werd hij in dezelfde Tuilerieën ontvangen door een Keizer, die hem vroeger in een kano over de Theems heeft gevaren. Mary-Ann, die aan de rechterhand van Napoleon III zat, heeft hem aan het zinken van 't bootje herinnerd en hoe hij altijd dingen wilde doen, waartoe hij niet in staat was. De Keizer heeft gelachen en de Keizerin heeft gezegd: „Dat is net iets voor hem.''

Dizzy's liefde voor de verhalen der Duizend-en-één-Nacht is bevredigd door 't Parijs van het tweede Keizerrijk. „Rondom haar zwanenhals droeg de Keizerin een ketting van smaragden en diamanten, zooals men er in de grot

van Aladin had kunnen vinden.'' Hij blijft trouw aan zijn liefde voor Frankrijk; vaak laat hij den Keizer, door middel van geheime boden, uitnemenden raad geven, die helaas maar zelden wordt opgevolgd.

Het Koninginnetje, naar wie Dizzy eertijds zijn ouden vriend Lyndhurst had vergezeld, is een strenge, machtige vorstin geworden. Zij begint heel langzaam aan Disraëli te gewennen en behandelt hen, hem en zijn vrouw, met welwillendheid. Prins Albert is verleden jaar gestorven.

Iets was er, dat Disraëli den indruk gaf, zijn leven niet verknoeid te hebben en dat was de bewondering der jonge menschen. Er is iets in de fantasie zijner politiek, dat hen aantrekt. Een jong, geestdriftig secretaris, Montagu Corry, heeft zich in zijn dienst gesteld en betoont hem een roerende toewijding. Stanley, de zoon van Derby, is zijn leerling; een al te voorzichtige discipel, maar dankbaar. „'t Eenige is'', zegt Disraëli tegen hem, „jullie Derby's hebt geen verbeelding.'' Op zekeren dag hebben de Grieken, op zoek naar een koning, Stanley den troon aangeboden. Stanley, die geen Byron is, heeft geweigerd. O! als men Dizzy den troon van Griekenland eens had aangeboden!

In 1853 is hij naar Oxford gegaan om te promoveeren als dokter *honoris causa*. Hij is er niet zonder ongerustheid heengegaan, want hij wist dat de studenten spotters waren en dat groote mannen vaak met gejouw werden ontvangen. Maar nooit, sinds den Hertog van Wellington, had men zooveel enthousiasme gezien. Bleek, onbewogen is hij op den Kanselier toegeschreden, terwijl het amphitheater weergalmde van de toejuichingen. „*Placet ne vobis Domini?*'' heeft de Kanselier gevraagd. „*Maxime placet! Immense placet!*'' hebben de studenten geroepen. Toen is het onbewogen gelaat wat levendiger geworden; hij heeft met zijn monocle de dames-tribune

gezocht, en, toen hij daar Mary-Ann ontdekte, heeft hij haar een bijna onmerkbare kushand toegezonden.

*

Zestig jaar. Eenenzestig jaar. De lange rij der jaren gaat snel voorbij. Het rythme der zittingstijden trilt menschelijk mee met het goddelijke rythme der seizoenen. Disraëli veroudert. Stellig zal hij nooit meer Eerste Minister worden. Hij zal nog eens onder Derby dienen, tweemaal misschien, dan zal het tijd zijn voor Stanley; de groote families hebben hun privileges. Het is jammer, hij zou 't heerlijk hebben gevonden, aan 't bewind te komen. Maar men moet den geest niet te veel laten denken, over wat men niet heeft; wat men heeft is nog zoo kwaad niet, als men 't vergelijkt bij de vernederingen van het debuut. „*Forti nihil difficile.* — Voor den moedige is niets moeilijk", zei hij in dien tijd. Devies voor een kind. Sinds eenigen tijd heeft hij een ander aangenomen. „Never explain, never complain!" Nooit iets verklaren, nooit zich beklagen. Men moet nuttelooze woorden mijden.

Mrs. Brydge Williams is gestorven en laat haar oude vrienden haast dertigduizend pond na. Daarmee kon men een deel van de schulden afdoen. De rest is minder zwaar, dank zij een bescheiden edelmoedig man, Andrew Montague, grootgrondbezitter in Yorkshire, die, uit bewondering voor Disraëli, al zijn schuldbrieven heeft opgekocht van de woekeraars (bijna zevenenvijftig duizend pond) en de rente terugbracht op den eenparigen interest van drie procent. De oude dame heeft gevraagd, of zij op 't kerkhof van Hughenden begraven mocht worden. Daar rust zij nu, dicht bij het kerkje. Misschien zal Disraëli zich weldra bij haar voegen; hij is nooit heel sterk geweest en hij heeft een moeilijk leven gehad. Het park wordt een waar lustoord. Mary-Ann heeft wonderen volbracht. Op het terras wisselen, in witte Flo-

rentijnsche vazen, rose geraniums af met blauwe agapantha's. Het huis werd gerestaureerd zooals 't was onder de Stuarts. In de als terrassen aangelegde tuinen, waar godinnen-standbeelden den ingang der lanen bewaken, kan men zich de ridders voorstellen, die hun edelvrouwen rondleiden. Behalve een paar vriendenbezoeken is het leven er eenzaam en eentonig. Zondags wordt de eentonigheid door kerkbezoek gebroken.

Gezeten in de bank der heeren van Hughenden droomt Disraëli. De geestelijke Clubbe kijkt onder den dienst met onrust naar dien machtigen man, die eens misschien bisschoppen zal benoemen. Psalm 102: „Heer, verhoor mijn gebed, en laat mijn geroep tot U komen.... Want mijn dagen zijn vergaan als rook en mijn gebeenten zijn uitgebrand als een haard.... Ik ben een kraai in de woestijn gelijk geworden, ik ben geworden als een steenuil der wildernissen.... Ik ben slapeloos en klaag als een eenzame musch op het dak.... Mijn vijanden smaden mij al den dag; zij, die tegen mij razen, gebruiken mijn naam als een vloek.... Mijn dagen zijn als een afgaande schaduw en ik verga als gras! Maar gij Heer, blijft in eeuwigheid en Uwe gedachtenis van geslacht tot geslacht...."

Hij wandelt naar huis naast het rijtuigje van Mary-Ann, die, onder 't mennen van haar ponny hem geanimeerd laat zien, wat ze heeft gewrocht in het park. Zij praat! O, wat praat ze, die Mary-Ann. Op den vijver heeft ze pas twee witte zwanen laten zwemmen, die Dizzy Hero en Leander noemt, zij begrijpt niet goed waarom. Terwijl ze haar tuin transformeerde, heeft ze de uilen gestoord, die in de oude taxisboomen huisden, maar Dizzy zegt, dat het de vogel van Minerva is en behandelt ze met religieuze zorgzaamheid. In den avond komen zij vaak aan 't raam kloppen met hun krommen snavel en hun ronde oogen glanzen in de duisternis.

XI

Bovenop den gladden mast

> Hoe is 't mogelijk, dat wij ons tijdperk beschouwen als een utilitair tijdperk? Het is een tijdperk van oneindige romantiek. Tronen storten in, kronen worden aangeboden als in sprookjes en de machtigste wezens der wereld, mannen en vrouwen, waren nog maar eenige jaren geleden avonturiers en bannelingen.
>
> *Disraëli*

Punch publiceerde in 1859 een teekening van een slapenden leeuw, die Bright, Disraëli en Russell trachtten te wekken door hem te prikken met gloeiende ijzeren staven. Op elk van de staven stond het woord „Hervorming". Een zeer juist symbool. Sinds de onvolledige hervorming van 1832, waaruit zoo'n beperkte klasse van kiezers was voortgekomen, deden alle partijen hun best, de belangstelling te wekken van den Britschen leeuw voor nieuwe maatregelen. Maar de leeuw, weldoorvoed, bleef doorslapen en den parlementaire Limbus was bevolkt met de schimmen van doodgeboren hervormingen. Nu eens stelde een Tory-regeering voor, het stemrecht te geven aan iederen kiezer, die meer dan tien pond huur betaalde en de oppositie der Whigs riep, dat het een schandaal was, en dat acht pond de ware grens uitmaakte van de Rechten van den Mensch; dan weer stelde een Whig-Parlement zeven pond voor en Derby verzekerde door den mond van zijn profeet Disraëli dat dit beteekende, Engeland over te leveren aan de gevaren der demagogie. Het ging er in werke-

lijkheid om, welke van de twee groote partijen door de nieuwe kiezers zou worden begunstigd. Maar Gladstone sprak met verontwaardiging over menschen, die zoo de statistieken der kiezers consulteerden en de volkskrachten maten alsof 't een leger overweldigers was. „De personen op wie die lijsten van toepassing zijn, zijn onze broeders, Christenen als wij, ons eigen vleesch en bloed." Waarop een Tory hem vroeg waarom ons vleesch en ons bloed ophield bij zeven pond huur. Eenige Whigs vonden zelf deze sentimenteele wartaal ook smakeloos; zij trokken zich uit de partij terug en Bright doopte hen tot Adullamieten, want „toen koning David zich in de grotten van Adullam had teruggetrokken, hadden allen die in schulden staken of ontevreden waren, zich om hem heen geschaard". Toen wierp Disraëli, met behulp van de Adullamieten den troosteloozen lord John en den vurigen Gladstone omver en lord Derby vormde, na de Koningin de hand te hebben gekust, met Disraëli het ministerie. Alweer waren ze aan 't bewind met een minderheid en door den wil eener toevallige coalitie en het scheen wel, of het Ministerie ditmaal weer van korten duur zou zijn.

*

Bij den aanvang van Derby's regeering ontwaakte de Britsche leeuw, men wist niet waarom, plotseling met een boos humeur en verbrak de traliën van zijn kooi, n.l. de hekken van Hyde Park. Drie dagen lang eischte een dicht opeengepakte menigte de Hervorming en men moest ze met troepen bedwingen. De Minister van Binnenlandsche Zaken smolt weg in tranen. Mary-Ann keek uit haar raam naar de manifestanten en, toen ze zag, dat ze zich goed leken te vermaken kreeg ze sympathie voor hen. De Koningin ontbood Derby naar Balmoral, zei hem dat deze kwestie het land nu al dertig jaar in beroering had gebracht, en dat men die ten slotte eens zou moeten op-

lossen en dat het beter was, dat een conservatief minister de zaak in handen nam. Plotseling zag Disraëli, dat er een prachtige slag was te slaan.

In den grond van zijn hart was hij altijd voorstander geweest van een kiesrecht uitgebreid tot het ernstigste deel der arbeidersklasse. De vereeniging van de aristocratie met het volk, die hij in *Sybil* had gepredikt, zou daarin tot uitdrukking komen en misschien zou de meest onversaagde daad tevens de meeste wijze zijn. „Waarom zou men, zei hij tot Derby, het huiskiesrecht niet aanvaarden, één per woning, hoe hoog of hoe laag de huur ook zij, met gepaste restricties van tijd en verblijf?" Dit was tenminste een verdedigbaar beginsel en tevens een conservatief beginsel; men kan zeggen dat huiseigenaren altijd belang hebben bij de welvaart van 't land, terwijl die willekeurige grenzen van tien pond, vijf pond, zes pond onzinnig zijn en niet vol te houden. Bovendien had de partij, als ze nieuwe kiezers vrij maakte, eenige kans om ze te annexeeren. Bovenal, de liberalen verloren het meest populaire artikel van hun program. Waarlijk, de kans kon worden gewaagd. Maar — zou de partij dit aanvaarden?

De partij toonde een verwonderlijk begrip van de zaak. De Tories hadden geen enkele reden om het kiesstelsel van 1832 te verdedigen, dat hun tegenstanders hadden voortgebracht en hen, nu al dertig jaar lang, van 't bewind verwijderd hield. De gedachte, door dien prachtigen troef de mooiste kaart van de Whigs te coupeeren, had voor hen veel aantrekkelijks. Ondanks een paar tegenstanders nam het gros der troepen het plan de campagne aan. Men voelde dadelijk het dagen van een groote overwinning. Vele liberalen waren verwonderd en vonden dat, als de conservatieven *hun* politiek voerden, zij niet konden weigeren, voor hen te stemmen. Gladstone voelde zich verslagen. De eenige wijze houding voor hem zou zijn geweest, te triomfeeren, maar alles in hem werd ge-

smoord, doordat hij den Geest van den Booze de banier der Engelen zag voeren. Hij viel zijn machiavelilstischen tegenstander aan met ongehoorde heftigheid en deze zorgde ervoor, dat hij door zijn achteloosheid het toonbeeld van dwaze toorn, dat Gladstone gaf, des te scherper belichtte.

„De Very Honourable Gentleman, zei hij, spreekt mij toe op een toon die, ik moet het bekennen, zelden hier wordt gebruikt. Niet dat ik eenige waarde hecht aan de opwinding waarvan hij blijk geeft, maar werkelijk, soms zijn z'n manieren zóó geëxalteerd en zijn gebaren zóó verontrustend, dat men zich haast met verlichting herinnert, dat de partijen die in deze Kamer tegenover elkaar zitten, aan weerskanten van deze tafel, door een zoo breed en stevig meubelstuk van elkander zijn gescheiden."

Toen er werd gestemd, had het Ministerie een meerderheid van eenentwintig stemmen. Disraëli had in een vijandig Parlement een wet erdoor gekregen, waarvoor de regeeringen der Whigs zich dertig jaar lang moeite hadden gegeven. Het was een groote parlementaire triomf. Gladstone voelde het en noteerde in zijn dagboek: „Een vernietiging, waarvan misschien in de geschiedenis geen voorbeeld is te vinden." Hij was diep verslagen. „Ik heb Gladstone aan de lunch ontmoet, noteerde een goed waarnemer. Hij scheen geheel ontzet over de diabolische handigheid van Dizzy." Derby was verrukt, hij erkende dat de maatregel „een sprong in het duister" was, maar hij voegde erbij, terwijl hij zich in de handen wreef: „Zie je niet, dat we de Whigs mooi in het nauw hebben gebracht?"

Na de stemming was het applaus der conservatieven voor Dizzy luid en langdurig. Iedereen wilde hem de hand drukken. Toen ze West-Minster uitkwamen, kwamen velen van hen bijeen in de Carlton-Club en improviseerden er een souper. Disraëli liep op weg naar huis even de Club binnen en werd weer ontvangen met een ge-

juich, dat geen einde nam. Zijn vrienden vroegen hem, of hij met hen wilde soupeeren, maar hij wist, dat Mary-Ann hem wachtte, dat ook zij een souper had bereid en hij wilde haar niet teleurstellen. Den volgenden morgen zeide zij met trots tegen een vriendin: „Dizzy is regelrecht naar huis gekomen; ik had een pastei voor hem klaargemaakt en een flesch champagne. Hij heeft de helft van de pastei gegeten, alle champagne opgedronken en tot mij gezegd: Liefste, je bent veeleer een maîtresse voor mij dan een vrouw." Zij was toen zevenenzeventig.

*

Dit succes bracht een groote verandering in Disraëli's positie in het Parlement. De nederlaag van Gladstone was minder pathetisch dan die van Peel. Het was een weinig vermakelijk; men was er ook wat verbaasd over. Twee partijleiders, die tot de grootste behoorden, welke het Lagerhuis had gekend, hadden, twintig jaar na elkaar, met Dizzy willen strijden en beiden waren bezweken. Was deze man, die zelf zoo vaak over de mysterieën van Azië had gesproken, niet zelf een mysterie? Waar stuurde hij op aan? Welke waren zijn plannen? Wat dacht hij, als hij met dat onbewogen masker den hoon van Gladstone aanhoorde? Een nieuwe persoonlijkheid ontstond in den geest van 't publiek, de Sphinx. Punch publiceerde een teekening: *Disraëli triumfeert.* Deze stelde een onmetelijk groote steenen Sphinx voor met Dizzy's gezicht, hij werd door een troep naakte slaven, waaronder Gladstone, naar den tempel der Hervorming getrokken en Derby ranselde ze met de zweep.

Geen van hen, die hem in dien tijd ontmoetten, ontkwam aan dien samengestelden indruk van macht en toovenarij. Het gelaat was werkelijk zoo roerloos als steen geworden en 't verschil tusschen hem en de stervelingen, die hem omringden, was groot. „Ik had veeleer gedacht aan tafel

De Triomf van D'ISRAËL-I of de moderne Sphinx

te zitten met Hamlet of Lear of met den wandelenden Jood", schrijft een tijdgenoot en voegt er bij: „Velen zeggen: — Wat een comediant is die man! . . . En toch is de slotindruk er een van volkomen oprechtheid. Sommigen behandelen hem als een vreemdeling. „Wat is Engeland voor hem en hij voor Engeland?" — Maar daarin vergissen zij zich juist. Whig te zijn of radicaal of Tory, dàt is hem misschien wel onverschillig: maar dit machtige Venetië, deze keizerlijke republiek, waar de zon nooit ondergaat, dit visioen fascineert hem of ik moet mij zeer vergissen. Engeland is het Israël zijner verbeelding en hij zal voor zijn dood de eerste imperiale minister zijn, als hij er kans toe ziet . . . ."

*

Tegen alle verwachting in was die kans nabij. De jichtaanvallen van Derby volgden elkaar zoo snel op, hij kon zoo zelden de plichten van zijn ambt vervullen, dat hij er toe kwam, het zijn plicht te vinden, aan zijn ontslag te denken. Disraëli smeekte hem te blijven, zich verbindend, alle werkelijken arbeid te doen, terwijl Derby den titel bleef behouden. Maar Derby antwoordde, dat hij aan de Koningin ging schrijven om haar zijn ontslag aan te kondigen, dat hij hoopte dat Hare Majesteit zich tot Disraëli zou wenden om hem te vervangen en dat hijzelf, wanneer hij zich had teruggetrokken, Disraëli zou blijven steunen met geheel de autoriteit van zijn naam. „Ik kan U deze mededeeling niet doen, zonder tegelijkertijd dankbaar Uwe hartelijke en eerlijke medewerking te erkennen, gedurende heel deze lange periode." Het was des te verdienstelijker van Disraëli zijn chef te smeeken te blijven, omdat hij reeds op dat oogenblik wist, dat in geval Derby zich zou terugtrekken, de Koningin hem zou laten roepen. Zij had het hem zelve gezegd. Op den dag, toen 't ontslag van den chef een uitgemaakte zaak was, kwam een boodschapper hem verzoeken bij de

Koningin te Osborne te komen. De toovenaar, die zelf wel een weinig aan zijn tooverij geloofde, liet niet na op te merken, dat deze boodschapper, generaal Grey, niemand anders was dan dezelfde kolonel Grey, die te Wycombe zijn stamelende en gelukkige mededinger was geweest tijdens zijn eerste verkiezings-campagne. De eerste brief met gelukwenschen kwam van Derby: „U hebt op eerlijke en eervolle wijze de hoogste sport van den politieken ladder bereikt. Ik hoop, dat U er zich lang zult kunnen handhaven."

Den volgenden morgen werd Disraëli door de Koningin te Osborne ontvangen. Zij zag er stralend uit, reikte hem de hand en zei: „*You must kiss hands*". Hij liet zich neer op één knie en kuste met diep geloof de kleine, mollige hand. Hij was diep gelukkig. Buiten scheen schitterend de zon. Het leven was ten slotte wel waard, te worden geleefd. Een der eerste leden van 't Parlement, dien hij tegenkwam, was James Clay, die hem als jongmensch, op Malta, had verontrust, door zijn biljarttalent. „Well, Disraëli, zei Clay, wie had veertig jaar geleden, toen wij samen reisden, ooit gedacht, dat jij nog eens Eerste Minister zou worden?

— Dat is waar, Clay . . . . 't Is zooals wij zeiden in 't Oosten: Allah is groot! En nu is hij grooter dan ooit."

Hij werd door allen goed ontvangen. „Een triomf van arbeid, moed en geduld", zeiden zelfs tegenstanders. Toen hij voor het eerst de Kamer binnentrad als Eerste Minister, stonden de couloirs vol menschen, die waren gekomen om hem toe te juichen. John Stuart Mill, die sprak, moest minutenlang zijn rede onderbreken.

Een maand later gaf Mary-Ann, vrouw van den Premier, een groote receptie in het Foreign Office, waarvan Lord Stanley zoo welwillend was geweest, haar de salons voor een avond af te staan. Het was noodweer, een orkaan en stroomen regen spoelden de Londensche straten

schoon. Toch waren allen opgekomen, de geheele conservatieve partij, een paar liberalen, waaronder de Gladstone's, vele vrienden. Dizzy, in volle glorie, leidde de Prinses van Wales rond door de salons; Mrs. Dizzy liep aan den arm van den Prins, zij was sinds een maand zeer verouderd en zag er ziek uit. Sedert een maand had zij kanker; zij wist het, maar wilde 't niet aan haar man zeggen. Dit samengaan van roem en verval gaf aan den triomfantelijken avond een nuance van weemoed. Na al dien strijd, had het oude echtpaar de algemeene sympathie gewonnen. Men had ze aanvaard. Er was niet één salon in Londen waar men niet heel eenvoudig „Mary-Ann" zei, wanneer men sprak over de vrouw van den Eersten Minister. Disraëli zelf gaf er zich rekenschap van welk een wonderlijken indruk van acrobatie zijn verheffing maakte. „Ja, antwoordde hij hen, die hem gelukwenschten, ik ben geklommen boven op den gladden mast." Zijn vriend, Sir Philip Rose, zei tot hem: „Als Uw zuster nog leefde, en van dezen triomf had kunnen genieten, wat zou ze gelukkig zijn geweest! — Arme Sa! zei hij, arme Sa! Ja wij hebben ons publiek verloren...."

EINDE VAN HET TWEEDE DEEL

DERDE DEEL

Listen! the wind is rising,
  and the air is wild with leaves;
we have had our summer evenings;
  now for October eves!

The great beech trees lean forward,
  and strip like a diver; We
had better turn to the fire
  and shut our minds to the sea,

where the ships of youth are running
  closed-hauled on the edge of the wind,
with all adventure before them,
  and only the old behind.

Humbert Wolfe

Koningin Victoria.

I

De Koningin

Een nieuwe Kanselier van de Schatkist werd gekozen. De Eerste Minister stelde de Koningin er van op de hoogte: „Mr. Disraëli moet Uwe Majesteit er opmerkzaam op maken, dat het uiterlijk voorkomen van Mr. Ward Hunt buitengewoon is maar niet onaantrekkelijk. Hij is meer dan zes voet lang, doch lijkt minder groot omdat zijn dikte er mee in overeenstemming is. Zooals het met de Sint-Pieter te Rome gaat, geeft niemand zich bij den eersten aanblik rekenschap van zijn ware afmetingen. Bovendien bezit hij de scherpzinnigheid van een olifant evenzeer als de gestalte." Een verwonderlijke lichtheid van toon om aan een vorstin te schrijven, maar zij was verrukt.

Disraëli, die in den loop van zijn leven menig man had geërgerd, had altijd de vrouwen toegevend gevonden. Zijn afschuw van abstracte redeneeringen, zijn ouderwetsche beleefdheid, de onmerkbare cynische bijsmaak zijner zinnen, die hij bewust bloemrijk maakte, alles in hem was geschapen, om haar te behagen. Zij bezielden hem met een gevoel, dat geen zinnelijke liefde was, maar een teederheid die tegelijk nederig was en verheven, een donkere, zachte broederlijkheid. Hij hield van haar buien van koppigheid, haar onwetendheid, haar naieveteit. Een vrouw, Mrs. Austen, had een uitgever gevonden voor *Vivian Grey*; vrouwen, de Sheridans, later Lady Cork, Lady Londonderry hadden hem in de groote wereld binnengeleid; een vrouw, Mary-

Ann, had hem zijn zetel in 't Parlement bezorgd. Bij iedere wending van den weg zijner herinneringen vond hij 't gelaat van één dier hulpvaardige wezens, dat zich boog over zijn onbevredigdheid en onrust. Hij beschouwde met kennersoog de koninklijke weduwe met het kanten mutsje op, die hem wachtte op de hoogste trede van de Trap der Eer en hij voelde zich zalig op zijn gemak.

Sinds den dood van haar veelgeliefden echtgenoot, leefde de Koningin in eenzame grootheid. Zij had zichzelf gezworen, alle overtuigingen, alle gewoonten van Albert te eerbiedigen. In rouwsluiers gehuld, zwierf zij van kasteel tot kasteel, van Windsor naar Osborne, van Osborne naar Balmoral. Het publiek klaagde over haar afgezonderd leven en zij leed onder haar impopulariteit. Niemand begreep haar en niemand had haar ooit begrepen en niemand had Albert begrepen, die er ook zoo onder had geleden.... Niemand, behalve Mr. Disraëli. Het was verwonderlijk, want zij herinnerde zich, hoe wantrouwend zij tegenover hem hadden gestaan, haar echtgenoot en zij, ten tijde van den val van dien armen Sir Robert. Toen had Albert gezegd, dat die Disraëli in de samenstelling van zijn wezen niet 't geringste elementje had van een gentleman. Toch had de Prins er, tegen 't einde van zijn leven, een aarzelend genoegen in gevonden, met den leider der oppositie te praten. Hij had hem ontwikkelder gevonden, meer doorkneed in Engelands geschiedenis dan welke andere staatsman ook en hij had erkend, dat zijn houding ten opzichte van den Troon volmaakt was.

Maar vooral na den dood van Albert had Mr. Disraëli zich geopenbaard. Niemand had de Koningin zoo'n mooien brief geschreven, niemand in het Lagerhuis had beter over den Prins gesproken. De Koningin had gevonden, dat hij de eenige was die den Prins op zijn juiste waarde had geschat. Hij werd beloond door de toezending van Alberts toespraken, gebonden in wit marokijn: „De Koningin kan 't

verlangen niet weerstaan, Mr. Disraëli persoonlijk haar diepe dankbaarheid uit te drukken voor de hulde, die hij haar grooten, aangebeden en veelgeliefden echtgenoot heeft gebracht. Het lezen van die regelen heeft haar vele tranen doen storten, maar een zoo juist oordeel over dit smettelooze karakter heeft haar gebroken hart veel goed gedaan."

Albert's nagedachtenis werkte dus gunstig, maar er waren nog andere banden tusschen de Koningin en den Minister; hun geesten, die zoo verschillend waren aan de oppervlakte, hadden subtiele overeenkomsten. Beiden dachten ze met naieve fierheid aan het onmetelijke, oostersche Rijk, dat van een eiland in het hooge Noorden werd geregeerd door dat dikke, eigenzinnige vrouwtje en dien door ouderdom gebogen Eersten Minister. Bovenal waren ze beiden volkomen vrij van platvloerschheid. Men mocht sommige manieren der Koningin belachelijk vinden en vele van Disraëlis gewoonten gekunsteld, toch bezaten beiden grootheid en moed. Door zijn toedoen genoot zij er meer van, vorstin te zijn. Hij plaatste haar met zoo'n blijkbare vreugde aan het hoofd van den schitterenden levensstoet. Wanneer hij haar sprak van haar koninkrijken, voelde zij zich almachtig. Met dezen Minister, die haar de Kabinets-zittingen beschreef als tooneelen uit het rijk der verbeeldingen en voor wie de politiek een haast sentimenteele avonturen-roman beteekende, die hij persoonlijk beleefde, herwonnen de staatszaken de bekoring, die zij hadden in Alberts tijd. Disraëli wist dat zij hem amusant vond en hij schreef haar volmaakt gestelde, ironische brieven. Begreep zij ze altijd? Zij begreep ze heel wat beter dan haar getrouwen dachten. Zij genoot van de verstrooiing eener geslaagde goochelarij, dan dwong ze, met scherpen zin voor de werkelijkheid, den toovenaar met krachtigen wil de daden te volbrengen, die zij wenschelijk vond.

Als de Eerste Minister, om 't woelige Ierland een weinig te

kalmeeren, wenschte, dat de Prins van Wales er een reis heen zou maken, schreef hij: „Mr. Disraëli veroorlooft zich op te merken, dat de vorst, sinds twee eeuwen, maar eenentwintig dagen in Ierland heeft vertoefd. Zijn Koninklijke Hoogheid moest er eens op de lange jacht gaan. Dan zou, in zekere mate, de vervulling van een openbare plicht met een aangenaam tijdverdrijf worden gecombineerd, een combinatie, die, zooals welbekend, bij een vorstelijk leven behoort." De Koningin stemde toe: „Maar natuurlijk moeten de kosten van dit koninklijk bezoek gedragen worden door de Regeering, die het de Koningin oplegt. Niemand zou Ierland kiezen om er een tijdlang voor zijn gezondheid of zijn rust te verblijven."

Vaak verdedigde de Minister zich. Wanneer men hem later naar 't geheim van zijn succes bij de Koningin vroeg, antwoordde hij: „Ik spreek nooit tegen, ik weiger nooit; ik vergeet soms." Een offer van de waarheid aan 't pleizier in epigrammen. Hij sprak vaak tegen. Toen de Aartsbisschop van Canterbury stierf en de Koningin er op aandrong, Tait, bisschop van Londen, tot opvolger te benoemen, opperde Disraëli ernstige bezwaren. „Men heeft het volgende aan te merken op den bisschop van Londen: hoewel hij een schijnbaar strenge intelligentie bezit, is er in zijn idiosyncrasie een vreemde ondergrond van enthousiasme, en dit is een eigenschap, die een aartsbisschop noch een Eerste Minister van Engeland ooit mag bezitten." De Koningin hield aan. Zij wist wel dat bisschop Tait volkomen vrij van geestdrift was. Maar zou zij dat ook van Engelands Eersten Minister hebben kunnen zeggen?

Op een dag ontving Mary-Ann een doos frissche primula's uit Windsor met een brief van de vrouw van prins Christian. „Mama draagt mij op, U deze bloemen uit haar naam te zenden voor Mr. Disraëli. Zij heeft hem eens hooren zeggen, dat hij zooveel hield van de maand Mei en van alle lieve lentebloemen, zoodat zij het waagt hem die te zenden; zij

zullen zijn kamer zoo opvroolijken." Mary-Ann antwoordde met een briefje, dat Dizzy blijkbaar voor haar had opgesteld: „Ik heb den aangenamen plicht vervuld, aan 't bevel van Hare Majesteit te gehoorzamen. Mr. Disraëli houdt hartstochtelijk veel van bloemen en de pracht, de geur van deze werden verhoogd door de genadige handen die er al de schatten der lente over hebben uitgestrooid."

De Minister zond de Koningin al zijn romans. De Koningin gaf den Minister het *Dagboek van ons leven in Schotland*. „Wij auteurs, Mevrouw....", zei de Eerste Minister voortaan vaak en de kleine autoritaire mond glimlachte. Iedere week kwamen er primila's van Windsor, violen van Osborne te Grosvenor Gate in van mos voorziene doozen. De officieele correspondentie werd zoo een eigenaardig mengelmoes van pastorale poëzie en realistische politiek.

*

Er leefde in Engeland tenminste één man, voor wien Disraëli's verheffing en de vertrouwelijkheid van den Troon met een Hebreeuwsch kunstemaker een onverdraaglijk schandaal was; die man was Gladstone. Punch publiceerde den 24en Mrt. 1868 een teekening, die een theaterloge voorstelde. Voor den spiegel herhaalt Mr. Ben Dizzy, een mager tooneelspeler in Hamlet-costuum, met welbehagen: *To be or not to be, that is the question*.... A-hem." Op den achtergrond zit Mr. Gladstone, treurspelspeler in stadskleeding, naar hem te kijken met afgunst en verachting. „De hoofdrol voor hem.... Een tweederangs ondergeschikte rol! De directeur is gek.... Maarrr de tijd zal komen...."

Dit gevoel was gecompliceerder dan een „jaloesie de métier". Gladstone zou stellig berustend en bescheiden, hebben verdragen, dat Stanley succes had bijvoorbeeld. Maar, evenals de Goden, incarneeren zich de hartstochten om te handelen, en de eerzucht had, om hem te verleiden,

de gestalte aangenomen van deugdzame haat. Sinds twintig jaar, terwijl hij al hooger klom, onder langdurig gemompel van bewondering en temidden van zijn eerbiedige pairs zag hij tegenover zich een vijandige, zonderlinge gedaante verrijzen; daar hij bijna geen andere ontmoette in de verheven, eenzame zone, waar zijn talent hem had heengeleid, nam hij deze onwillekeurig als maatstaf voor zijn eigen succes en meende, dat iedereen hem voorbijstreefde, indien dit geschiedde door Disraëli. „Een van de smartelijkste raadselen voor koning David was de welvaart der boozen.... Dat de schrijver van lichtzinnige verhaaltjes over Vivian Grey en Coningsby, den scepter had kunnen grijpen vóór den schrijver van schoone, ernstige beschouwingen over het Ecco Homo, — de schitterende, arrogante man der epigrammen vóór den man, die nog nooit in zijn leven zich aan een epigram had schuldig gemaakt, die altijd ernstig was en liever zou sterven dan toe te geven, dat hij een greintje meer verstand had dan zijn bediende — was dat niet genoeg om een fatsoenlijk man ertoe te brengen, zijn mantel te scheuren, zijn hoofd kaal te scheren en ontroostbaar in zak en assche neer te zitten?"

Maar Gladstone was er de man niet naar om in zak en assche neer te zitten en al zong hij inderdaad: „Tot hoe lang, o Heer, zult Gij mij verlaten? Tot hoe lang zal mijn vijand boven mij tronen?" hij voegde er bij, evenals Koning David: „Verlicht Mijne oogen opdat ik nooit inslape in den dood want dan zal mijn vijand zeggen: Ik ben boven hem verheven!"

Hij verborg zijn spijt zóó slecht, dat hij, tegen de parlementaire gebruiken in, reeds de tweede week van Disraëli's bewind, een twist trachtte te verwekken. Doordat Disraëli de verkiezingshervorming tot een einde bracht, had hij de liberale partij één van haar wapens ontnomen, maar gelukkig bleven er nog vele dingen over, die om hervorming

vroegen. Men kan het Hoogerhuis hervormen, de Kerk, de Kroon, het Leger, de Opvoeding. Gladstone was bereid het zonnestelsel te hervormen liever dan Disraëli in vrede van een onverdiend geluk te laten genieten, maar daar hij zeer juist besef had voor actueele politiek, koos hij de Kerk en de Iersche Kerk in 't bijzonder. Zeker, het druischte in tegen de godsdienstvrijheid, dat de Katholieken in Ierland een Protestantsche Staatskerk moesten onderhouden. Ierland was destijds hevig in beroering. Misdaden en moordaanslagen werden bij honderden bedreven en men kon de misdadigers niet straffen, omdat het geheele eiland medeplichtig was. Gladstone hield staande, dat door in Ierland de Kerk van den Staat te scheiden en de Protestantsche Kerk van Ierland te „ontstaatsen", men een van de oorzaken van die ontevredenheid, misschien de ernstigste, zou wegnemen en Disraëli begreep, dat zijn mededinger de religeuze kwestie tot inzet der verkiezingen wilde maken.

Op geen enkel punt stond Disraëli's overtuiging steviger. Was hij geloovig ? Hij zou zich niet, zooals Gladstone, voor theologische haarkloverijen hebben kunnen interesseeren. Hij meende, dat op geregelde tijden de geesten in stortvloeden van kerkelijkheid worden gedompeld en dat deze wolkbreuken weinig te beteekenen hebben, omdat, wanneer de wateren zich terugtrekken, steeds dezelfde arke komt te zien, die roerloos staat boven op den Berg. Deze arke is de semietische, christelijke openbaring; de Bijbel gecompleteerd door de Evangeliën; zij is ook de zin voor het mysterie. Disraëli geloofde met heel zijn hart, dat de wereld goddelijk is; hij dacht aan 't bestaan (en vooral aan zijn eigen leven) als aan een wonder; de biologische wetenschap, waaraan Darwin en Huxley in dien tijd zoo'n grooten luister verleenden en die het wonder in een algebraïsche vergelijking trachtte te veranderen, irriteerde hem. Hij wist er niets van en zijn verachting evenaarde zijn

onwetendheid. Eenige jaren te voren had hij te Oxford, in een beroemde rede, de Kerk tegen de nieuwlichters verdedigd: „My Lords, de mensch is geboren om te gelooven. En indien geen enkele Kerk zich aanbiedt om hem te leiden met haar aanspraken op waarheid, steunend op de traditie der gewijde eeuwen en de overtuiging van ontelbare generaties, dan zal hij altaren en goden vinden in zijn eigen hart en in zijn eigen verbeelding.... Men vertelt ons, dat de ontdekkingen van de wetenschap niet meer overeenkomen met de leerstellingen der Kerk.... Het is nu maar de vraag: is de mensch een aap of een engel? My Lords, ik schaar mij aan de zijde der engelen." Het geheele amphitheater had gedaverd van het lachen. Behoorde Mr. Disraëli inderdaad tot de engelen? Heel Engeland hield zich den buik vast van 't lachen. Punch had zich zoo'n schoone gelegenheid niet laten ontglippen. Een aapachtige Dizzy in een wit gewaad met groote vleugels.

Toch was Dizzy nog nooit zoo ernstig geweest. Hij geloofde, dat de mensch meer is dan stof en dat er aan gene zijde der materie, die onderhevig is aan physieke en chemische reacties, een andere essentie leeft, die men de ziel, het goddelijke, het genie kan noemen, een volkomen hemelsche essentie.

Wat de letterlijke waarheid betreft van een bepaalden godsdienst, waarschijnlijk dacht hij daaraan niet eens. Maar toch had hij over dit onderwerp ideeën, waar hij aan was gehecht. De eerste gedachte was, de noodzakelijkheid van een vast dogma voor den vrede der zielen en der Staten. Hij stelde in 't geheel geen vertrouwen in de ethische of aesthetische pseudo-religies. „Deze religie van het Schoone loopt uit op orgieën." Tot den deken Stanley, voorstander van de Broad Church, d.w.z. van de vrije interpretatie der heilige teksten, had hij eens ironisch gezegd: „Geen dogma, geen deken, Mijnheer de Deken."

Hij had sinds zijn jeugd de onbeweeglijkheid der Roomsche Kerk bewonderd. Bij gebrek aan Rome, leek hem de Kerk van Engeland de eenige waarborg voor de geestelijke veiligheid van 't land.

Zijn tweede gedachte was de noodzakelijkheid van een band tusschen Regeering en Godsdienst. Van dat standpunt leek hem Engeland's toestand buitengewoon gelukkig. De Koning was Hoofd der Kerk en benoemde de dignitarissen. Zoo versterkte de Kerk, wel verre van een Staat in den Staat te worden, *Imperium in imperio*, de autoriteit van den Staat. Het was een band die niet moest worden verbroken; de scheiding der Iersche Kerk mocht een goede maatregel zijn, maar Disraëli beschouwde die als een eersten gevaarlijken stap en een omverwerping der Constitutie. Hij maakte zich dus gereed, den verkiezingsstrijd aan te binden op het terrein, dat Gladstone had gekozen. Hij zou er, tegenover een paradoxalen aanvaller, de paradoxale kampioen der Kerk zijn.

II

Rouw

Hoewel Mr. Gladstone zijn zestigste jaar reeds had bereikt, eischte zijn buitengewoon krachtig gestel, dat hij nog arbeidde als een reus. Terwijl hij buiten, te Hawarden, den uitslag der verkiezingen afwachtte, legde hij op sommige dagen een afstand af van drieendertig mijlen en kwam 's avonds thuis, begeerig naar activiteit; vaker nog velde hij boomen. Dat was zijn meest geliefkoosde bezigheid; hij wierp zich op de eerwaardige stammen of het oude misbruiken waren. Op den eersten December 1868 stond hij in hemdsmouwen en hief zijn houthakkersbijl op, toen een telegrambesteller hem een boodschap bracht. De Koningin kondigde het bezoek aan van Kolonel Grey. Mr. Gladstone zei tot zijn metgezel: „Dat is veelbeteekenend...." en hervatte zijn arbeid. Na eenige minuten hielden de bijlslagen op en zei hij met diepen ernst: „Het is mijn roeping, Ierland tot rust te brengen." In zijn dagboek teekende hij aan: „De Almachtige schijnt mij te steunen en te sparen met het oog op een grootsch plan, hoewel ik weet, dat ik het zeer onwaardig ben! Eere zij zijn naam!"

Zoo gesterkt door goddelijke machten en in 't Lagerhuis steunend op een groote meerderheid, bewust het lichaam te hebben van een athleet en een geest van staal, voelde hij zich onoverwinnelijk. Onder de slagen van zijn wetgevende bijl zouden een paar van de oudste eiken uit het bosch vallen, maar licht en lucht zouden vrijer

Mary Anne Disraëli, Burggravin Beaconsfield

tot de kleinste plantjes, die op de open plekken groeiden, kunnen doordringen. „Harwarden, 13 Januari. Een plan gemaakt voor mijn maatregelen betreffende de Kerk van Ierland. In Homerus gewerkt. Een linde neergeveld. — 15 Januari: een esch omgehakt. Gesprek met den Vice-Koning over de Iersche Kerk. 's Nachts in Homerus gewerkt." Soms noteerde hij, dat een dag bewogen was geweest als de zee. Onderwijl koesterde Disraëli, die rheumatisch was en asthma had, zich op het terras van Hughenden in de zon, keek naar de bloemen, de vogels en dacht over een nieuwen roman.

Toen hij het resultaat van de verkiezingen en zijn nederlaag had vernomen, had hij er eerst aan gedacht, zich uit de politiek terug te trekken. Het gebruik veroorloofde destijds, dat hij zich tot pair liet verheffen en zich een plaats in het Hoogerhuis verzekerde, waarmee hij zich dan op eervolle wijze terugtrok. Bij dieper nadenken stond het hem tegen, een overwonnen partij in den steek te laten en zijn post van strijder in het Lagerhuis te verlaten. Toen de Koningin zijn verdiensten wenschte te erkennen, vroeg hij het pairschap voor Mary-Ann, hij zelf zou Mr. Disraëli blijven. Toen de Koningin hierin genadig had toegestemd, koos hij voor zijn vrouw den naam Beaconsfield, zoo heette een stadje in 't graafschap Buckingham. Disraëli wist, dat de groote Burke, indien hij langer had geleefd, gewenscht had Lord Beaconsfield te worden; hijzelf had in *Vivian Grey* een lord van dien naam geschapen. Hij vond er steeds genoegen in, zijn romans in het leven over te brengen. Mary-Ann werd Burggravin Beaconsfield en Dizzy bleef Dizzy.

*

Degenen onder zijn vrienden, die schitterende aanvallen op de liberale Regeering hadden verwacht, werden teleurgesteld. Zij hadden gemeend, dat het feit, dat zijn mededinger de hoogste macht had verworven, hun leider er

toe zou aansporen zichzelf te overtreffen, maar nooit was hij rustiger, luier, matter geweest. Zijn rede over de Engelsche Kerk, een luchtige oppervlakkige rede leek op „het rokje van Colombine van tule en loovertjes". Weer vroeg de verbaasde conservatieve partij zich af, waar de Man-van-Mysterie heen wilde. Was het hem genoeg eens de hoogste macht te hebben genoten? Ging hij zijn troepen verlaten in den strijd? Maar achter het droevige, ondoorgrondelijke masker waakte een wakkere geest, die zich vermaakte. Strijden tegen deze kersversche meerderheid, tegen dat prachtige strijdros met de dampende neusgaten, dat Gladstone heette? Dwaasheid! Hij kende ze, de meerderheden. De paarden-temmer laat den teugel van 't jonge dier vieren. Het zal des te gemakkelijker worden getemd. Heeft Gladstone krachten? Laat hij ze gebruiken. Laat hij probeeren Ierland door wetten tot rust te brengen. Ierland heeft wel handiger mannen klein gekregen. Zijn bijl mag inhakken op de financiën, op de opvoeding, op het leger. De tijd van tegenstand zal wel komen, men zal hem verlaten, de snede van zijn bijl zal stomp worden. Dan zal 't oogenblik zijn gekomen, om den god omver te werpen, die reeds wankelt op zijn voetstuk, maar, in afwachting daarvan, geduld, geduld! Men mag verbaasd staan over onze kalmte, zij vormt een aangenaam contrast met deze drift.

Het dramatisch effect van de tegenstelling dezer karakters was zoo groot, dat de beide helden er zelf plezier in schenen te hebben. Sommige dagen werd de parlementaire comedie tot klucht opgedreven. Eens overstelpte Gladstone, rechtop met zijn prachtige gestalte in de bank der Ministers, met donderende stem zijn mededinger onder epitheta die hoe langer hoe hartstochtelijker werden. Bij elk scheldwoord boog Disraëli, langzaam, telkens wat dieper, het hoofd. Toen zijn kin zijn borst raakte, begon zijn rug te buigen. Hij scheen in letterlijken zin platgeslagen

door den harden dreunenden klank in Gladstone's stem. Eindelijk maakte deze er een einde aan met zoo'n geweldigen vuistslag op de groote tafel, die tusschen hen in stond, dat pennen en papieren wanordelijk dooreenstoven. Hij ging weer zitten. De Kamer, roerloos en zwijgend, vroeg zich een oogenblik af, of Dizzy zich wel weer zou kunnen opheffen. Toen zag men, hoe de diep-gebogen gestalte zich langzaamaan oprichtte, eerst het hoofd, toen de borst. Eindelijk stond Disraëli op en zei, zoo zacht, dat men 't haast niet verstond: „De very Honourable Gentleman heeft met veel hartstocht, welsprekendheid en — ahem — heftigheid gesproken. (Pauze — lange pauze). Maar de schade kan worden hersteld." Hij boog zich met moeite voorover, raapte één voor één de voorwerpen op, die de onstuimige Gladstone naar alle kanten had verstrooid, legde ze weer, methodisch, op hun gewone plaats op de heilige tafel, keek met welbehagen naar de herstelde orde, en repliceerde toen met zijn mooiste stem. Dit kleine fragment uit een symbolisch drama kreeg het verdiende succes.

Maar zulke scènes waren zeldzaam. Het was duidelijk, dat Disraëli voorloopig Gladstone niet wenschte omver te werpen. Zijn epigrammen bleven hoffelijk. Eens toen Gladstone middenin een zin bleef steken, kwam hij welwillend tusschenbeide: „Uw laatste woord? . . . . Revolutie?" Tegen een dochter van zijn mededinger, die hem aan een diner inlichtingen vroeg over een buitenlandsch gezant, zei hij: „Dat is de gevaarlijkste man van Europa, behalve ik — zou Uw vader zeggen, — behalve Uw vader, zeg ik zelf liever."

Zijn geest was zoo vrij dat hij wederom van de daad tot het scheppen overging en aan een roman, *Lotharius*, werkte.

Lotharius was een jong, adellijk Engelschman, erfgenaam van een disraëlisch d.i. een onmetelijk fortuin, in wiens geest drie machten, vertegenwoordigd door drie vrouwen,

streden om de heerschappij: de Kerk van Rome, de Internationale Revolutie en de Britsche Traditie. Natuurlijk triomfeerde Lady Corisande, als kampioene der Engelsche Kerk. Het thema was gevaarlijk, de uitvoering merkwaardig. De typen der Roomsche prelaten, der revolutionairen, der Engelsche politici waren geteekend met verwonderlijke juistheid. Het succes van het boek was zeer groot. Nooit hadden de Engelsche boekhandelaars een werk verkocht van iemand, die Eerste Minister was geweest. In de salons sprak men over niets anders dan over *Lotharius*. Paarden, booten, kinderen, parfums kregen de namen van Lotharius en Corisande. De Lotharius-manie drong door tot Amerika. Alleen het Parlement was vijandig. De conservatieve partij voelde sterk, dat het een schande was, een romancier tot leider te hebben, en dan nog een, die geest had.

Intusschen was Mary-Ann heel ziek. Sinds 1866 had zij maagkanker; zij wist het en spande zich in, het voor Dizzy te verbergen; hij die meende, dat ze 't niet begreep, trachtte luchtig over haar ziekte te spreken. Zij bleef moedig haar verkeer met de wereld handhaven. In 1872 zag de jonge Zaakgelastigde van Frankrijk in een salon een zonderling wezen, toegetakeld als een pagode: hij hield het voor een oude rajah. Het was Mary-Ann en achter haar stond Dizzy, hij was gepoederd, zag er uit als een geestverschijning en zijn laatste zwart geverfde lok zat tegen zijn kale voorhoofd geplakt. Mary-Ann droeg op haar borst, op de manier van een ridderorde, een enorm medaillon, dat het portret van haar echtgenoot bevatte. Zij was tachtig, hij achtenzestig. Het paar was roerend en belachelijk.

Het was moeielijk voor hen geworden voor elkaar tezorgen. Vaak, als zij beiden invalide waren, correspondeerden zij van kamer naar kamer.

Dizzy aan Mrs. Dizzy: „Ik lig op mijn rug, excuseer mijn potloodschrift. Je hebt me daarnet den meest vermakelijken, den bekoorlijksten brief gezonden, dien ik ooit heb ontvangen; je overtreft Horace Walpole en Mme de Sévigné. Grosvenor Gate is een hospitaal geworden, maar met jou samen in een hospitaal is beter dan met anderen in een paleis. Je D."

Zij zeide tot haar vrienden: „Aan zijn goedheid heb ik het te danken, dat mijn leven één lange periode van geluk is geweest." Hij antwoordde. „Wij zijn dertig jaar getrouwd geweest en nooit heb ik me bij haar verveeld." Mary-Ann kon haast geen voedsel meer tot zich nemen. Op een avond, bij vrienden, kreeg ze zoo'n hevigen aanval van pijn, dat ze 't niet kon verbergen en voortaan gaf ze het uitgaan op. Haar echtgenoot was soms genoodzaakt haar te verlaten, maar hij deed het nooit, al was 't voor nog zoo'n korten tijd, zonder haar ontelbare briefjes te schrijven.

Dizzy aan Mrs. Dizzy: „Ik heb je niets te zeggen, behalve dat ik je liefheb: je zult het misschien wat banaal vinden."

Mrs. Dizzy aan Dizzy: „My own dearest, ik mis je verschrikkelijk, ik ben je zoo dankbaar voor je standvastige teederheid en goedheid."

Daar zij meende, de vermoeienis van de reis niet te kunnen doorstaan, brachten zij den zomer samen in Londen door. Zij gingen uit per rijtuig, bezochten onbekende wijken en trachtten te vergeten, dat het park dat zich onder hun ramen uitstrekte, Hyde Park heette. Daarna, toen 't met haar hoe langer hoe slechter ging, wilde ze gelooven, dat Hughenden haar goed zou doen. Maar niets kon haar genezen; haar maag weigerde alle voedsel. Hoewel zij, in letterlijken zin, van honger stierf, ontving ze nog op haar lieve manier een paar vrienden, reed, door hen omringd, uit in haar rijtuigje dat door een pony werd voortgetrokken. Zoodra zij maar een minuut de kamer uit was, sprak Dis-

raëli over 't lijden zijner vrouw. Zijn bezoekers zagen voor het eerst, hoe zijn gelaat, dat zij altijd onbewogen hadden gekend, nu vertrokken was van smart. Toen het duidelijk was, dat zij ook niet tijdelijk meer zou herstellen, telegrafeerde hij Montaigu Corry om te komen, want hij voelde zich niet in staat, de catastrophe alleen te doorstaan. Zij stierf 15 December 1872; men vond den volgenden brief tusschen haar papieren:

„*My own dear husband*, indien ik van ons beiden het eerst dit leven verlaat, geef dan orders, dat wij in 't zelfde graf worden begraven.... En nu, God moge je zegenen, mijn allerbeste, allerliefste.... Je bent voor mij een volmaakt echtgenoot geweest. Vaarwel, lieve Dizzy, blijf niet alleen leven, ik hoop met heel mijn hart, dat je iemand zult vinden die evenzeer aan je gehecht zal zijn als je toegewijde Mary-Ann."

*

De meest onverschillige zielen en misschien zelfs de hardste, voelen de menschelijke beteekenis van echt verdriet. De sympathie van allen was levendig. Gladstone vergat alle politieke haat en schreef een bewogen brief: „Wij trouwden, meen ik, in 't zelfde jaar; het werd ons beiden vergund, gedurende het derde deel van een eeuw een volmaakt geluk te smaken. Ik, wien de slag bespaard is gebleven, die U heeft getroffen, ik kan begrijpen wat het het heeft moeten zijn, wat het is...." Daarna verzekerde hij hem, dat hij in deze ure der beproeving, diep met hem mee voelde en met hem leed. Hij was oprecht en zeker verschenen de twee mededingers een oogenblik voor elkaar in hun ware gedaante, niet door hartstocht misvormd. Zoo gebeurt het soms, dat een krankzinnige eenige minuten van genezing geniet, waarin de fantomen verdwijnen. Daarna verwringen de lijnen zich weer, de trekken worden grijnzend en de ziekenoppasser wordt weer een monster.

Toen Mary-Ann nog leefde, was ze er terecht trotsch op geweest, dat zij Dizzy alle laag-bij-den-grondsche zorgen, die den geest van een man afmatten, bespaarde. Sinds zijn huwelijk waren zijn huis, zijn dienaren voor hem volmaakte machines geworden, waaraan hij nooit een gedachte behoefde te wijden. „Er was geen zorg, die zij niet wist te verzachten, geen moeielijkheid, die zij niet wist te trotseeren. Zij was de dapperste, de meest weldadig zorgende vrouw, die ik ooit heb gekend."

Nu Mary-Ann was gestorven kon zij haar grooten man niet meer beschermen; haar fortuin had slechts in een lijfrente bestaan; zelfs het huis ging over in de handen van erfgenamen, en Dizzy moest verhuizen, een toevlucht zoeken in een hotel. Grosvenor Gate verlaten, waar hij drie-en-dertig jaar gelukkig was geweest, beteekende voor de tweede maal Mary-Ann verliezen. Het was de woning, waar zij hem had opgewacht, nacht na nacht, als hij van 't Lagerhuis terugkwam, het huis, dat altijd was verlicht, dat hij reeds van verre zag glanzen in den mist, als hij na een moeielijke zitting huiswaarts keerde. Het was de huiselijke haard, het warme oord, waar ziel en lichaam ontspannen, waar de critiek in lof verkeert en blaam zich oplost in een liefkoozing. Zeker zou hij nooit meer de zoetheid kennen van een veilige haven. Verlatenheid in een hotel, de ergste aller eenzaamheden, met nietszeggende meubelstukken, sombere maaltijden en onbekende menschen, zoo zou voortaan zijn leven in Londen zijn. Wanneer hij tot zijn koetsier zei: „Naar huis" en hij bedacht plotseling, dat hij geen „tehuis" meer had, kwamen de tranen hem in de oogen. Als hij zijn secretaris, Montaigu Corry, niet had gehad, die als een zoon over hem waakte en vrienden zooals de Manners, de Rothschilds, die hem liefdevol in hun kring opnamen, zou hij een gebroken man zijn geweest. Maar vriendschap, hoe fijn ze ook is, kan de teederheid eener vrouw niet vervangen. In de stilte van zijn hotelkamer

beluisterde hij de vliedende herinnering van een blijde stem.

*

Zijn politieke vrienden hadden gevreesd, dat zijn rouw voor hem een voorwendsel zou zijn, om zich geheel terug te trekken. Het tegendeel gebeurde. Nu hij in zich zelf niet anders vond dan lugubere gedachten, zocht hij activiteit en aanvaardde den strijd weer, om niet te denken.

Hij trof het juiste oogenblik. De tactiek van afwachten had goede gevolgen gehad. Hij had den teugel bij Gladstone gevierd; Gladstone had geageerd in duizend richtingen, niets bleef er over, dan te profiteeren van de vergissingen, die noodzakelijk uit alle handelingen worden geboren.

„Het is mijn roeping, Ierland tot rust te brengen", had de houthakker van Hawarden gezegd, terwijl hij leunde op zijn forschen bijl. Om deze roeping te vervullen had hij de Protestantsche Kerk van Ierland opgeheven en een heele reeks wetten doorgevoerd, die bestemd waren om de pachters tegen de groote landeigenaren te beschermen. Maar Ierland was minder rustig dan ooit. Gemaskerde mannen ranselden de ambtenaren af, politieagenten werden gekneveld, huizen opgeblazen. Lang had de Vredestichter die beleedigingen verdragen, toen had hij, in wanhoop, een beroep gedaan op de gewapende macht. „Ik herinner mij, merkte Disraëli sarcastisch op, dat ik een der Ministers van Hare Majesteit heb hooren zeggen, verleden jaar meen ik: Ieder, wie ook, kan Ierland met troepen en artillerie regeeren. — Inderdaad, ieder, wie ook, en zelfs deze very Honourable Gentleman."

In de buitenlandsche politiek had Gladstone arbitrage aanvaard bij alle kwesties waarbij Engeland was betrokken. Maar het leek wel of de arbitrage zich altijd tegen hem keerde. Het volk was geraakt in zijn trots. In een schouwburg werd Gladstone voorgesteld, terwijl hij een gezant-

Mr. Disraëli in de Universiteit van Glasgow, 1873.

schap uit China ontving, dat hem vroeg, Schotland af te staan. De Eerste Minister dacht eens na en hij vond ten slotte, dat er maar drie antwoorden mogelijk waren: Schotland dadelijk afstaan, wat wachten en dan toch toegeven óf een scheidsrechter aanwijzen. Het publiek vond dit portret zeer waar. De Koningin was het eens met het publiek. Zij kon niet aan Gladstone wennen. De groote boomen, die overal neervielen, verschrikten haar. Zij had van het bosch gehouden. Met haar eenvoudig, recht op de dingen afgaand verstand, begreep zij de kronkelingen niet van dien gecompliceerden geest. Vergeefs herlas ze zijn wetsontwerpen en als hij ze van een toelichting vergezeld deed gaan, vond zij de toelichting nog duisterder dan het ontwerp zelf. Na Mr. Disraëli, die zoo soepel was en zei: „Vóór alles moeten de wenschen van Hare Majesteit worden vervuld", kon zij dien harden Schot niet uitstaan, die haar met oneindigen eerbied alles weigerde wat zij vroeg. Zij stelde prijs op Engeland's prestige en zij vond, dat hij het vernietigde. Zij was een Protestantsche Koningin, en hij beroofde de Iersche Protestanten. Zij had een te diepen eerbied voor de Constitutie, om zich tegen de besluiten van het Parlement te verzetten, maar zij verlangde met heel haar hart naar den val van het Ministerie.

Sinds 1873 was het te voorzien, dat zij er niet heel lang meer op behoefde te wachten. Alle tusschentijdsche verkiezingen waren gunstig voor de conservatieve partij. Disraëli bereidde de campagne zeer zorgvuldig voor. Lang te voren had ieder kiesdistrict zijn bepaalden conservatieven candidaat. Te Whitehall was een centraal conservatief bureau gevestigd, waar een permanente directeur met een staf de lijsten van kiesdistricten bijhielden, die reeds van een candidaat waren voorzien of waar die nog ontbrak. In iedere stad moest een conservatieve vereeniging bestaan, waarin alle klassen der samenleving vertegenwoordigd behoorden te zijn. Men zocht in 't bijzonder de medewerking

der arbeiders. Disraëli waakte er zelf over, dat het werk overal voortgang had. Maar hij matigde het ongeduld van de zijnen en wilde het bewind niet aanvaarden, voor Gladstone's energie zich in nieuwe mislukkingen had uitgeput. De ervaring had hem maar al te goed geleerd, hoe broos de kabinetten zijn, die niet op een sterke meerderheid steunden. Overigens, alle symptonen wezen op het einde. In een rede, die hij te Manchester hield, beschreef hij de laatste oogenblikken van het zieltogend Ministerie: „Deze abnormale opgewondenheid eindigde, nadat ze haar paroxisme heeft bereikt, met inzinking. Sommigen vonden een toevlucht in melancholie en hun eminente leider wisselde bedreigingen met zuchten af. Voor mij, die tegenover hun banken zat, leek het Ministerie één van die onderzeesche landschappen gelijk men wel ziet aan de kust van Zuid-Amerika. U aanschouwt een rij van uitgedoofde vulkanen. Geen vlam flikkert boven de doode kraters. Maar de toestand is nog gevaarlijk, de grond beeft een weinig en af en toe hoort men het dof gebulder van de zee."

Selina, Lady Bradford

III

Te midden zijner grootmoeders

Ondanks voortdurende politieke successen, was de winter, die op Mary-Ann's dood volgde, voor hem van een ontzettende triestheid. Dizzy had niet alleen het wezen verloren, dat hem het liefste was in deze wereld, maar een oneindige behoefte aan teederheid in hem vond geen bevrediging. Aan Mary-Ann had de Sphinx zijn geheim geopenbaard: verlegenheid. Verlegenheid, in de kindsheid ontstaan door de vervolgingen op school, gevoed (onder het masker van schijnbaren durf) door de vijandigheid van zijns gelijken, op rijpen leeftijd verminderd door onwaardeerbare vriendschapsbanden en ten slotte genezen, toen hij de macht in handen kreeg, maar die dit karakter gemodelleerd had, zoodat alle elementen ervan waren doortrokken. En zij vooral was oorzaak, dat hij nooit een waar genoegen had kunnen vinden in het gezelschap van menschen. Het was noodig, dat hij over hen heerschte, om zich hun gelijke te voelen. Ieder ander Engelschman dan hij zou zich in de eenzaamheid een clubleven hebben geschapen. Hij had er een afkeer van: „Er zijn heel wat afschuwelijke dingen in 't leven, had hij gezegd, maar een heerendiner is 't ergste van alles."

„Ik heb er behoefte aan, had hij indertijd aan Mary-Ann geschreven, dat mijn leven een voortdurende liefde is." Hij was nu dubbel zoo oud maar de behoefte bleef. „Ik heb òf volmaakte eenzaamheid, òf volmaakte sympathie

noodig", schreef hij nu. De eisch van een gewond man.

Sinds vele maanden bezocht hij slechts heel enkele woningen, van zeer intieme vrienden, bracht alle parlementaire vacanties in Hughenden door, waar hij de papieren van zijn vrouw in orde bracht en tot tranen toe was geroerd, omdat hij het kleinste blaadje terugvond waarop hij eenige woorden had gekrabbeld, en nu hij alleen was, werd een teedere brief voor hem als een zeil dat een schipbreukeling op zijn verlaten eiland ziet opduiken aan den horizon.

Al zijn vrouwelijke correspondenten waren gestorven en mèt haar de charme en de vroolijkheid van die vele kleine voorvallen, die alleen waarde hebben als ze worden gedeeld, maar die ook alleen het lange levensavontuur dragelijk maken. In 't voorjaar vond hij, door een toevallig bezoek, twee jeugdvriendinnen terug, twee zusters, Lady Chesterfield en Lady Bradford. Anne, gravin van Chesterfield, was zeventig jaar; Selina, gravin van Bradford, vijfenvijftig, en beide waren grootmoeder. Disraëli herinnerde haar aan haar kinderjaren, die zij als buren hadden doorgebracht (zij woonden dichtbij Bradenham) en het schitterende gecostumeerde bal, waar Lady Chesterfield als sultane was verschenen, haar zuster, de mooie Mrs. Anson, als Grieksche slavin met los haar, en Lady Londonderry als Cleopatra, rijk getooid met robijnen. Mrs. Anson was gestorven, Fanny Londonderry was gestorven, maar Lady Chesterfield en Lady Bradford hadden nog vele charmes. De ontmoeting was prettig; men beloofde elkaar te schrijven, elkaar weer te zien; in den zomer werd Disraëli uitgenoodigd eenige dagen bij een der zusters te komen doorbrengen, later bij de andere; de winter kwam en hij leefde alleen nog „voor 't verrukkelijke gezelschap van de twee wezens, die ik het meest liefheb in de wereld".

Zij waren zeer verschillend. Lady Chesterfield, die veel ouder was, was ernstiger, teederder; Lady Bradford was coquetter. Lady Chesterfield had alle romans van Dis-

raëli gelezen; Lady Bradford was er, al gapend, aan begonnen, en haalde alle personen door elkaar. Lady Chesterfield, die altijd gelijkmatig van humeur was, was de vriendin; Lady Bradford, die grilliger was en minder betrouwbaar, werd het meest bemind. Disraëli schreef beide zusters op een toon van zeer teedere intimiteit. Lady Chesterfield, die weduwe was en zeventig jaar, glimlachte erom; Lady Bradford, die een uitnemend echtgenoot had en huwbare dochters, protesteerde en dreigde vaak, dat zij de correspondentie zou afbreken, als de toon zoo vurig bleef. Disraëli had het nooit kunnen verdragen, gescheiden te zijn van de wezens, die hij lief had, al was het maar voor eenige dagen. Om zich van de voortdurende nabijheid der twee zusters te verzekeren, stelde hij Lady Chesterfield voor, met hem te trouwen. Zij weigerde, vooreerst omdat zij het huwelijk op haar leeftijd een weinig belachelijk vond, maar vooral, omdat zij voelde, dat Disraëli haar zuster liefhad. Zij werd zijn Vertrouwelinge.

De Leider der Oppositie vond elken dag tijd, een teeder briefje te schrijven aan een der beide onvergelijkelijke zusters. „De meest verleidelijke aller vrouwen was nooit verrukkelijker dan vanmiddag. Ik had daar wel altijd kunnen blijven, haar gebaren, die niets dan gratie waren, aanschouwen en naar haar tintelende woorden luisteren, maar helaas, af en toe ging de afschuwelijke gedachte door mij heen: dit bezoek is misschien een afscheidsbezoek... Zullen deze aanhoudende scheidingen dan nooit ophouden? Ik ben er zeker van, dat er geen grooter ongeluk is, dan een hart te hebben, dat eeuwig jong blijft."

Als machtig grijsaard, overstelpt met arbeid, verantwoordelijk als hij was voor het bestaan van een groot Rijk, voelde hij zich niet anders dan de jonge man, die hij eens was geweest. En misschien was de grijsaard zelfs nog wel romantischer. Bij den jongen man had vaak de eerzucht zegevierend tegen de liefde gestreden. „Ik heb lang genoeg

geleefd, om te verstaan, dat de schemering der liefde haar luister en haar rijkdom heeft. Misschien hebben grijsaards ook een sterkere begeerte naar geluk." Hij was verwonderd blij, te ontdekken dat hij nog naar de tegenwoordigheid eener vrouw kon verlangen, en er een volmaakt genot in vond haar in haar leven gade te slaan, en daar hij zich tegelijkertijd bewust was van de schoonheid der voorbije dagen, die hij bij haar had doorgebracht, en de weinige die hem nog overbleven, wilde hij de smart niet aanvaarden, van zijn vriendin te worden gescheiden. „U zien of tenminste elken dag iets van U hooren, is absoluut noodzakelijk voor mijn bestaan.... U te zien in de wereld is een bijzonder genoegen, heel anders dan U alleen te zien. Het is allebei betooverend, zooals de zonneschijn en het maanlicht." Hij had haar iederen dag willen bezoeken, maar Lady Bradford had zeer veel te doen en stelde hem op rantsoen. „Driemaal per week is wel weinig!" Er was een gemaskerd bal waar de oude Minister heen wilde in domino. Toen hij Selina vroeg, een teeken te kiezen, waaraan hij haar kon herkennen, ried ze hem op koelen toon aan er niet heen te gaan. Hij boudeerde een weinig en klaagde tegen zijn lieve Lady Chesterfield. Zoo kwam men te weten, dat hij ongelukkig was en kreeg hij een wat lievere brief, dien hij „aan zijn lippen drukte". Zoo speelde de oude Alcestes met die bekoorlijke, rijpe Celimene.

Hij was er verre van, Mary-Ann te hebben vergeten.

Heel de rest van zijn leven was het papier, waarop hij zijn brieven, zelfs zijn liefdesbrieven schreef, met een rouwrand omgeven en dit was een heel waar symbool. Eens, veel later, toen Lady Bradford bij vergissing een brief had gekregen op wit papier, schreef ze dat ze er blij om was. „U zegt, dat U 't heerlijk hebt gevonden onlangs wit papier te zien. Dat is vreemd. Ik dacht vroeger altijd dat de Koningin, door in haar rouw te volharden, toegaf aan een

ziekelijk gevoel en zie, nu ben ik als zij en waarschijnlijk zal ik blijven als zij."

Hij beëindigde het ordenen der papieren te Hughenden; hij vond er de duizendvoudige herinnering van deze zorgzame genegenheid. Dertig jaar lang had Mary-Ann eens in de veertien dagen het haar van haar echtgenoot geknipt en telkens had ze de oogst bewaard in een verzegeld pakje. Hij vond ze terug bij honderden. Hij ontdekte ook duizenden brieven, alle brieven van Bulwer, van Alfred d'Orsay, alle brieven van dien armen George Smythe en den laatsten brief van Lady Blessington. Hoevele schimmen wachtten hem nu.

*

Eindelijk schreef Gladstone verkiezingen uit. De gevoelens van 't publiek waren zóó veranderd, dat Disraëli op een sterke verplaatsing der stemmen hoopte, misschien wel op een conservatieve meerderheid. Gedurende heel de verkiezings-periode schreef hij elken dag aan Lady Bradford. Weldra kon hij haar melden, dat zijn partij tien zetels had gewonnen, toen twintig, daarna veertig, en eindelijk kondigde hij Gladstone's volkomen nederlaag aan. De conservatieven kregen een meerderheid van vijftig stemmen op alle andere partijen samen en van meer dan honderd op de liberalen alleen. Eindelijk was het bewezen dat, zooals Disraëli altijd had beweerd, een volksverkiezing conservatief kon zijn. Alle oude ontevredenen uit de partij vergaten hun vroegere achterdocht. De Carlton-Club vulde zich met een opgewonden menigte, die den Chef opeischte, zooals de blaffende jachthondenstoet den pikeur opeischt, als 't nog maar een dag heeft gedooid.

Gladstone besloot zijn ontslag aan te vragen, zonder de bijeenkomst van 't Parlement af te wachten en hij maakte bekend, dat hij geen leider van de partij wenschte te blijven. Hij wilde een eenvoudig afgevaardigde worden en de zit-

tingen van het Parlement niet meer geregeld bijwonen. Hij was vijfenzestig jaar; dat was een leeftijd waarop de groote politici van de eeuw reeds lang hun loopbaan hadden beëindigd. Hij wenschte bovenal zich voortaan met religieuze kwesties bezig te houden en zich voor te bereiden op den dood. Hij deelde de Koningin zijn besluit mee. Hare Majesteit keurde het goed met een gretigheid, die haast onbeleefd was en ontbood Mr. Disraëli. Een der eerste zorgen van den nieuwen Minister was, een belangrijke post voor zijn lieve Selina te verkrijgen aan het hof der Koningin.

Bij de eerste zitting van 't Parlement sprak Disraëli een paar woorden van sympathie voor Gladstone. Deze erkende de grootmoedigheid van Disraëli's houding. De man wist edel te winnen, zooals hij edel wist te verliezen. Toch, telkens als Gladstone aan hem dacht, kreeg hij een schok van verontwaardiging en hij voelde den toorn, „den onbedwingbaren toorn van Achilles'', in zich oprijzen.

IV

De Chef

De Chef, zoo noemen de conservatieven Disraëli voortaan en het woord wijst op een groote verandering. De geniale avonturier, wiens autoriteit door sommigen werd verdragen, door anderen bestreden, en die men nu eens met hartelijke, dan weer met verachtelijke familiariteit „Dizzy'' noemde, is een wezen geworden, voor wien men eerbied heeft. Zijn leeftijd heeft hiertoe bijgedragen; al is het in alle landen voor een publiek man een deugd, om oud te zijn, dit geldt nog sterker in Engeland. Géén volk is gevoeliger voor de schoonheid waarmee de tijd de voorwerpen weet te tooien, het houdt van zijn oude Staatslieden, die door den strijd zijn versleten en gepolijst als oud leder of houtwerk. De conservatieven hadden niet altijd de politiek van hun Chef begrepen, maar deze had hen gevoerd naar de meest verwonderlijke overwinning, die de partij ooit had behaald. Zijn tooverkunsten waren dus machtig, hoewel onbegrijpelijk.

Behalve eenige grijsaards hadden alle mannen, die nu de partij vormden, hem steeds aan de spits gezien, eerst naast Lord Derby, later alleen. Velen verbonden nog aan zijn naam een vage gedachte van Oostersch mysterie, maar men maakte zich hierover niet angstig. Gelijk een mooie Arabische poort, die een oudgast uit de koloniën steen voor steen heeft overgebracht en weer opgebouwd op een keurig geschoren grasveld, langzamerhand met

rozen en klimop wordt begroeid, en daardoor een echt Engelsche gratie krijgt en zonder te detoneeren zich voegt in de groene harmonie van alles wat haar omringt, zoo was de oude Disraëli, geheel doortrokken als hij was van Britsche deugden, manieën en vooroordeelen, een natuurlijk ornament geworden van het Parlement en de groote wereld, en al ried een aandachtig voorbijganger soms onder het donker gebladerte de ietwat opvallende welving van een boog of de vreemde lijn eener arabesk, deze lichte dissonant voegde slechts aan de schoonheid dezer nobele ruïne een nauw voelbare nuance toe van poëzie en macht.

Met den eerbied der partij gaat van nu afaan ook een duidelijk blijkende hartelijkheid samen. Verklaarde vijanden zijn zeldzaam geworden. Bijna allen hebben de oprechtheid, de welwillendheid van den Chef erkend. Zelfs de oppositie weet, dat, al kan hij een tegenstander, die tegen hem is opgewassen, met kracht neerslaan, hij altijd een minder sterken redenaar spaart. Het voorbeeld van Peel en van Gladstone heeft bewezen, dat hij nooit een man aanvalt, die reeds op den grond ligt. Tijdens zijn kortstondig bewind in 1868 heeft hij een jaargeld toegekend aan de kinderen van Leich, den teekenaar van Punch, die hem dertig jaar lang meedoogenloos heeft bestreden. Nu (1874) is zijn eerste gebaar geweest, Carlyle, die eertijds vroeg „hoelang John Bull nog zou verdragen dat deze dwaze aap op zijn buik danste", de hoogste onderscheiding toe te kennen, waarover hij beschikte. Wanneer een meer wraakzuchtig partijgenoot zich verbaast over zijn grootmoedigheid, zegt hij: „Ik denk nooit over wraak, maar als iemand mij beleedigt, schrijf ik zijn naam op een stukje papier en sluit dit weg in een lade. Het is verwonderlijk, hoe snel de namen, die ik zoo van een etiket heb voorzien, wegzinken in vergetelheid."

Steunend op een sterke meerderheid, bijgestaan door

de Koningin, die zijn terugkeer aan de regeering begroette met een vreugde, waar zij eerlijk voor uitkwam, hield hij eindelijk in handen, wat hij heel zijn leven had gewenscht: de Macht. De herinnering aan de wonden zijner jeugd is uitgewischt. Aan Lady Dorothy Nevill, wie hij eertijds zijn angst toevertrouwde, schrijft hij: „Nu gaat alles goed. Ik voel, dat mijn positie vaststaat." De zekerheid der overwinning brengt een soort ontspanning mee. Nooit was deze man zoo natuurlijk geweest. Eindelijk weet hij, dat men hem neemt zooals hij is. Hij geeft zich over. Zijn geest wordt minder hard, minder sarcastisch. Hij spreekt met minder terughouding over zijn droevige jeugd. Hij spreekt openlijk over 't verleden, dat voortaan zal zijn losgekocht. Wanneer hij Lady Derby onder zijn beuken rondleidt en haar Bradenham laat zien, zegt hij plotseling tot haar: „Hier heb ik mijn ellendige jeugd doorgebracht! — Waarom „ellendig"? U bent hier toch zeker gelukkig geweest? — In dien tijd niet. Ik werd verteerd door onuitsprekelijke eerzucht en ik bezat geen enkel middel om er aan te voldoen." Het snobisme heeft geen zin meer. Als een Hertog hem tracht te intimideeren, zegt hij: „Hertogen, die maak ik!" en het is waar. De tijd is ver, toen Isaac d'Israëli vroeg: *What does Ben know of Dukes?* Een Koninklijke Hoogheid is voor hem een jong vrouwtje, terwille van wie hij 's morgens niet wil worden lastig gevallen. De Koningin is een vertrouwd persoon, een oude vriendin, een weinig moeielijk maar van wie hij veel houdt. Ja, ditmaal heeft hij den hoogsten top bereikt. Hij voelt niet meer die rustelooze behoefte hooger te stijgen, te heerschen. Eindelijk zou hij gelukkig moeten zijn. Maar hij antwoordt een vriend, die hem gelukwenscht: „Het is voor mij twintig jaar te laat. Geef mij Uw jeugd en Uw gezondheid." En men hoort hem mompelen: „Macht! Die is te laat in mijn leven gekomen. Er is een tijd geweest, dat ik, 's morgens bij 't ontwaken, mij in staat voelde

koninkrijken en dynastiën omver te werpen maar die tijd is voorbij." Altijd is hij een groot bewonderaar van de jeugd geweest, maar zijn jeugd werd verspild omdat het punt van uitgang te laag was; veertig jaar zijn er noodig geweest om 't niveau te bereiken, waarop een Peel, een Gladstone, een Manners zijn begonnen. Het komt door 't noodlot zijner geboorte, en dat is misschien de diepste smart omdat zij de onrechtvaardigste is. Nu „is het te laat gekomen". Nauwelijks is hij Minister of zijn oude lichaam geeft het in al zijn deelen op, hij heeft jicht en moet op pantoffels naar 't Parlement gaan; hij heeft asthma en 't spreken vermoeit hem. Hij heeft niemand om zich heen, behalve de trouwe Montagu Corry om hem te verzorgen. Roem heeft enkel waarde, als men hem als een hulde kan aanbieden aan wezens, die men liefheeft. Wat kan men met dezen doen, die te kwader ure is gekomen? „Misschien zou ik gelukkig moeten zijn maar ik kan U enkel de waarheid zeggen.... Ik ben uitgeput van vermoeidheid en waarschijnlijk diep ongelukkig.... Ik geloof niet, dat er waarlijk één wezen in de wereld is, ongelukkiger dan ik. Fortuin, succes, roem, zelfs macht kunnen 't geluk verhoogen, maar zij kunnen 't niet scheppen. Genegenheid alleen maakt gelukkig. Ik ben eenzaam en niets kan me hierin steunen behalve misschien een weinig sympathie, op een stukje papier gekrabbeld, en zelfs dit geschiedt nog karig. Het is een verschrikkelijk bestaan, haast ondraaglijk."

Welke positieve genoegens kan de macht geven? Er is er een: de overstelpende werkzaamheden waardoor men zichzelf vergeet. Maar hoeveel ergernissen ook. Op reis treft men bij ieder station een geestdriftige menigte aan, die roept: „Daar is hij!", jongetjes loopen je achterna en blijven met open mond voor de coupé staan; jonge meisjes vragen om een handteekening, muziekgezelschappen staan voor de deur van 't hotel....

Ach, wat is Disraëli weinig geschikt voor deze gemeenzame populariteit. Eens, toen hij te Swindon op een trein wachtte en langzaam het perron op en neer liep, naderde hem een handelsreiziger, spontaan en hartelijk: „Ik heb altijd op U gestemd, Mr. Disraëli, al twintig jaar lang . . . ik wilde U even de hand drukken." Disraëli slaat zijn vermoeide oogen op en schudt het hoofd. „Ik ken U niet", zegt hij en hervat zijn wandeling. Mr. Gladstone zou in zoo'n geval de beide handen van den man hebben gedrukt en het feit in zijn dagboek hebben genoteerd. Maar Mr. Gladstone bezit het enthousiasme van een krachtigen houthakker en deze oude, zieke man is vermoeid. Men herhaalt zijn woorden nog, maar ze zijn veranderd van toon. Nauwelijks zweeft er een flauwe geur van ironie boven een Oceaan van melancholie. „Bent U wel heelemaal goed, Mr. Disraëli? — Niemand maakt het heelemaal goed." En als een vriendelijke gastvrouw hem vraagt, wat ze moet doen, om hem wat verstrooiing te geven, zegt hij: „Ach, laat me maar aan mijn lot over."

In dit overwonnen lichaam is één hartstocht blijven leven: de zin voor 't fantastische. Wanneer hij alleen is en door zijn pijnen tot onbeweeglijkheid en zwijgen wordt gedwongen, en zelfs niet in staat is om te lezen, denkt hij met het genot van een kunstenaar aan zijn wonderbaarlijk levens-avontuur. Is er een verhaal uit de Duizendenéén Nacht, bijvoorbeeld de geschiedenis van den schoenlapper die sultan werd, meer pittoresk dan zijn eigen leven? Heeft hij niet, zelfs in bijzonderheden, de droomen in vervulling gebracht van het jongetje, dat onder de boomen lag in den Italiaanschen tuin en luisterde naar de mandoline van zijn grootvader? „Eindelijk heb ik mijn droomen verwerkelijkt." Hij heeft zijn liefde voor ridderverhalen en ridderlijke zeden behouden. Jong Engeland leeft nog in dat oude hart. Te midden van „al zijn grootmoeders", zooals de Russische gezant spottend

zegt, gelooft hij zich in den raad van de Koningin der Schoonheid. Hij vereenigt zijn vriendinnen in een Orde en vereert iedere nieuwe uitverkorene een broche in den vorm van een bij. Het is zeker waar, dat de Orde voornamelijk uit grootmoeders bestaat, Lady Chesterfield, Lady Bradford, maar men vindt er ook eenige jonge meisjes onder, bijvoorbeeld prinses Beatrice, met toestemming der Koningin. En zeker is de Koningin zelf Groot-Meesteresse, hij noemt haar niet meer de Koningin maar de Fee.

Osborne. De oogen rusten uit van de groene schaduwen na 't gefonkel en 't geschitter van de reis. Uit het kasteel ziet men de blauwe baai met de stippen der witte zeilen, nauwelijks heeft de bezoeker één oogenblik tijd in zijn kamer op adem te komen. De doorluchtige meesteres van de plaats eischt hem op. Hij komt beneden; zij ontvangt hem met zooveel vreugde, dat hij een oogenblik gelooft, dat zij hem wil omhelzen. Zij is zoo één en al glimlach, dat zij jonger lijkt en bijna mooi. Zij neuriet en trippelt door de kamer als een vogel. Zij is gelukkig, zij heeft haar Minister terug, den eenige die haar zelfvertrouwen geeft. Want de Koningin heeft een moeielijk leven. Zij is impopulair geweest, zeer impopulair. Zij heeft gezien, hoe de Londenaars haar rijtuig den rug toekeerden. Eerst kwam het door Lord Melbourne, toen door dien armen Albert, wien het publiek maar niet vergaf, dat hij Duitscher was, toen heeft men de Koningin haar rouw verweten en geen der ministers heeft haar verdedigd. Alle Whigs kijken met jaloersche blikken naar den Troon. Maar Mr. Disraëli heeft dezelfde gedachten over de Monarchie als de Koningin. Stellig wenscht hij niet, dat de Vorst ooit in verzet komt tegen 't Parlement, maar hij gelooft dat de wijsheid en de ervaring van een onpartijdig en blijvend getuige een kostbare ballast zijn voor het Schip van Staat. Mr. Disraëli weet de gedachten

die de Koningin altijd heeft voorvoeld, zoo mooi uit te drukken. „En dan te denken dat U jicht hebt! Wat zult U een pijn hebben! U moet niet blijven staan. U zult een stoel hebben."

Disraëli staat verstomd over deze gunst zonder voorbeeld. Niemand heeft ooit gezeten tijdens een audiëntie bij de Koningin. Lord Derby heeft hem indertijd verteld, hoe de Koningin, toen zij hem eens zeer ziek vond, als bewijs van groote welwillendheid heeft gezegd: „Het spijt me erg, dat de etiquette niet veroorlooft, dat ik U vraag te gaan zitten." Mr. Disraëli herinnert zich deze dingen en hij zucht voldaan, maar hij weigert. Hij kan heel goed blijven staan. De Koningin wordt steeds welwillender. Zij spreekt openhartig met hem over allerlei onderwerpen en daar zij weet, dat hij nieuwsgierig is, toont ze hem haar geheimste correspondentie. Zij praat, zij praat zonder ophouden. Zij praat, zooals Mary-Ann, zooals alle vrouwen kunnen praten. Maar zij is zeer gestegen in de geestelijke achting van Mr. Disraëli. Zij heeft waarlijk veel gezond verstand en beoordeelt zuiver de karakters. Zoo doorziet zij bijvoorbeeld Gladstone heel goed. Wat een geluk voor Disraëli, dat Engeland een koningin heeft en geen koning! Onder het diner is de conversatie levendig, aangenaam. Mr. Disraëli heeft zich nooit zoo weinig verlegen gevoeld. Hij zegt alles wat hij heeft te zeggen, in de meest verrassende termen, en de Koningin denkt, dat zij nog nooit zoo'n amusant wezen heeft gezien. Zij is verrukt over den stoutmoedigen eenvoud, waarmee hij haar over de tafel heen vraagt: „Mevrouw, is het waar dat Lord Melbourne tegen Uwe Majesteit zei: „U moet dit, doen, U mag dat niet doen?".... Soms, als ze alleen zijn, worden de complimenten van Disraëli bloemrijk, bijna persoonlijk. Maar de Koningin verontschuldigt hem, hij heeft immers Oostersch bloed, denkt ze. De Koningin houdt van het Oosten. Zij houdt ervan, dat rechtop

achter haar stoel een Indisch dienaar staat, en aan het hoofd van haar Rijk die vernuftige, sentimenteele Groot-Vizier.

Zij noodigt hem overal uit. Zij vraagt hem naar Balmoral te komen in Schotland, waar het leven eenvoudiger, natuurlijker is. Lange reizen vermoeien hem. De Koningin zendt haar dokter, den beroemden Sir William Jenner, naar de kamer van Mr. Disraëli. Sir William wil, dat de Premier te bed blijft. Den volgenden morgen komt de Koningin hem bezoeken. „Wat dunkt U, schrijft hij aan Lady Chesterfield, van een minister die zijn vorstin in kamerjapon en op pantoffels ontvangt?" Als zij hem zoo zwak ziet, wordt zij moederlijk. Hun verhouding is volkomen menschelijk geworden. Zij spreekt over Albert; hij vertelt van Mary-Ann. Minister en vorstin hebben beide eertijds geluk in het huwelijk gevonden: dat is een band te meer. Zoodra hij weer in Londen terug is, ontvangt hij een kistje met bloemen. „Mr. Disraëli, met zijn zeernederige hulde aan Hare Majesteit: Gisteravond verscheen te Whitehall een kistje, dat er uitgezocht uitzag. Toen hij het opende, meende hij eerst, dat Uwe Majesteit hem de sterren der voornaamste Orden had geschonken. En hij was zelfs zoo doordrongen van deze illusie, dat hij dien avond, toen hij een banket had bij te wonen van menschen met sterren en lintjes, de verleiding niet kon weerstaan, om eenige sneeuwklokjes aan te brengen op de plaats van zijn hart en zoo te laten zien, dat hij ook was gedecoreerd door een bevallige souvereine.

„Toen kwam midden in den nacht het denkbeeld bij hem op, dat dit alles wel betoovering kon zijn, dat deze feeën-gave ongetwijfeld afkomstig was van een andere vorstin: de Fee Titania, bloemen plukkend met haar hofstoet op een prachtig eiland en de magische knoppen uitzendend, die, naar men zegt, het hoofd op hol brengen van allen, die ze ontvangen."

V

Handelen

Denken is gemakkelijk; handelen is moeilijk; handelen zooals men denkt is het moeilijkste dat er op de wereld bestaat.

Goethe

In een sterk georganiseerd land, met een oude beschaving, die intact gebleven is, wordt de mensch eerder door de macht gegrepen dan dat hij die in handen neemt. Een Bonaparte, die na een revolutie een maagdelijk land vindt, kan voor den tijd van honderd jaar zijn geest aan de natie opdringen. Een Disraëli, Eerste Minister van Engeland, kan zich slechts binnen beperkte grenzen bewegen. De gebeurtenissen leggen hem dagelijks daden op die hij vaak niet eens heeft gewenscht. De dagen gaan voorbij met het herstellen van de dwalingen, die een dwaas beging, met strijden tegen de koppigheid van een vriend. Het zou nutteloos zijn een veelomvattend plan te maken en deze man heeft te lang geleefd, om het niet te weten.

In de eerste dagen van zijn ministerschap noodzaken de bisschoppen en de Koningin hem een wetsontwerp te verdedigen dat een einde moet maken aan het ritualisme, d.w.z. aan de Roomsche gebruiken in de Engelsche kerk; de geestelijken zullen worden vervolgd als hun priesterkleeren of de pracht van hun altaren de oogen van Protestanten kwetsen. Disraëli heeft een afkeer van kerkelijke wetgeving. Hij weet maar al te goed, welke hevige hartstochten zullen worden opgezweept. Zelfs in de parochie

van Hughenden, klein als die is, bestaat er een burgeroorlog tusschen de voorstanders van collecten in een schaal en die van collecten ineen gesloten bus. „Mijn vriend, de dominee, zal een collecte houden zooals hij het noemt — maar ik noem het een inzameling, en de opbrengst ervan zal neergelegd worden op iets wat hij een altaar noemt, maar zijn parochianen noemen 't een tafel." Maar de bisschoppen zijn hardnekkig. De Koningin komt tusschenbeide: „Het is haar levendig verlangen, dat Mr. Disraëli zóó ver gaat als hij kan, zonder zijn regeering in ongelegenheid te brengen...." En de Eerste Minister moet de eerste weken van zijn bewind een wetsontwerp amendeeren, en vervolgens verdedigen, dat hij eigenlijk ongeschikt vindt. Overigens vergrooten deze maatregelen, die hij afkeurt, tijdelijk zijn populariteit. Het leven is dwaas genoeg.

Maar hij wenscht zijn naam niet verbonden te zien aan maatregelen van onderdrukking. Integendeel, hij wil dat de aanvang van het bewind der conservatieve partij gekenmerkt zal zijn door een grootmoedige politiek. Nu is 't oogenblik gekomen om de gedachten van *Coningsby* en *Sybil* in daden om te zetten. De wetten volgen elkaar op: gelijkheid van verplichtingen tusschen werknemers en werkgevers; uitbreiding van de rechten der Trade-Unions; beperking der werkuren tot zesenvijftig per week; de vrije Zaterdagmiddag en vele gezondheidswetten. „Het parool der partij, zegt Disraëli, moet zijn *Sanitas sanitatum et omnia sanitas.*" — De politiek van een straatveger, zeggen zijn tegenstanders.

Een ander idee, dat de Minister heeft gekoesterd vanaf zijn jeugd en nu eindelijk in zijn regeerings-programma heeft opgenomen, is de idee van het Groote Rijk, het denkbeeld dat Engeland voortaan niet meer kan worden beschouwd zonder zijn koloniën. Twintig jaar geleden heeft hij Derby voorgesteld de koloniën volksvertegenwoordigers

te geven en een Rijksparlement te scheppen; veertig jaar geleden heeft hij de Federale Macht bezongen als den genius der toekomst. Telkens wanneer een nuttigheidsapostel in 't Parlement aantoonde, dat de Koloniën, en Indië in 't bijzonder, al te kostbare Kroonjuweelen zijn, en dat het wenschelijk zou zijn, er afstand van te doen, is hij opgestaan om eraan te herinneren, dat Engeland niets beteekent als het niet het moederland is van een onmetelijk koloniaal Rijk en dat de anti-kolonialen, door slechts naar de financiëele resultaten te zien, de politieke belangen verwaarloozen, die alleen een land groot maken. Om dit Rijk te organiseeren, heeft hij een programma ontworpen: zelfbestuur der Koloniën, vergezeld gaande van een rijksdouane-tarief, van het recht van de Kroon op onbewoonde landstreken, van een militair verbond en tenslotte van de oprichting van een Rijksparlement te Londen. Deze politiek is zoo nieuw en schijnt zoo gewaagd, dat hij haar nog niet kan toepassen, maar hij grijpt alle gelegenheden aan om met nadruk van zijn gevoelens te getuigen, en van de waarde die hij hecht aan de Rijkswegen naar Indië.

*

Den 15en November 1875 kwam een journalist, Frederic Greenwood, Lord Derby aan 't Departement van Buitenlandsche Zaken bezoeken [1]. Hij heeft den vorigen dag gedineerd met een financier, die Egypte heel goed kent en heeft vernomen dat de Khedive, bij gebrek aan contanten, zijn zevenenzeventigduizend aandeelen van 't Kanaal van Suez wil verkoopen. Er zijn in 't geheel vierhonderdduizend aandeelen van Suez en de meeste zijn in handen van Fransche kapitalisten. Greenwood denkt,

[1]) Het gaat hier natuurlijk over den vijftienden Lord Derby die, toen hij nog Stanley heette, een discipel van Disraëli was. De vader is gestorven.

dat het in 't belang van Engeland is het gedeelte van den Khedive machtig te worden, omdat het Kanaal op den weg ligt naar Indië. Derby toont niet veel belangstelling, hij heeft een afkeer van groote plannen. Maar Disraëli's verbeelding vat vuur. Hij telegrafeert den Engelschen agent in Egypte en verneemt dat de Khedive tot den volgenden Dinsdag optie heeft gegeven aan een Fransche groep voor twee-en-negentig millioen. De Khedive wil niets liever dan met Engeland onderhandelen maar hij heeft het geld dadelijk noodig, het Parlement houdt geen zitting en vier millioen pond is een som, die men niet, zonder credieten, op de begrooting kan opnemen.

„Er is haast geen tijd om adem te halen, maar de operatie moet gewaagd", schrijft Disraëli aan de Koningin. Het Fransche gouvernement maakt geen bezwaren, integendeel, Hertog Decases heeft 'n zeer sterke behoefte aan den steun van Disraëli tegen Bismarck en hij ontmoedigt de Fransche Banken die van hun optie afstand doen. Maar er zijn vier millioen pond noodig. Op den dag, dat het Kabinet beraadslaagt, wacht Montagu Corry in de antichambre. De Chef steekt zijn hoofd door 't kiertje van een deur en zegt enkel: „Ja". Tien minuten later is Corry bij Rothschild, die hij aan tafel vindt en hij zegt hem, dat Disraëli den volgenden morgen vier millioen noodig heeft. Rothschild, die bezig is druiven te eten, neemt er één, spuwt het schilletje uit en zegt: „Welke garantie? — Het Britsche gouvernement. — U krijgt ze."

Mr. Disraëli met zijn zeer nederige hulde aan Uwe Majesteit: „Het is in orde, U zult ze hebben, Mevrouw.... Vier millioen pond! En bijna op staanden voet. Er is maar één bankiershuis, dat het doen kon: Rothschild. Zij hebben zich bewonderenswaardig gedragen, hebben 't geld voorgeschoten tegen een zeer lage interest en het geheele aandeel van den Khedive is in Uwe handen, Mevrouw."

De Koningin was in de wolken. Nooit had Disraëli haar zóó glimlachend gezien, zij hield hem bij zich te dineeren en verzon tal van vriendelijke plagerijen. De Fee was vooral verrukt, als zij dacht aan de woede van Bismarck, die, een paar dagen te voren, onbeschaamd had verklaard, dat Engeland opgehouden had een politieke macht te zijn.

Onder Gladstone, toen Engeland zich onzijdig hield en Frankrijk verslagen lag door den oorlog, had de Duitsche Rijkskanselier de gewoonte aangenomen, om den baas te spelen in Europa. Onder Disraëli's bewind bezat Engeland weer een buitenlandsche politiek en een wil, die wenschte te worden gerespecteerd. Toen Bismarck in 1875, na België te hebben bedreigd, het op Frankrijk bleek te hebben gemunt, schreef Disraëli aan Lady Chesterfield: „Bismarck is waarlijk een tweede oude Bonaparte, men moet hem den teugel aandoen." Hij sprak erover met de Koningin, die 't ermee eens was en aanbood om den Czaar van Rusland te schrijven. Engeland en Rusland traden tegelijkertijd in Berlijn op. Bismarck krabbelde terug. Engeland's terugkeer tot een vastelandspolitiek was een succes geweest; de Koningin straalde. Wat voelde zij zich sterk, nu Disraëli Consul was.

*

Plotseling eischte zij den titel van Keizerin van Indië. Er was sprake van geweest in 1858, toen Indië na de muiterijen weer onder de Kroon was vereenigd en Disraëli was 't er in beginsel mee eens, maar in 1875 was het moment slecht gekozen. Disraëli wist, dat men deze gedachte, die zoo weinig Engelsch was, aan den smaak van den Eersten Minister voor Oostersch klatergoud zou toeschrijven. Hij deed vele pogingen om van de Koningin gedaan te krijgen, dat zij een paar jaar geduld oefende. Maar tevergeefs. Zij hield vol en er moest een wetsontwerp worden ingediend.

Het publiek protesteerde hevig. Engelschen houden niet van veranderingen. De Koningin was altijd Koningin geweest, waarom bleef zij het niet? „De Keizerstitel, zeiden de Puriteinen, roept beelden op van veroveringen, vervolgingen en zelfs van uitspattingen.” Men publiceerde pamfletten: *Hoe de kleine Ben, de hotelhouder, het uithangbord van de „Herberg der Koningin” veranderde in „Keizerlijk Hotel Limited” en wat er ’t gevolg van was. — Dizzy-ben-Dizzy of de wees van Bagdad.* De gezantschappen vonden ’t een komische geschiedenis. „Bij Dizzy de fantasie van den kunstenaar en den maker van Koningen, schreef de zaakgelastigde van Frankrijk. Fantaisie van den parvenu bij de Koningin; zij gelooft, dat haar waarde hierdoor zal stijgen en dat haar kinderen zich hooger geplaatst zullen voelen met den keizerlijken titel. Ik heb den indruk, dat men groot ongelijk heeft den sluier op te lichten, die den oorsprong der Kronen moet bedekken; men speelt niet met die dingen. Men wordt Koning of Keizer geboren, maar ’t is gevaarlijk hèt te worden.”

Dizzy moest iedereen geruststellen. Wat de booze herinneringen betreft, die het woord „Keizer” opwekte, zoo deed hij opmerken, dat de Gouden Eeuw der Menschheid het tijdperk der Antoniussen was geweest. En wat den titel van de Koningin betreft, men zou dien in Engeland blijven handhaven in alle documenten, die op Europa betrekking hadden; alleen in de stukken die Indië betroffen en op de diploma’s der officieren (die kunnen worden opgeroepen om in Indië te dienen), zou men op „Verdedigster van ’t Geloof”, „Keizerin van Indië” laten volgen. De Koningin was zéér pijnlijk getroffen door de oppositie, die *haar* wet vond, en bovenal door de persoonlijke aanvallen, die haar verlangens ontketenden tegen haar zeer geliefden Mr. Disraëli, maar zij raakte des te meer aan hem gehecht. Toen zij eindelijk haar titel had veroverd, schreef zij hem kinderlijk verheugd, een brief

met dankbetuigingen, dien zij onderteekende: Victoria, Regina et Imperatrix. Vervolgens gaf de nieuwe Keizerin een diner, waar ze verscheen, rijk getooid met Oostersche byouteriëen, die de Indische vorsten haar hadden vereerd. Aan het einde van den maaltijd brak Disraëli bewust met de etiquette, hij stond op en stelde een dronk in op de gezondheid van Indië's Keizerin met een kleine toespraak, even rijk aan beelden als een Perzisch gedicht en de Koningin, wel verre van aanstoot te nemen, antwoordde met een glimlachende hoofdbuiging, die bijna een lichte neiging was.

*

Zoo hield het politieke schip, heen en weer geslingerd op de golven van fortuin, klimaat, de gunst der Kamer en de stemming der Koningin, vrij goed koers. Maar de stuurman was heel ziek. Zijn gezondheid ging zoo achteruit, dat hij meermalen tot de Koningin zeide, zich uit het politieke leven te willen terugtrekken. Maar dit wilde zij onder géén voorwaarde; zij opperde het denkbeeld dat het voor haar gemakkelijk zou zijn, den Eersten Minister te laten benoemen in het Hoogerhuis, „waar hij zich veel minder zou vermoeien en vanwaaruit hij alles zou kunnen leiden". Ditmaal aanvaardde hij het voorstel. Hij nam den naam aan, die hij eertijds Mary-Ann had laten geven, den naam van Beaconsfield, maar terwijl zij enkel burggravin was geweest, werd hij burggraaf Hughenden van Hughenden en graaf van Beaconsfield. „Graaf, zei Gladstone ironisch, toen hij de nieuwe incarnatie van den Duivel vernam, ik vergeef het hem niet, dat hij zich niet tot hertog heeft laten benoemen."

Om een slotscène te vermijden, die roerend kon zijn maar smakeloos, sprak hij in 't Lagerhuis op den dag die aan de bekendmaking van dit besluit voorafging. Het geheim was goed bewaard en de afgevaardigden waren er verre van af,

te denken, dat zij hun Leider nooit meer zouden hooren. Toen de zitting werd opgeheven, liep hij langzaam de zaal door tot achterin, bij de „bar". Daar keerde hij zich om en beschouwde een minuut lang de banken, de galerijen, de plaats waar hij zijn eerste rede had uitgesproken, de Regeeringsbank, waar hij de forsche gestalte en het mooie gelaat van Peel had gezien, de bank der oppositie waar hij zelf zoolang had gezeten. Toen keerde hij op zijn schreden terug, liep den stoel van den Voorzitter voorbij, en ging vervolgens naar buiten, gehuld in een groote witte overjas, leunend op den arm van zijn secretaris. Een jonge man, die daar snel langs liep, zonder dat hij begreep wat er voorviel, zag dat hij tranen in zijn oogen had.

Toen de afgevaardigden den volgenden morgen bij de opening der zitting het nieuws vernamen, vormde men groepjes, men was zeer bewogen; op de banken werd zacht gesproken alsof er een doode in de zaal was. Een van zijn tegenstanders, Sir William Harcourt, schreef hem: „Ik had mij niet kunnen voorstellen, dat de verandering zoo groot zou zijn. Heel de ridderlijkheid, heel de bekoring van de politiek schijnen ons te hebben verlaten. Niets dan de routine blijft over."

Zoo voelde het de heele Kamer. De belangstelling, die deze oude man had getoond in het levensspel, had zich ten slotte aan allen die hem omringden, medegedeeld. Met hem wist men nooit hoe de volgende dag zou zijn, maar men was er tenminste zeker van dat hij nooit vervelend kon worden. „Hij bracht verbetering in een ontzettende banaliteit." De aanwezigheid van dezen levens-artist had de debatten tenslotte tot een kunstwerk gemaakt. „Hij was niet alleen schitterend in eigen wezen maar liet anderen ook schitteren." Sinds hij de macht had veroverd, had hij er zich enkel van bediend, om allen hoffelijkheid en eerbied voor de vormen in te prenten. Wanneer een zijner partijge-

nooten een rede onderbrak, keek hij naar hem met ontevreden blikken. Hij ging zoover, dat hij in een discussie over de financiën een tournooi zag; en hij liet dit ook zien aan de anderen. „Uw vertrek, schreef Manners hem, beteekent voor mij het einde van mijn persoonlijke belangstelling voor het leven van 't Lagerhuis", en Sir William Harcourt schreef: „Voortaan zal 't spel zijn als een schaakbord, waarvan de Koningin is verdwenen: een armzalige strijd tusschen pionnen." En hij eindigde met de woorden van Metternich bij den dood van Napoleon te citeeren: „U denkt misschien, dat ik, bij 't vernemen van zijn dood, blij was met de verdwijning van een zoo groot tegenstander mijner politiek? Het tegendeel is waar. Ik heb een gevoel van spijt ervaren bij de gedachte, dat ik mij nooit meer met dien grooten geest zou onderhouden". „Helaas, helaas, schreef een ander, nooit zullen wij meer Uwsgelijke zien; de dagen der reuzen zijn voorbij!"

Toen de Koningin kort daarna de zitting van 't Parlement opende, zag men een vreemde, roerlooze figuur naast haar staan, met 'n scharlaken-rood en hermelijnen kleed gedrapeerd, het was de nieuw-benoemde Lord Beaconsfield. De schoonste vrouwen der pairs waren gekomen, om te zien, hoe hij zijn nieuwen zetel in bezit nam. Derby en Bradford waren zijn peters. Met volmaakt gemak knielde hij neer, drukte handen, lichtte zijn hoed op, zooals het ceremonieel eischt, toen, daar hij leider van het Hoogerhuis was geworden op denzelfden dag, dat hij er lid van werd, moest hij in die eerste zitting reeds spreken. Toen hij vijfentwintig jaar was, had hij in den *Jongen Hertog* geschreven; „Eén ding is zeker: er zijn twee verschillende stijlen noodig voor het Lagerhuis en het Hoogerhuis. Als ik er in den loop mijner carrière tijd voor heb, zal ik van beide een staal geven. In het Lagerhuis moet *Don Juan* mij tot model dienen, in het Hoogerhuis het *Verloren Paradijs*." Hij had zich in beide gevallen vergist,

maar al had het eenigen tijd geduurd voor hij in het Lagerhuis afstand had gedaan van het byronisme, nu was hij beter ingelicht en nooit aanvaardde hij den stijl van Milton in het Hoogerhuis. De nuance bestond, maar zij was subtiel en veel moeielijker uit te drukken, dan hij in zijn jeugd had voorzien. Hij duidde haar aan met volmaakte kunstvaardigheid: „Ik ben een doode zei hij na die eerste zitting, ik ben een doode, maar in de Elyseesche Velden.''

VI

Gruwelen

> U herinnert mij aan sommige Engelschen, hoe vrijer hun gedachten worden, des te sterker klampen zij zich vast aan de moraal. *Gide*

In Juli 1875 kwamen boeren uit Bosnië en Herzegowina in opstand tegen de Turken, die hun trouwelooze onderdanen als honden behandelden. Het geval leek onbeteekenend, maar weldra werd het belangrijker. Men verwonderde zich over de machteloosheid der Porte; tweeduizend man bij elkaar brengen en ze naar Bosnië zenden scheen een onvindbaar militair genie te vereischen; bovendien had men geen geld. Tegenover deze werkeloosheid der Turken ontwikkelden de Russen een krachtige activiteit. In alle dorpen van den Balkan riepen geheime comités, georganiseerd door de orthodoxe Russische broederschap van Cyrillus en Methodius, een anti-Turksche beweging in 't leven. De Russen werden hiertoe gedreven door twee motieven: de éene voortkomend uit het gevoel: zij waren de ras- en grootendeels de geloofsgenooten van Bulgaren, Serviërs en Roemenen; de andere was van politieken aard: zij hadden behoefte aan een toegangsweg naar de Middellandsche Zee en wilden die bereiken, hetzij door zich meester te maken van Constantinopel en de zeeëngten, hetzij door Bulgaren en Serviërs te bevrijden, die dan onder Russisch protectoraat leenplichtige vorstendommen zouden vormen.

Er was niets wat Disraëli zoozeer vreesde dan de Russen in de Middellandsche Zee. Voor hem was het eerste axioma der Britsche politiek: handhaving der vrije verbinding met Indië en Australië. Over land nu is deze verbinding alleen mogelijk door een vriendschappelijk gezind Turkije heen, over zee moet zij plaats hebben door het kanaal van Suez, dat zeer kwetsbaar is, als de Turksche provincies van Azië in handen zijn van een vijandige natie. De rol van de Russen in deze geschiedenis leek zeer verdacht; hun plannen konden weleens veel omvattend en gevaarlijk zijn. Het was van belang om van het begin af de oogen flink open te houden. Disraëli herinnerde zich duidelijk, hoe de Krimoorlog was begonnen; toen had hij gezien, hoe een vreedzaam man, Lord Aberdeen, zich tot den oorlog had laten drijven door zijn eigen angst voor oorlog. Het scheen hem toe, dat het eenige middel om den vrede te waarborgen was, precies de grens vast te stellen waarachter men niet zou terugwijken.

Toen Bulgarije na Bosnië in opstand kwam, toen Rusland, Duitschland en Oostenrijk een streng memorandum tot Turkije hadden opgesteld en Engeland vroegen, het te onderteekenen, weigerde de Eerste Minister. Was het Engelands taak bij te dragen tot de vernietiging van een Staat, als het in zijn belang was, hem intact te houden, en dit te doen samen met Gortschakof, die een verklaard vijand was en Bismarck, een weinig betrouwbaar vriend? Een openhartige houding was beter. „Wat er ook gebeure, schreef hij aan Lady Bradford, ditmaal zullen wij ons niet tot oorlogvoeren laten meeslepen; indien wij er toe overgaan, zal het zijn, omdat wij 't hebben gewild en omdat er een doel is, dat wij willen bereiken. Maar ik hoop dat Rusland, dat achter deze heele geschiedenis staat, redelijk zal zijn en dat wij den vrede zullen kunnen bewaren.''

*

De standvastige politiek van de Regeering werd vrij algemeen goedgekeurd en de oppositie der liberalen had zelfs tot nu toe het stilzwijgen bewaard, toen de *Daily News*, een dagblad, dat heel goed ingelicht was en Gladstone zeer toegewijd, een artikel publiceerde vol ontzettende détails over de gruwelen, door de Turken in Bulgarije begaan. Kinderen vermoord, vrouwen verkracht, jonge meisjes verkocht als slavinnen, tienduizend Christenen gevangen genomen, dat was het werk van de vrienden en bondgenooten van den Eersten Minister. Disraëli las dit verschrikkelijke verhaal met ironisch wantrouwen. Hij had geen enkel rapport van zijn gezant ontvangen, hij zag in, dat Gladstone en zijn vrienden er belang bij hadden de feiten te overdrijven en bovendien geloofde hij principieel moeilijk aan gruwelen. Reeds tijdens de groote muiterij in Indië had hij heel moedig en tegen het volksgevoel in, een beroep gedaan op den zin voor critiek van de menschen en geweigerd, in toorn te ontsteken vóór er onderzoek werd gedaan. Een zacht man als hij, zonder sterke hartstochten behalve de eerzucht, kon zich moeielijk in willekeurige wreedheid en sadisme indenken. Op zijn reis in Turkije had hij met pacha's gedineerd en Turksche pijpen met hen gerookt, hij kon zich deze menschen niet voorstellen bezig een bloedbad onder kleine kinderen aan te richten. Het was mogelijk dat losse troepen buitensporigheden hadden begaan, maar zeker waren de opstandelingen zelf óók niet heel teeder geweest. Hij had er een afkeer van als de publieke opinie in beweging kwam. Men behoefde hem slechts van „onderdrukte volkeren" te spreken of hij vermoedde de een of andere hypocrisie en dan was het hem, of hij zelf onderdrukt werd.

Toen de kwestie in het Lagerhuis ter sprake kwam, antwoordde hij, dat hij hoopte voor de eer der menschelijke natuur, dat duidelijker inlichtingen de overdrijving van deze tijdingen zouden aantoonen. „Ik twijfel er niet

aan, of er zijn in Bulgarije gruwelen gepleegd, maar ik betwijfel het dat jonge meisjes als slavinnen zijn verkocht, en dat er meer dan tienduizend menschen zijn gevangen genomen. Waarlijk ik geloof niet, dat er zooveel plaats is in de Turksche gevangenissen noch dat er folteringen op zoo groote schaal zijn toegepast door een Oostersch volk, dat over 't algemeen aan zijn betrekkingen tot de schuldigen op meer afdoende wijze een eind maakt."

Ongelukkigerwijze had Dizzy's intuïtie zich voor dit maal vergist, het verhaal was waar. De Gezant, die plotseling uit zijn sluimering ontwaakte door de opschudding in Engeland, stelde zich op de hoogte, moest de feiten bevestigen en de publieke opinie vatte vuur. Kon men het goedvinden, dat de Eerste Minister zich van de slachtoffers afmaakte met een oppervlakkige phrase? Disraëli vervloekte het Departement van Buitenlandsche Zaken, dat hem zoo slecht had ingelicht en hij hoopte dat de storm zou bedaren. Het was zeer betreurenswaardig, dat de Bulgaarsche dorpen in brand waren gestoken en jonge meisjes verkracht. Maar was dit nu een reden om afstand te doen van een door de eeuwen beproefde, redelijke politiek?

In dien tijd was Gladstone in Hawarden. Sinds hij aan zijn dierbaren Granville had geschreven, dat hij, op zeventigjarigen leeftijd, na zich vijftig jaar lang aan de politiek te hebben gewijd, het recht had zich terug te trekken, „was hij nog heel vaak van 't eiland Elba teruggekeerd". Bij iedere bocht van den weg botste Disraëli tegen hem aan, hij stond daar als een vuurspuwende draak. Niet dat hij niet oprecht was in zijn verlangen naar rust, maar het feit dat de Booze nog steeds aan 't bewind was, riep hem terug, ondanks zijn vaste voornemens. Tevergeefs trachtte hij zijn gedachten af te leiden van dit onverdraag-

lijk schandaal door zijn studie van theologische vraagstukken, van Homerus; hoemeer hij erover peinsde, hoe sterker voelde hij, dat de groote ramp van den modernen tijd was, dat het zondebesef verloren was gegaan. „Ach! zei hij langzaam, het zondebesef, dat is 't wat in 't moderne leven ontbreekt." Was er onder de schrijvers die hij nu herlas wel één enkele die zijn afkeer voor de misdaad krachtig genoeg had uitgedrukt? Walter Scott had Byrons vriend kunnen zijn! Als een jong bezoeker verlegen de opmerking maakte, dat een schrijver van beroep alles moet begrijpen en hem aan de woorden van Mme de Stael herinnerde: „Alles begrijpen is alles vergeven", dan schudde Mr. Gladstone het hoofd en zeide: „Laat uw zondebesef niet afstompen."

Het zijne was niet afgestompt. Toen hij het verhaal der Bulgaarsche gruwelen in handen had, voelde hij aan den hevigen toorn die in hem opsteeg tegen de Turken, tegen de Janitsaren en tegen den nieuwen Lord Beaconsfield, dat hij een prachtig thema van deugdzame verontwaardiging had gevonden. Welk onderwerp kon geschikter zijn om hem te bezielen? Geketende volkeren, Christenen die slachtoffer werden van Ongeloovigen, en op den achtergrond van deze duistere intrigue de Groote Ongeloovige, de tragische comediant, de man, die de publieke opinie had gedemoraliseerd en het nationale egoïsme cynisch had opgezweept, om zijn eigen egoïsme te kunnen bevredigen! Het Parlement was op reces. Gladstone lag te bed met spit, zijn bijl rustte nutteloos op zijn binnenplaats, hij begon een pamflet samen te stellen. De heftigheid van den stijl was merkwaardig: „Barbaarsche, satansche orgie... De Turken, anti-menschelijke specimina der menschheid... Geen misdadiger onzer gevangenissen, geen kannibaal van de Stille Zuidzee zal dit verhaal zonder verontwaardiging aanhooren.... Het geneesmiddel: de Turken dwingen, ons van hun misdrijven te bevrijden door 't eenige

middel: ons van hen zelf te bevrijden. Hun Zaptiehs en hun Mudirs, hun Bimbashis en hun Yuzbashis, hun Kaimakams en hun Pacha's, zij zullen, ieder voor zich en allen tezamen, wapenen en inboedels inbegrepen, naar ik hoop, de landstreken ontruimen die zij verwoest en ontwijd hebben."

Het pamflet had een enorm succes: in een paar dagen werden er veertigduizend exemplaren van verkocht. In heel Engeland werden meetings georganiseerd, waar de verdrijving van de Turken werd geëischt, en inschrijvingen werden geopend ten behoeve van dezen kruistocht. Te Liverpool, waar *Othello* werd gespeeld, stond de heele zaal op bij den zin: „De Turken zijn verdronken", en applaudisseerde. Een cycloon van deugdzaamheid streek over Engeland. Gladstone was overal, hij sprak maar en schreef. Hij verdacht er de Regeering van Egypte te willen annexeeren: „Dizzy steunt het oude Turkije, omdat hij gelooft, dat het zal bezwijken en zijn vloot ligt te Besika-Bay om — ik ben er haast van overtuigd — bij de eerste de beste gelegenheid zich meester te maken van Egypte; misschien beleven wij dus nog, dat hij hertog van Memphis wordt." Hij dacht aan niets anders meer dan aan de Bulgaren. Talrijke anti-Turksche bezoekers maakten een pelgrimstocht naar Hawarden; zij troffen hem aan in hemdsmouwen, gaven hem de geschenken die ze hadden meegebracht: een rustieke wandelstok, een gebeeldhouwd handvat voor zijn bijl, daarna sprak Gladstone met hen over de Bulgaren. Zij vertrokken in geestdrift: neen, Engeland zou niet strijden aan de zijde van die godloochenaars! „Al streelde de Eerste Minister ook het gevest van zijn degen, de natie zou ervoor waken, dat hij niet uit de scheede werd getrokken."

Beaconsfield had het pamflet gelezen. Hij had het hartstochtelijk, wraakzuchtig gevonden en slecht geschreven, „dàt sprak van zelf", en het ergste van alle Bul-

gaarsche gruwelen. In zijn brieven aan Lady Bradford werd Gladstone vaak Tartuffe genoemd: „Het vrijwillige slachtoffer van alle leugens die hem aan 't bewind kunnen brengen." *Aan Lord Derby*: „Het nageslacht zal dien beginselloozen maniak, dat dwaze mengelmoes van nijd, rancune, hypocrisie en bijgeloof recht doen wedervaren. Mr. Gladstone heeft, hetzij als Eerste Minister, hetzij als leider der oppositie, of hij preekt, of hij bidt, spreekt of papier volkrabbelt, altijd één vaste trek n.l. dat hij nooit een gentleman is."

In ieder geval was Lord Beaconsfield vastbesloten niet voor de publieke opinie te zwichten. Wanneer het land gek wordt, moet men wachten. De crisis zal wel voorbijgaan en dan kan er weer verstandig worden gepraat. Bovendien, waar wilde die oorlogzuchtige pacifist heen? Den Turken den oorlog verklaren? De Bulgaarsche gruwelen wreken door een slachting over de heele wereld? De haat tegen de misdaad was niet het monopolie eener partij. Als men de kreten der ontevredenen hoorde, zou men denken, dat Lord Beaconsfield de Sultan was en Lord Derby de Groot-Vizier. Waarlijk, hij voelde zich in geen enkel opzicht verantwoordelijk. Hij had een afkeer van massamoorden. Hij steunde de Turken niet; met genoegen had hij ze allen op den bodem van de Zwarte Zee gezien. Maar hij wilde de eenheid van het Rijk en de toekomst van Engeland waarborgen.

Nooit had Dizzy zijn afkeer van hypocrisie zoo duidelijk getoond. Hij wist dat hij met een paar sentimenteele zinnen zijn taak gemakkelijker zou hebben gemaakt, maar hij schreef, integendeel, aan Derby: „Hetgeen ik U goed wil doen begrijpen, is, dat U niet moet doen, alsof U onder contrôle der volksopinie staat. Anders zult U misschien doen wat ze verlangen, maar ze zullen U niet eerbiedigen omdat U 't hebt gedaan." En op een anderen dag: „U kunt niet standvastig genoeg zijn. Het is dwaasheid, geen

politiek, wat al die publieke vergaderingen eischen; het is iets vaags, iets theoretisch, niet iets practisch. Hoewel Engelands politiek vrede wil, is geen land zoo goed voorbereid tot den oorlog, als ons land. Als het terwille van een rechtvaardige zaak in een conflict wordt gewikkeld, als den strijd er een is, waarbij zijn vrijheid, zijn onafhankelijkheid of het Rijk op het spel staan, dan zijn zijn hulpbronnen, ik voel het, onuitputtelijk. Engeland is geen natie, die als er oorlog komt, zich afvraagt, of het een tweede of derde veldtocht wel kan doorstaan. Het begint een strijd, en zal dien niet beëindigen voor er recht is geschied."

VII

Oorlog?

Punch gaf een afbeelding van Britannia, door een gids, met het gezicht van Disraëli, naar den rand van een afgrond gevoerd, in welks diepte men het woord OORLOG las. „Nog een klein weinig dichter naar den rand, zegt de gids. — Geen duimbreed verder, antwoordt Britannia, die verschrikt en ontevreden lijkt. Ik ben er al veel te dicht bij." Het was waar dat Britanje zeer bang was om te vallen. De politiek van Lord Beaconsfield bestond hierin, Rusland schrik aan te jagen door te dreigen met een oorlog, dien hij in waarheid niet wilde voeren; maar men heeft het recht te denken dat men, door te vaak dicht langs den rand van een afgrond te wandelen, gevaar loopt over den eersten den besten gladden steen naar beneden te glijden.

Dit was de meening van Lord Derby die aan het Departement van Buitenlandsche Zaken regeerde. Hij verschilde zeer veel van zijn vader, was een linksch en redelijk man, met een gezonde apathie, die nuttig was te midden van gevaren maar die niet was geschapen voor „den dans op de eieren der diplomatie". Hij had een afkeer van romantiek en theatrale druktemakerij. Hij zag geen enkele reden, om Rusland te bedreigen. Niet, dat hij anti-Turksch was, zooals Gladstone; dat was weer een andere roman waar hij al niet méér van hield, maar hij geloofde niet dat het Britsche Rijk in gevaar verkeerde omdat de

Russen zich te Constantinopel wilden vestigen. Eigenlijk stemde hij niet toe, dat het Britsche Rijk ooit in gevaar zou kunnen zijn. De Chef zou wel weer zeggen: „Gebrek aan verbeelding''. Goed. Hij had geen verbeelding, wilde er geen hebben ook. Hij zou er nooit toe besluiten een zekere ramp in het heden te ontketenen om een onzekere ramp in de toekomst te vermijden. Alle maatregelen, door Beaconsfield voorgesteld, vonden in hem een ontevreden, vijandigen criticus en daar hij een beroemden naam had en terecht een reputatie van gezond verstand, sleepte hij heel wat collega's mee.

Terwijl het Kabinet trachtte te remmen, dreef de Koningin uit alle macht vooruit. De Koningin had nooit van Rusland gehouden. Albert had altijd gezegd, dat het gevaar van dien kant zou komen. Zij beschouwde zichzelve als verantwoordelijk voor de integriteit van het Rijk en de veiligheid van den weg naar Indië. Zij keurde de houding van Gladstone en Lord Derby af. Zij begreep de zwakheid van al die mannen niet, terwijl zij, een vrouw, bereid zou zijn geweest op den vijand los te gaan. Zij bombardeerde haar Eersten Minister met oorlogszuchtige nota's. Men moest degenen die pro-Russische meetings organiseerden, vervolgen. Waarop wachtte men om naar de wapenen te grijpen? „De Koningin is ontzettend angstig bij de gedachte, dat al dit uitstel ons tenslotte zoo achterop zal brengen, dat wij ons prestige voor altijd verliezen! Die gedachte verontrust haar dag en nacht." — „De Koningin doet een beroep op de vaderlandslievende gevoelens, die, zooals zij weet, haar regeering bezielen en zij is er zeker van, dat elk lid de noodzakelijkheid zal gevoelen den vijand een fier eenheidsfront te toonen, in het land zoo goed als daar buiten.... Het gaat er niet om Turkije te steunen, het gaat om de suprematie van Rusland of Engeland in de wereld."

De Prinsessen bemoeiden er zich zelfs mee. Toen de

Eerste Minister naast prinses Mary van Cambridge aan tafel kwam te zitten, zei deze tot hem: „Ik kan niet begrijpen, waarop U wacht. — Op dit oogenblik, Mevrouw? .... Op de aardappels", zei Lord Beaconsfield.

Tot nu toe had hij zonder ongelukken tusschen de Koningin en Lord Derby kunnen doorzeilen, maar zou dat altijd goed gaan? En zou hij ook de derde hindernis kunnen vermijden van de liberalen, die door den zin „de belangen van Engeland" hevig werden geprikkeld? „Egoiste politiek, zeiden deze. — Even egoist als de vaderlandsliefde," antwoordde de oude cynicus en terwijl hij zeer kalm met zijn blik de diepte van den afgrond peilde, voelde hij zich, tot zijn vreugde, niet duizelig.

*

Rusland verklaarde Turkije den oorlog. De Tsaar zond generaal Ignatief in bijzondere missie naar Engeland om te trachten een belofte van neutraliteit te verkrijgen. Heel Londen gaf diners ter eere van de Ignatiefs. De generaalsvrouw was blond, mooi en dronk als een tempelier. Zij had veel succes. Markiezin de Londonderry en zij wedijverden in diamanten. De Engelsche won den strijd. Lord Beaconsfield waarschuwde Rusland, dat hij niet neutraal zou blijven, als de Tsaar de drie punten, die absoluut noodzakelijk waren voor de handhaving van het Rijk, niet eerbiedigde: het Kanaal van Suez, de Dardanellen, Constantinopel. Gortschakof beloofde. Wat waagde hij er mee? Zijn spionnen stelden hem gerust. De publieke opinie stond lang niet eensgezind achter Beaconsfield. Vele Engelschen lachten om zijn dreigementen. Punch publiceerde een prent *Benjamin de IJzervreter*, waarop de Britsche Leeuw tot de Sphinx zei: „Luister goed. Ik begrijp U niet maar U moet mij begrijpen. Ik ga niet vechten ter wille van die lieden." Schoewalof, een bewonderenswaardig gezant, die er ingeslaagd was, zich „Schoe" te laten noe-

men, door alles wat in tel was te Londen en die had begrepen dat men den sleutel tot de politieke wereld in de uitgaande wereld moet zoeken, was genoeg op de hoogte om de namen der Ministers, die tegen de plannen van den Premier in verzet kwamen, naar Petersburg te telegrafeeren. Gortsckahof, die nu was gerustgesteld, speelde dubbel spel. Hij verzekerde de Engelschen: „Wij erkennen dat de kwestie van Constantinopel alleen door een overeenkomst der Groote Mogendheden kan worden opgelost." En Grootvorst Nicolaas, commandant van het leger gaf hij het bevel: „Doel: Constantinopel." Door de overwinning zou alles in orde komen. Wanneer de Russische legers de stad bezet hielden, wie zou ze er dan uit durven jagen?"

De Grootvorst trok Bulgarije binnen. De Koningin werd steeds onrustiger. Albert had altijd voorspeld, wat zich nu voltrok. Zou zij, als een machtelooze Cassandra, de vernietiging van haar Rijk moeten aanzien? „De Fee schrijft elken dag en telegrafeert ieder uur." Zij geloofde niet in de beloften van de Russen. Zij wenschte waarborgen, opdat er iets gedaan kon worden. „De rapporten, die de Koningin gisteren heeft gezien, zijn zeer verontrustend. Stellig kan Lord Derby voor deze gevaren niet onverschillig zijn. Men ontvangt de ééne waarschuwing na de andere en 't schijnt, dat hij ze alle registreert, zonder ooit een woord te zeggen. Werkelijk, de Koningin heeft nog nooit zoo'n Minister van Buitenlandsche Zaken gezien!!!!" — „De Russen zullen binnenkort voor Constantinopel staan. Dan is de Regeering verschrikkelijk te laken, en de Koningin zóó vernederd, dat zij gelooft, dadelijk afstand van den troon te zullen doen. Weest dapper!" — „Als U niet eindelijk handelt, zal de oppositie de eerste zijn om zich tegen U te keeren. Een uitstel van eenige weken, van eenige dagen zelfs kan noodlottig zijn." — „De Koningin is diep bedroefd, omdat er niets wordt gedaan. Lord Beaconsfield heeft haar Dinsdag gezegd, dat er vijf-

duizend man konden worden uitgezonden ter vermeerdering der garnizoenen, maar zij hoort niet spreken van troepen-bewegingen en zij wordt hoe langer hoe ongeruster." — „De Koningin voelt zich altijd bemoedigd, wanneer zij Lord Beaconsfield heeft gezien, maar om de één of andere reden wordt er nooit iets uitgericht...." — „En de taal, de beleedigende taal, die de Russen tegen ons voeren! Dat maakt het bloed van de Koningin aan 't koken. Wat is er geworden van de gevoelens van vele mannen uit dit land?"

Onophoudelijk dreigde zij, deze doornenkroon neer te leggen, Derby van zijn kant bood ontslag aan om de geringste redenen en de Eerste Minister, die kortademig en jichtig was en bedroefd, omdat hij de lieve oogen met den oranjeglans van Lady Bradford niet zag, schreef haar: „Ik ben heel ziek. Als ik den moed had, de scène te trotseeren, die in 't hoofdkwartier zou uitbreken indien ik ontslag nam, zou ik het dadelijk doen. Maar ik heb nooit scènes kunnen verdragen...."

Een oogenblik wekte de tegenstand van de Turken eenige hoop. Het leger was goed en de Sultan had tot zijn soldaten gezegd: „Uw sabels van geloovigen zullen het Paradijs voor U openen." Men vernam, dat het Russische leger, opgehouden voor Plevna, vijftigduizend dooden had en dertigduizend gewonden, die slecht-verzorgd, in geïmproviseerde hospitalen, waarschijnlijk allen zouden sterven. In de maand Augustus beschouwde men de Russen als verslagen. Maarschalk Moltke geloofde het. Engeland houdt van sterke volken: de openbare gevoelens werden pro-Turksch. In de Londensche straten werd gezongen: „Wij hebben geen lust te strijden, maar bij Jingo, als wij het deden..." Het werd mode, om Gladstone Zondags voor zijn huis te gaan uitjouwen en met steenen zijn ruiten in te gooien. De grootvaders der manifestanten hadden de vensters van den Hertog van Wellington hetzelfde lot doen ondergaan.

De Kamer ging op reces. Lord Beaconsfield ging uitrusten te Hughenden. Hij had groote moeite met ademhalen en kon in 't geheel niet meer loopen. Om naar de kerk te gaan, moest hij het wagentje nemen van Mary-Ann. De pauwen hinderden hem hevig. „Ik zou bijna lust hebben hier een soort misdaad te begaan en de pauwen te vermoorden." Toen hij weer in Londen was, raadpleegde hij een zekeren dokter Kidd, homoeopaath dien men hem zeer had gerecommandeerd. Kidd peilde dit oude, onttakelde lichaam, zooals men het lichaam van een recruut onderzoekt. Hij ontdekte asthma, bronchitis, nierziekte. Goed om een wal van te maken op den weg naar Indië.

*

Het kaartspel „bluf" vraagt niets anders dan ondoorgrondelijke koelbloedigheid. Dit was de domineerende karaktertrek van den Eersten Minister. Maar hoe kan men nu „bluffen" met twee medespelers, van wie de een bij iederen slag „bluf" roept, terwijl de andere zich met zoo'n hevigheid op 't spel werpt, dat hij eischt, dat de ander zijn kaarten blootlegt? Vooral de Koningin was verschrikkelijk. Zij hield te veel van haar Eersten Minister. Zij rekende enkel op hem. Hij alleen bezat, evenals zij, hoewel om verschillende redenen, het enge patriotisme, dat alle andere gevoelens uitsluit. Zij klemde zich aan hem vast. Zij had hem met eerbewijzen willen overstelpen. Zij bood hem de Orde van den Kouseband aan, die hij weigerde, omdat hij 't moment slecht vond gekozen. Zij bracht hem een bezoek te Hughenden, een gunst, die zij niemand had bewezen sinds Lord Melbourne. Zij gaf hem verlof, om afstand te doen van de officieele formules, als hij haar schreef, en hij mocht zijn brieven beginnen met: „Mevrouw en zeer geliefde Vorstin". Zij zelve antwoordde: „Waarde Lord Beaconsfield" en onderteekende: *„Believe me — with the sincerest regards — Yours affectionately — Victoria R.I."*

En toch, zij hinderde hem wel met haar hardnekkig geschrijf. Er bestond tusschen hen dit verschil, dat Beaconsfield besloten was den oorlog te vermijden en bijna zeker was hem te zullen vermijden, terwijl de Koningin, die veel hartstochtelijker was, zoover ging den oorlog te wenschen. Toen de Russen, nadat ze eindelijk Plevna hadden ingenomen, op de heuvelen kwamen die Constantinopel beheerschen, herinnerde ze hem naief aan zijn beloften. Had Lord Beaconsfield al of niet gezegd dat hij, in een dergelijk geval, den oorlog zou verklaren? Waarop wachtte hij? Reeds onderhandelden de Russen, zonder Europa te consulteeren, over een geheim verdrag met de Turken. Weldra zou men voor een voldongen feit staan. Ach! Lord Beaconsfield was niet meer waard dan de anderen. Alle mannen waren lafaards. Zij alleen, zij arme vrouw, moest alles bezielen. Lord Beaconsfield boog zijn rug zeer diep. Hij trachtte vergiffenis te krijgen voor zijn ongehoorzaamheid, door de verzekeringen van zijn toewijding te overdrijven. „Lord Beaconsfield hoopt dat Uwe Majesteit zich haar genadige belofte herinnert niet 's nachts te schrijven of tenminste niet zooveel. Hij leeft enkel voor haar, arbeidt enkel voor haar. Zonder haar is alles verloren." Intusschen bleef hij over het spel waken.

Er was een ander groot speler, die tot nu toe het spel slechts had gadegeslagen, maar hij wachtte 't moment af, om er aan deel te nemen. Het was vorst Bismarck. Plotseling, op den 19den Februari, legde hij zijn kaarten neer door een groote rede in den Rijksdag, een rede, die opzettelijk vaag werd gehouden, maar die toch zeer duidelijk was. Bismarck, die genoodzaakt was te kiezen tusschen Oostenrijk en Rusland, en die sinds de gebeurtenissen van 1875, vol wraakgevoelens tegen Gortschakof was, koos partij tegen Rusland. Hij verzekerde, dat er geen Duitsche belangen in 't spel waren. De Oostersche kwestie was

Duitschland vrij onverschillig. Constantinopel was niet 't gebeente van één Pommersch grenadier waard. Maar Duitschland wilde een conflict vermijden. Zijn rol zou tusschen de tegengestelde belangen er een zijn van „eerlijk makelaar". Natuurlijk zou het verdrag, dat Russen en Turken bezig waren te sluiten, aan de goedkeuring moeten worden onderworpen van de andere Groote Europeesche Mogendheden door middel van een Conferentie of Congres, dat, indien men wilde, te Berlijn kon worden gehouden. Dit alles was zeer hoffelijk en verheven van gedachte, maar Bismarck had in twee uur het werk vernietigd, dat Gortschakof zooveel jaren had gekost. Daar Rusland reeds door Engeland werd bedreigd, kon het Duitschland niet trotseeren; terstond aanvaardde het 't beginsel van 't Congres, maar accepteerde het onder formules, waarin werd gesproken van mededeeling van het verdrag aan de Mogendheden en niet van onderwerping aan hun oordeel.

*

Eindelijk werd het verdrag gepubliceerd. Het Engelsche volk las het met ontzetting. Schijnbaar houdt Gortschakof zijn beloften: Constantinopel, Suez, en Dardanellen zullen vrij blijven, maar al die stellingen zijn omgedraaid. Turkije verliest al zijn Europeesche provincies. De Russen scheppen een Bulgarije dat hun vazal moet worden en dat hun den toegang tot de Middellandsche Zee verzekert. In Armenië bezetten zij Kars en Batoem, schuiven zoo naar Indië vooruit en vallen Aziatisch-Turkije in den rug aan. Heel Engeland schaart zich door één van die mooie bewegingen, die vereenigen in 't gevaar, achter den Eersten Minister: men gaat niet naar 't Congres, om zoo'n document te bespreken.

Lord Beaconsfield blijft heel kalm. Hij acht het verdrag onaanvaardbaar. Hij stelt Schoewalof ervan op de hoog-

te, dat hij niet op 't Congres zal verschijnen, als er niet een directe Engelsch-Russische overeenkomst wordt opgemaakt over de belangrijkste punten. Zijn voorwaarden zijn: *a*) geen grooter Bulgarije, *b*) geen Russisch Armenië. De gezant stuift op: „Dat beteekent Rusland van alle voordeelen van den oorlog berooven...". Misschien. In ieder geval laat de Eerste Minister hem weten, dat, indien Engeland geen voldoening krijgt, het Rusland uit de betwiste gebieden zal verwijderen, met geweld als het moet. Schoewalof vertrekt, ongerust maar sceptisch. Lord Beaconsfield is Engeland niet. Kabinetsraad! De Eerste Minister wenscht den oorlog voor te bereiden. „Indien wij vastberaden zijn en voet bij stuk houden, zullen wij der vrede bewaren en de voorwaarden ervan aan Europa voorschrijven." Maar wij moeten gereed zijn. Hij stelt voor, de reserve op te roepen, een crediet aan te vragen, de vloot naar Konstantinopel te zenden en vooral, omdat het er hier om gaat den weg naar Indië te verdedigen, wenscht hij dat het Rijk zelf tot zijn eigen verdediging bijdraagt en dat er troepen van 't Indische leger naar de Middellandsche Zee worden gezonden, om posities in te nemen die de Russische verbindingen beheerschen d.w.z. Cyprus en Alexandrië. Het Kabinet keurt het plan van zijn Chef goed, behalve Lord Derby die ontslag neemt. Hij gelooft dat deze maatregelen geschikt zijn, oorlog te veroorzaken en hij wil hiervan de verantwoordelijkheid niet op zich nemen. Het spijt Lord Beaconsfield wel, van een oud vriend, een Derby te moeten scheiden maar hij neemt het ontslag aan.

Ditmaal wordt Schoewalof bang. Het ontslag nemen van Derby is hem een veeg teeken. Rusland wil onder geen voorwaarde oorlog met Engeland. Het is zeer verzwakt door zijn veldtochten. Het bezit geen vloot. Bovendien wil het liever op goeden voet zijn met Beaconsfield dan met Bismarck. De gezant komt terug en doet concessies. Gortschakof geeft toe wat Groot-Bulgarije betreft, dit zal tot

op de helft worden teruggebracht en zonder uitgang naar zee, maar wat Russisch-Armenië betreft houdt hij vol. Beaconsfield is onbuigzaam. Dus zal 't oorlog worden, behalve als Engeland een waarborg krijgt in den vorm van een soort Gibraltar in de Oostelijke Middellandsche Zee. Op dat oogenblik verbreidt zich de tijding dat de troepen, die heimelijk uit Indië zijn aangevoerd, beginnen te landen. Dat is de genadeslag. Rusland neemt alles aan. Er wordt een geheime overeenkomst onderteekend met den Sultan, die erin toestemt, Engeland het eiland Cyprus af te staan, in ruil waarvoor Engeland hem zijn defensieven bijstand verleent voor 't geval Rusland verder dan Kars en Batoem in Armenië zal oprukken. Gortschakof stemt erin toe naar 't Congres te gaan om het zoo gewijzigd verdrag goed te keuren. Turkije blijft een Europeesche macht. Het voorwaarts dringen der Slaven is gestuit. Het spel is gewonnen, volkomen gewonnen, en wel zonderdat men een enkel man heeft verloren, zonderdat er een enkel geweerschot is gelost. De gids brengt zijn reizigers heelhuids naar den oever terug, gelukkig en een beetje moe. „Een goede gids, denkt Britanje, maar een waaghals."

*

Wat Beaconsfield het meest van alles verrukt is de aanwinst van Cyprus. Dertig jaar te voren, in *Tancrède*, heeft hij dit duidelijk voorspeld. Hij houdt er van zijn boeken en zijn droomen tot geschiedenis te maken. En dan, Cyprus is 't eiland van Venus. Richard Leeuwenhart had het aan Lusignan, koning van Jeruzalem, geschonken, die koning van Paphos was geworden. Nu zullen de stad van Aphrodite en het romantische koninkrijk der Kruisvaarders, met Gibraltar en Malta, de Engelsche Middellandsche Zee tot werkelijkheid maken. Een goede dag voor den ouden kunstenaar, die 't spelen met eeuwen bemint.

VIII

Het Congres te Berlijn

Een internationaal Congres: de meest volmaakte Kermis der IJdelheid. Vooreerst zijn er in ieder land de vergelijkende examens der plaatselijke ijdelheden. Iedere Eerste Minister denkt, dat hij alleen in staat is zijn eigen politiek te vertegenwoordigen. Iedere Minister van Buitenlandsche Zaken denkt, dat de Premier niets begrijpt van de diplomatie. Ieder gezant van beroep heeft dezelfde meening omtrent zijn Minister. Als de vergadering is bijeengekomen, staan er slechts groote mannen tegenover elkaar, 't lijkt een orkest van eerste violen.

Vorst Bismarck had gehoopt dat de groote acteurs niet zouden komen. Hij verwachtte Schoewalof uit Rusland, van wien hij hield en met wien hij een deel van 't programma had geregeld. Maar Gortschakof vond, dat hij in niemand vertrouwen kon stellen en hij slaagde erin, zijn Keizer hiervan te overtuigen. Bismarck zwoer bij zichzelf, dat hij hem het verleden zou laten betalen: „Hij zal niet voor de tweede maal op mijn schouders klimmen om er zich een voetstuk van te maken." De Eerste Minister van Engeland wilde ook komen. Wie, buiten hem, begreep het Oosten? Lord Beaconsfield en Lord Salisbury werden als gevolmachtigden aangewezen. Extra-treinen vertrokken. Bismarck dacht: „Het Congres ben ik". Beaconsfield en Gortschakof, die als gebrekkige grijsaards, uitgestrekt op

de kussens van hun wagons van Brussel, van Petersburg op Berlijn kwamen toegereden, koesterden dezelfde gevoelens.

Naar deze conferentie, waar men in vrijheid een verdrag moest bespreken, kwamen alle Staten met geheime overeenkomsten. Engeland had met Rusland het verdrag van Londen. Turkije wist, dat het Cyprus aan Engeland had afgestaan, maar het wist niets van de Engelsch-Russische overeenkomst. Oostenrijk had beloften van Engeland en Duitschland, die het zonder slag of stoot in 't bezit stelden van Bosnië en Herzegowina. Frankrijk had zich ervan verzekerd, dat Egypte en Syrië buiten het debat zouden worden gelaten. Het Engelsche publiek, dat zich met bewonderende ontzetting voorstelde, hoe Lord Beaconsfield den beer van Moskou ging trotseeren, had er geen flauw vermoeden van, in welke mate het schouwspel reeds gerepeteerd was.

*

Toen hij in zijn hotel „Kaiserhof" aankwam, vond Lord Beaconsfield de tafel van 't salon geheel ingenomen door een enorme mand bloemen en een groote doos met heerlijke aardbeien, omringd door oranjebloesem en rozen. Dat was het welkomst-geschenk van de Kroonprinses, dochter van Koningin Victoria.

Brief aan de Koningin: „De Prins en de Prinses overstelpen Lord Beaconsfield met hun goede gaven. Deze zijn hem des te aangenamer, omdat hij weet, dat ze grootendeels zijn te danken aan de inspiratie van iemand, wie hij alles is verschuldigd." Bezoek van den secretaris van Bismarck. „De Kanselier zou Lord Beaconsfield gaarne zoo spoedig mogelijk willen spreken."

De beide mannen kenden en waardeerden elkaar. Zij hadden elkander, zestien jaar geleden, in Londen ontmoet. Elk van hen had in den ander een intellect en een

wil geraden. Beaconsfield vond Bismarck zeer veranderd. De bleeke reus met de wespentaille, dien hij in 1862 had gezien, was zwaar geworden en hij liet een witte baard groeien over een ruw gelaat. Maar hij hervond den toon, waarvan hij hield, eenvoudig en realistisch, een beetje barsch, van een ruwe openhartigheid, en dat zeggen van verschrikkelijke dingen met een zachte stem, die vooral bij dit groote lichaam verwondering wekte. Bismarck zei hem, dat hij van plan was het Congres zeer vlug tot het doel te voeren, maar dat hij het noodig achtte de eerste dagen, als de geesten nog frisch waren, aan de groote vraagstukken te wijden, die oorlog ten gevolge zouden kunnen hebben. Men begon dus met Bulgarije.

Den volgenden dag om twee uur kwam het Congres voor de eerste maal bijeen in een salon, voornaam van stijl, die in volkomen harmonie was met de met goud geborduurde uniformen, de sterren, de ordeteekenen en de degens der diplomaten. Voor de zitting ging men port drinken en biscuits eten aan het buffet. Beaconsfield liet zich de namen noemen van de internationale personen: den Turk, Caratheadory Pacha, een jongeman met een zwarte baard, met een al te zacht uiterlijk; den ouden Gortschakof, wankel ter been; den Italiaan Corti met zijn Japansch gezicht; den Franschman Waddington, een halve Engelschman; den Oostenrijker Andrassy.... Komaan, alles was in orde; behalve Bismarck en hij geen enkel groot karakter.

Bismarck ging te werk met militaire snelheid. Terstond werd de verdeeling van Bulgarije in twee deelen, gescheiden door den Balkanketen, zonder discussie aanvaard. Daarna liep alles verkeerd. De Russen, die aan de Turken de grens van den Balkan hadden toegestaan. wilden hun het recht weigeren die te verdedigen en troepen te leggen in het deel van Bulgarije, dat hen was toegewezen. Dat beteekende al de gevolgen van de Conventie van Londen indirect vernietigen. Nogmaals was 't onbezette Bulgarije

op genade of ongenade aan Rusland overgeleverd en dit had toegang tot de Middellandsche Zee.

Beaconsfield donderde. Sint-Petersburg had de illusie op te geven, als zou de wil van Engeland kunnen worden gewijzigd. Gortschakof was gekwetst en hield vol. Lord Beaconsfield verklaarde plechtig, dat de Engelsche voorwaarden een ultimatum beteekenden. De ontstelde Russen zonden een afgezant naar den Keizer.

Beaconsfield aan de Koningin: „Ik vrees niet voor het resultaat, want ik heb gezegd tot hen die 't aanging, dat ik het Congres zou verlaten als Engeland's inzichten niet werden aanvaard."

Den morgen van den dag, waarop het ultimatum verliep, wandelde hij Unter den Linden aan den arm van Corry en beval hem een extra-trein te bestellen om de Britsche afgevaardigden naar Calais te brengen. Corry bracht het bevel over aan de Duitsche Spoorwegmaatschappij. Het resultaat liet niet op zich wachten. Om kwart vóór vier kwam Vorst Bismarck in het „Kaiserhof". „Breng mij bij Lord Beaconsfield, zei hij tot Corry, en waarschuw me als het vijf minuten voor vier is, want om vier uur heb ik een samenkomst." Hij vroeg of er geen compromis kon worden gevonden. „Het compromis is gemaakt, toen 't verdrag van Londen werd gesloten en het is ons onmogelijk erop terug te komen. — Moet ik begrijpen dat dit een ultimatum is? — Stellig. — Ik moet nu naar den Kroonprins, maar het is noodig, dat ik dit alles met U nog eens bespreek. Waar dineert U vanavond? — In 't Engelsche gezantschap. — Ik zou gaarne willen, dat U bij mij dineert."

Beaconsfield aan de Koningin: „Ik nam zijn uitnoodiging aan. Na het diner trokken wij ons terug in een kamer, waar hij rookte en ik volgde zijn voorbeeld. . . . . Ik geloof dat ik mijn gezondheid den genadeslag heb toegebracht, maar ik voelde, dat het absoluut noodzakelijk was. In

zoo'n geval lijkt het of de man, die niet rookt, den ander bespiedt.... Ik heb anderhalf uur lang een hoogst interessant gesprek gevoerd, uitsluitend over politiek. Hij raakte ervan overtuigd, dat het ultimatum niet geveinsd was en voor we naar bed gingen had ik de voldoening te vernemen, dat Petersburg zou capituleeren."

Den volgenden morgen kon hij naar Londen telegrafeeren: „Rusland aanvaardt het plan van Engeland over de Europeesche grens van het Turksche Rijk, de militaire prerogatieven en de politiek van den Sultan." — „Er bestaat opnieuw een Europeesch Turkije", zei Bismarck. — „Wij hebben honderdduizend soldaten en honderdduizend roebels voor niets opgeofferd", zuchtte Gortschakof.

Door deze gebeurtenis kreeg Vorst Bismarck veel achting voor Lord Beaconsfield. *„Der alte Jude, das ist der Mann"*, zei hij. Zij werden dikke vrienden, vonden er een eigenaardig genoegen in samen over hun „beroep" te spreken. Zij hielden ervan, elkaar te onderhouden over hun betrekkingen met vorsten, ministers en het Parlement. Het komt zoo zeldzaam voor een confrater te vinden, wanneer men Eerste Minister is. Men voelt voor hem een natuurlijke sympathie. Toch achtte Bismarck zich superieur omdat hij nog onverschilliger was, en nog cynischer. Lord Beaconsfield had zwakke punten, hij was kwetsbaar. Zoodra men hem aanviel met zekere romantische gedachte-associaties, bood hij moeielijk weerstand. Bismarck merkte zijn ijdele trekken op, amuseerde zich ermee ze tegenover elkaar te stellen en trok voordeel uit de tekortkomingen van den ander. Beaconsfield raadde, van zijn kant, de verre doeleinden van den Kanselier. Toen zij voor een groote wereldkaart stonden en over kolonisatie discussieerden, en Bismarck het politiek vond, den schijn aan te nemen van er tegen te zijn, verdwaalde de vinger van Beaconsfield tusschen de provincies van den Balkan. „Gelooft U niet

zei hij, dat hier een mooi terrein is voor kolonisatie?" Bismarck zag hem aan en antwoordde niet.

*

Na dien grooten dag werd het Congres routine. Een Parlementsleven, maar dan meer opwindend, dat Beaconsfield zeer amusant zou hebben gevonden, indien hij geen jicht had gehad. Hij hield niet alleen van Bismarck, maar ook Gortschakof werd zijn vriend. „Het is heel pijnlijk dien besten ouden vos iets te moeten weigeren, hij schijnt doordrenkt te zijn van goedheid." Het was een weer als in de Mid-Zomernachtsdroom.

Op een avond werd er een tochtje naar Potsdam, hoofdstad van het koninkrijk van het Rococo, gemaakt, den volgenden dag had er een diner plaats in het Gebouw van het Turksche Gezantschap, het heerlijkste diner dat zich denken laat, met een verwonderlijke pilaff waarvan Lord Waddington zich tweemaal bediende; toen een diner bij Bleichröder, den bankier, waar niets dan Wagner werd gespeeld. Op straat keek men veel naar Lord Beaconsfield. De boekhandel moest naar Engeland telegrafeeren om nieuwe exemplaren van zijn romans. De leeskabinetten hadden bij Tauchnitz volledige uitgaven gekocht.

In de derde week van 't Congres „barstte er een bom". De overeenkomst met Schoewalof over Armenië werd verklapt door een Engelsch dagblad de *Globe*, een copiist verbonden aan 't Departement van Buitenlandsche Zaken had het geheim verkocht. Het wekte in Engeland groote emotie. De aanwinst van Cyprus was nog een geheim, men wist van geen enkele compensatie voor de veroveringen van Rusland in Azië. De pers maakte zooveel lawaai, dat de Engelsche gevolmachtigden erover dachten, hun concessies in te trekken. „Bismarck riep incidenten in 't leven, om 't genoegen te kunnen smaken, ze te regelen." Voor zijn positieven, preciesen geest, die volkomen was

Benjamin Graaf Beaconsfield, 1878

ingelicht, leken de plechtige twisten van die stokoude menschen komiek. Gortschakof noch Beaconsfield waren geografen. Gortschakof hield ervan, zooals hij zelf zei, om in de lucht te zweven, „hoofdlijnen te trekken" d.w.z. frazen te lanceeren: maar Batoem wist hij zelfs niet te vinden op de kaart. Schoewalof was dan ook zeer verschrikt, toen zijn chef hem zei, dat hij de Aziatische grenskwestie voor zichzelf reserveerde en dat hij die direct met Lord Beaconsfield zou behandelen.

„Wat, zei Lord Salisbury, toen hij dit vernam, maar, waarde Graaf, Lord Beaconsfield kan niet onderhandelen; hij heeft nog nooit een kaart van Klein-Azië gezien."

Eenige uren later vernam het Congres met vreugde, dat de overeenstemming volkomen was. Vorst Bismarck riep een plenaire zitting bijeen. Beaconsfield en Gortschakof werden naast elkaar geplaatst, om de termen van hun overeenkomst te verklaren. Elk van hen ontwierp een kaart van de nieuwe grens, maar de beide kaarten waren verschillend. Nooit kwam men er achter, wat zich hier had afgespeeld. Schoewalof beweerde, dat Gortschakof van den Generalen Staf in Rusland een schets van beide grenzen had ontvangen, waarvan de eene wenschelijk was en de andere de uiterste limiet der concessies aangaf en dat Gortschakof nu de onhandigheid had begaan, de tweede aan Lord Beaconsfield te toonen. Corry geloofde, dat de Russische Kanselier na 't verdrag had getracht de Engelsche delegatie te bedriegen. Wat er ook van zij, de twee grijsaards die beide ziek waren, begonnen elkaar op zoo heftige en belachelijke wijze tegen te spreken, dat Bismarck ironisch voorstelde, de zitting gedurende een half uur te schorsen. Schoewalof, Salisbury en Vorst Hohenlohe konden beproeven in die pauze, de kwestie op te lossen. Zoo geschiedde het en men werd het eens over een tusschenliggende lijn.

Den volgenden dag maakten de Engelschen het verdrag van Cyprus publiek. Ditmaal was de Britsche openbare

meening zeer enthousiast. Men was verrukt over deze grensvesting in de Levant, over de Engelsche bezitting in de Middellandsche Zee. Zelfs in 't buitenland prees men de echt Disraëliaansche durf van dezen „zet". „De Engelsche traditie, schreef het *Journal des Debats*, is nog niet heelemaal dood; zij leeft nog in den geest van een vrouw en van een oud Staatsman."

*

Een schitterende ontvangst werd de onderhandelaars bereid ter eere van hun aankomst in Londen. Het Charing Cross station was versierd met vlaggen in de kleuren van alle Congreslanden; de kaden, de ingangen der straten waren met palmen en perken geraniums getooid; alle pilaren waren omslingerd met rozenguirlandes. Een onmetelijke menigte wachtte.

Toen de Eerste Minister uit zijn wagon stapte, werd hij begroet door de hertogen van Northumberland, Sutherland, Abercorn, Bedford en door den Lord Mayor en de Sheriffs van Londen. John Manners was er ook en Sir Robert Peel, zoon van den grooten Peel. Aan den arm van Lord Salisbury bewoog de grijsaard zich pijnlijk voort tusschen een dubbele haag van pairs, hunne vrouwen en leden van het Parlement.

Toen men 't station uitkwam, was 't gejuich ontzagwekkend. Trafalgar Square was een zee van hoofden. Men zwaaide met zakdoeken en hoeden. Vrouwen wierpen bloemen in het rijtuig. In Downing Street, die geheel met rood was gedrapeerd, vond Lord Beaconsfield een enorme bloemruiker, die hem door de Koningin was toegezonden. Daar 't gejuich aanhield, moest hij op het balkon verschijnen met Lord Salisbury en hij zei tot de menigte: „Ik geloof, dat wij U Vrede en Eer hebben gebracht."

Een paar dagen later lag hij te Osborne geknield voor de Koningin en ontving van haar het Blauwe Ordelint van den Kouseband. „Grooten en kleinen, zeide zij, het geheele land is verrukt, behalve Mr. Gladstone die woedend is.'

IX

Afghanen, Zoeloe's, Stortvloeden

Indien Lord Beaconsfield den dag na 't Congres van Berlijn verkiezingen had doen plaats hebben, had hij zich nog zes jaar van de macht verzekerd. Maar het Parlement had nog twee jaar te leven; het was trouw; het Kabinet besloot het zijn natuurlijken dood te laten sterven. Maar dit was een te groot vertrouwen stellen in de gunst van het Lot. Een land is spoedig moe van de roemrijke mannen, die het heeft voortgebracht; het moet worden geraadpleegd in tijden, dat men in de gunst is.

Eenige weken na de overwinning begon de hemel in de verte een weinig te betrekken. Sinds lang coquetteerden de Russen met den Emir van Afghanistan, wiens bergachtig terrein de havens van Indië beheerscht. Zij hadden in volle overeenstemming met den Emir een gezantschap naar Kaboel gezonden, de hoofdstad van Afghanistan. Lytton, onder-koning van Indië, was jaloersch op dit succes. De Eerste Minister had voor dezen post den zoon van zijn vriend gekozen, omdat hij verbeelding, eerzucht en een sterken wil had. De gebeurtenis bewees dat hij een weinig te veel van dit alles bezat. Tegen den raad van den Chef in, die zich sterk maakte om door vriendschappelijke onderhandelingen van Rusland gedaan te krijgen, dat het gezantschap werd teruggeroepen, zond hij op eigen initiatief een Engelsch gezantschap naar Kaboel. De Emir hield de afgevaardigden van Lytton bij de grens van het

Afghaansch grondgebied tegen en Beaconsfield zag zich plotseling genoodzaakt, om vernederend den nek te buigen voor een klein barbaarsch vorst òf een gevaarlijken oorlog te beginnen. Hij was zéér geprikkeld. Als een onderkoning of opperbevelhebber ongehoorzaam is aan de bevelen, moet hij tenminste zeker zijn van 't succes. Weer schreeuwden Gladstone en zijn vrienden over een onrechtvaardigen oorlog en protesteerden tegen de opzettelijk agressieve politiek van Beaconsfield, en ditmaal waarschuwden wijze waarnemers hem dat het land Gladstone napraatte. Moest Lytton worden verloochend en de onschuld van de regeering bewezen ten koste van een ondergeschikte? Dit druischte in tegen alle beginselen van den Eersten Minister. Lytton werd berispt maar ondersteund. Generaal Roberts joeg de troepen van den Emir op de vlucht. De oppositie week, zooals zij altijd doet bij overwinningen, en het land herkreeg zijn vertrouwen.

Maar als de toorn der goden eenmaal is gewekt, komt hij niet gemakkelijk tot rust. Sinds enkele jaren was de industrie voorspoedig. Nu brak er een crisis uit. Zulke rampen zijn periodiek. Deze werd veroorzaakt door de vele slechte oogsten. Maar men moet nu eenmaal de regeering verantwoordelijk stellen. De oppositie klaagde over de lakschheid der ministers. Het zou voor de ministers heel bezwaarlijk zijn geweest den oogst te veranderen of de industrie bevelen te geven. Maar toch, ze waren minister; iets moest er gedaan: „U hebt gelijk, schreef Lord Beaconsfield aan Lady Bradford, te veronderstellen dat de zaak die op 't oogenblik zoo'n groot deel van mijn tijd in beslag neemt, de algemeene crisis is, maar men weet niet, wat te doen. Er zijn zooveel plannen en voornemens en zooveel redenen, om geen plannen of voornemens te hebben.... Ik vrees, dat de oppositie, die geen gewetensbezwaren kent, dit thema zal aangrijpen, om haar partijbelangen te dienen. Indien wij hun plannen niet steunen,

zullen wij als slechte patriotten worden gebrandmerkt en als wij ze steunen, hebben zij er de eer van." In zijn momenten van eenzaamheid, dacht hij aan de aardappelen van Peel.

*

Dat is het ellendige, wanneer men dit onmetelijk Rijk beheert, dat er ieder oogenblik ernstige verwikkelingen kunnen opduiken in de verstverwijderde hoeken van de wereld. Afghanistan rookte nog, toen Zuid-Afrika begon te branden. Daar hadden sindslang drie vijandelijke machten naast elkaar geleefd; de Engelschen aan de Kaap, de Hollandsche Boeren in Transvaal en de negers in Zoeloeland. De Minister van Koloniën, Carnavon, die er in Canada in was geslaagd de met elkaar wedijverende Staten tot een enkel Dominion te vereenigen, was er van overtuigd, zooals alle mannen die succes hebben gehad, dat zijn geneesmiddel afdoend was voor alle rampen. Hij achtte zich in staat van het Heelal een federatie te maken. Met het doel de federatie van Zuid-Afrika voor te bereiden, annexeerde hij Transvaal. Hierdoor verdween de geliefkoosde tegenstander der Zoeloes, die zich nu tegen de Engelschen keerden. Lord Chelmsford, die 't bevel over de troepen voerde, zondigde uit overmaat van vertrouwen en plotseling verbreidde zich onder het totaal onvoorbereide publiek de mare, dat men een nederlaag had geleden, dat het hoofdkwartier van Lord Chelmsford omsingeld was en de negers bijna vijftienhonderd man hadden gevangen genomen of gedood. Ditmaal was het land verontwaardigd. Zoolang het conservatieve ministerie hun „den Vrede had gebracht en de Eer", had men geapplaudiseerd. Maar toen John Bull zag, dat het werd gewikkeld in dwaze en gevaarlijke oorlogen in alle uithoeken der wereld, zei het bij zichzelf, dat Gladstone misschien geen ongelijk had als hij sprak van het gevaar van koloniën en de dwaze politiek van zijn mededinger.

Tot overmaat van ramp wilde de zoon van Napoleon III, de jonge Keizerlijke Prins van Frankrijk naar Zuid-Afrika vertrekken om te strijden. Beaconsfield deed alles om het hem te beletten, maar de Koningin en Keizerin Eugenie drongen zoo aan, dat hij moest toegeven. „Wat te doen tegen twee koppige vrouwen?” In 't begin van Juni 1879 werd de Prins door de Zoeloes gedood, in een kleine schermutseling van de voorposten. De Koningin die zeer veel van hem hield, leed er diep onder. Daar zij zich een weinig verantwoordelijk voelde voor dit sterven, wilde zij haar geweten sussen door den jongen gesneuvelden Prins een plechtige begrafenis te geven. De Eerste Minister protesteerde. Wat zou de republikeinsche regeering van Frankrijk zeggen, indien men de eerbewijzen, die men enkel aan vorsten was verschuldigd, bewees aan een Bonaparte? De Koningin werd boos. O, wat liep alles toch slecht! Beaconsfield was geirriteerd, hij verwenschte de Fee, Lord Chelmsford, de Zoeloes. „Wat een bewonderenswaardig volk, zei hij bitter; zij verslaan onze generaals, zij bekeeren onze bisschoppen en schrijven het woord „Einde” onder de geschiedenis eener Fransche dynastie.” Hij trachtte te glimlachen, maar de Koningin boudeerde; zij ontving hem enkel nog met officieele koelheid. Hij leed er onder. „Mijn natuur vraagt volkomen eenzaamheid of volkomen sympathie....” Hij schreef aan de markiezin van Ely, een hofdame, een stoutmoedigen, oprechten brief, dien ze, dat wist hij, aan de Koningin zou laten lezen. „Het doet mij veel verdriet en geeft me veel te denken, dat mijn woorden of daden Hare Majesteit kunnen mishagen. Ik houd van de Koningin, zij is misschien de eenige persoon in de wereld die mij is overgebleven om lief te hebben. U moet dus begrijpen, hoe het mij hindert en verontrust als ik een schaduw tusschen ons voel. Het is van mijn kant zeer naief, maar mijn hart is helaas niet verouderd zooals mijn lichaam en als het is getroffen,

voel ik mij even terneergeslagen als vijftig jaar geleden."

Door een telegram werd hij naar Windsor ontboden. De Fee was genadig en zacht, zij sprak niet meer over haar grieven, blijkbaar had zij den brief gelezen. Het was niet geheel nutteloos romanschrijver te zijn geweest.... Overigens was 't waar dat hij de Koningin liefhad.

Eindelijk, tegen de maand Augustus van het jaar 1879, scheen alles tot rust te komen. Er bleef geen enkel Russisch soldaat meer over in de Staten van den Sultan; wat Indië betreft, er was een Engelsch gezantschap te Kaboel ontvangen; in Zuid-Afrika had Wolseley den aanvoerder der Zoeloes gevangen gemaakt. Het eenige gevaar voor 't Ministerie was het slechte weer, dat noch Roberts, noch Wolseley kon overwinnen. Voor de vijfde maal was er een mislukte oogst in aantocht. In Hughenden regende het dag en nacht. Beaconsfield wandelde in den stroomenden stortvloed en terwijl hij uitgleed in den dikken modder, vroeg hij zijn pachters: „Is de duif al uitgevlogen uit de ark?" De pauwen, die half verdoofd waren, hadden al hun mooie veeren verloren en bleven glorieus rondwandelen, fier op hun vergane schoonheid.

Daar ontving de Eerste Minister plotseling een ontzettende tijding: het geheele gezantschap te Kaboel was vermoord. Waarlijk, de sterren waren tegen hem.

*

Nog eenmaal leefde er in Engeland tenminste één man, die deze moorden, deze mislukkingen en dien stortvloed niet beschouwde als het onvermijdelijke rijzen en dalen van de golven des tijds, maar als een straf, gezonden door den Heer, den God der Heerscharen, omdat zijn volk zijn toorn had gewekt door aan een vreemden God te offeren. Voor Gladstone was het beaconsfieldisme een vervaarlijke ketterij, die de ziel van het volk had besmet, die het ertoe

had gedreven alle naties van de aarde te bestrijden en een rechtvaardige kastijding op zich had geladen. Nu begon het land te begrijpen, dat het een valschen profeet had gevolgd. Veel teekenen waren er die hoop gaven, dat het hem berouwen zou bij de volgende verkiezingen. Was het dan niet Gladstone's plicht, het roer in handen te nemen om den steven geheel te wenden? Velen met wie hij correspondeerde drukten dezen vurigen wensch uit. Een Schotsch professor copieerde uitspraken van Goethe voor hem. ,,Hoe kan een man tot zelfkennis komen? Door contemplatie? Stellig niet, maar door de daad. Tracht Uw plicht te doen en ge zult ontdekken waarvoor ge zijt geschapen. Maar wat is Uw plicht? Wat deze stonde van U eischt."

Een ander schreef hem, „dat zijn kinderen hem Sint-William noemden". Ja hij voelde het wel, 't was zijn roeping nog eenmaal Eerste Minister te worden. Maar hoe? Hij had met klem verklaard dat hij de leiding der partij opgaf. Hij was zoo onvoorzichtig geweest, dit herhaalde malen tot de Koningin te zeggen, die het zeker goed had gehoord en onthouden. Hij had Harrington en Granville de beste plaatsen laten innemen. Hoe zou hij ze verjagen, zonder zich belachelijk te maken, juist nu ze succes hadden? En wilde hij het overigens wel? Had hij niet gewenscht zich terug te trekken, om zich voor de bereiden op den dood? Maar reeds zag zijn onrustig, subtiel geweten omwegen, die naar het doel leidden.

Hij had een Schotsch district, Midlothian, gekozen om er zich candidaat te stellen en ging er in 1879 een rondreis maken, hoewel er geen verkiezingen waren aangekondigd. Het werd een triomftocht. In de stations, waar de trein stilhield, trachtten duizenden menschen, die uit verre dorpen waren gekomen, den grooten grijsaard te zien. Over de met sneeuw bedekte bergen zag men legers van luisteraars voortschrijden. Als er in de steden zeshonderd plaatsen in een zaal waren, waren er vijftigduizend aanvragen.

William Ewart Gladstone

Gladstone hield drie, vier, vijf redevoeringen per dag. Het leek wel of het eindelooze lint van zijn lange, duistere en melodieuze zinnen onophoudelijk werd afgewikkeld, van den morgen tot den avond. De massa luisterde toe, bekoord. Hij zei hen, dat het er niet om ging die of die politieke maatregel goed te keuren, maar om te kiezen tusschen twee soorten moraal. Sinds vijf jaar sprak men hen over niets anders dan over de belangen van het Britsche Rijk, over wetenschappelijke grenzen, een nieuw Gibraltar en wat was het resultaat? Rusland heeft zijn grenzen uitgebreid en is vijandig gezind, Europa is in beroering, in Indië voert men oorlog en in Afrika stroomt bloed. Waarom? Omdat er nog iets anders is dan politieke noodzakelijkheden, en wel zedelijke noodzakelijkheden. „Bedenkt, dat de heiligheid van het leven in de dorpen van Afghanistan, in de wintersche sneeuwvelden, even onschendbaar is in de oogen van den Almachtige als het leven in Uwe steden."

Dat schoone roofvogelgelaat, die sterke, doordringende oogen, die stem, die zijn kracht bleef behouden, het leek alles wel een wonder; deze verheven, religieuze moraal vervulde de Schotsche dorpelingen, die zedelijk gevoel hebben, met een bijna vreesachtige bewondering; het leek hen of ze het goddelijke woord hoorden en een profeet aanschouwden.

De tocht door Midlothian bracht het gansche land in beroering. De eindelooze toespraken van Gladstone besloegen heele kolommen in de dagbladen. Heel 't zoo machtige puriteinsche Engeland volgde dezen pelgrimstocht uit passie. Het leek wel, of het debat voortaan plaats greep tusschen Midlothian en Machiavelli, tusschen Gladstone en Satan. De conservatieven spotten. Een van hen telde, dat Mr. Gladstone reeds vijfentachtigduizendachthonderdveertig woorden had uitgesproken.

Wat den Vorst der Duisternis betreft, hij vervulde te

Londen met pijnlijke inspanning zijn dagelijksche taak van Eersten Minister. Door de mist en de vorst van December was hij genoodzaakt een teruggetrokken leven te leiden. Al 't lawaai, dat Gladstone maakte, die moreele aanstellerij, die onheilige en hoogmoedige pretentie den goddelijken wil te vertegenwoordigen, dit alles vermoeide Beaconsfield. De lichamelijke gezondheid van zijn mededinger, de onverbiddelijke kracht van zijn stem irriteerden hem. Toen 't was afgeloopen, schreef hij aan een zijner ministers: „Eindelijk is die rhetorische regen opgehouden; het is zeker een verlichting, maar ik heb er nooit een woord van gelezen. *Satis eloquentiae, sapientiae parum.*"

Toen hij zelf gelegenheid kreeg om te spreken op het jaarlijksch banket van den Lord Mayor, waar de kooplieden van de City volgens aloud gebruik na 't nuttigen van schildpadsoep, het recht hebben de confidenties van den Eersten Minister aan te hooren, bevestigde hij fier de uitnemendheid van zijn politiek: „Zoolang Engelands macht zich voelbaar zal maken bij Europa's beraadslagingen, zal de vrede, naar ik meen, worden gehandhaafd en gehandhaafd voor langen tijd. Indien wij ons op een afstand houden, schijnt de oorlog mij onvermijdelijk toe. Dit is een onderwerp, waarover ik met vertrouwen spreek tot de burgers van Londen, omdat ik weet, dat zij zich niet schamen voor het Rijk, dat hun voorvaderen hebben geschapen, omdat ik weet, dat zij zich niet schamen voor een zeer nobel gevoel, maar dat nu door de philosophen wordt zwart gemaakt, het gevoel der vaderlandsliefde, omdat ik weet, dat zij zich niet ervan laten overtuigen, dat zij, door 't Rijk te handhaven, hun vrijheid zullen verliezen. Toen men een der grootste Romeinen vroeg, wat zijn politiek was antwoordde hij: *Imperium et libertas.* Dat zou geen slecht programma zijn voor een Britsch Minister. Het is er één, waarvoor geen enkel raadsman van Hare Majesteit terugschrikt."

X

De Buitenwereld

„Wat ernstig is, is niet altijd waar", had Lord Beaconsfield eens aan de Koningin geschreven en hij had er gaarne aan toegevoegd: „Wat zedelijk schijnt, is niet altijd zedelijk", maar de Engelsche kiezer is ernstig en zedelijk en wie hem een feitelijke kwestie weet voor te dragen als gewetensvraag, krijgt zijn stem, in de provincies tenminste.

De verkiezingen waren slechts een duel tusschen Beaconsfield en Gladstone. In Londen was Lord Beaconsfield de meest populaire van beiden. Niet alleen de Tories, maar ook de gematigde liberalen lieten hun vertrouwen in hem blijken en hun afkeer van Gladstone. Voor het kleine volk van de hoofdstad vertegenwoordigde hij een constitutie. Als hij een cab nam, zei de cabman: „Ik weet wie U bent, Sir en ik heb al Uwe boeken gelezen." Wanneer hij naar huis ging van het Hoogerhuis — de overjas met de astrakan kraag hing ruim om zijn vermagerd lichaam — en hij, steunend op den arm van zijn trouwen Corry, langzaam het Park doorkruiste en soms stilstond om adem te scheppen, herkenden de voorbijgangers hem en ze bewonderden den moed van dien ouden man, die, half dood als hij was, zijn welwillende, droevige oogen nog over het leven liet weiden. Soms naderden hem kleine prostituées, op jacht in den vergulden mist, aangetrokken door den bontkraag en fluisterden hem haar nederige, tragische aanbiedingen toe. De oude Minister bracht met moeite de hand

aan zijn hoed en antwoordde met groote beleefdheid: „Vanavond niet, my dear, vanavond niet." In bijna alle rangen der samenleving waren de vrouwen vóór hem. Op een diner van Gaiety Girls stelde men de vraag: „Met wien zou jullie liever willen trouwen, met Gladstone of Disraëli?" Al die mooie meisjes kozen Disraëli; een enkele zei „Gladstone"; de anderen hoonden haar. „Wacht even, zei ze, ik zou met Gladstone willen trouwen, om me door Disraëli te laten schaken en dan 't gezicht van Gladstone te zien." Een jonge Lord, die dit diner bijwoonde, vertelde die uitlating aan Disraëli en maakte hem een compliment over zijn wijdverbreide populariteit: „U kunt tevreden zijn, zei hij, ik heb gisteren de Koningin gesproken, die U voor den grootsten man van haar koninkrijk houdt, en danseressen die U aanbidden." Het roerloos gelaat werd wat levendiger. „Natuurlijk ben ik tevreden, zei hij, U kent mijn teedere gevoelens voor alle vrouwen." Maar toen hij die geschiedenis vertelde na afloop van een Ministerraad, bleven de heeren koel en zagen elkaar aan.

De partij vond de verheven onverschilligheid van den chef aan dezen vooravond van den slag verwonderlijk. Met een jong, pas gekozen afgevaardigde sprak hij over den Wandelenden Jood, over Byron, dien hij zijn geestelijk „Ik" noemde en over de honden van Lady Bradford. Tegen Sir Everlyn Baring die uit Egypte terugkeerde, zong hij den lof der Jezuieten en vroeg naar bijzonderheden over de pelikanen van den Nijl. Zelfs in zijn correspondentie met de Koningin liet hij zijn geest afdwalen naar de kunst: „Lord Beaconsfield heeft, om zijn avonden te vullen, pas eenige stukken van Shakespeare herlezen, o.a. den Midzomernachtsdroom. Hij had er geen gelezen sinds een kwart eeuw. Het heeft hem getroffen dat de geheele intrigue van de Midzomernachtsdroom zich voltrekt gedurende een Meinacht; vanwaar dan die niet passende titel? Uwe Majesteit heeft zeer veel zin voor cultuur en

poëzie; wellicht kunt U, Mevrouw, er eens over denken en mij dit mysterie verklaren."

De Koningin en de danseressen waren geen kiezers. In de Schotsche dorpen aarzelden de mannen niet tusschen den Profeet van Midlothian en den Toovenaar van Downing Street. Dadelijk toen de eerste uitslagen bekend werden, kon men zien, dat de nederlaag der conservatieven nog opmerkelijker zou zijn dan de nederlaag der liberalen, nu zes jaar geleden. Het land, dat tegelijkertijd een landbouw-crisis en een financieeële crisis doormaakte, leed; en zooals alle zieken, wendde het zich om, in de hoop zich beter te voelen als 't op de andere zij lag.

De conservatieven werden vernietigd. „Onze hoofden, schreef Mr. Gladstone, zijn nog geheel in de war van de groote gebeurtenissen der laatste veertien dagen, die, ik ben ervan overtuigd, de groote meerderheid der beschaafde wereld genoegen hebben gedaan." De houthakker ging heel den exotischen, ongezonden plantengroei neervellen, die in zes jaar was opgeschoten en zijn doodend lommer had uitgebreid over de deugdzame weiden van Engeland. Reeds stroopte hij de mouwen op over zijn armen, die krachtig en gespierd waren gebleven.

Beaconsfield aanvaardde de nederlaag gelijkmoedig. Zoo zou hij dus voor hij ging sterven, wat rust genieten te midden van boomen en boeken. Alleen betreurde hij het, in een moeielijk oogenblik de Buitenlandsche Zaken aan anderen in handen te moeten geven en vooral om de Koningin te verlaten.

De Fee was in Baden en kon de tijding niet gelooven. Zoodra de uitslag der verkiezingen vaststond, telegrafeerde zij: „Het leven zal voortaan voor mij enkel nog verdriet en beproevingen bevatten; ik beschouw dit als een publieke ramp." Beaconsfield antwoordde, dat het hem óók zwaar viel de gesprekken te moeten missen, in den loop

waarvan Hare Majesteit zich had verwaardigd, vertrouwelijke gesprekken over huiselijke aangelegenheden met die over het Rijk te vermengen, en die voor hem een onuitsprekelijke bekoring hadden gehad. Zij liet hem beloven, dat hij haar niet zou verlaten, en haar zou blijven raadgeven over haar particuliere zaken, en zelfs buiten ieders medeweten, over Staatszaken, hij zou waken over Engelands Lot.

Beiden, de Koningin en de Minister hoopten wat naief, Gladstone te kunnen vermijden. Ten slotte waren Granville en Hartington de leiders der partij. Het was logisch, dat de Koningin één van beiden zou ontbieden en wel bij voorkeur Harty-Tarty, die zich in de oppositie volmaakt had gedragen. Disraëli had altijd van Hartington gehouden sinds den dag, dat hij hem als jong afgevaardigde had zien geeuwen onder zijn eigen maiden-speech. Maar Gladstone verijdelde deze àl te eenvoudige plannen met een onverbiddelijke nederigheid. Granville en Hartington begrepen na een duister, maar àl te doorzichtig gesprek met hem, dat hij ieder ministerie, waarvan hij geen Chef zou zijn, zou bestrijden.

Zoo was het dus uit met de zoete politieke intimiteit. De afscheids-audiëntie was melancholiek; de Koningin gaf haar ouden vriend een bronzen borstbeeld van haar zelve en een pleisterafgietsel van haar pony. Beaconsfield kuste de handen der Koningin; zij liet hem beloven vaak te schrijven en haar te komen bezoeken. Zij had hem haar dankbaarheid door een duurzaam bewijs willen toonen, hem op zijn minst tot Hertog willen verheffen, maar hij achtte dit een fout na het échec dat hij bij de natie had geleden. Hij vroeg maar één gunst: het pairschap voor Montagu Corry. Deze werd dus Lord Rowton, een eer die nog nooit te beurt gevallen was aan een particulier secretaris. „Zooiets heeft men nooit meer beleefd, zeiden de afgunstigen, sinds Keizer Calligula zijn paard tot Consul verhief!"

Beaconsfield hield zijn belofte en kwam de Koningin soms bezoeken. De eerste maal, dat hij te Windsor dineerde, eenige weken nadat hij het bewind had neergelegd, zeide ze tot hem: „Ik ben vanavond zoo gelukkig, dat alles wat er is gebeurd mij een booze droom lijkt.'' Hij vond haar levendig, bekoorlijk, zelfs mooi en bekende zichzelf voor de zooveelste maal, dat hij veel van haar hield. Zij bleef hem schrijven, soms alleen om hem een lief woordje te zeggen. „Ik denk aan U — en zelfs onophoudelijk, — en ik ben gelukkig, na het diner Uw portret aan den muur te zien, dat mij aankijkt'', soms zelfs, ondanks de Constitutie, om hem over landszaken te spreken. Hij bewaarde hierover een volmaakt stilzwijgen en de Koningin had er niet den minsten last van.

Zijn heele leven lang was hij, volgens een regelmatig rythme, van handelen tot scheppen over gegaan en ditmaal wilde hij weer schrijven, ondanks zijn hoogen leeftijd. „Wanneer ik lust heb, een roman te lezen, schrijf ik er een.'' Inderdaad, wie zou voor hem romans hebben kunnen schrijven, waarvan hij hield? Wederom moest een eerzuchtig held op de laatste bladzijde Eerste Minister worden, moesten ten zijnen gunste mysterieuze en koninklijke invloeden werkzaam zijn. *Endymion* was de geschiedenis van een jong politicus, wiens succes uitsluitend het gevolg is van de vriendschap der vrouwen. Op de eerste bladzijden verscheen een volmaakte zuster, in wie de schim van de arme Sa vaag herleefde en het heele boek door dreef een stoet schoone samenzweersters den zwakken Endymion naar Downing Street. Het boek had gebreken genoeg, maar het was bekorend er de liefde van dezen grijsaard voor de jeugd zoo sterk, zoo intact in terug te vinden.

Lord Rowton nam 't op zich de auteursrechten te verkoopen en hij kreeg er tienduizend pond voor. Zij dienden om eindelijk een nieuw huis voor Lord Beaconsfield

te Londen te meubelen. Hij teekende een huurcontract voor negen jaar. „Dit zal mij dienen tot het einde."

De roman werd met belangstelling ontvangen, maar had minder succes dan *Lotharius*. De uitgever zeide tot Beaconsfield dat hij geld verloor en deze bood dadelijk, zeer edelmoedig aan, het contract te vernietigen. Longman weigerde en door een volkseditie werd de ontbrekende som aangevuld.

*

Beaconsfield was zesenzeventig jaar. De jacht naar macht had zijn aantrekkelijkheid voor hem verloren; hij geloofde er niet meer in: „Ik heb er in mijn leven wel eenige ervaring van wat de daad beteekent, zei hij, het is een bestaan van teleurgestelde verwachtingen en verspilde geestkracht." Als hij zijn geest liet zweven over de velden der herinnering, kon hij er een rijken oogst van lessen in bescheidenheid binnenhalen. Hij had gezien hoe de Whigs met felheid een hervorming hadden doorgedreven, waarvan 't eerste gevolg was geweest dat ze uit het bewind werden ontzet en hoe de Tories de uitbreiding van deze gehate hervorming als een triomf hadden beschouwd. Hij had gezien hoe Peel de Katholieken had bevrijd, nadat hij Canning had te gronde gericht; hoe Disraëli de Beschermende Rechten in den steek had gelaten, nadat hij Peel had omvergeworpen; hij zag nu, hoe Gladstone Rusland bedreigde, nadat hij Beaconsfield hierom had veracht. Hij had de menigte Wellington zien toejuichen, later uitjouwen; hij had gezien hoe ze Gladstone toejuichte, hoonde, later weer aanbad. Hij had gezien, hoe de vreedzaamste aller Ministers de meest oorlogszuchtige politiek voerde en hoe de meest Duitsch-gezinde Koningin er genoegen in vond, Bismarck te bestrijden. En wat zouden, na vijftig jaar, de gevolgen zijn van zijn eigen politiek te Berlijn?

Wat hem betrof, hij bleef verwonderlijk trouw aan de denkbeelden zijner jeugd en zijn programma van 1880

Lord Beaconsfield, 1881

had door Coningsby onderteekend kunnen zijn. Maar terwijl hij ten tijde van Coningsby aan de haast onbegrensde macht van het geniale individu geloofde, erkende hij nu de onmetelijk groote macht van de Buitenwereld. Hij was niet moedeloos of ontmoedigd maar bescheiden, oneindig bescheiden. Onder de lommerrijke boomen van Deepdene hadden Smythe, Manners en Dizzy gedacht, dat een groot man, steunende op de Kerk en op den jongen adel, Engeland kon herscheppen. Nu Beaconsfield oud was, zag hij vooral in de Kerk een verzameling jaloersche waardigheidsbekleeders, candidaten voor een bisschopszetel, concurreerende secten, en al had hij onder de jonge edellieden vaak kostelijke vrienden ontmoet, nooit had hij er die groote school van geboren leiders gevonden, die hij met zooveel liefde had beschreven. Hij had de geheele natie een romantisch ideaal willen geven, hij had gefaald. Hij had gefaald juist omdat hij aristocraat was naar den geest en omdat Engeland in wezen het karakter heeft van zijn middelklassen.

Maar toch, zijn nederlaag was betrekkelijk. Niets zou hem meer hebben mishaagd dan haar te zien geinterpreteerd als een pathetische geestelijke ondergang. Hij had uit allerlei brokstukken weer een groote partij opgebouwd. Hij had het evenwicht hersteld tusschen de historische krachten en de herscheppende krachten. Dank zij hem, zou Engeland weer in staat zijn het gezonde rythme der afwisselingen te kennen. Zijn leven was niet vergeefsch geweest. Alleen wantrouwde hij woorden hoe langer hoe sterker en zocht hij heel diep daaronder de werkelijkheid; meer en meer vond hij die werkelijkheid slechts in de individuen, en in een hoogere graad, in de natiën die als Staat genoegzaam geëvolueerd zijn, om tot individuen te zijn geworden. Sommige philosophen beweerden, dat hij in dit levenseinde een Whig was geworden, de meest liberale van allen. De waarheid was dat hij alleen nog uit

ridderlijke trouw tot een partij behoorde. Gaarne had hij, gelijk Solon, allen die hem vroegen: „Wat is de beste Constitutie?" geantwoord: „Voor wie en op welk moment?"

Overigens had hij al zijn liefde voor 't bewonderenswaardig levensavontuur behouden. Hij had niet opgehouden te gelooven aan de doeltreffendheid van het handelen, maar hij wenschte, dat dit gematigd, begrensd zou zijn. Alleen in groote plannen had hij 't vertrouwen verloren. „Hij vertegenwoordigde dat unieke maar prettige verschijnsel: een oud romanticus, die geen dupe meer is van de romantische illusie en er toch nog vreugde in vindt, een vurig cynicus." In sommige opzichten was zijn oude dag zelfs nog gelukkiger dan zijn jeugd. „Als men jong is, lijkt alles ernstig, ongeneeslijk; op den ouden dag weet men dat alles op min of meer slechte wijze, terechtkomt." Hij bleef belangstellend; hij hield ervan zich te omringen met nieuwe menschen; hij gaf zich veel moeite om jonge intellectueelen in de partij te brengen. „Een partij is verloren, zei hij, als ze niet onophoudelijk toevoer krijgt van jonge, energieke mannen."

In 1881 vroeg één der eerste Engelsche socialisten Mr. Hyndman, een onderhoud te mogen hebben met Lord Beaconsfield. Hoe buitengewoon vreemd het ook mag schijnen, hij hoopte hem te winnen en door hem den steun te verkrijgen der conservatieven voor sommige wetsontwerpen in het belang der arbeiders. Hij had *Sybil* gelezen en voelde zich aangetrokken tot den ouden Chef, omdat deze zooveel sympathie voelde voor de kleine luiden. Hij werd ontvangen: men leidde hem een salon binnen met muren in rood en goud, waar de àl te zeer vergulde fauteuils met rood damast waren bekleed. Hyndman wachtte een oogenblik, toen werd de deur geopend, en verscheen er een vreemde gestalte. Een grijsaard, gekleed in een lange roode kamerjapon, met een roode fez op, en het hoofd op de borst gezonken, één oog geheel gesloten, het andere half;

Het salon op Hughenden

onder de fez kwam de glanzende ronding uit van de laatste zwart geverfde lok. De indruk van gebrokenheid, moeheid was zóó sterk, dat de jonge man eerst wanhoopte. „Ach! dacht hij, ik kom te laat. Zal ik zelfs kunnen bewerken, dat hij die oogleden opheft? Zal hij me anders antwoorden dan met een sarcastisch, loom epigram?"

De grijsaard ging zitten en bleef zwijgen in onwrikbare roerloosheid. Hij wachtte, maar 't is moeielijk tot een standbeeld het woord te richten. „Lord Beaconsfield, zei Hyndman verlegen, de Vrede met de Eer was een doode formule; Vrede met Comfort, dat wilde 't volk hooren." Eén wenkbrauw werd opgelicht. „Vrede met Comfort is nog zoo kwaad niet." Hij opende beide oogen en glimlachte.

„U hebt naar ik veronderstel, eenige gedachten over dat onderwerp, Mr. Hyndman? Wat verstaat U onder comfort, hm?"

„Veel eten, genoeg drinken, een aardig huis, een volledige opvoeding en voldoende vrije tijd voor allen."

„De Utopie op commando? Een mooie droom, ja.... en U gelooft, dat U ook maar eenige kans hebt die politiek te verwerkelijken?.... Niet met de conservatieve partij, dat verzeker ik U. Zoodra U wilt handelen, zult U zich omringd zien door een phalanx van voorname families, mannen en vooral vrouwen, die U telkens 't spoor bijster zullen maken.. Ziet U, mijnheer Hyndman, Engeland is een land, dat zeer moeielijk in beweging is te brengen.... Een land waarvan men meer ontgoochelingen dan succes kan verwachten.... Men kan er dit mee doen (en de handen van Lord Beaconsfield, die hij eerst tegen elkaar had geklemd, gingen een halve duim uiteen, pijnlijk alsof de oude minister om ze los te maken, een wereld had moeten opheffen).... en dan nog dit (en hij boog ze weer een halve duim uiteen) maar nooit dit...." En de beenige handen van de mummie vielen, na een laatste vergeefsche poging om ze verder te openen, op zijn knieeën terug.

XI

Zijn geliefkoosde bloem

Hughenden, eenzaamheid, boeken, herinneringen. „Ik heb geen menschelijk wezen gesproken sinds veertien dagen", schrijft hij aan de Hertogin van Rutland. Hij vindt hierin een groote rust. „Ik heb ternauwernood een woord gewisseld met wie ook in drie weken maar de heerlijkheid van het buitenleven is altijd weer nieuw voor mij geweest. De pauwen koesteren zich onbeweeglijk in de zon op het groen fluweelen grasveld. Zij geven geen geluid en maken geen beweging, en dat is een voordeel. In den morgen pronken zij, vrijen of voeren oorlog." Hij ook houdt ervan zijn oude ledematen in de zon te koesteren en om 'savonds onder de sterren te wandelen, in het schakespeariaansche uur als de vleermuizen hun schuifelenden, grauwen dans beginnen. Hij blijft zichzelf met bloemen omringen, met viooltjes en primula's zoo goed als met gardenia's en orchideeën. Na de bloemen houdt hij het meest van mooie gezichten, melodieuze stemmen en de onwerkelijke, wilde gratie die vrouwen en kinderen soms hebben. Toen hij jong was, wenschte hij, dat het leven een eindelooze vreugdestoet zou zijn, het is zoo geweest, nu is hij vermoeid van dat schitterend défilé en wenscht niets anders meer dan onbeweeglijke zoelte. Wanneer een debat, waar haast bij is, hem naar het Hoogerhuis roept, gaat hij naar huis met den avondtrein. „Ik kan de fascinatie van de zware tonen van den koekoek, van het

koeren der houtduiven en de vlam van den rooden meidoorn niet weerstaan...."

In 1880 bracht hij Kerstmis alleen in Hughenden door. Aan tafel nam hij een boek en las tien minuten na iederen schotel. Vaak was het de geschiedenis van de Republiek Venetië, een geliefkoosd onderwerp al zestig jaar lang; soms een der klassieken: *Lucianus*, *Horatius*, *Theocritus*, *Virgilius*, van wien hij meer en meer ging houden. Vóór hem, in de eetzaal met de eikenhouten paneelen, hing het portret van de Koningin door Von Angeli. De Fee was er een weinig dor, een weinig hard op. Hij ging zitten in 't hoekje van den haard in de bibliotheek, las nog wat, sloot de oogen en droomde. Een schreeuw van een uil in de oude taxisboomen had de herinnering gewekt aan de vermagerde, zoo vermoeide, zoo dierbare trekken van Mary-Ann. Hij meende het vroolijke gesnap te hooren, dat zij tot het einde toe zoo dapper had volgehouden. Er vergleed een houtblok, de oude man pookte in een vonkenregen. Stralend en kortstondig beeld van het leven. Het was nu bijna vijftig jaar geleden, dat hij, in een miniatuur salon met wit mousselinen gordijnen, de verrukkelijke mooie gezichten der Sheridans om hem heen had zien glimlachen.... Caroline Norton.... Wat wàs ze mooi geweest met haar zwarte vlechten, haar violette oogen.... Zij was 't gebleven tot het einde. „Ja ik wil mooi zijn, zelfs in mijn doodkist." Zij rustte nu al drie jaar in die kist, nadat zij een moeielijk leven had gehad. „De liefde, zei ze tegen het einde, de liefde in het leven.... Ik herinner me altijd die oude huisjuffrouw te Brighton, die mij zeide: — U woont in het huis, weet U, maar al de rest is extra.... — Ja, de liefde in 't leven is iets extra's.... en iets extra's moet worden betaald." Oude dames vermoeden de waarheid.... De Koningin zelfs: „Naarmate ik ouder

word, zegt ze, kan ik al minder en minder de wereld begrijpen.... ik kan al die kleinzieligheden niet begrijpen. Wanneer ik al die lichtzinnigheid zie komt het me voor, dat we allen meer of min gek zijn".... Wij zijn allen meer of min gek.... Hij bijvoorbeeld, hij heeft zijn leven doorgebracht met zoeken.... Van wat? Wat heeft hem het ware geluk geschonken? Een paar dankbare blikken van Mary-Ann, de schoone vriendschap van Manners, van Bentinck, het vertrouwen van den ouden Derby, van de Koningin, wat glimlachjes van Lady Bradford.... Een jong secretaris verrast hem, terwijl hij aan 't poken is, moeielijk ademhaalt en zacht voor zich heen mompelt: „Droomen.... Droomen...."

Hij klimt de trap op naar zijn kamer. Het heeft hem behaagd de hal en de trap te versieren met portretten van allen die zijn leven hebben vermooid. Hij noemt dit de Galerij der Vriendschap. Daar hij langzaam, pijnlijk loopt, kan hij voor elk schilderij even stilstaan.... Dit zijn de lange krullen die 't gezichtje van Lady Bradford omlijsten. Wel te rusten, Selina, zoo lichtzinnig en beminnelijk.... De droomerige oogen en het zware gelaat van Louis-Napoléon.... Byron, dien Dizzy niet heeft gekend en die Dizzy toch heeft gevormd.... En daar is Tita met zijn lange Gallische snorrebaarden.... Lyndhurst met zijn scherpe trekken, geschilderd door d'Orsay.... En d'Orsay zelf met zijn zwarten ringbaard.... „Ha, ha, mijn vriend!".... Bradford.... Mary Derby.... de laatste trede.

*

Op den 31sten December kwam hij weer in Londen. „Ik wil veel menschen zien en mij er aan wennen de goddelijke stem van den mensch te hooren. Het is niet gemakkelijk, om de diepe eenzaamheid waarin ik leef te verlaten, om in 't Hoogerhuis binnen te treden en een rede te houden over een Rijk, dat ten ondergaat." Het spreken kostte hem des

te meer moeite omdat de asthma hem niet met rust liet. Lord Granville, de leider van de liberalen, was verwonderd te zien, hoe hij, die anders zoo geduldig was, bijna heftig erop aandrong, een spreekbeurt te krijgen. Granville berispte hem zelfs een weinig. Maar later verklaarde Lord Rowton aan Granville, dat de oude zieke man slechts het noodige respijt vond om te spreken door het gebruik van een geneesmiddel, dat maar een uur werkte. „Hij zou het gemakkelijk hebben kunnen uitleggen,'' zei Granville verlegen. Maar Lord Beaconsfield legde nooit iets uit.

Zoodra hij 't wat beter maakte, mengde hij zich weer in 't leven der groote wereld. Soms bekoorde hij er door den melancholieken toon van zijn oude epigrammen en de ouderwetsche gratie van zijn beleefdheid. De kortheid van zijn zinnen werd even beroemd als de schittering ervan in zijn jeugd was geweest. Tot een jonge vrouw, die haar blooten arm uitstrekte, zei hij slechts: „Canova''.

Op andere dagen bleef hij zwijgen, heel den maaltijd lang, en zijn lichaam en gelaat waren zóó volkomen onbeweeglijk, dat men hem voor een mummie zou hebben gehouden, een Pharao, gebalsemd door vrome handen, en begraven te midden van dingen, die hij liefhad, kristal, zilveren schalen, bloemen.

Ondanks zijn échec bij de verkiezingen bleef hij zijn prestige behouden. In de club der conservatieven kon men zijn portret op de eereplaats zien; de zeldzame strakheid van den blik trok onwillekeurig aller aandacht. Op de lijst was een versregel van Homerus gegraveerd: „Hij alleen is wijs, de anderen zijn vluchtige schimmen.'' Hij was in den grond zonder rancune en had nergens spijt van. Toen hij het atelier van Sir John Millais bezocht, beschouwde hij lang een schets die Gladstone voorstelde. „Zoudt U hem gaarne willen hebben? vroeg de schilder. Ik durfde hem U niet aanbieden. — O, ik zou 't heerlijk vinden. Denk toch niet dat ik William Gladstone ooit heb

verfoeid. Neen, de eenige moeilijkheid, die ik met hem had, was dat ik hem nooit heb kunnen begrijpen."

De maand Januari 1881 was ijzig koud. Hierdoor verzonk Lord Beaconsfield in een soort verdooving die hem noodzaakte dagenlang op een sofa te blijven liggen. In die dagen was een kleine zonnestraal hem heel wat welkomer dan het ordelint van den Kouseband. Hij ontwaakte alleen om aan Lady Bradford en aan Lady Chesterfield te schrijven. In Februari en in 't begin van Maart kon hij nog een weinig uitgaan, in 't Hoogerhuis spreken, met den prins van Wales, met Harcourt dineeren; hij wachtte angstig op de lente. Maar de lente kwam niet. Tegen het einde van Maart vatte hij kou en moest naar bed gaan. Toen de Koningin briefjes van hem ontving, die met moeite met potlood waren gekrabbeld, maakte ze zich ongerust en vroeg wie zijn dokter was. Het was alweer Dr. Kidd, homoeopaath. De Koningin stelde een consult voor, maar de reglementen der medici verboden alle contact met een homoeopaath. Eindelijk boog de beroepshaat voor den koninklijken wil. De diagnose was: bronchitis met krampachtige asthma.

In den aanvang hadden de doktoren nog hoop maar de zieke zei: „Nooit overleef ik dezen aanval. Ik voel, dat het volkomen onmogelijk is." Eertijds had hij geschreven: „Men moet fier den dood tegemoet treden." Hij drong er sterk opaan, dat men 't hem zeggen zou, als hij stervende was, en voegde erbij: „Ik zou liever blijven leven maar ik ben niet bang om te sterven." Hij beschouwde zijn doodstrijd met de vrijheid van geest van een kunstenaar. Nooit had hij zooveel geduld gehad; allen, die hem naderden waren er over uit. Met moeite, in liggende houding corrigeerde hij de drukproeven van zijn laatste rede. „Ik wil het nageslacht niet den indruk geven, als zou ik een slecht grammaticus zijn." Tot een verpleegster, die, om hem te steunen, een windkussen achter zijn rug wilde plaatsen, mompelde hij: „Neem dat weg, neem dat embleem van sterfelijkheid weg."

Angstig volgde de Koningin het ziekteverloop bij haar ouden vriend. Meermalen stelde zij voor, hem te komen bezoeken, maar de doktoren vreesden, dat het den patient te veel zou opwinden. Uit Windsor telegrafeerde zij elken dag om bericht: „Ik zend U wat primula's uit Osborne; ik had U een kort bezoek willen brengen, maar ik geloof dat het beter is, dat U zich rustig houdt en niet spreekt. Ik vraag U, verstandig te zijn, de doktoren te gehoorzamen en geen onvoorzichtigheid te begaan." Door haar zorgen was de kamer altijd vol viooltjes en primula's. De oogen van den zieke rustten met genoegen op die mooie massa's, zoo zuiver van tint. Toen Victoria naar 't eiland Wight moest vertrekken, zond zij een bode met nog meer bloemen en een brief. Beaconsfield was te zwak om dezen zelf te lezen; hij draaide hem verlegen in zijn handen rond en zei, nadat hij had nagedacht: „Deze brief moest mij worden voorgelezen door Lord Barrington, een „Private Counsellor"." De „Private Counsellor" werd ontboden: „Zeer waarde Lord Beaconsfield, ik zend U Uwe geliefkoosde lentebloemen ...." Hoe mooi paste dit mengelmoes van plechtigheid en landelijke poëzie bij het sterfbed van Disraëli.

Buiten wachtte de menigte op nieuws. Een gentleman had zijn bloed aangeboden. Het viel de menschen moeielijk te gelooven, dat de vreemde toovenaar, die zoo merkwaardig nationaal was geworden, als een gewoon sterveling kon verdwijnen. Men verwachtte het onverwachte, zelfs bij den dood. Zonderlinge verhalen deden de ronde. Maar de waarheid was, dat Lord Beaconsfield niet „mysterieuzer was dan alle anderen" en dat hij zacht wegzonk in de laatste verdooving.

Den 19en April tegen twee uur in den morgen, begreep Dr. Kidd dat het einde naderde. Lord Rowton was erbij, hield de rechterhand vast van het roerlooze lichaam. Plotseling richtte de stervende langzaam het bovenlichaam op, bracht de schouders naar achteren en die om hem heen

waren herkenden verwonderd de beweging, die hem eigen was, wanneer hij in de Kamer opstond en het woord ging nemen. Zijn lippen bewogen, maar zijn vrienden, die zich over hem heenbogen, hoorden geen enkel woord. Hij zonk achterover en sliep in voorgoed.

*

Gladstone bood, uit naam van de Regeering een publieke begrafenis aan en een graf in de Abdy van Westminster, maar de executeuren meenden dat Lord Beaconsfield had willen rusten te Hughenden, naast zijn vrouw, in het kleine kerkhof dichtbij de kerk. De teraardebestelling voltrok zich dus zeer eenvoudig, in het Park, in tegenwoordigheid van den Prins van Wales en eenige vrienden. Op de kist twee kransen van de Koningin. De éénе van versche primula's droeg het opschrift: „Zijn geliefkoosde bloemen". Op de andere had de Koningin met eigen hand geschreven: „Een getuigenis van ware genegenheid, vriendschap en eerbied."

Op dat oogenblik was zij te Osborne, te ver om de ceremonie bij te wonen, maar toen ze terug was, stond ze erop zich naar 't graf begeven en liep vanaf het slot denzelfden weg dien de rouwstoet had gevolgd. In de kerk liet zij op haar kosten een monument oprichten; men zag er onder zijn wapens van pair, het marmeren profiel van Lord Beaconsfield, en daaronder stond te lezen:

AAN

DE ZEER DIERBARE EN VEREERDE NAGEDACHTENIS

VAN

BENJAMIN, GRAAF VAN BEACONSFIELD

IS DIT MONUMENT GEWIJD DOOR

ZIJN DANKBARE VORSTIN EN VRIENDIN

VICTORIA R. I.

DE KONINGEN ZEGENEN HEM DIE RECHTVAARDIG SPREEKT.

Psalm XVI: 13

De Kerk op Hughenden met de tombe der Disraëli's, onder het rechterraam

Over de koninklijke inscriptie werd heel wat gediscussieerd: „Zijn geliefkoosde bloemen.'' Primula's.... de eenvoud van deze keuze hinderde de al te hardnekkige tegenstanders een weinig. Toen Gladstone eens naast Lady Dorothy Nevill aan tafel zat, zei hij tot haar, dat hij de voorkeur van Lord Beaconsfield voor die bloemen zeer betwijfelde: „Zeg mij eens, Lady Dorothy, op Uw woord van eer, hebt U ooit gehoord, dat Lord Beaconsfield in 't bijzonder zijn bewondering uitte voor primula's? De luisterrijke lelie was, meen ik beter naar zijn smaak.''

Maar het volgend jaar, toen de 19de April naderde, de herinneringsdatum van zijn sterven, vroegen vele discipelen en vrienden de bloemisten van Londen hun een „knoopsgatversiering Beaconsfield'' te maken, bestaande uit eenige versch-geplukte primula's. Toen de dag aanbrak, wandelden op de trottoirs van West-End met bloemen getooide voorbijgangers. Van jaar tot jaar breidde 't gebruik zich uit. Een groote conservatieve Bond werd opgericht, die den naam droeg van Bond van de Primula. Op het pleintje voor het Parlementsgebouw ontving het standbeeld van Disraëli iedere lente bezoek van ontelbare getrouwen, die het versierden met zijn „geliefkoosde bloem''.

Eenige jaren na den dood van Disraëli, werd Lord Eustace Cecil door Dokter Ball aangesproken in de Carlton Club. „Herinnert U zich, zei hij, de gesprekken die wij hier gewoonlijk in de bibliotheek hielden in een tijd toen wij, verontwaardigd over onze leiders, hen den Jood en den Jockey noemden?.... En nu heb ik vanmorgen nog, toen ik langs Westminster kwam, het standbeeld van Mr. Disraëli gezien, het was geheel met bloemen overdekt.... Ja, ja! Zij hebben hem gecanoniseerd als een Heilige!''

Als een Heilige? Neen, Disraëli was lang geen Heilige.

Maar misschien een oude Lentegeest, die steeds wordt overwonnen en altijd herleeft en een symbool van wat een hart, dat lang jong blijft, kan volbrengen in een vijandige, koude wereld.

Einde van het Derde Deel

LIJST VAN ILLUSTRATIES

INHOUD

EERSTE DEEL

TWEEDE DEEL

DERDE DEEL Blz.

BRIEVEN VAN DISRAELI

ZIJN VERHOUDING TOT DE KONINGIN.

De Daily Telegraph heeft de laatste weken uittreksels gepubliceerd uit brieven van Disraeli (lord Beaconsfield) aan twee zusters, lady Chesterfield, die weduwe was, en lady Bradford, die getrouwd was. Disraeli — zelf reeds weduwnaar — was verliefd op de jongste zuster, en schreef haar iederen dag. Het was een platonische liefde, zoo platonisch, dat de oude staatsman de oudste zuster ten huwelijk vroeg, om wat nader te komen tot de jongste. Maar lady Chesterfield, die naar de zeventig liep, dacht er niet over.

Over Gladstone schrijft Disraeli altijd als de A. V., een afkorting voor Arch-Villain. Hij beweerde van dezen, dat hij „zoo gemeen was, dat hij niet zou aarzelen ons in een grooten oorlog te dompelen om zijn krankzinnige ijdelheid te streelen". De publicatie der uittreksels is thans afgeloopen; zij besloot met een brief van Beaconsfields trouwen vriend, lord Rowton, over Beaconsfields dood. De oude staatsman vreesde wel, dat het einde naderde, maar wist niet dat hij reeds stervende was.

Treffend zijn Disraeli's uitlatingen over Queen Victoria, die hij „The Faerie" noemt. Zij was zeer op hem gesteld en bewees hem veel vriendelijkheid en attenties. De koningin haatte Gladstone met een ongetemperden vrouwelijken haat. Tegenover D. liet zij zich dikwijls gaan en D. verzuimde dan nooit dat nog dienzelfden dag over te brieven aan lady Bradford.

Wanneer de koningin eens bijzonder vriendelijk voor Disraeli was geweest, hem eens bijzonder warm de hand had gedrukt, dan schreef hij dit eveneens aan lady Bradford. Er is tusschen den heel ouden, dikwijls zieken Beaconsfield en lady Bradford nooit iets geweest dat niet volkomen in den haak was.

Een typische bijzonderheid door Disraeli meegedeeld was, dat koningin Victoria Disraeli, die dikwijls last had van het pootje en dan niet makkelijk en niet zonder pijn kon staan, als zij alleen waren vergunde „er bij te gaan zitten". „Dizzy" mocht dan een stoel van den kant halen. Was het gesprek onder vier oogen dan afgeloopen, dan moest de almachtige eerste-minister zelf zijn stoel weer netjes op zijn plaats zetten. Want „om de etiquette" mocht niemand er van weten. Disraeli schreef lady Bradford soms drie briefjes per dag.

Over Charme en Schoonheid, door Lis Byrdal. Geïllustreerd door Sys Ganguin. v. Holkema & Warendorf N.V., Amsterdam

Men kan het dagelijksch brood opdienen op een keukenbord, in den vorm van een flinke, dikke boterham met boerenkaas belegd en men kan ditzelfde doen met eleganten zwier, op een zilveren schaaltje, in den vorm van fijne sandwiches. De voedingswaarde behoeft er in het laatste geval niet minder om te zijn. Integendeel. Sommige magen hebben een dergelijken prikkel noodig. Het komt er alleen maar op aan, of men voldoenden tijd heeft de sandwiches op een dergelijke wijze klaar te maken en of men zich de luxe van het zilveren schaaltje permitteeren kan. En dit laatste behoeft zelfs niet eens zoo erg duur te zijn.

Aan bovengenoemde waarheden moest ik denken bij het lezen van het buitengewoon aardige boekje van de Deensche schrijfster Lis Byrdal. die, zooals ook uit andere publicaties blijkt. speciaal de kunst verstaat om aan de diverse uitingen van het mondaine leven, zooals bridgepartijtjes, cocktailfuifjes, lunch en diner, maar ook aan kindervisites, picnics en verlovingsfeestjes een zekere verve en kleur te geven. Zooals u waarschijnlijk wel weet, is de kunst om het gelaat te verfraaien niet alleen oud, maar ook rijk aan dwalingen. Ze wordt niet alleen door oude en jonge menschen op hen zelf toegepast, maar ze bezit ook haar valsche profeten en verschanst zich dkwijls op geheimzinnige wijze achter toilettafels met kostbare flacons en glinsterende doosjes Zooals op zoo menig ander gebied heeft hier de moderne wetenschap met onbarmhartige hand ingegrepen en onderzocht en opzij geschoven wat niet met de eischen der hygiëne overeenkwam en tegenover onze moderne onderzoekingsmethoden waardeloos bleek. Gezondheid is ten slotte de basis van de geheele leer der cosmetica en geen daverende reclame voor de een of andere kuur of een uitwendig middel is meer in staat om deze waarheid te verduisteren. Maar de manier, waarop men deze waarheid aan het publiek opdient, kan zeer verschillend zijn. En de kunst dit op elegante en smakelijke wijze te doen verstaat de schrijfster zeer zeker. Dit blijkt al uit de titels der diverse hoofdstukken: „Hoe blijf ik mijn mans mooie jonge vrouw? — een voornemen om nog mooi te zijn op je 50ste jaar — Een huid als een rozenblad. — Twee oogen, twee sterren. — Slank als een Ziegfeld-girl. — Bent u een rups of een pauw? — Charme is de gracie van de ziel. enz. enz. Aan het einde van het boekje volgt een reeks van goede raadgevingen, die een vrouw in acht moet nemen, wanneer zij charmant wil zijn voor haar vrienden en onmisbaar voor diegenen, die zij lief heeft en welke raadgevingen ten volle waard zijn om door iedereen opgevolgd te worden.

P. M. v. d. H.

te gaan is stellig belangrijk en leerza[illegible], [illegible] het spreekt toch ook weer van zelf, dat het sociale milieu allerminst een verklaring kan geven van de schoonheidsemotie. Zoo blijven wij met een historische, al te historische beschouwing, feitelijk om het eigenlijke onderwerp heen draaien of wij komen terecht in een relativisme; er is niet meer één schoonheid, maar voor elken tijd, voor elk moment een eigen schoonheid. Schoonheid is wat men onder bepaalde omstandigheden in een bepaalden tijd schoon vindt. Het is dan eerlijker om te zeggen, zooals Hoogewerff, met Dürer doet: das weiss ich nit".

Hoogewerff toont ons zelf nog een oorzaak van onzekerheid, waarop over het algemeen veel te weinig gelet wordt. Hij doet dat door de vraag te stellen of de schoonheid der kunstwerken wel dezelfde schoonheid is, die de tijdgenooten van het werk er in zagen:

„Het is belangwekkend achteraf te zien, hoe juist in tijdperken van aanmerkelijken kunstbloei, het aesthetisch inzicht niet zelden faalde en, voor de artistieke prestaties deerlijk onderdoende, het essentieele daarvan niet kon waardeeren: daar blind voor was.

De naar onze meening hoog verheven Grieksche kunst uit het tijdvak van Perikles ontstond bij en ondanks een zeer gebrekkig aesthetisch inzicht. De aesthetische leerlingen van den H. Thomas bleken geheel los te zijn van de praxis der beeldende kunst, gelijk die in zijn dagen bestond. In onze Gouden Eeuw is de discrepantie tusschen doen en denken nog heel wat grooter geweest.

Hierbij bedenke men evenwel, dat de werken van Rembrandt en Frans Hals — om bij deze twee meesters te blijven — werkelijk iets anders zijn nu dan zij waren voor de tijdgenooten en even werkelijk iets anders voor ons dan voor de schilders zelf: kinderen van hun tijd.

Het gaat weder om de verstandhouding.

„Het lijdt immers geen twijfel, of menschen die op dergelijke manier dachten, deden en gekleed waren als Banning Cocq en zijn luitenant in een geheel andere verstandhouding tot de Nachtwacht stonden dan wij tegenwoordig! — Een Italiaansch paneel, waarop een portretkop of een zinnebeeldige voorstelling is geschilderd en dat eenmaal onderdeel was van een oud pronkkastje uit de sfeer der Renaissance, is een heel ander ding geworden nu het, modern ingelijst en achter glas, in de zitkamer hangt van een industrieel, hier of in Amerika. — Elk oud altaarstuk, dat tot museumstuk werd, is niet uiterlijk maar wel wezenlijk van karakter veranderd.

Het is heel mooi om te zeggen: zie maar, de Egyptenaren hebben de kunst zóó opgevat, de Grieken hadden voorts dàt voorgevoel, de romaansche, de gotische plastiek werd be-

BINNENLAND

DE AMSTERDAMSCHE WETHOUDERSCRISIS.

De afdeeling Amsterdam van het Nederlandsch Onderwijzersgenootschap heeft, lettende uitsluitend op de belangen van het onderwijs te Amsterdam, de volgende motie aangenomen:

De afdeeling Amsterdam van het Nederlandsch Onderwijzersgenootschap, bijeen in huishoudelijke vergadering, spreekt als haar meening uit, dat, gezien de algemeene waardeering voor het wethoudersschap van den tegenwoordigen functionaris, het behoud van den heer Ketelaar als wethouder voor het onderwijs zeer gewenscht is.

INVOERRECHTEN IN MEXICO.

Naar de Directie van den Landbouw mededeelt, zijn in Mexico de invoerrechten op boter kaas en aardappelen gebracht op resp. 40, 30 en 6 centavos per Kg. netto.

VRIJMETSELAREN.

De algemeene vergadering van de Algemeene Vrijmetselaars Liga te Amsterdam heeft besloten, dat een commissie zal worden ingesteld, ten doel hebbende, op practische wijze „de nationale ophitsing en tendenz, die de schoolboeken nog steeds bevatten", tegen te gaan. Het onderwijs, in de eerste plaats het geschiedenisonderwijs, moet de werken des vredes der volken en niet de oorlogen op den voorgrond plaatsen, teneinde de jeugd in naastenliefde op te voeden.

OPHEFFING VAN DEN RAAD VAN ARBEID TE ROOSENDAAL.

De Grondwet verneemt, dat mr. C. J. Koch, voorzitter van den Raad van Arbeid te Roosendaal, benoemd is tot voorzitter van den Raad van Arbeid te Haarlem. De voorzitter van den Raad te Haarlem, de heer A. B. Michielsen, is benoemd tot voorzitter van den Raad van Arbeid te Breda, omvattende de kantoren Breda en Roosendaal. Deze beide kantoren blijven intact bestaan.

De tot heden bestaande Raadscolleges te Breda en Roosendaal zullen worden opgeheven, waarna een nieuw college uit de vorige gebieden zal worden gevormd onder leiding van den nieuwen voorzitter.

CONGRES VOOR TOERISME.

datacolor

Benjamin Disraëli

door

André Maurois

